

[206.]

3) att läraren av statens vederbörande folkskolinspektör befunnits duglig,

4) att arvodet åt läraren utgått med minst 1 krona för varje undervisningstimme,

5) att i avseende på lärjungarnas fördelning i slöjd-avdelningar samt slöjdundervisningens anordning i övrigt, särskilt med hänsyn till lärotider och dessas anpassning efter olika förhållanden, Kungl. Maj:t må äga meddela närmare bestämmelser i huvudsaklig anslutning till vad i sådant avseende är stadgat i kungörelsen den 16 juni 1906 angående statsbidrag för undervisning i slöjd.

B) För utbekommande av statsbidrag enligt förestående stadganden böra hinder ej möta därav,

att undervisning i slöjd vid skolan under kalenderåret införts eller upphört och av sådan anledning icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilken händelse statsbidrag må utgå för den tid undervisningen bedrivits,

att undervisningen till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, samt

att vid förfall för lärare på grund av sjukdom eller vid inträffad ledighet undervisningen icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilket fall statsbidrag må utgå för den tid, undervisningen bedrivits, såvida folkskolinspektören vitsordar, att vikarie ej kunnat erhållas,

dels medgiva, att det i fråga om tillämpningen av de under A) och B) angivna grunder må ankomma på Kungl. Maj:t

ej mindre att utfärda de närmare bestämmelser, som i sådant avseende kunna befinnas erforderliga,

än även att, där i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från de fastställda grunderna ägt rum;

dels ock — med uteslutande ur riksstaten av de nu utgående ordinarie förslagsanslagen för anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola och för anordnande av kvinnlig slöjd i

folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, tillhoppa 870,000 kronor — under rubriken »Anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola» uppföra å *ordinarie stat* ett förslagsanslag av 2,155,000 kronor.

56. Anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola. I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1906 års riksdag på ordinarie stat under rikstatens åttonde huvudtitel ett förslagsanslag med titel: »För anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor», å 60,000 kronor, varjämte riksdagen för sin del godkände följande grunder för utdelande av statsbidrag från nämnda anslag, nämligen:

[207.]

Anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola.

att skoldistrikt eller skolstyrelse, som i folkskola, högre folkskola eller folkhögskola eller i särskild anstalt anordnat i skolkök meddelad undervisning uti huslig ekonomi, skall äga att för varje kurs, som omfattar minst trettio arbetsdagar, fördelade på flera eller färre veckor med en eller flera arbetsdagar i veckan, erhålla etthundra kronor, därav sjuttiofem kronor såsom bidrag till lärarinnans avlöning samt tjugufem kronor såsom bidrag till bestridande av övriga löpande utgifter, dock ej för lokal och bränsle, samt att för åtnjutande av statsbidrag i förevarande avseende följande villkor i övrigt skola bliva gällande, nämligen:

1) att undervisningen har den i normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor angivna uppgiften;

2) att undervisningen handhaves av en duglig, för ifrågavarande undervisning särskilt utbildad eller eljest av skolrådet lämplig befunnen lärarinna;

3) att skolköket är tillräckligt rymligt och ändamålsenligt inrättat samt utrustat med lämplig, i förhållande till elevantalet tillräcklig materiell;

4) att undervisningen, som huvudsakligen bör vara praktisk, pågår under tillsammans minst fyra timmar om dagen;

5) att undervisningen, såvitt den meddelas i folkskola eller särskild anstalt, ej meddelas åt andra elever än flickor, som antingen äro intagna i folkskola och vare sig där uppflyttats till fjärde årsklassen eller uppnått tolv års ålder eller ock avslutat sin skolgång och icke äro över aderton år gamla;

6) att antalet elever i varje kurs är minst åtta, högst tjugu;

7) att undervisningen icke är förenad med servering till flera främmande matgäster än som motsvarar elevernas antal, börande såsom matgäster mottagas i främsta rummet elevernas skolkamrater och, endast då sådana ej till det fastställda antalet anmäla sig, även andra personer;

8) att av eleverna ej upptages annan avgift än ersättning för spisning i skolköket, och att sådan avgift icke sättes högre än medelpriset för de använda matvarorna;

[207.]

9) att undervisningen enligt intyg av vederbörande folkskolinspektör eller i Stockholm av stadens konsistorium varit anordnad på ändamålsenligt sätt; samt

10) att, därest i samma skolkök flera kurser anordnas under samma kalenderår, statsbidrag dock icke utgår för mer än högst sex kurser årligen;

med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål, utan hinder därav att någon avvikelse från nämnda grunder ägt rum.

Kungörelse i ämnet utfärdades den 16 juni 1906 (nr 49, sid. 9).

Sedermera beslöt 1909 års riksdag, i anledning av inom riksdagen väckt motion, att för åtnjutande av statsbidrag för av skoldistrikt ordnad undervisning i särskild anstalt då gällande villkor, att undervisning ej finge meddelas till elever, som vore över 18 år gamla, skulle utgå, så att dessa anstalter skulle i förevarande avseende likställas med högre folkskolor och folkhögskolor.

I överensstämmelse härmed utfärdades kungörelse den 11 juni 1909 (nr 82, sid. 2).

Förenämnda anslag har sedermera upprepade gånger blivit höjt. I 1918 riksstat är anslaget upptaget med ett belopp av 140,000 kronor.

Genom beslut av 1918 års lagtima riksdag reglerades löne- och pensionsförhållandena för vissa lärare och lärarinnor vid rikets egentliga folkskolor. I denna reglering äro lärarinnor i huslig ekonomi icke inbegripna. Icke heller hava dessa lärarinnor varit delaktiga av den tillfälliga löneförbättring, som riksdagen för åren 1916—1918 tillerkänt förstnämnda lärarpersonal.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om förslag till riksdagen angående bidrag för undervisning i hushållsgörsmål vid folkskolor samt avlönings- och pensionsbestämmelser för lärarpersonalen i nämnda ämne. Innan jag närmare går in på denna framställning, skall jag i korthet redogöra för den föregående behandlingen av berörda fråga!

Frågans föregående behandling.
Lärlärlöne-nämnden.

Frågan om statsbidrag för undervisning i huslig ekonomi har varit överlämnad till lärlärlöne-nämnden för utredning, och den 8 november 1915 avgav lärlärlöne-nämnden betänkande i ämnet. Sagda betänkande innehåller även förslag om lönereglering för lärarinnor i huslig ekonomi.

Nämndens förslag innebär i korthet, att fast anställd lärarinna med full tjänstgöring skulle erhålla kontant avlöning i fyra lönegrader jämte bostad och bränsle, och har nämnden förordat samma avlöningsbelopp för skolkökslärarinna, som den föreslagit för ordinarie folkskollärarinna, nämligen för år minst 1,150 kronor i första, 1,350 kronor i andra, 1,550 kronor i tredje och 1,750 kronor i fjärde lönegraden. Ej fast anställd skolkökslärarinna skulle i proportion till ordinarie lärarinnas grundlön och värdet av naturaförmånerna avlönas med visst arvode för tjänstgöringsdag, nämligen minst 6 kronor 60 öre. Full tjänstgöring skulle omfatta 204 dagar utgörande ungefärligen 8 månader om året, inom vilken tid skulle rymmas 6 skolkökskurser å vardera 34 dagar.

För att så många lärarinnor som möjligt å landsbygden skulle kunna även med ambulerande skolkök erhålla full tjänstgöring framlägger nämnden (betänkandet sid. 21) ett organisationsförslag, enligt vilket landsting, hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd organisation skulle gent emot skolkökslärarinna kunna intaga samma ställning som skoldistrikt, i det nämnda korporationer skulle kunna anställa och avlöna lärarinnor, vilka skulle ambulera i skoldistriktet allt efter undervisningsbehovet i dessa.

De av nämnden föreslagna grunderna för statsbidrags utgående till skolköksundervisningen innebära, att i statsbidrag till varje skolkökskurs till den omfattning, som ovan nämnts, skulle utgå ett belopp av 170 kronor, utgörande 5 kronor för tjänstgöringsdag. Sammanlagda statsbidraget för 6 kurser skulle uppgå till ett belopp motsvarande statsbidraget till lärarinnas grundlön, nämligen $\frac{9}{10}$ av samma grundlön. Ålderstilläggen till lönen skulle likaledes utgå av statsmedel. Beträffande statsbidraget till de särskilda kurserna föreslår nämnden, att sådant skulle kunna utgå med 5 kronor för dag även till kurs, som utsträcker utöver 34 dagar, dock endast för intill 15 minimikursen överskjutande undervisningsdagar.

Bland eljest föreslagna ändringar i avseende på grunderna för statsbidragets utgående märkas: att undervisningen skulle pågå minst fem i stället för minst fyra timmar för dag, att bestämda kompetensbestämmelser för lärarinnorna skulle stadgas, att maximiantalet elever i kurs skulle nedsättas från 20 till 15, samt att bestämmelsen att statsbidrag icke får utgå till flera än högst 6 kurser årligen i samma skolkök skulle borttagas.

I sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande angående löne- och pensionsreglering åt bland andra lärare vid folk- och småskolor gav nämnden på anförda skäl uttryck åt den meningen, att tiden ännu icke syntes vara inne att genom en allmän rikslagstiftning reglera lönerna för folkskolans övningslärare men förklarade sig likväl finna det billigt, att de övningslärare vid folkskolorna, som hade full tjänstgöring, bereddes en mera tryggad ställning därigenom, att dem tillförsäkrades pension. Denna uppfattning har nämnden i sitt förutnämnda betänkande av den 8 november 1915 ansett sig böra modifiera, så vitt anginge lärarinnorna i hushållsgöromål. Nämnden framhåller, att denna undervisning bestrides uteslutande av facklärarinnor, ett förhållande som kan antagas bliva konstant, sedan genom den nya undervisningsplanen för folkskoleseminarierna blivit fastslaget, att lärarutbildning för hushållsgöromål icke skall meddelas vid dessa seminarier. Nämnden drager därav den slutsatsen, att frågan om facklärarsystem eller icke facklärarsystem kan, vad angår ämnet huslig ekonomi vid folkskolorna, anses till vidare vara avgjord till facklärarsystemets förmån. Då i följd härav det viktigaste hindret för en reglering av skolkökslärarinnornas avlöningsförhållanden bortfallit, har nämnden ansett sig böra taga frågan härom under omprövning,

[207.] och har den kommit till det resultat, att avlöningen för lärarinnor i hushållsgöromål kan regleras utan att lönerna för lärarpersonalen i övriga övningsämnen av den anledningen för närvarande behöva regleras.

Mot denna nämndens ståndpunkt har reservation avgivits av ledamöterna K. H. Segerborg och J. F. Nyström, vilka ansett tiden vara inne för staten att reglera lönerna för samtliga vid folkskolor anställda övningslärare, icke minst för dem, »vilkas undervisning omfattar de för folkskolan obligatoriska övningsämnena«.

Ledamoten av nämnden, Olof Olsson har i reservation uttryckt den meningen, att skolkökslärarinnas avlöning bör på grund av kortare utbildningstid sättas lägre än avlöningen för folkskollärarinnor. Reservanten har ock ansett, att skolkökskurs bör bestämmas till 30 dagar, och att statsbidraget till sådan kurs följaktligen bör utgå med ett belopp av 150 kronor.

I avseende på skolkökslärarinnornas pensionering innebär nämndens förslag, att sådan lärarinna skall bliva delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning i enlighet med i reglementet för sagda pensionsinrättning stadgade grunder.

Myndigheter-
nas yttranden.

Över lärarlönenämndens betänkande hava vederbörande myndigheter blivit hörda, varjämte vissa lärarföreningar lämnats tillfälle att yttra sig.

Det förslag, som av lärarlönenämnden framlagts i syfte att tillförsäkra skolkökslärarinnorna en tryggare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende, har i det hela vunnit understöd och gillande av de i ärendet hörda myndigheterna. Med undantag av att folkskolinspektör V. Karnell avstyrker förslaget på den grund, att en löne reglering för lärarpersonalen bör föregås av en fullständigare utredning rörande skolköksundervisningens ändamålsenliga bedrivande, har mot förslaget, i vad det avser genomförande av en löne- och pensionsreglering för ifrågavarande lärarinnor, icke från något håll gjorts invändning, utan avse avvikande meningar endast vissa detaljer beträffande organisationen, avlöningen eller statsbidragsbestämmelserna. Flertalet av de hörda myndigheterna hava uttryckligen förklarat sig instämma uti eller intet väsentligt hava att erinra mot nämndens förslag i dess helhet.

Beträffande lärarinnornas *avlöning* hava domkapitlen i Västerås, Skara, Härnösand och Uppsala, överståthållarämbetet i Stockholm, länsstyrelserna i Kristianstad och Vänersborg, landstingen i Växjö och Gävle, Älvsborgs läns norra hushållningssällskap, 14 statens folkskolinspektörer samt skolstyrelserna i 16 städer i likhet med reservanten Olsson ansett, att skolkökslärarinnas lön bör sättas lägre än den, som varder bestämd för folkskollärarinnor. Såsom motiv för den meningen, att skolkökslärarinnans avlöning bör vara lägre än folkskollärarinnans, anför flertalet folkskollärarinnornas längre utbildningstid och mera kvalificerade tjänstgöring, varjämte i åtskilliga fall ock beröres skolkökslärarinnornas förmån av delvis fri kost i skolköket.

I samband med avlöningen ha ock i vissa fall naturaförmånerna blivit berörda. Sålunde anse domkapitlet i Göteborg och folkskolinspektör Torbiörnsson, att kontant ersättning bör i så stor utsträckning som möjligt lämnas i stället för bostad och bränsle, folkskolinspektör Lindqvist yrkar, att ersättningen för naturaförmånerna bestämmas till visst belopp, folkskolinspektörerna Österberg och Nordlander, att bostadens storlek och beskaffenhet anges, varjämte inspektör Österberg ock önskar, att skjutsetsättning utgår för ambulerande lärarinnas resor.

Hushållningssällskapet i Blekinge uttalar, att även lärarinnor, som ej hava full tjänstgöring, böra t. ex. på timavlöning, få komma i åtnjutande av lönetur och ålders-

tillägg, och folksinspektör Renvall finner billigt, att lärarinna finge såsom tjänstår för lönetur och pension räkna även sådana föregående år, då tjänstgöringen varit endast partiell.

[207.]

Ett par folkskolinspektörer ha i samband med frågan om avlöningen uttalat, att de lokala myndigheterna, ej folkskolöverstyrelsen, böra pröva lärarinnas uppflyttning i högre lönegrad.

Överståthållarämbetet, stadsfullmäktige och folkskoledirektionen i Stockholm samt skolstyrelsen i Norrköping hava framställt önskemålet, att skolkökslärarinna med fast anställning måtte vid sjukdomsfall få behålla någon del av sin lön.

I fråga om statsbidraget till undervisningen i huslig ekonomi hava domkapitlet i Västerås och Uppsala, länsstyrelserna i Kristianstad och Vänersborg, landstinget i Gävleborgs län, 3 statens folkskolinspektörer samt skolstyrelserna i 4 städer anslutit sig till, vad reservanten Olsson haft att anföra i avseende på statsbidraget, nämligen att statsbidrag skall beräknas till skolkökskurser av 30 dagars längd med ett belopp av 150 kronor. Domkapitlet i Visby och folkskolinspektören på Gotthland mena, att staten borde betala hela lärarinnans minimilön.

Beträffande de i nämndens författningsförslag förordade särskilda villkor för statsbidrags utgående ha i övrigt följande avvikande meningar uttalats.

I avseende på den dagliga undervisningstiden förorda ett par folkskolinspektörer och skolstyrelser, att denna sättes till fyra timmar, enär eljest många flickor, som slutat skolan och gå i förvärvsarbete, skulle hindras från deltagande i skolköksundervisningen.

Beträffande antalet deltagande lärjungar i varje kurs anse ett domkapitel och en folkskolinspektör, att minimiantalet bör kunna få vara lägre än 8. Fem folkskolinspektörer mena, att maximiantalet lärjungar bör sättas till 20 i de fall, där endast en enda kurs kan anordnas. Från ett par håll framhålles, att vid undervisningen eleverna ofta delas i grupper med 4 i varje, varför det vore lämpligt att bestämma maximiantalet lärjungar till 16 i stället för 15, som nämnden föreslagit.

Hushållningssällskapet i Blekinge län framhåller önskvärdheten av att skolköksverksamheten i folkhögskolor avsöndras ur denna författning.

Slutligen har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening efter att därtill hava beretts tillfälle avgivit underdånigt yttrande i ärendet, och har centralstyrelsen före sådant yttrandes avgivande hört föreningens kretsar, av vilka icke mindre än 265 förehaft frågan till behandling.

Centralstyrelsen har, i likhet med föreningens kretsar, i det stora hela anslutit sig till det av lärarlönenämnden framlagda förslaget. För sin del avstyrker dock centralstyrelsen att jämte landsting, hushållningssällskap eller en samfällighet av kommuner, vars verksamhet fastställts genom statens organ, även sammanslutningar av enskild karaktär, t. ex. bolag eller föreningar av annat slag, skulle kunna i och för skolköksverksamhetens anordnande i vissa fall träda i stället för skoldistriktet såsom målsmän för lärarpersonalens rättsliga ställning och svarande för de för ändamålet utgående statsmedlen. »Att giva dessa senare samma ställning och utrusta dem med samma befogenhet gent emot å ena sidan lärarpersonalen och å andra sidan staten, kan tydligen icke», yttrar centralstyrelsen, »erbjuda nödig trygghet för lärarpersonalen och måste även av andra skäl möta starka betänkligheter.»

I fråga om lärarpersonalens avlöning biträder centralstyrelsen i likhet med föreningen vad nämnden föreslagit beträffande de särskilda beloppen, men framhåller i samband därmed, att förverkligandet av det synnerligen behjärtansvärda önskemålet,

- [207.] att åt skolkökslärarinnorna måtte genom det allmännas försorg beredas en i rättsligt och ekonomiskt hänseende tryggad ställning, tydligen icke med nödvändighet förutsätter ett fastslående av principen, att avlöningen för skolkökslärarinna skall vara densamma som för folkskollärarinna. Centralstyrelsen betonar därför, att dess tillstyrkande av de av nämnden föreslagna lönerna för lärarinnorna i huslig ekonomi icke får anses äga den innebörden, att nämnda lärarinnor skulle beträffande beskaftenheten av deras utbildning för sitt kall och kostnaderna för denna utbildning eller beträffande betydelsen av deras arbete i folkundervisningens tjänst därigenom hava värdesatts såsom likställda med folkskollärarinnorna.

Inkomna
framställ-
ningar.
Stockholms
folkskole-
direktion.

I en av folkskolöverstyrelsen överlämnad, till överstyrelsen ställd skrivelse den 21 juni 1918 har Stockholms folkskoleledning framställt önskemål om vissa förtydliganden i de nuvarande bestämmelserna rörande villkoren för erhållande av statsbidrag för undervisning i hushållsgöromål. Enär vid tillämpningen av kungörelsen den 16 juni 1906 angående sådant bidrag i flera fall tvekan skulle hava uppstått angående rätta tolkningen av ifrågakommande bestämmelser.

Till en början erinrar direktionen därom, att genom Kungl. Maj:ts beslut i besvärsmål i ett par fall klarhet vunnits om de åsyftade bestämmelsernas innebörd. Så hade genom utslag den 29 augusti 1912 uttalats, att statsbidrag finge utgå för i samma skolkökslokal samtidigt anordnade kurser, då i lokalen inretts två fullständiga skolkök och de samtidigt givna kurserna letts av var sin lärarinna. Vidare hade genom utslag den 1 mars 1917 med avseende på föreskriften i 10:de punkten av åsyftade kungörelse förklarats, att då i samma skolkökslokal varit anordnad skolkökskurs både på förmiddagen och på eftermiddagen, hinder icke mötte för utbetalande av statsbidrag för ett antal kurser, överskjutande sex, då kurserna varit ledda av särskilda lärarinnor och fullt självständiga.

Därefter anför direktionen ett fall, som syntes beslättnat med det först härovan omnämnda. I flera av Stockholms skolkökslokaler vore inrättade två skolkök med var för sig fullständiga uppsättningar av spisar och andra inventarier. I en var sådan lokal undervisades samtidigt två kurser i praktiskt skolköksarbete fullt självständigt av särskilda lärarinnor. I undervisningsplanen inginge emellertid, att före det praktiska arbetets början varje dag hölles en teoretisk lektion. Av såväl praktiska som pedagogiska skäl vore lämpligt, att båda kurserna vid den teoretiska lektionen sammanfördes till en avdelning, som i sin helhet undervisades av en lärarinna. Då det emellertid vore ovisst, om statsbidrag finge utgå för båda kurserna, därest den teoretiska undervisningen bedreves på berörda sätt, uttryckte direktionen önskvärdheten av ett sådant tillägg till kungörelsen i ämnet, som uttryckligen medgäve den angivna anordningen.

Slutligen syntes det direktionen önskvärt, att en sådan jämkning i bestämmelserna komme till stånd, att även gossar skulle äga deltaga i skolköksundervisningen, utan att statsbidraget därigenom förverkades. Flera gånger hade hänt, att vid Stockholms folkskolor gossar begärt att få deltaga i skolkökskurser, under uppgivande att de skulle hava gagn därav vid verksamhet såsom sjöman, skogsarbete och dylikt.

Central-
styrelsen för
svenska skol-
kökslärarin-
nornas för-
ening.

Vidare har centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening i skrivelse den 9 november 1918 anhållit om förslag till riksdagen angående reglering av lönerna för skolkökslärarinnor vid folkskolor, högre

folkskolor, folkhögskolor och vandrande skolkök och därvid framhållit den trängande nödvändigheten av att en lönereglering för nämnda lärarinnor snarast möjligt komme till stånd samt fast uppmärksamheten på vikten av att vid en dylik lönereglering dessa lärarinnor tillförsäkrades en ställning, vartill de vore berättigade såväl på grund av sin utbildning som med hänsyn till sitt krävande och betydelsefulla arbete. Till stöd för sin framställning har berörda centralstyrelse anfört bland annat:

Enligt lärarlönenämndens förslag skulle skolköklärarinnorna vid folkskolor i avlöningshänseende jämnställas med folkskollärarinnorna. Till denna åsikt ansluter sig även det övervägande antalet av de myndigheter och institutioner, åt vilka tillfälle beretts att uttala sig om nämndens förslag. Gent emot dem, vilka i likhet med reservanten, herr O. Olsson, hävda, att skolköklärarinnorna, på grund av kortare utbildningskurs, böra åtnjuta lägre avlöning än folkskollärarinnorna, vill styrelsen framhålla, att vid bedömandet av utbildningstidens längd hänsyn rättvisligen bör tagas även till de fordringar på allmän bildning såväl som på fackliga kunskaper, vilka gälla för inträde å respektive utbildningsanstalter. Det torde ej kunna bestridas, att fordringarna i sådant avseende äro betydligt högre vid skolkökseminarierna än vid folkskoleseminarierna, i det för inträde vid de förra kräves dels avgångsbetyg från högre flickskola med normalskolekompetens eller, under förutsättning av synnerligen goda meriter i övrigt, realskolexamen, dels intyg om förberedande fackstudier under minst 1, vanligen 2, år (bland annat ettårig husmoderskurs).

Att under sådana förhållanden, så som här och var skett, skolköklärarinnorna jämnställas med småskollärarinnor, måste betecknas som synnerligen orättvist. Även om de äldre skolköklärarinnornas utbildning i vissa avseenden varit bristfällig, så är ju detta ett förhållande, som i lika hög grad kan sägas gälla beträffande den tidigare utbildningen å samtliga andra undervisningsområden och som torde uppvägas av dessa äldre lärarinnors större erfarenhet och undervisningsvana ävensom av det mångåriga, trägna arbete de, mot en låg avlöning och ofta under svåra yttre förhållanden, utfört i undervisningens tjänst.

Skolköksundervisningens synnerligen krävande beskaffenhet, dess stora betydelse för den kvinnliga ungdomens uppfostran och slutligen den grundliga och mångsidiga utbildning, som skolköklärarinnorna numera erhålla, kunna enligt styrelsens uppfattning fullt motivera kravet på att dessa lärarinnor vid en blivande lönereglering skola jämnställas med folkskollärarinnor.

Jag övergår nu till folkskolöverstyrelsens framställning rörande bidrag för undervisning i hushållsgöromål samt avlönings- och pensionsbestämmelser för lärarinnor i nämnda ämne.

Folkskolöverstyrelsen.

Inledningsvis yttrar överstyrelsen följande:

Då vid utfärdandet av nya bestämmelser rörande ifrågavarande undervisningsämnens förekomst vid en del läroanstalter, exempelvis folkskoleseminarier och högre folkskolor, den sida av husligt arbete, som hittills gått under namn av huslig ekonomi, erhållit benämningen hushållsgöromål, har överstyrelsen funnit lämpligt, att även i förevarande framställning termen huslig ekonomi utbytes mot hushållsgöromål.

[207.]

I sin framställning den 31 augusti 1917 angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1919 erinrade överstyrelsen, att frågan om ett mera fullständigt ordnande av skolköks- och slöjdlärarpersonalens löne- och pensionsförhållanden med anledning av ett av lärarlönenämnden framlagt betänkande rörande ifrågavarande ärende vore föremål för närmare utredning, ävensom att ett definitivt ordnande med lämplig avvägning av övningslärarpersonalens löne- och pensionsförhållanden torde kunna ske, först sedan den allmänna löneregleringen för folk- och småskolekåren genomförts. Då det sistnämnda nu skett och lärarlönenämndens ovannämnda förslag, över vilket de hörda myndigheterna avgivit yttranden, alltså kan företagas till slutlig behandling, finner sig överstyrelsen böra upptaga frågan om ett fullständigare ordnande av nu ifrågavarande övningslärarpersonalens avlönings- och pensionsförhållanden och i samband därmed framlägga förslag till ändrade grunder för statsbidrag utgående till undervisning i hushållsgöromål och i slöjd vid folkskolor m. m. Överstyrelsen anser sig så mycket hellre böra framlägga ett sådant förslag, som en löneförbättring snarast möjligt för ifrågavarande lärare måste anses vara av högsta behov påkallad, enär dessa lärare, ehuru av ålder de lägst avlönade bland alla lärargrupper, såsom redan antytts, äro de enda, som trots dyrtiden icke hittills av statsmakterna erhållit något dyrtidstillägg.

Behovet av
löneförbättring.

Angående behovet av löneförbättring för lärarinnor i hushållsgöromål anför överstyrelsen vidare:

Vad beträffar statsbidrag för hushållsgöromål och lärarinneavlöningen för undervisning i nämnda ämne stadgas i nämnda kungörelsen den 16 juni 1906 angående sådant statsbidrag, att skoldistrikt eller skolstyrelse, som i folkskola, högre folkskola eller folkhögskola eller i särskild anstalt anordnat i skolkök meddelad undervisning i hushållsgöromål, äger att för varje kurs, som omfattar minst 30 arbetsdagar, erhålla 100 kronor, därav 75 kronor såsom bidrag till lärarinnans avlöning samt 25 kronor till bestridande av löpande ntgifter, dock ej för lokal och bränsle. Då statsbidrag kan utgå till högst 6 kurser anordnade i samma skolkök under ett kalenderår, blir det årliga statsbidraget till lärarinnans avlöning för undervisning av nämnda omfattning 450 kronor. Ehuru kommunerna givetvis äro oförhindrade att giva skolkökslärarinnorna högre ersättning, blir dock det nämnda minimibeloppet i det stora hela normerande för avlöningen. Särskilt gäller detta i det stora antal fall på mindre orter, där full tjänstgöring icke kan beredas ifrågavarande lärarinnor. Efterföljande siffror äro i nämnda hänseenden belysande.

De lärarinnor, som bestrida undervisningen i hushållsgöromål, äro — med få undantag — särskilt utbildade facklärarinnor, som undervisa endast i detta ämne och som sålunda helt och hållet ha sin utkomst därav. Enligt i lärarlönenämndens betänkande lämnade uppgifter utgick under år 1912 statsbidrag till 1,130 kurser, och bestreds undervisningen av 256 lärarinnor, av vilka 32 hållit endast en kurs under året, 43 två kurser, 30 tre kurser, 32 fyra kurser, 47 fem kurser, 62 sex kurser, 7 sju kurser och 3 åtta kurser. På landsbygden hade 166 lärarinnor hållit 550 kurser, av vilka de flesta voro ambulerande. Lärarinnornas tjänstgöring var alltså mycket skiftande, varav ock följde, att avlöningen ställde sig väsentligen olika. Den totala konstanta årsavlöningen hade sålunda understigit: i 8 fall 100 kronor, i 86 fall 500 kronor samt i 188 fall 1,000 kronor, blott i 78 fall, varav de flesta i städerna, uppgick avlöningen till eller översteg 1,000 kronor.

Dessa siffror giva vid handen, att skolkökslärarinnorna i stort sett äro ekonomiskt

lla ställda. Särskilt bör ihåggkommas, att de ambulerande lärarinnorna på landsbygden för sin ringa avlöning hava en synnerligen besvärlig tjänstgöring, samt att de i större samhällen anställda lärarinnorna själva måste av sin lön bekosta även bostad och bränsle. Synnerligen angeläget synes därför vara, icke mindre att en lönereglering kommer till stånd för skolkökslärarinnorna av sådan omfattning, att de kunna nöd- torftligen existera på sitt arbete, än även att undervisningen i hushållsgöromål, så långt möjligt är även ute på landsbygden, samlas på lärarinnor med full tjänstgöring, på det att så många som möjligt må erhålla del av en blivande löne- och pensionsreglering.

En huvudsynpunkt vid omläggningen av de nuvarande grunderna för statens understödjande av undervisningen i hushållsgöromål synes överstyrelsen ock böra vara, att införandet av detta för den kvinnliga ungdomens uppfostran så viktiga ämne i allt flera av såväl landsbygdens som mera tätt befolkade samhällens folkskolor befrämjas.

När överstyrelsen sedan övergår till att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för lärarinnor i hushållsgöromål samt till därav för- anledd ändring i nu gällande bestämmelser rörande grunderna för stats- bidrag för undervisning i nämnda ämne, upptager överstyrelsen följande punkter till behandling:

Folkskolöver-
styrelsens
förslag.

1. Räckvidden av de nya bestämmelser angående statsunderstöd för berörda undervisning, som överstyrelsen ifrågasätter.
2. Undervisningens anordning med hänsyn till lärarkrafter och kurser.
3. Lärarinnornas fastare anställning.
4. Lärarinnornas avlöning.
5. Statsbidrag för undervisningen.
6. Lärarinnornas pensionering.
7. Kostnadsberäkning.

Jag skall i det följande återgiva överstyrelsens framställning under varje särskild punkt.

1. *Bestämmelsernas räckvidd.*

Som bekant avser den nuvarande författningen i ämnet av den 16 juni 1906 av skoldistrikt eller skolstyrelse anordnad skolköksundervisning i folkskola, högre folkskola, folkhögskola eller särskild anstalt. Vid avgivande av yttrande över lärarlöne- nämndens förslag har från något håll yrkats, att skolköksundervisningen vid folkhög- skola skulle avskiljas från de bestämmelser, som gälla folkskolan, och i stället in- ordnas under de bestämmelser av ekonomisk art, som i övrigt gälla folkhögskolan såsom särskild läroanstalt. Överstyrelsen finner goda skäl tala för en sådan anord- ning, och vill desto hellre förorda densamma, som även den högre folkskolan genom de av innevarande års riksdag antagna nya grunderna angående denna skolas organi- sation och avlöningsförhållanden kommer att erhålla egna bestämmelser rörande jämväl avlöning för undervisning i husligt arbete. Särskilt må erinras, att genom de av 1917 års riksdag upprättade s. k. husmodersskolorna (kungörelsen den 29 juni 1917, nr 567), genom de av 1918 års riksdag beslutade lärlingskolorna för husligt arbete

[207.] och hushållsskolorna samt genom fortsättningsskolans omläggning i mera praktisk riktning möjligheter bliva beredda att på olika sätt erhålla statsbidrag för undervisning i hushållsgöromål åt den kvinnliga ungdom, som lämnat den egentliga folkskolan. Med hänsyn härtill vill överstyrelsen ifrågasätta, att även den organisationsform, som hittills gått under namn av »särskild anstalt», lämnas å sido, och att nu ifrågavarande författning sålunda hädanefter kommer att avse allenast undervisning i hushållsgöromål vid folkskolor. Överstyrelsen kommer med anledning härav att i annat sammanhang framlägga förslag om särskilt statsbidrag till understödande av undervisning i hushållsgöromål dels i högre folkskolor och dels i folkhögskolor.

2. *Undervisningens anordning med hänsyn till lärarkrafter och kurser.*

Anställning
av lärarinnor
med full
tjänstgöring.

I likhet med lärarlönenämnden finner överstyrelsen synnerligen önskvärt, att det förhandenvarande undervisningsbehovet i huslig ekonomi, så långt sig göra låter, blir tillgodosett av lärarinnor med fast anställning och med full tjänstgöring. Det måste uppenbarligen betraktas som ett stort missförhållande, att, såsom av statistiken i lärarlönenämndens betänkande framgår, de ambulerande kurserna på landsbygden fördela sig på ett så stort antal lärarinnor, att många av dessa ej erhålla tjänstgöring i mera än en eller ett fåtal kurser om året, ett förhållande som måste bliva till men både för undervisningen och för lärarinnornas bärningsmöjligheter. Den anordning, nämnden föreslagit i syfte att få den skolköksundervisning, som på den svenska landsbygden nu är splittrad på alltför många ambulerande lärarinnor, samlad på ett färre antal lärarinnor med full tjänstgöring, synes i det stora hela ändamålsenlig och värd att genomföras.

Att börja med vill överstyrelsen framhålla, att liksom det nu är medgivet för två eller flera skoldistrikt att upprätta en gemensam högre folkskola eller fortsättningsskola, bör det ock vara två eller flera skoldistrikt obetaget att efter vederbörligt medgivande förena sig om en gemensam lärarinna i hushållsgöromål.

Vad i övrigt beträffar de korporationer, som enligt nämndens organisationsförslag skulle inom vissa större områden anställa lärarinnor i hushållsgöromål, kan överstyrelsen emellertid icke underlåta att tillerkänna den invändning, som av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening gjorts på denna punkt, stor betydelse. Denna invändning gäller, såsom ovan anförts, förslaget, att även korporationer av rent enskild natur skulle kunna träda i skoldistrikts ställe i fråga om anställande av lärarpersonal och i övrigt gent emot staten svara för förbindelser av rättslig och ekonomisk natur i lika mån som skoldistrikt. Vad hushållningssällskapen angår äro visserligen dessa institutioner icke av statlig eller kommunal natur men kunna dock på grund av sin omfattande allmänna verksamhet och sin genom gammal hävd vunna stabilitet anses besitta en med landstingen mera likvärdig ställning. Annorlunda ställer sig saken i fråga om sådana mera rent enskilda föreningar och bolag, vilka givetvis på grund av tillfälligheten i sin tillvaro icke kunna bereda lärarpersonalen samma trygghet i rättsligt hänseende. I själva verket torde emellertid det syfte, man med den ifrågavarande anordningen vill vinna, icke med nödvändighet kräva, att ett flertal korporationer inom ett län på detta sätt taga hand om skolköksverksamheten. Där bolag och andra organisationer av mera enskild natur hittills anordnat skolkök, torde det i regeln varit för att tillgodose rent lokala behov. I den mån sådana lokala behov kräva en lärarinna med full tjänstgöring, synes lämpligare, att även denna undervisning blir en skol-

distriktets angelägenhet, och i övriga fall böra de av landsting eller hushållningssällskap anställda lärarinnorna kunna anlitas. Det vill förefalla, att ju färre korporationer inom ett visst område som anställa och tillhandahålla lärarienor i hushållsgöromål, dess lättare borde den splittring, man vill förekomma, kunna undvikas, och ju enklare synes administrationen i det hela kunna göras. Möjligt är, att flera vägar att på ett ändamålsenligt och betryggande sätt ordna denna angelägenhet yppa sig, sedan frågan om s. k. kommunala nybildningar, som för närvarande äro under utredning, blivit löst.

I det föregående har framhållits önskvärdheten av att skolköksundervisningen även på landsbygden och i mindre orter komme att i så stor utsträckning som möjligt handhavas av fast anställda lärarinnor med full tjänstgöring samt anvisats den väg, varpå detta syfte skall kunna vinnas. Givet är emellertid, att för skoldistrikt allt fort skall stå öppet att för bestridande av undervisningen i enstaka skolkökskurser anlita mera tillfälliga lärarkrafter. I icke så få fall torde införande av skolköksundervisning i ett distrikt underlättas därigenom, att någon distriktets egen lärarinna vid folkskola eller småskola, som därtill besitter erforderlig kompetens, åtager sig denna undervisning.

Innan överstyrelsen övergår till frågorna om lärarinneavlöning och statsbidrag, får överstyrelsen upptaga en punkt, som berör skolköksundervisningens organisation men på samma gång står i direkt samband med statsbidragets storlek, nämligen skolkökskursernas längd. För närvarande är stadgat såsom villkor för statsbidrags utgående för skolkökskurs, att kursen skall omfatta minst 30 dagar, dock att skoldistrikt icke äger att uppbära större statsbidrag, därest kursen omfattar flera än 30 arbetsdagar. Lärarlönenämnden framhåller, under hänvisning till förebragt utredning, som visar, att kurserna i flertalet fall utsträckts över denna minimitid, att denna strävan bör av staten uppmuntras, och förordar därför, att skoldistrikt må kunna erhålla statsbidrag för intill 15 minimikursen överskjutande undervisningsdagar.

Skolköks-
kursernas
längd.

Beträffande denna fråga får överstyrelsen att börja med erinra därom, att lärarlönenämnden föreslagit, att skolkökskursens minimilängd skulle utsträckas från 30 till 34 dagar. Med en sådan anordning varder, även om hänsyn tages därtill, att då lärarinnan är ambulerande vissa resdagar skulle få inräknas i den sålunda bestämda undervisningstiden, kurstiden i det stora hela något utsträckt. I övrigt finner överstyrelsen lämpligt, helst det nu är fråga om att begränsa författningens giltighet att gälla endast den egentliga folkskolan, att skolkökskurserna så avpassas, att sex dylika kurser motsvara den för folkskolan bestämda minimitiden av åtta månader om året, ävensom att ifrågavarande undervisning icke kommer att upptaga mera än en sjättedel av den för lärjungarna bestämda undervisningstiden. Överstyrelsen anser sig sålunda ej böra förordna, att statsbidrag utgår för tid, som skolkökskurs eventuellt utsträcket utöver de sålunda bestämda 34 dagarna.

3. *Lärarinnornas fastare anställning.*

Lärarlönenämndens förslag innebär, att frågan om lönerreglering för lärarinnor i hushållsgöromål löses på det sättet, att bland villkoren för erhållande av statsbidrag till undervisning i huslig ekonomi stadgas, att lärarinnorna i detta ämne skola erhålla en viss minimiavlöning. Denna form för frågans lösning är givetvis betingad av ämnets ställning såsom icke obligatorisk vid folkskolorna.

[207.]

I övrigt skulle avlöningen bestämmas med hänsyn till lärarinnans anställnings- och tjänstgöringsförhållanden, så att fast anställd lärarinna med full tjänstgöring skulle erhålla avlöning i form av grundlön och ålderstillägg jämte vissa naturaförmåner samt pensionsrätt. Nämnden framhåller, att med full tjänstgöring borde avses tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som tillkommer ordinarie folkskollärarinna, medan den däremot icke ingår på frågan, vad som hör förstås med fast anställning. I nu gällande allmänna folkskolestadga finnas bestämmelser om att vid folkskola må kunna anställas särskilda övningslärare, att övningslärare skall antagas av skolrådet (folkskolestyrelsen), samt att sådana lärare skola antagas antingen för viss tid, som ej må överstiga ett läsår, eller ock tills vidare, i sistnämnda fall med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning. Samma bestämmelser förekomma i stadgan för folkundervisningen i Stockholm, och anses de lärare, som förordnas på sistnämnda sätt, såsom »fast anställda» samt åtnjuta de enligt avlöningsreglementet för fast anställda lärare avsedda löneförmånerna. I anslutning härtill samt med hänvisning därtill, att i den av innevarande års riksdag fastställda löneregleringen för lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärare vid folkskolor skillnad gjorts i avlöningshänseende mellan å ena sidan lärare, som blivit anställda tills vidare och å andra sidan dem, som blivit förordnade på viss tid, får överstyrelsen förorda, att med fast anställd lärarinna i hushållsgöromål skall förstås sådan lärarinna, som av skolråd eller skolstyrelse blivit anställd tills vidare med rätt till minst fyra månaders uppsägning.

Överstyrelsen, som anknutit detta sitt förslag till nu gällande författningsbestämmelser, finner önskvärt, att åt ifrågavarande övningslärare måtte kunna beredas ordinarie anställning i samma omfattning som är stadgat i fråga om lärare vid folkskolor och småskolor. Därest en sådan anordning kommer till stånd, skulle givetvis i begreppet fast anställning även inbegripas ordinarie anställning av sistnämnda slag.

4. *Lärarinnornas avlöning.*

Avlöningen
för fast an-
ställd lära-
rinna med
full tjänst-
göring.

Då statsbidragets storlek måste bli beroende av löneförbättringens omfattning, övergår överstyrelsen nu att yttra sig angående de avlöningsbelopp, som skäligen synas böra ifrågakomma.

Lärlönenämnden, som ansett, att bestämmelserna angående lärarinnornas avlöning borde grundas på den principen, att lärarinna i hushållsgöromål med fast anställning och full tjänstgöring borde i avlöningshänseende likställas med ordinarie folkskollärarinna, förordar såsom redan nämnts i överensstämmelse med sitt tidigare avgivna förslag till lönereglering för folkskollärarpersonalen minst en grundavlöning å 1,150 kronor samt tre ålderstillägg, vardera å 200 kronor, jämte fri bostad och bränsle eller ersättning därför enligt priserna å orten. I den lönereglering, som vid 1918 års riksdag blivit genomförd för folkskollärarpersonalen, har avlöningen för ordinarie folkskollärarinna blivit bestämd till minst en grundlön av 1,900 kronor samt tre ålderstillägg å vardera 200 kronor jämte fri bostad och bränsle eller ersättning därför enligt ortspris.

Såsom av ovanstående redogörelse för myndigheternas yttranden framgår, har frågan om den av lärlönenämnden förordade principen angående likställighet i avlöningshänseende mellan folkskollärarinna och lärarinna i hushållsgöromål varit föremål för mycket olika meningar. Redan inom nämnden hava meningarna på denna punkt gått i sär, och ett avsevärt antal av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, bland dem 4 domkapitel, 13 statens folkskolinspektörer och skolstyrelserna i 16 städer — bland de senare samtliga större städer, i vilka lärarinnor i hushållsgöromål med full tjänst-

göring äro anställda — hava på anförda grunder förklarat sig icke kunna ansluta sig till nämnda princip utan yrkat på en lägre avlöning för lärarinnorna i huslig ekonomi.

Givetvis är det flera synpunkter, som måste tagas i betraktande vid bedömandet av förevarande spörsmål. Gällde det blott, såsom från vissa håll menas, att med den fastställda läraravlöningen värdesätta de olika läroämnenas vikt och betydelse för ungdomens undervisning och uppfostran, ville överstyrelsen för sin del utan tvekan förorda en likställighet, varigenom skolans så kallade praktiska ämnen markerades såsom likvärdiga med läsåmnena. Men vid läraravlöningens bestämmande måste även sådana faktorer som arbetets mer eller mindre krävande art, dess mångsidighet och ansvarsfulla beskaffenhet, det högre eller lägre skolestadium, till vilket det är förlagt, samt — och detta ej minst — lärarnas utbildningsförhållanden tagas i betraktande. Hänsyn till dylika synpunkter hava ju också föranlett en bestämd åtskillnad mellan avlöningen för folkskollärare och för lärare vid småskola. Då vid reglerandet av lönerna för lärarpersonalen vid statens läroverk och seminarier, kommunala mellanskolor och enskilda läroanstalter statsmakterna — och det gäller även den i år genomförda löneregleringen — tastställt olika löneskalor för å ena sidan »ämneslärare» och å den andra »övningslärare» samt inom sistnämnda grupper för å ena sidan lärare i musik, teckning och gymnastik och å andra sidan lärare i hushållsgöromål och i slöjd, så har utan tvivel därmed icke avsetts att beteckna t. ex. teckningsundervisningen vid en realskola mindre betydelsefull än botaniken eller husligt arbete för kvinnlig ungdom mindre värfull än sång. Utan skillnaden i avlöning för nämnda lärargrupper är tydligen i främsta rummet betingad av lärarnas i de förra fallen längre och dyrbarare utbildning för kallet. Det är icke uteslutet, att nämnden vid övervägande av avlöningens storlek tagit någon hänsyn till, att dess förslag avsett att gälla lärarinnor i huslig ekonomi icke blott vid folkskolor utan även vid folkhögskolor, högre folkskolor och särskilda anstalter i övrigt utöver folkskolans stadium. I varje fall har nämnden icke lämnat någon sådan utredning eller gjort något påstående, som kan giva stöd för den förmodan, att den byggt sitt avlöningsförslag på en förutsatt likställighet i avseende på utbildningstiden för folkskolans nuvarande lärarinnor i hushållsgöromål och folkskollärarinnorna. Att så icke skett framgår bland annat av det uppgiftsmaterial, som, enligt vad som närmare visats i reservantens utredning, stått nämnden till buds.

Såsom överstyrelsen redan ovan antytt, har den för sin del ingen principiell invändning att göra mot en anordning, enligt vilken undervisningen i folkskolans övningsämnen kommer att betalas enligt samma norm som undervisningen i läsåmnena, när förutsättningarna i övrigt härför äro för handen, och överstyrelsen vågar uttrycka den förmodan, att den tid icke skall vara avlägsen, då så är fallet. Till åsyftade förutsättningar hör i främsta rummet, att utbildningsförhållandena för övningslärarpersonalen varda på ett tillfredsställande sätt ordnade. Att emellertid redan nu för en grupp av lärare i praktiska ämnen fastslå likställighet med folkskollärarpersonalen finner överstyrelsen så mycket mindre lämpligt, som ett slutgiltigt ordnande av dessa spörsmål synes böra ske i samband med och under tagen hänsyn även till andra övningslärargrupperns ställning och berättigade krav i avlöningshänseende, i första rummet slöjdlärarpersonalen, vars kompetens- och utbildningsförhållanden för närvarande befinna sig i ett ännu mera svävande läge. En synpunkt, som icke heller kan lämnas alldeles obeaktad, är ock, att steget från storleken av det bidrag, som för närvarande utgår till undervisningen uti ifrågakvarande övningsämnen, till omfattningen av den avlöning och det statsbidrag, som nu ifrågasättes, icke blir allt för stort.

Men då överstyrelsen å andra sidan icke kan finna den omständigheten, att samt-

- [207.] liga de spörsmål, som hava inflytande på ett definitivt ordnande av övningsläraernas vid folkskolan rättsliga och ekonomiska ställning, ännu icke vunnit sin lösning, böra utgöra hinder för att åt flertalet av dessa lärare snarast möjligt beredes en så tryggad ställning i nämnda hänseende, som förhållandena kunna medgiva, anser sig överstyrelsen böra utan uppskov framlägga förslag om reglering av avlöningsförhållandena för lärarinnorna i hushållsgöromål, även om överstyrelsen för närvarande nödgas föreslå en löneskala, som något understiger vad i sådant hänseende är bestämt för ordinarie folkskollärarinna.

Överstyrelsen får sålunda efter övervägande av ovan berörda omständigheter förordna, att för lärarinna i hushållsgöromål med fast anställning och full tjänstgöring bestämmes en avlöning av minst 1,600 kronor i grundlön samt tre ålderstillägg, vardera å 200 kronor, jämte bostad och bränsle eller ersättning därför enligt ortens pris.

Beträffande naturaförmåner finner överstyrelsen, att för nu ifrågavarande lärarinnor i hushållsgöromål bör gälla vad i sådant avseende är stadgat för ordinarie folkskollärarinna.

Avlöningen
för icke fast
anställda
lärarinnor.

För lärarinna, som icke erhållit sådan anställning, som ovan sagts, hade lärarlönenämnden föreslagit en viss minimiavlöning, så tilltagen, att skoldistriktet icke få något ekonomiskt intresse av att föredraga sådan lärarinna framför en med fast anställning och full tjänstgöring, och hade nämnden på grund härav förordat en ersättning av 6 kronor 60 öre för tjänstgöringsdag. Till detta belopp hade nämnden kommit genom att fördela den föreslagna grundlönen, utökad med ett beräknat medelvärde av naturaförmånerna å 200 kronor, på de för sammanlagt sex kurser beräknade 204 tjänstgöringsdagarna. Det vill synas, som om enligt nämndens mening den sålunda beräknade avlöningen skulle utgå till alla icke fast anställda lärarinnor, sålunda även vikarier. Enligt överstyrelsens mening bör dock, i likhet med vad fallet är beträffande andra lärargrupper, för vilka lönerna äro reglerade, en särskild lägre avlöning bestämmas för sådana lärarinnor, vilka antingen med full tjänstgöring äro antagna för viss tid, sålunda ett slags extra ordinarie, eller ock vid fall av tjänstledighet för fast anställda lärarinnor eller, då en befattning är ledig, tjänstgöra såsom vikarier. För sådan på viss tid förordnad lärarinna eller vikarierande lärarinna synes arvodet böra sättas till 250 kronor för kurs, vilket för sex kurser, som kunna rymmas inom en undervisningstid av åtta månader, motsvarar det för vikarierande folkskollärarinna bestämda arvodet, nämligen 1,500 kronor, vartill skall komma bostad och bränsle eller ersättning härfor enligt ortspris. Naturaförmånerna för nu nämnd lärarinna i hushållsgöromål böra motsvara, vad som i sådant hänseende är stadgat för vikarierande folkskollärarinna.

Aterstår då en tredje grupp av lärarinnor av ifrågavarande slag, nämligen de, som visserligen hava en mera självständig anställning och även full veckotjänstgöring, men vilkas tjänstgöring i regeln endast kommer att omfatta ett mindre antal kurser och sålunda icke sträcker sig över hela året. Dessa lärarinnor komma givetvis i regeln att tillhöra de ambulerandes grupp och ha sålunda en besvärlig tjänstgöring och en mindre god ställning i ekonomiskt hänseende. Dock böra de i kompetensavseende likställas med lärarinnor, som erhålla fast anställning. Med hänsyn till det nu sagda torde de böra avlönas efter något högre norm än vikarier, och synes det överstyrelsen lämpligt, att deras avlöning, som bör beräknas efter kurs, utgår enligt samma grunder som fast anställd lärarinna grundlön, sålunda med 266 kronor 67 öre för varje kurs. Därtill bör utgå ersättning för bostad och bränsle, då dessa förmåner ej erhållas in natura, och böra dessa naturaförmåner beräknas på sätt som är stadgat för extra ordinarie folkskollärarinna.

[207.]

Rese-
ersättning.

I samband härmed får överstyrelsen upptaga frågan om reseersättning i de fall, då sådan kan ifrågakomma. Det gäller de ambulerande lärarinnorna. Det synes obilligt, att dessa skola själva bekosta sina resor till kursorterna, då därigenom en avsevärd lönereducering kommer att drabba dem. Det kunde då tänkas, att kommunerna skulle lämna den erforderliga reseersättningen. Emellertid kommer denna utgiit att utgå mycket ojämnt, och då den i varje fall kommer att betunga de landskommuner, som i allmänhet äro minst gynnsamt ställda i ekonomiskt hänseende och sålunda kan befaras verka hämmande på införandet av skolköksundervisningen, vill överstyrelsen förorda, att utjämning sker därigenom, att staten övertager ifrågavarande kostnader. Överstyrelsen får sålunda föreslå, att till ambulerande lärarinna i hushållsgöromål ersättning för resa måtte utgå av statsmedel i enlighet med femte klassen i gällande resereglemente.

I fråga om villkoren för uppflyttning i högre lönegrad har lärarlönenämnden bland annat föreslagit, att lärarinna, som icke genomgått av Kungl. Majt för ändamålet godkänd utbildningskurs i hushållsgöromål, må i dispensväg kunna tilläggas rätt till lönetursberäkning för sådan uppflyttning. Enligt överstyrelsens mening bör dylik behörighetsförklaring ifrågakomma icke endast när det gäller lönetursrätt utan i allmänhet såsom villkor i fråga om sådan stadigvarande anställning, som enligt överstyrelsens förslag skulle medföra avlöning, till vilken statsbidrag utgår, av minst 1,600 kronor för år räknat eller 266 kronor 67 öre för kurs. Det torde icke heller, såsom nämnden föreslår, böra stadgas, att folkskolöverstyrelsen skall i varje fall pröva ansökningar om uppflyttning i högre lönegrad, utan synes sådan uppflyttning böra verkställas av den styrelse, under vilken lärarinnan lyder.

Utöver vad nämnden i övrigt föreslagit i fråga om tjänstårsberäkning för uppflyttning i högre lönegrad anser sig överstyrelsen böra föreslå en kompletterande bestämmelse, avsedd att befrämja det förut såsom önskvärt framhållna strävandet att i största möjliga utsträckning bereda lärarinnorna i hushållsgöromål full tjänstgöring och därmed förbundna förmåner i rättsligt och ekonomiskt hänseende. Överstyrelsen menar sålunda att, då i ett skoldistrikt finnes upprättad jämväl fortsättningsskola, högre folkskola eller kommunal mellanskola, vari meddelas undervisning i hushållsgöromål, och det kan befinnas lämpligt, att undervisningen i detta ämne i såväl distriktets folkskola som fortsättningsskola, högre folkskola eller kommunala mellanskola bestrides av en gemensam lärarinna. Sadan hushållslärarinna, som alltid bör upptagas på folkskolans stat, bör få, därest så erfordras, räkna tjänstgöringen vid samtliga nu nämnda läroanstalter såsom en totalitet för att såmedelst erhålla hel tjänstgöring. Avlöningen bör härvid utgöra den å folkskolans stat bestämda, dock att, därest avlöningen för undervisningen i huslig ekonomi i fortsättningsskolan, högre folkskolan eller kommunala mellanskolan författningenslignat utgår efter en högre norm än för samma ämne i folkskolan, tilläggsarvode i enlighet härmed bör utgå i förhållande till tjänstgöringen i högre folkskolan, kommunala mellanskolan eller fortsättningsskolan.

Några av de i ärendet hörda myndigheterna hava framställt såsom ett önskemål att skolköklärarinna med fast anställning, som varder delaktig av den föreslagna löneregleringen, jämväl vid sjukdomsfall får behålla en del av sin avlöning. Detta finner överstyrelsen för sin del behjärtansvärt och får fördenskull hemställa om åtgärder i sådant hänseende.

Bestämmelser böra sålunda utfärdas angående dels huru stor del av sin avlöning den för sjukdom tjänstlediga lärarinnan bör få behålla, dels angående storleken av

Uppflyttning
i högre
lönegrad.Avlöning
under tjänst-
ledighet.

[207.] sjukvikariens avlöning, dels ock angående statsbidrag till sjukvikarie. Denna sak synes böra ordnas efter i huvudsak enahanda grunder, som vid senaste löneregleringen blivit bestämda i fråga om den ordinarie och extra ordinarie folkskollärarpersonalen. Enligt dessa grunder skall lärare, såväl ordinarie och extra ordinarie som vakansvikarie, som på grund av sjukdom erhållit tjänstledighet, av sina kontanta avlöningsförmåner avstå ett belopp, motsvarande en tredjedel av den för honom lagstadgade kontanta begynnelseavlöningen, varjämte till sjukvikaries avlöning skall av statsmedel utgå ett belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien.

Enligt vad överstyrelsen här ovan föreslagit, skulle vikarierande lärarinna åtnjuta arvode efter 1,500 kronor för år eller 250 kronor för kurs. I tillämpningen skulle sålunda skolkökslärarinna, som på grund av styrkt sjukdom åtnjuter tjänstledighet avstå, om hon är fast anställd och åtnjuter de av överstyrelsen föreslagna avlöningsförmånerna, ett belopp av 533 kronor 33 öre för en tjänstgöringstid av 8 månader, och om hon är anställd på viss tid med full tjänstgöring eller såsom vakansvikarie ett belopp av 500 kronor.

Även då hushållslärarinna, varom nu är fråga, åtnjuter tjänstledighet av annan anledning än sjukdom, böra i avseende på hennes avlöningsförhållanden i tillämpliga delar gälla de bestämmelser och villkor, som äro stadgade i fråga om folkskollärarpersonalen.

5. Statsbidrag.

Statsbidragens art och belopp.

Överstyrelsen har redan i samband med frågan om behovet av löneförbättring för skolkökslärarinnorna här ovan erinrat om de bestämmelser, som för närvarande äro gällande i berörda hänseende. Lärarlönenämnden har föreslagit, att statsbidraget skulle utgå under två former, nämligen dels till undervisningen, dels ock till lärarinnornas ålderstillägg. För närvarande utgår statsbidraget för minimikurs med 3 kronor 33 öre per arbetsdag. Nämnden har föreslagit, att statsbidraget till undervisningen skulle utgå med ett belopp av 5 kronor för arbetsdag eller 170 kronor för minimikurs. Därvid har nämnden utgått ifrån, att statsbidraget i dess helhet för samtliga arbetsdagar under året borde motsvara statsbidraget till den för lärarinna bestämda grundlönen, det vill säga utgöra nio tiondelar av den sistnämnda.

Då nu ifrågasättes, att för skolkökslärarinnorna skola bestämmas vissa minimilöner, finner överstyrelsen för sin del lämpligast, att statsbidraget i sin helhet kommer att, i likhet med vad som gäller på folkskolans område för övrigt, utgå såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för avlöningen. Bortses från sjukvikarierna, till vilkas avlöning statsbidraget skulle utgå på sätt ovan är sagt, har i det föregående räknats med tre olika avlöningskategorier, nämligen lärarinnor med full tjänstgöring anställda på viss tid samt lärarinnor, som uppehålla ledig tjänst, eller så kallade vakansvikarier, båda grupperna med kontant avlöning efter minst 1,500 kronor för år eller 250 kronor för kurs, vidare lärarinnor i vissa strökurser, vilkas minimiavlöning skulle beräknas efter 266 kronor 67 öre för kurs, motsvarande ett arvode av 1,600 kronor för år, samt slutligen fast anställda lärarinnor med full tjänstgöring och kontant avlöning beräknad efter minst 1 600 kronor i grundlön jämte tre ålderstillägg å vardera 200 kronor. Tager man till utgångspunkt den lägsta av dessa avlöningar, synes den enligt överstyrelsens mening böra så bestridas, att nio tiondelar av densamma utgå av statsmedel och en tiondel tillskjutes av skoldistriktet. Statens bidrag kommer då att utgöra 1,350 kronor och distriktets 150 kronor. För varje kurs beräknat bliva bidragen en sjättedel

härav eller 225 kronor av statsmedel och 25 kronor från distriktet. Då distriktens bidrag synas böra vara oberoende av den högre avlöning, som i vissa fall skall utgå — liksom fallet är på folkskolans och högre folkskolans område, då fråga är om skillnad i avlöning mellan t. ex. manlig och kvinnlig lärare eller lärare med och utan ålderstillägg — bör i fråga om de högre avlöningarna en utjämning äga rum genom tilläggsbidrag av statsmedel. Därigenom vinnes, om än på ett annat sätt än det av lärarlönenämnden föreslagna, vad nämnden uttalar såsom önskvärt, nämligen att skoldistriktet icke få något ekonomiskt intresse av att föredraga en mera tillfällig i stället för fast anställd lärarinna. Ifrågavarande tillägg komme att för en avlöning av 1,600 kronor utgöra 100 kronor för år eller 16 kronor 67 öre för kurs, vadan sålunda hela statsbidraget till denna avlöning komme att belöpa sig på 1,450 kronor respektive 241 kronor 67 öre. Slutligen skulle ålderstilläggen, liksom är fallet i fråga om annan lärare vid folkskola, helt utgå av statsmedel.

Då de nu av överstyrelsen förordade avlöningarna och statsbidragen äro grundade på den förutsättningen, att en läraravdelning, för vilken statsbidrag utgår, komme att innefatta högst sex skolkörskurser, följer givetvis härav, att statsbidrag icke skulle utgå under ett kalenderår för mera än sex kurser, avsedda för en lärarbefattning, eller för längre tid än åtta månader om året.

I det föregående har angivits, hur enligt överstyrelsens mening statsbidrag bör utgå till vikaries avlöande i det fall, att hushållslärarinna är tjänstledig på grund av styrkt sjukdom. Åtnjuter lärarinnan tjänstledighet av annan anledning än sjukdom, anser överstyrelsen, såsom likaledes i det föregående anmärkts, att de bestämmelser, som i motsvarande fall äro stadgade beträffande folkskollärare i fråga om bidrag såväl till den tjänstledige lärarens som till vikariens avlöning, böra i tillämpliga delar bliva gällande även för lärarinna i hushållsgöromål.

Beträffande statsbidragets utbetalande har lärarlönenämnden uttalat såsom sin mening, att, i det fall då landsting eller liknande central myndighet anställer hushållslärarinna och tillförsäkrar henne viss minimiavlöning, nämnda myndighet skulle äga att uppbära statsbidraget till lärarinnans ålderstillägg, medan däremot skoldistrikt, som anlitar sådan lärarinna, alltid skulle uppbära statsbidraget till undervisningen, samt att ekonomiska förhållandena mellan ifrågavarande korporation och skoldistriktet skulle regleras genom avtal dem emellan. Med den läggning av statsunderstödet karaktär, som av överstyrelsen förordats, nämligen att det skall utgå såsom bidrag till läraravlöningen synes emellertid också böra följa, att statsbidraget i dess helhet bör i varje fall uppbäras av den myndighet, som anställer lärarinnan och svarar för hennes avlöning. Härigenom vinnes och onekligen större enkelhet, emot om rekvisitionen av statsbidraget skulle kunna överlåtas åt t. ex. ända till sex olika skoldistrikt. Vad åter beträffar den del av avlöningen, för vilken skoldistriktet har att svara, nämligen dels viss del av den kontanta minimilönen, dels vad som motsvarar naturaförmåner, synes detta ekonomiska mellanhavande mellan till exempel landstinget och skoldistriktet böra ordnas genom särskild överenskommelse dem emellan. Det kunde ju tänkas, att landstinget och hushållningssällskapen i vissa fall i och för främjande av skolköksverksamheten vore villiga att övertaga dessa utgifter.

Enligt nu gällande bestämmelser angående statens understödjande av undervisning i hushållsgöromål är en mindre del av det bidrag, som skoldistrikt kan erhålla till varje kurs, avsett till bestridande av löpande utgifter utöver lärarinneavlöningen, dock ej för lokal och bränsle. Såsom av ovanstående framgår, har lärarlönenämnden icke ifrågasatt, att efter den omläggning av grunderna för statsunderstöd, som bleve en följd av

[207.] förslaget om ordnandet av lärarpersonalens avlöningsförhållanden, något särskilt årligt anslag skulle utgå såsom bidrag till vissa driftskostnader. Överstyrelsen får för sin del ansluta sig till denna uppfattning. Det torde icke böra förbi-es, att den ökning i bidraget till läraravlöningen, som blir en följd av det nu framlagda löneförbättringsförslaget, kommer att bliva avsevärd, och att detta bidrag sålunda bör vara ägnat att proportionsvis på ett verksammare sätt än förut underlätta kommunernas utgifter för skolköksundervisningen. Vidare är det klart, att ett särskilt bidrag till driftkostnad för skolköksundervisningen kan tänkas få till konsekvens ett liknande bidrag till undervisning i slöjd eller andra ämnen. Emellertid håller överstyrelsen å andra sidan före, att det även med detta större statsbidrag till lärarinne-lönerna fortfarande kan förefinnas ett behov, särskilt hos ekonomiskt svagare skoldistrikt på landsbygden, att erhålla särskild hjälp till skolköksdriften. Men det bör då ses till, att denna hjälp verkligen blir avpassad efter behovet. Den största kostnaden faller uppenbarligen på uppsättningen av skolkök, anskaffande av erforderliga inventarier och materiell, vilka utgifter i stor utsträckning äro engångskostnader. Överstyrelsen får erinra därom, att redan nu möjlighet finnes för skoldistrikt att genom särskilt statsunderstöd erhålla hjälp till driftkostnader i fråga om andra skolans ämnen. Överstyrelsen åsyftar det sedan länge utgående anslaget till undervisningsmateriell, genom vilket det möjliggöres för skoldistrikt att erhålla erforderlig materiell till nedsatta pris. Denna stats understödjande verksamhet synes överstyrelsen böra ske i större omfattning än hittills, varom ock överstyrelsen i sinom tid kommer att framlägga förslag. Det bör också enligt överstyrelsens mening tagas i övervägande, om icke på denna väg lättnad borde beredas distriktet även vid anskaffande av vissa av de inventarier och den materiell, som erfordras för skolköksundervisningens ävensom slöjdundervisningens bedrivande.

I övrigt får överstyrelsen framhålla, att tillämpningen av de föreslagna allmänna grunderna för statsbidrag till undervisning i hushållsgöromål och för hushållslärarinnornas avlöning torde böra ske enligt av Kungl. Maj:t utträdade närmare föreskrifter, i samband varmed även föreskrifter torde böra utfärdas angående rekvisition och utbetalande av här avsedda statsbidrag i anslutning, så långt möjligt, till de bestämmelser, som i sådant avseende gälla i fråga om statsbidrag till folk- och småskolläres avlöning.

Villkor för
statsbidrags
utgående.

I avseende på de villkor i övrigt, under vilka statsbidrag till undervisning i hushållsgöromål skola utgå, får överstyrelsen anföra följande. Lärarlönenämnden har bland annat föreslagit såsom villkor i nämnda hänseende, att lärarinna, som icke genomgått av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd utbildningskurs i hushållsgöromål, skall av Kungl. Maj:t ha förklarats berättigad att räkna lönetur för uppflyttning i högre lönegrad. Med hänvisning till vad överstyrelsen här ovan yttrat i förevarande fråga i samband med frågan om lärarinnas uppflyttning i högre lönegrad, får överstyrelsen uttala såsom sin mening, att den ifrågavarande behörighetsförklaringen bör gälla dels fast anställning med full tjänstgöring, med vilken följer avlöning i särskilda lönegrader, dels ock anställning såsom kurslärarinna med avlöning beräknad efter 266 kronor 67 öre för kurs. Behörighet av nu nämnt slag torde böra meddelas av skolöverstyrelsen.

Vad lärarinnekompetensen i övriga fall beträffar, torde böra bestämmas såsom villkor för statsbidrags utgående till lönen, att vederbörande folkskolinspektör vitsordat lärarinnans dughghet.

Enligt nu gällande bestämmelser är den dagliga undervisningstiden bestämd till minst fyra timmar om dagen. Lärarlönenämnden har föreslagit, att nämnda minimitid skulle bestämmas till minst fem timmar. Överstyrelsen, som för sin del finner, att skol-

köksundervisningen bör normalt pågå minst fem timmar om dagen, vill dock icke förbise, att fall kunna förekomma, då undervisningen icke utan synnerlig svårighet kan utsträckas över fyra timmar om dagen. Överstyrelsen får därför föreslå, att i de fall, då särskilda förhållanden sådant påkalla, vederbörande folkskolinspektör skall kunna medgiva skolköksundervisnings begränsande till fyra timmar om dagen.

Det skäl, som åtskilliga folkskolinspektörer anfört för den meningen, att maximumantalet lärjungar i en skolköskurs bör sättas till 16 i stället för till av nämnden föreslagna 15, finner överstyrelsen beaktansvärt, vadan överstyrelsen vill biträda denna mening.

Såsom förut anförts, har Stockholms folkskoleledirektion i skrivelse till överstyrelsen framställt vissa önskemål i avseende på bestämmelserna om villkoren för skoldistrikts rätt till statsbidrag för skolköksundervisningen.

Vad först beträffar bestämmelsen i punkten 10 av kungörelsen den 16 juni 1906, att därest i samma skolkök flera kurser anordnas under samma kalenderår, statsbidrag icke må utgå för mera än högst sex kurser årligen, får överstyrelsen erinra därom, att denna bestämmelse tillkommit i huvudsakligt syfte att begränsa statsbidraget. Överstyrelsen har i annat sammanhang här ovan föreslagit en bestämmelse med annan formulering i nu angivna syfte. I den mån den nuvarande bestämmelsen i punkten 10 jämväl har den verkan att i viss mån begränsa även antalet kurser, som anordnas i samma skolkök, beröres därmed en pedagogisk-hygienisk sida i skolköksverksamheten, som enligt överstyrelsens mening är värd det största beaktande. Överstyrelsen avser närmast det icke sällan förekommande förhållandet, att tvenne, eller till och med flera, skolkökskurser hållas efter varandra i en skolkökslokal under samma dag. Om dylik duplicering vid undervisningen i allmänhet medför stora nackdelar och endast i vissa undantagsfall bör tillgripas såsom en nödfallsåtgärd, är detta särskilt förhållandet i fråga om skolköksundervisningen. Den luftens förskämning, som skolköksarbetet i särskild grad medför, gynnas ytterligare av de hygieniska brister, varav skolkökslokalerna tyvärr allt för ofta lida både med hänsyn till belägenhet och anordning i övrigt. Det vore därför enligt överstyrelsens mening önskvärt, att en bestämmelse komme till stånd, enligt vilken tydligt framginge, att duplicering av undervisningen i skolkök i allmänhet ej borde förekomma, och i varje fall endast då särskilda förhållanden motiverade undantag.

Den av direktionen berörda anordningen, att eleverna i tvenne skolkökskurser må i vissa fall kunna vid teoretisk undervisning sammanhållas i en avdelning, synes överstyrelsen icke böra utgöra hinder för statsbidrags utgående till ifrågavarande båda kurser, därest i övrigt den föreskrivna minimiundervisningstiden iakttages, åt lärarinnorna beredes full tjänstgöring och folkskolinspektören vitsordar, att undervisningen är ändamålsenligt anordnad.

Vad slutligen angår det av direktionen framställda önskemålet, att statsbidrag må kunna utgå till skolköskurs, vari även gossar deltaga, anser överstyrelsen visserligen den principen böra upprätthållas, att undervisningen i de husliga göromål, som här avses, bör förbehållas den kvinnliga ungdomen. Skulle dock i enstaka fall med hänsyn till särskilt talande omständigheter befinnas ändamålsenligt, att sådan undervisning meddelas även åt gossar, och så kan ske utan att flickor, som anmäla sig till deltagande i skolköskurs, för den skull varda uteslutna, bör det enligt överstyrelsens mening ankomma på skolöverstyrelsen att i berörda hänseende göra erforderligt medgivande.

I samband med fastställande av de grunder, enligt vilka statsunderstöd till undervisning i huslig ekonomi skulle utgå, gav 1906 års riksdag (skrivelse nr 144) Kungl. Maj:t rätt att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse

- [207.] från nämnda grunder ägt rum. Överstyrelsen anser, att ett dylikt medgivande bör givas även i samband med fastställande av de grunder och villkor i fråga om understödjande av undervisningen i hushållsgöromål, som nu ifrågasätts.

6. *Pensionering.*

Angående lärarinnornas pensionering får överstyrelsen förorda, att lärarinna i hushållsgöromål med full tjänstgöring, som varder fast anställd med delaktighet av minst de avlöningsförmåner, som ovan angivits, tillika blir delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning med ett delaktighetsbelopp lika med den kontanta minimilönen i högsta lönegraden och i övrigt efter de grunder, som äro eller varda stadgade i reglementet för nämnda pensionsinrättning.

Man torde icke böra förbise, att med det anställningssätt för hushållslärarinnorna, varom nu närmast är fråga, fall kunna inträffa, då på grund av uppsägning pensionsrätten kan komma att upphöra. Denna sida av lärarinnornas rättsliga ställning, som gäller även en del andra lärarkårer, synes överstyrelsen böra bli föremål för ordnande i ett sammanhang.

Av den föreslagna avlöningen bör i fråga om lärarinna, som är delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning, kunna avdragas ett belopp, motsvarande de sådan delägare åliggande pensionsavgifterna till denna inrättning. Däremot böra skoldistriktet, i likhet med vad som hädanefter kommer att gälla i avseende på folkskollärartjänster, icke åläggas avgifter till pensionsinrättningen.

7. *Kostnadsberäkning.*

Slutligen får överstyrelsen framlägga förslag rörande de kostnader, som nu föreslagna ändrade grunder för statsunderstöds utgående till undervisning i huslig ekonomi jämte löneförbättring för lärarinnor i samma ämne skulle medföra för statsverket.

Enligt uppgifter i den officiella statistiken över folkskolorna för redovisningsåret 1915—1916 hade nämnda år hållits 1,141 skolkörskurser. Såsom ovan sagts, utgjorde antalet kurser å 1912 1,130. Med hänsyn därtill, att en del kurser vid högre folkskolor med flera nu böra frånräknas, torde, även om kurserna vid folkskolan något ökas, antalet kurser för år 1920 ej böra beräknas till större antal än 1,150.

Enligt överstyrelsens förslag skulle statsbidraget för kurs kunna uppgå till högst 241 kronor 67 öre samt lägst (i ett mindre antal fall) 225 kronor. Räknas med i avrundat tal högst 240 kronor för kurs, skulle sålunda statsbidraget i det hela i denna del uppgå till ett belopp av 276,000 kronor. Det erforderliga anslaget till ålderstilllägg åt lärarinnor är svårare att beräkna, enär erforderlig statistik härför saknas. Enligt uppgifter i lärarlönenämndens betänkande utgjorde antalet av de skolkörslärarinnor, som år 1912 vid folkskolor, högre folkskolor, folkhögskolor och särskilda anstalter undervisat 180 dagar eller mera, d. v. s. under minst 6 kurser å 30 dagars längd, 96. Man synes då för år 1920 böra beräkna ett hundratal lärarinnor med full tjänstgöring vid folkskolorna. Fördelas dessa i lönegrader efter samma proportion som ålderstilläggen åt ordinarie folkskollärarinnor, skulle 60 komma i första, 12 i andra, 9 i tredje och 19 i fjärde lönegraden, och man borde sålunda räkna med 12 ålderstilllägg å 200 kronor, 9 ålderstilllägg å 400 kronor och 19 ålderstilllägg å 600 kronor eller tillsammans 17,400 kronor.

Anslaget till sjukvikarier torde förslagsvis kunna sättas till 3,000 kronor.

Hela anslaget till undervisning i huslig ekonomi vid folkskolor skulle sålunda belöpa sig till i avrundat tal 296,000 kronor.

I 1918 års stat är anslaget till undervisning i huslig ekonomi upptaget till 140,000 kronor. Ökningen i anslaget skulle sålunda komma att belöpa sig till 156,000 kronor.

Slutligen sammanfattar överstyrelsen sin framställning i en hemställan om förslag till riksdagen att

dels bestämma,

att avlöning till lärarinna i hushållsgöromål, som av skoldistrikt, landsting, hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd samfällighet av liknande art anställts för undervisning i folkskola, skall utgå med minst följande belopp, nämligen.

Överstyrel-
sens hem-
ställan.

1) till lärarinna, som erhållit fast anställning, 1,600 kronor för år, motsvarande 266 kronor 67 öre för kurs, vartill kunna, efter respektive fem, tio och femton år, komma tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor, samt dessutom i enlighet med vad i sådant avseende är stadgat för ordinarie folkskollärarinna, fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning enligt ortens pris.

2) till lärarinna, som tjänstgör vid mindre antal kurser, än som bestämts för fast anställning, ett belopp motsvarande 266 kronor 67 öre för varje kurs samt dessutom under den tid undervisningen pågår fri bostad och bränsle, i enlighet med vad i sådant avseende är stadgat för extra ordinarie folkskollärarinna, eller ock ersättning därför enligt ortens pris utgående för fyra eller färre kurser i förhållande till kursernas antal men eljest såsom för fullt år,

3) till lärarinna med full tjänstgöring, som antagits för viss tid, samt till vikarierande lärarinna 1,500 kronor för år, motsvarande 250 kronor för kurs, samt dessutom fri bostad och bränsle eller ersättning enligt ortens pris, i enlighet med vad i sådant avseende är stadgat för vikarierande folkskollärarinna;

att, därest för lärarinna, som åtnjuter full årsavlöning, den bestämda årliga undervisningstiden är längre än åtta månader, lärarinnan skall erhålla särskild gottgörelse, utgörande för varje månad, beräknad till 30 dagar, minst en åttondel av den kontanta minimiavlöningen; samt

att Kungl. Maj:t må åga att utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka torde för sagda avlöningsförmåners åtnjutande böra stadgas, ävensom de närmare föreskrifter, vilka för tillämpning av omförmälda villkor och bestämmelser eller i övrigt kunna anses erforderliga;

dels medgiva, att till lärarinna, som tjänstgör vid flyttande skolkök, må från det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till rese- och traktamentspenningar för resa till kursort utgå rese- och traktamentsersättning enligt femte klassen i gällande resereglemente;

dels föreskriva, att lärarinna i hushållsgöromål med fast anställning skall vara delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning enligt de i reglementet för sagda pensionsinrättning stadgade grunder;

dels godkänna följande grunder i fråga om statsbidrag till undervisning i hushållsgöromål vid folkskola.

I.

A. Till skoldistrikt, landsting, hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd samfällighet av liknande art, som anordnar undervisning i hushållsgöromål vid folkskola, må såsom bidrag till lärarinnans avlöning utgå följande belopp

[207.]

1) för lärarinna med fast anställning dels ett belopp av 1,450 kronor för år eller 241 kronor 67 öre för kurs, dels det eller de ålderstillägg, vartill lärarinnan kan vara berättigad,

2) för lärarinna, som tjänstgör vid mindre antal kurser, än som bestämts för fast anställning, 241 kronor 67 öre för kurs,

3) för lärarinna med full tjänstgöring anställd på viss tid ävensom för lärarinna, som uppehåller ledig tjänst, 1,350 kronor för år eller 225 kronor för kurs,

4) för lärarinna, som vikarierar för lärarinna, vilken är tjänstledig för styrkt sjukdom, det belopp, som, utöver vad den tjänstlediga lärarinnan av sin avlöning skall avstå, erfordras till arvode åt vikarien, samt

5) för lärarinna, som vikarierar för lärarinna, vilken är tjänstledig av annan anledning än styrkt sjukdom, ett belopp beräknat efter enahanda grunder, vilka i sådant avseende äro stadgade för folkskollärare.

B. 1) Statsbidrag utgår under ett år för en och samma lärarinnebefattning icke till mera än sex kurser, svarande mot en undervisningstid av åtta månader.

2) Då lärarinna åtnjuter tjänstledighet eller uppnått den för erhållande av pension stadgade levnadsålder, skall i fråga om statsbidrag till sådan lärarinnas avlöning i tillämpliga delar gälla de bestämmelser, som äro stadgade i fråga om folkskollärare.

II.

Såsom villkor för erhållande av statsbidrag enligt här ovan stadgade grunder skall gälla:

1) att skolkökskursen omfattar minst 34 undervisningsdagar, skolande, där i fråga om flyttande skolkök särskild tid åtgår för iordningsställande av skolköket och för lärarinnas resa till den ort, där kursen är anordnad, statsbidrag utgå även för det fall att den sålunda fastställda undervisningstiden avkortas med så många dagar, som erfordras för nyssberörda ändamål, under förutsättning dock att det sålunda avkortade antalet undervisningsdagar icke understiger 30;

2) att den dagliga undervisningstiden i regeln utgör fem timmar, dock att, där särskilda förhållanden sådant påkalla, nämnda tid må kunna efter vederbörlig folkskolinspektörs medgivande begränsas till minst fyra timmar;

3) att undervisningen i övrigt är anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med undervisningsplanen för rikets folkskolor;

4) att lärarinnans avlöningsförmåner, såväl den kontanta avlöningen som ock naturaförmånerna, fullt motsvara vad i sådant avseende är stadgat;

5) att skolköket är tillräckligt rymligt, i hygieniskt avseende tillfredsställande och i övrigt ändamålsenligt inrättat samt utrustat med lämplig, i förhållande till lärjungeantalet tillräcklig materiell;

6) att, såvida icke på grund av särskilda förhållanden undantag i vederbörlig ordning medgivits, icke mera än en kurs undervisas i samma skolkök under samma dag;

7) att antalet lärjungar i kursen icke understiger 8, ej heller överstiger 16;

8) att undervisning ej meddelas åt andra lärjungar än flickor, som antingen äro intagna i folkskola och vare sig där uppflyttats till den egentliga folkskolans fjärde årsklass eller uppnått tolv års ålder eller ock avslutat sin skolgång; dock att på skolöverstyrelsens beprövande må bero, om även gossar i vissa fall skola få deltaga i skolköksundervisningen;

9) att, där undervisningen är förenad med servering till matgäster, dessa ej böra vara flera än lärjungeantalet, börande såsom matgäster mottagas i främsta rummet lärjungarnas skolkamrater;

10) att av lärjungarna ej upptages annan avgift än ersättning för spisning i skolköket, och att sådan avgift icke sättes högre än kostnaden för de använda matvarorna; samt

11) att undervisningen enligt intyg av vederbörande folkskolinspektör varit på ändamålsenligt sätt anordnad. [207.]

III.

För utbekommande av statsbidrag enligt förestående stadganden böra hinder ej möta därav,

att undervisning i hushållsgöromål vid skolan under kalenderåret införts eller upphört och av sådan anledning icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilken händelse statsbidrag må utgå för den tid undervisningen bedrivits,

att undervisningen till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, eller

att vid förfall för lärare på grund av sjukdom eller vid inträffad ledighet undervisningen icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilken händelse statsbidrag må utgå för den tid, undervisningen bedrivits, såvida folkskolinspektören vitsordar, att vikarie ej kunnat erhållas.

IV.

I fråga om tillämpningen av de under I—III angivna grunder må det ankomma på Kungl. Maj:t

ej mindre att utfärda de närmare bestämmelser, som i sådant avseende kunna befinnas erforderliga,

än även att, där i särskilda fall omständigheterna det föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från de fastställda grunderna ägt rum;

dels ock höja det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till anordnande av huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola från dess nuvarande belopp 140,000 kronor med 156,000 kronor eller till 296,000 kronor och i riksstaten uppföra detsamma under förändrad rubrik: bidrag till undervisning i hushållsgöromål i folkskolor.

Till skoldistrikt eller skolstyrelse, som i egentlig folkskola, högre folkskola eller folkhögskola anordnat i skolkök meddelad undervisning i huslig ekonomi, har för sådan undervisning hittills utgått statsbidrag från ett gemensamt anslag. Då den högre folkskolan numera på grund av 1918 års lagtima riksdags beslut erhållit egna bestämmelser rörande avlöning för undervisning i hushållsgöromål och då en liknande anordning beträffande undervisningen i samma ämne vid den egentliga folkskolan och folkhögskolan ävenledes skulle, enligt folkskolöverstyrelsens mening, vara lämplig, har överstyrelsen ansett, att statsunderstöd för berörda undervisning vid de tre nämnda slagen av läroanstalter icke längre borde utgå från samma anslag utan i stället från skilda anslag, av vilka vart och ett skulle vara inordnat bland övriga anslag för den läroanstalt, till vilken det hör. I överensstämmelse härmed har överstyrelsen låtit sin nu ifrågavarande framställning avse endast undervisning i hushållsgöromål vid den

*Departement-
schefen.
Förslaget
räckvidd.*

[207.] egentliga folkskolan, och de bestämmelser, som överstyrelsen här ifrågasätter, äro således avsedda att tillämpas på berörda undervisning endast vid den egentliga folkskolan. Jag biträder överstyrelsens nyssnämnda uppfattning och detta så mycket hellre som omförmälda undervisning i de tre olika slagen av läroanstalter måste med hänsyn såväl till lärjungarnas olika åldersstadier som till övriga förhållanden få en i viss mån olikartad läggning och därmed också kräva olika förutsättningar hos vederbörande lärarinnor. Vad jag i det följande kommer att föreslå har således avseende endast på den egentliga folkskolan.

Ämnets
namn.

Det undervisningsämne, som här är i fråga, har hittills gått under benämningen huslig ekonomi. Folkskolöverstyrelsen har föreslagit, att ämnet hädanefter skulle betecknas med namnet »hushållsgöromål» eller med samma namn, som den motsvarande delen av ämnet husligt arbete vid folkskoleseminiarierna m. fl. läroanstalter numera erhållit. Häremot har jag intet att invända.

Avlöning.

I huvudsak åsyftar överstyrelsens framställning en löne- och pensionsreglering för de lärarinnor, som meddela undervisning i berörda ämne och i sammanhang därmed en fastare anställning för dessa lärarinnor ävensom ändrade grunder för utgående av statsbidrag för ifrågavarande undervisning.

Behovet av
löneförbättring.

Behovet av förbättrade avlöningsförhållanden för nämnda lärarinnor är obestriddt. Vad folkskolöverstyrelsen därom anfört torde i berörda avseende vara tillräckligt belysande. Jag anser således, att en dylik avlöningsförbättring nu bör komma till stånd. Och då ifrågavarande lärarinnor, såsom förut nämnts, icke under de föregående åren kommit i åtnjutande av någon dyrtidshjälp från statens sida, är det enligt min mening angeläget, att nyssnämnda avlöningsförbättring kommer dem till del redan under år 1919. Till sistnämnda avlöningsförbättring skall jag återkomma i annat sammanhang.

Ifrågasatt
avlönings-
system.

Däremot är jag icke fullt ense med överstyrelsen i fråga om sättet för åstadkommande av denna avlöningsförbättring. I likhet med lärarlönenämnden har nämligen överstyrelsen föreslagit ett avlöningssystem, motsvarande det som i allmänhet tillämpas för lärarpersonalen vid rikets folkskolor. Det huvudsakliga därvid skulle vara inrättande av ordinarie tjänster, vilkas innehavare skulle åtnjuta en viss grundlön jämte ålders-tillägg och vissa naturaförmåner ävensom rätt till pension. Från lärarinnornas synpunkt sett skulle en sådan anordning utan tvivel varit i

högsta grad önskvärd, och ingen skulle hellre än jag sett, att den kunnat vidtagas. Tyvärr kan jag dock icke finna, att rätta ögonblicket nu är inne för densammes genomförande. Lärarlönenämnden har grundat sitt förslag i berörda avseende på den omständigheten, att frågan om facklärarsystem eller icke facklärarsystem numera kan, vad angår ifrågavarande undervisningsämne vid den egentliga folkskolan, anses tills vidare vara avgjord till facklärarsystemets förmån. Detta må vara sant, men det finnes en annan synpunkt, som för den föreliggande frågans bedömande torde vara den huvudsakliga, nämligen undervisningsämnets ställning inom den egentliga folkskolan. Hushållsgöromål är, som bekant, icke ett obligatoriskt ämne inom denna skola, utan det beror helt och hållet på skoldistriktet självt, huruvida undervisning i detta ämne skall inom distriktet anordnas eller icke. Och någon utsikt att under den närmaste tiden få ämnet hushållsgöromål infört såsom obligatoriskt ämne i den egentliga folkskolan torde icke heller förefinnas, ehuru ämnets stora betydelse för den kvinnliga ungdomens uppfostran numera lär vara allmänt erkänd. Sedan riksdagen beviljat medel år 1917 till understöd åt husmodersskolor och år 1918 till understöd åt praktiska ungdomsskolor (fortsättningsskolor, lärlingsskolor, yrkesskolor och hushållsskolor), torde det kunna förväntas, att dessa skolor komma att upptaga ett kraftigt arbete för den kvinnliga ungdomens utbildning i hushållsgöromål. Vilken inverkan detta kan komma att utöva på den egentliga folkskolans undervisning i ämnet kan icke nu med säkerhet bedömas, men med tanke på den tidiga ålder, vid vilken flickorna i den egentliga folkskolan måste deltaga i berörda undervisning och den svaga kroppsliga utveckling, som utmärker många av dem vid denna ålder, är det icke uteslutet, att en stor del av den undervisning i hushållsgöromål, som nu är förlagd till den egentliga folkskolan, framdeles, sedan erfarenhet vunnits om de förutnämnda nya skolorernas förmåga att tillgodose sagda undervisning, kan anses lämpligen böra överflyttas till dessa skolor. En sådan utvecklingsgång kan tänkas framför allt i städerna, där tillgången på nyssnämnda praktiska skolor torde bliva rikare. Därmed skulle då också kunna följa, att undervisningen i hushållsgöromål vid den egentliga folkskolan bleve så omlagd, att den finge en helt annan uppgift och en annan omfattning, än den nu har, samt att en icke så liten del av de lärarinnor, vilka nu tjänstgöra vid den egentliga folkskolan, komme att lösgöras från nämnda skola och övergå till dessa praktiska skolor, som tydligen komma att få behov av ett betydande antal lärarkrafter.

Med det anförda har jag icke velat i ringaste mån underskatta värdet av den undervisning i hushållsgöromål, som för närvarande meddelas i

- [207.] den egentliga folkskolan. Icke heller har jag velat hävda den meningen, att undervisning i sagda ämne framdeles skulle tilläventyrs komma att bli öfverflödig i nämnda skola. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten därpå, att den ställning, som ämnet för framtiden bör intaga på den egentliga folkskolans läroplan, för närvarande är i högsta grad oklar. Det är med anledning härav som jag icke anser mig kunna stå till svars med att nu tillstyrka bifall till förslaget om inrättande av ordinarie lärartjänster, på sätt som av lärarlönenämnden och folkskolöverstyrelsen föreslagits, och införande av ett däremot svarande avlöningssystem.

Förslag an-
gående löne-
förbättring.

Så mycket angelägnare anser jag det emellertid vara, att åtgärder vidtagas till förbättring på annat sätt av den ekonomiska ställningen för de lärarinnor, vilka ägna sig åt undervisning i hushållsgöromål vid den egentliga folkskolan. Såsom sådana åtgärder vill jag för min del föreslå dels fastställande av ett skäligt arvode för undervisningen, dels tilldelande av resekostnadsersättning åt ambulerande lärarinnor, dels ock vissa anordningar till underlättande av möjligheten för ambulerande lärarinnor att få tjänstgöra vid flera kurser under året. Därjämte torde böra beredas rätt för lärarinna att under vissa villkor komma i åtnjutande av pension.

Arvode.

I fråga om arvodet är, såsom förut nämnts, ingenting annat bestämt, än att av det statsbidrag å 100 kronor, som utgår för varje kurs, 75 kronor skola utgöra bidrag till lärarinnans avlöning. Sagda bidrag är således den minimiavlöning, som genom staten tillförsäkrats henne. För 6 kurser på ett år utgör detta således en minimiavlöning för året av 450 kronor.

Därest kursen, såsom folkskolöverstyrelsen föreslagit och jag för min del finner lämpligt, fortfarande fastställas till ett visst antal arbetsdagar, torde arvodet även hädanefter böra beräknas för kurs. Hittills har kursen varit bestämd till 30 arbetsdagar med minst 4 undervisningstimmar om dagen. Folkskolöverstyrelsen har nu föreslagit, att den skulle utsträckas till att omfatta 34 arbetsdagar med i regel minst 5 undervisningstimmar om dagen. I denna tid skulle då inräknas den tid, som kan för ambulerande lärarinna åtgå för resa samt för iordningsställande av skolkök, dock med den begränsningen, att det sålunda avkortade antalet undervisningsdagar icke finge understiga 30. Då överstyrelsen för detta sitt förslag anført, som mig synes, goda skäl, biträder jag detsamma. Sagda anordning skulle hava till följd, att jämnt 6 kurser skulle rymmas inom ett läsår av 8 månader.

I vissa städer, där lärarinnan i hushållsgöromål förestår 6 kurser under läsåret och således har en tjänstgöringstid, som ungefär motsvarar

en småskollärarynnas, har den förra varit i avlöningshänseende ungefär jämställd med den senare. Lärarlönenämnden har velat sätta avlöningen för lärarinna i hushållsgöromål lika med avlöningen för folkskollärarynnas. Ett flertal av de myndigheter, som yttrat sig i frågan, har ansett, att avlöningen för lärarinna i hushållsgöromål borde sättas lägre än avlöningen för folkskollärarynnas. Folkskolöverstyrelsen har anslutit sig till sagda myndigheters uppfattning och föreslagit en medelväg mellan småskollärarynnas och folkskollärarynnas avlöning. Sistnämnda ståndpunkt synes mig vara den riktiga. [207.]

För sådan lärarinna, vilkens tjänstgöring komme att omfatta endast ett mindre antal kurser under året, har överstyrelsen föreslagit ett kontant arvode av 266 kronor 67 öre för kurs, motsvarande 1 krona 56 öre för undervisningstimme, samt dessutom bostad och bränsle. För min del anser jag, att minimiavlöningen för samtliga ifrågavarande lärarinnor i hushållsgöromål bör utgöras endast av ett kontant arvode, och torde detta lämpligen kunna beräknas efter 1 krona 50 öre för undervisningstimme. Arvodet skulle sålunda uppgå till 7 kronor 50 öre för arbetsdag och för en kurs på 34 arbetsdagar till 255 kronor samt för 6 kurser under ett år till 1,530 kronor eller 30 kronor mer än det kontanta arvodet för extra ordinarie folkskollärarynnas. Jag anser således, att arvodet åt lärarinna i hushållsgöromål vid folkskola bör bestämmas till 255 kronor för varje kurs.

Vidare finner jag i likhet med folkskolöverstyrelsen skäligt, att en ambulerande lärarinna icke nödgas av egna medel bekosta de resor, som hon i och för tjänsten måste företaga, utan att hon för dessa resor erhåller resekostnadsersättning. Sådan ersättning torde böra utgå enligt bestämmelserna för femte klassen i gällande resereglemente.

Resekost-
nads-ersätt-
ning.

Likaledes anser jag den åtgärden, som lärarlönenämnden föreslagit och folkskolöverstyrelsen tillstyrkt, att landsting, hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd organisation skulle få rätt att anordna kurser och att således gentemot lärarinna i hushållsgöromål intaga samma ställning som skoldistrikt, vara värd beaktande. Därigenom skulle dessa korporationer erhålla rätt att anställa och avlöna lärarinnor, vilka skulle ambulera i skoldistriktet allt efter behovet i dessa, och en lärarinna sålunda lättare kunna erhålla anställning för helt läsår. Givetvis måste den korporation, som anordnar en kurs, också svara för kostnaderna för densamma. Ett stadgande i berörda riktning torde sålunda böra komma till stånd.

Rätt för
landsting
m. fl. att an-
ordna kurser.

Slutligen vill jag även tillstyrka, att sådan lärarinna, som inom ett

Bihang till riksdagens protokoll 1619. 1 saml.

Pension.

- [207.] skoldistrikt antagits tills vidare med viss tids ömsesidig uppsägning och sålunda inom distriktet erhållit en fastare anställning, må under vissa villkor, som kunna finnas erforderliga, beredas möjlighet till erhållande av pension, såsom redan skett beträffande vissa lärare i slöjd. Sistnämnda lärare äga nämligen rätt till delaktighet i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Då emellertid frågan om ålderdomsunderstödsanstaltens ombildning till en pensionsinrättning är föremål för utredning och denna utredning ännu icke avslutats, är jag icke nu beredd att avgiva fullständigt förslag i berörda avseende, utan skall jag framdeles på nytt anmäla ärendet i denna del.

Statsbidrag.

Beträffande statsunderstödet för undervisning i hushållsgöromål har jag redan erinrat, att sådant understöd för närvarande utgår till skoldistrikt eller skolstyrelse med 100 kronor för kurs, därav 75 kronor såsom bidrag till lärarinnans avlöning och 25 kronor såsom bidrag till bestridande av övriga löpande utgifter, dock ej för lokal och bränsle. Jag anser, att statsbidrag hädanefter icke bör utgå för de med kurserna förenade driftkostnaderna utan endast till lärarinnans avlöning. Sistnämnda bidrag torde lämpligen kunna bestämmas till nio tiondelar av det minimiarvode, som kommer att tillerkännas henne. Fastställes detta arvode till 255 kronor för kurs, kommer statsbidraget att utgå med 229 kronor 50 öre för kurs. Med hänsyn därtill, att kurser i hushållsgöromål mångenstädes, särskilt på landsbygden, lämpligen kunna anordnas även under ferierna, torde någon begränsning av det antal kurser under ett kalenderår, för vilket statsbidrag kan utgå, icke böra ifrågakomma. Icke heller torde böra läggas hinder i vägen för statsbidrags utgående i sådant fall, då undervisningen icke meddelas i egentlig folkskola utan är förlagd till en särskild anstalt.

Den i det föregående föreslagna resekostnads- och traktamentsersättningen åt ambulerande lärarinna torde böra i sin helhet bestridas av statsmedel.

Statsbidraget synes böra utbetalas till den myndighet, som anordnar kursen. I sådant fall, då ett landsting eller ett hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd organisation åtagit sig att anordna kurser i hushållsgöromål inom olika skoldistrikt och för detta ändamål anställt lärarinna och garanterat henne fastställt minimiarvode, skulle således statsbidraget till lärarinnans avlöning uppbäras av landstinget eller hushållningssällskapet eller den av Kungl. Maj:t godkända organisationen. Det sätt, på vilket skoldistriktets bidrag till lärarinnans arvode ävensom till täckande av kostnaderna för kursen i övrigt skulle utgöras, bör tydligen bliva beroende på särskild överenskommelse mellan skoldistriktet och den korporation, som anordnat kursen.

Såsom villkor för utgåendet av berörda statsbidrag bör tydligen stadgas, att lärarinnan tillerkänts ett arvode av minst 255 kronor för kurs samt att hon av statens vederbörande folkskolinspektör befunnits duglig. Folkskolöverstyrelsen har såsom villkor föreslagit, bland annat, att lärjungantalet i en kurs icke skulle överstiga 16. Detta maximital synes mig i allmänhet vara lämpligt, men särskilda fall torde dock förekomma, då statsbidrag borde utgå, även om antalet lärjungar uppgått till det högsta, som nu är medgivet, nämligen 20. För överskridande av antalet 16 lärjungar bör dock enligt min mening folkskolinspektörens medgivande hava erhållits, om statsbidrag skall utgå till kursen. Beträffande de villkor i övrigt, som böra gälla för statsbidragets utgående, ansluter jag mig till folkskolöverstyrelsens förslag.

Folkskolöverstyrelsen har beräknat det antagliga antalet kurser under år 1920 till 1,150. Med ett statsbidrag av 229 kronor 50 öre för varje kurs skulle då krävas ett anslagsbelopp av 263,925 kronor. Det belopp, som erfordras till resekostnads- och traktamentsersättning åt ambulerande lärarinnor kan tydligen icke nu exakt beräknas men torde kunna uppskattas till 3,000 kronor. Sammanlagt skulle således för ifrågavarande ändamål erfordras i avrundat tal ett förslagsanslag för år 1920 av 267,000 kronor. I enlighet med vad jag förut anfört, torde detta anslag böra i riksstaten uppföras under följande ändrade rubrik: »Anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola». Då motsvarande anslag i riksstaten för år 1918 upptagits med 140,000 kronor, skulle alltså en ökning av 127,000 kronor vara behövlig.

Kostnader.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att Hemställan.

dels godkänna följande grunder för utgående av statsbidrag för undervisning i hushållsgöromål vid folkskola, nämligen:

A) Skoldistrikt, landsting, hushållningssällskap eller annan av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd organisation, som i egentlig folkskola eller i särskild anstalt anordnar undervisning i hushållsgöromål, må såsom bidrag till lärarinnans avlöning erhålla 229 kronor 50 öre för varje kurs, dock under villkor:

1) att skolkökskursen omfattar minst 34 undervisningsdagar, skolande, där i fråga om flyttande skolkök särskild tid åtgår för iordningställande av skolköket

[207.]

och för lärarinnas resa till den ort, där kursen är anordnad, statsbidrag utgå även för det fall, att den sålunda fastställda undervisningstiden avkortas med så många dagar, som erfordras för nyssberörda ändamål, under förutsättning dock att det sålunda avkortade antalet undervisningsdagar icke understiger 30;

2) att den dagliga undervisningstiden i regeln utgör fem timmar, dock att, där särskilda förhållanden sådant påkalla, nämnda tid må kunna efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande begränsas till minst fyra timmar;

3) att undervisningen i övrigt är anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med normalundervisningsplanen för rikets egentliga folkskolor;

4) att undervisningen handhaves av lärarinna, som av statens vederbörande folkskolinspektör befunnits duglig;

5) att arvode åt lärarinnan utgår med minst 255 kronor för varje kurs;

6) att skolköket är tillräckligt rymligt, i hygieniskt avseende tillfredsställande och i övrigt ändamålsenligt inrättat samt utrustat med lämplig, i förhållande till lärjungeantalet tillräcklig materiell;

7) att, såvida icke på grund av särskilda förhållanden undantag medgivits av statens vederbörande folkskolinspektör, undervisning i samma skolkök icke meddelas för mer än en kurs under samma dag;

8) att antalet lärjungar i kursen icke understiger 8, ej heller överstiger 16, så vida icke statens vederbörande folkskolinspektör det medgivit, varvid antalet dock under inga förhållanden får överstiga 20;

9) att undervisning ej meddelas åt andra lärjungar än flickor, som antingen äro intagna i egentlig folkskola och vare sig där uppflyttats till den egentliga folkskolans fjärde årsklass eller uppnått tolv års ålder eller ock avslutat sin skolgång; dock att på skolöverstyrelsens beprövande må bero, om även gossar i vissa fall skola få deltaga i undervisningen;

10) att, där undervisningen är förenad med servering till matgäster, dessa ej böra vara flera än lärjungeantalet, börande såsom matgäster mottagas i främsta rummet lärjungarnas skolkamrater; samt

11) att av lärjungarna ej upptages annan avgift än ersättning för spisning i skolköket, och att sådan avgift icke sättes högre än kostnaden för de använda matvarorna;

B) För utbekommande av statsbidrag enligt förestående stadganden böra hinder ej möta därav,

att undervisning i hushållsgöromål vid skolan under kalenderåret införts eller upphört och av sådan anledning icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilken händelse statsbidrag må utgå för den tid undervisningen bedrivits,

att undervisningen till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, eller

att vid förfall för lärare på grund av sjukdom eller vid inträffad ledighet undervisningen icke kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i vilken händelse statsbidrag må utgå för den tid, undervisningen bedrivits, såvida folkskolinspektören vitsordar, att vikarie ej kunnat erhållas;

C) I fråga om tillämningen av de under A) och B) angivna grunder må det ankomma på Kungl. Maj:t

ej mindre att utfärda de närmare bestämmelser, som i sådant avseende kunna befinnas erforderliga,

än även att, där i särskilda fall omständigheterna det föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från de fastställda grunderna ägt rum;

dels ock — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes nu uppförda förslagsanslaget till anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola 140,000 kronor — under rubriken: »Anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola» uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag å 267,000 kronor.

57. Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 30,000: —
58. Understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* » 70,000: —

Fortsättningsskolor.

[208.

59. Understöd till avlönande av lärare vid fortsättningsskolor.

Understöd
till avlönande
av lärare
vid fortsätt-
ningsskolor.

I anledning av Kungl. Maj:ts till 1918 års riksdag avgivna förslag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor höjde riksdagen det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola från 163,000 kronor till 600,000 kronor eller med 437,000 kronor.

Av detta belopp beräknades 225,000 kronor bliva erforderliga för avlöning åt lärarna vid de obligatoriska fortsättningsskolor, som kunna antagas under senare hälften av år 1919 bliva upprättade i enlighet med de fastställda nya grunderna i fråga om dessa skolor. Det under samma år behövlige understödet för avlöning åt lärarna vid de fortsättningsskolor av den nu befintliga typen, vilka fortfarande komma att vara i verksamhet, uppskattades till 375,000 kronor.

De för bestämmandet av dessa anslag utförda beräkningarna grundades på det antagandet, att den beslutade omdaningen av fortsättningsskolorna skulle hinna genomföras under en övergångstid av fem år, att tillväxten av de obligatoriska skolorna komme att fördela sig jämnt på dessa år och att statsunderstöd till fortsättningsskolor av ny typ skulle utgå först under senare hälften av år 1919. Enligt dessa grunder skulle under höstterminen 1919 komma att inrättas 1,000 obligatoriska fortsättningsskolor, var och en med lärjungar tillhörande en enda årskurs och med en undervisningstid av 90 timmar. Under förutsättning att minimiavlöningen för lärare i regel komme att utgå med 2 kronor 50 öre för timme, beräknades statsunderstödet för fortsättningsskolorna av ny typ under år 1919 till 225,000 kronor.

De nuvarande fortsättningsskolorna skulle, med den ökning av understödet till varje sådan skola, som av riksdagen beslutats, om samtliga dessa skolor fortsatte sin verksamhet, kräva ett statsunderstöd å 423,000 kronor. Det kunde emellertid med skäl antagas, att många av dessa skolor komme att förvandlas till fortsättningsskolor av ny typ, och på grund därav ansågs det för dem beräknade anslaget kunna minskas med 48,000 kronor till 375,000 kronor.

Den 16 september 1918 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelser (nr 761 och 762) dels angående statsbidrag till fortsättningsskola, anordnad i enlighet med de i kungörelsen den 11 september 1877 (nr 33, sid. 3) angivna grunder, dels angående statsbidrag till avlönande av lärare vid fortsättningsskolan.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen hemställt [208.] om förslag till riksdagen, dels att arvodet för undervisningstimme i slöjd i fortsättningsskolan måtte bestämmas till minst 2 kronor för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål i sådan skola till minst 10 kronor för arbetsdag, beräknad till minst 5 undervisningstimmar, dels ock att det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola måtte höjas med 625,000 kronor.

Beträffande det av 1918 års riksdag bestämda arvodet för undervisning i slöjd och hushållsgöromål inom fortsättningsskolan erinrar överstyrelsen först, att riksdagens beslut rörande sagda arvode icke innebure en definitiv lösning av berörda arvodesfråga utan hade endast en provisorisk karaktär. Överstyrelsen anför härom följande:

Riksdagens godkännande av Kungl. Maj:ts reformförslag i avseende på fortsättningsskolan innebar bland annat fastställande av arvode för lärarna vid fortsättningsskolorna. Detta arvode blev, vad beträffar de obligatoriska fortsättningsskolorna, bestämt till 2 kronor 50 öre för undervisningstimme, dock att för undervisning i ämnet arbetskunskap till lärare, som förklarats därtill berättigad, skall utgå ett timarvode av 3 kronor. För undervisning i manlig och kvinnlig slöjd i fortsättningsskola bestämdes ett arvode av 1 krona 25 öre för undervisningstimme och för undervisning i hushållsgöromål 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar.

Vad beträffar arvodet för undervisningen i sistnämnda båda ämnen erinrades i propositionen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor därom, att frågan om avlöningen för lärare i slöjd och i hushållsgöromål vid folkskolor jämte andra fortsättningsskolan närstående läroanstalter vore, med anledning av lärarlönenämndens betänkande angående denna angelägenhet, föremål för särskild utredning, och att detta ärende antagligen redan ett följande år torde föranleda framställning till riksdagen, och då arvodet i nämnda ämnen i fortsättningsskolan måste ställas i ett visst förhållande till vad som i motsvarande ämnen komme att utgå i arvode vid folkskolor och högre folkskolor, syntes icke lämpligt att för det dåvarande söka åstadkomma en definitiv lösning av arvodesfrågan beträffande dessa ämnen i fortsättningsskolan, utan skulle de föreslagna arvodesbeloppen hava en mera provisorisk karaktär. I överensstämmelse härmed har riksdagen och betonat, att det ovan nämnda arvodet för undervisningen i slöjd och i hushållsgöromål blott innebure ett provisoriskt ordnande av denna del av fortsättningsskolans arvodesfråga i avvaktan på en mera definitiv lösning.

Därefter meddelar överstyrelsen, att den utredning i fråga om läraravlönning och statsbidrag för undervisning i hushållsgöromål och i slöjd vid folkskolor, varom i nyssnämnda proposition erinrats, nu från överstyrelsens sida slutförts och i annat sammanhang föranlett förslag av överstyrelsen beträffande nämnda undervisning i folkskolor och högre folkskolor ävensom att överstyrelsen ansett sig med hänsyn till ärendets läge i det hela böra i sin nu föreliggande framställning yttra sig jämväl om ett mera definitivt ordnande av frågan om arvoden för undervisning i slöjd och i hushållsgöromål i fortsättningsskolan.

[208.] I fråga om arvodet för undervisning i slöjd anför överstyrelsen:

Vad först beträffar undervisningen i slöjd, som enligt den beslutade läroplanen skulle kunna förekomma i den allmänna fortsättningsskolan ävensom komma att ingå i yrkesbestämd fortsättningsskola med undervisning i husligt arbete, får överstyrelsen erinra därom, att arvodet för denna undervisning i den högre folkskolan blivit av 1918 års riksdag närmare bestämt i enlighet med av Kungl. Maj:t i sådant hänseende framställt förslag. Manlig lärare i slöjd vid högre folkskola av ej yrkesbestämd läggning skall sålunda, i det fall att undervisningen bestrides av timlärare, åtnjuta arvode efter 95 kronor för veckotimme, vilket med hänsyn till den för högre folkskolan bestämda årliga lärotiden motsvarar 2 kronor 64 öre för undervisningstimme, och lärarinna i husligt arbete, vari även innefattas kvinnlig slöjd, skall erhålla 75 kronor för veckotimme, vilket motsvarar 2 kronor 8 öre för undervisningstimme. Överstyrelsen har emellertid, såsom närmare framgår av dess framställning rörande understöd åt högre folkskolor, hemställt, att arvodet för undervisning i husligt arbete måtte sättas till ett belopp för varje veckotimme av 90 kronor i allmän högre folkskola och 100 kronor i yrkesbestämd högre folkskola, det förstnämnda beloppet svarande mot 2 kronor 50 öre för undervisningstimme. Vidare har överstyrelsen i sin framställning angående statsbidrag för undervisning i slöjd vid folkskolor föreslagit, att timavlöningen för slöjd vid dessa skolor skulle, evad undervisningen avser manlig eller kvinnlig slöjd eller bestrides av manlig eller kvinnlig lärare, bestämmas till 1 krona 50 öre.

Överstyrelsen finner icke heller skäl föreligga att i fråga om fortsättningsskolorna, vid vilka slöjdundervisningen i regeln torde komma att inom de olika skoldistrikten bestridas av huvudsakligen samma lärarkrafter som vid folkskolan, bestämma olika arvoden med hänsyn till om undervisningen omfattar olika slöjdarter eller om den undervisande är man eller kvinna.

När så fråga blir om beloppet av det arvode, som skäligen bör bestämmas, får överstyrelsen erinra om att riksdagen i fråga om arvodet för lärarna i fortsättningsskolorna anslutit sig till den av Kungl. Maj:t uttalade grundsatsen, att nämnda arvode borde ställas i ett visst förhållande till folkskollärarnas avlöning, samt att undervisningen i fortsättningsskolan såsom mera krävande borde betalas något högre än undervisningen i folkskolan, en grundsats, som gjordes gällande vid bestämmandet av minimiavlöning för lärare i fortsättningsskola redan år 1877. I anslutning härtill samt med hänsyn till de belopp, vilka, enligt vad ovan anförts, blivit föreslagna för motsvarande undervisning i folkskola och i högre folkskola, anser överstyrelsen, att arvodet för undervisningen i slöjd i fortsättningsskolan bör bestämmas till minst 2 kronor för undervisningstimme.

Beträffande ämnet hushållsgöromål vid fortsättningsskolan framhåller överstyrelsen, att detta ämne torde komma att omfatta den huvudsakligaste delen av ämnet arbetskunskap i den yrkesbestämda fortsättningsskolan för kvinnlig ungdom men däremot icke ingå i den allmänna fortsättningsskolan. Rörande arvodet för undervisning i berörda ämne yttrar överstyrelsen:

I avseende på grunderna för beräkningen av arvodet för ämnet hushållsgöromål har riksdagen uttalat sig för att sagda arvode bör utgå såsom avlöning för arbetsdag. Överstyrelsen har ock i sin framställning angående ifrågavarande ämne i folkskolan

för de kurslärarinnor, som icke hava fast anställning men likväl icke äro vikarier, föreslagit en avlöning, motsvarande ett kontant belopp av 7 kronor 84 öre för arbetsdag, beräknad till minst 5 timmar. I fråga om den högre folkskolan har arvodel för husligt arbete blivit bestämt vid den icke yrkesbestämda skolan till 75 kronor och vid den yrkesbestämda till 80 kronor för varje veckotimme, men har överstyrelsen, såsom ovan blivit nämnt, föreslagit en höjning av dessa belopp till respektive 90 och 100 kronor, motsvarande en dagavlöning av 12 kronor 50 öre respektive 13 kronor 90 öre.

Överstyrelsen har i annat sammanhang givit uttryck åt den uppfattningen, att avlöningen bör bestämmas i huvudsak lika för undervisning i kvinnlig slöjd och för undervisning i hushållsgöromål i folkskolan, i likhet med vad fallet är vid de flesta läroanstalter, för vilka lönerna blivit reglerade. Överstyrelsen finner icke heller i fråga om fortsättningsskolan skäl till undantag från denna allmänna grundsats. Då den minsta dagliga undervisningstid, för vilken avlöningen skall utgå, lämpligen synes böra bestämmas till 5 timmar även i fortsättningsskolan, skulle det timarvode, som överstyrelsen här ovan föreslagit för slöjdundervisningen, motsvaras av ett arvode för arbetsdag av 10 kronor. Ett arvode för undervisningen i hushållsgöromål i fortsättningsskolan till detta belopp kommer ock i lämplig överensstämmelse med den förut tillämpade grundsatsen, att lärararvode i fortsättningsskolan bör sättas något högre än motsvarande arvode i folkskolan.

Då överstyrelsen för sin del sålunda finner, att arvodel för undervisning i slöjd och i hushållsgöromål i fortsättningsskolan icke bör sättas lägre än vad överstyrelsen nu föreslagit, får den erinra om att, såsom ovan anförts, arvodel för undervisningen i fortsättningsskolan enligt riksdagens beslut i regel skall utgå med 2 kronor 50 öre och i vissa fall, då fråga är om ämnet arbetskunskap, med 3 kronor för undervisningstimme. Det synes vid sådant förhållande icke vara lämpligt att i fråga om för den praktiska utbildningen så betydelsefulla ämnen som slöjd och hushållsgöromål bestämma ett undervisningsarvode, som understiger 2 kronor i timmen.

När det slutligen gäller frågan om det under år 1920 för fortsättningsskolorna erforderliga statsanslaget, anser sig överstyrelsen vid en sannolikhetsberäkning av anslagsbehovet i detta hänseende böra utgå från samma antaganden, som lågo till grund för beräkningen av anslaget för år 1919. Sedan överstyrelsen framhållit, att den föreslagna löneförhöjningen för lärare i slöjd och hushållsgöromål visserligen skulle kunna antagas medföra någon ökning av kostnaderna för fortsättningsskolorna men att denna ökning torde mer än uppvägas därav, att lärjungarna från två årskurser i ett stort antal fortsättningsskolor bilda en enda läraravdelning, yttrar överstyrelsen:

Vad angår fortsättningsskolorna av ny typ, skulle i de 1,000 skolor av detta slag, vilka antagits komma att inrättas under år 1919, verksamheten under år 1920 fortgå med årskursen från föregående år under 180 timmar och därjämte under årets senare hälft med ännu en årskurs under 90 timmar. Under förutsättning att minimiavlöningen för lärarna i regeln komme att utgå med 2 kronor 50 öre för timme, skulle statsbidraget för de 270 undervisningstimmar vid samtliga ifrågavarande skolor uppgå till 675,000 kronor. Men enligt det gjorda antagandet om en jämn tillväxt i

antalet obligatoriska fortsättningsskolor skulle under senare hälften av år 1920 komma att inrättas ytterligare 1,000 sådana skolor, var och en med lärjungar tillhörande en enda årskurs och med en undervisningstid av 90 timmar. För dessa nyinrättade skolor komme att erfordras ett understöd av 225,000 kronor. Till samtliga obligatoriska fortsättningsskolor skulle sålunda komma att utgå 900,000 kronor.

Vad beträffar anslaget till fortsättningsskolorna av den hittillsvarande typen, torde detta på grund därav, att en del av dessa skolor antagligen kommer att förvandlas till skolor av ny typ, kunna för år 1920 minskas med 50,000 kronor, alltså från för år 1919 beräknade 375,000 kronor till 325,000 kronor.

För samtliga fortsättningsskolor skulle i enlighet härmed komma att erfordras ett statsunderstöd av sammanlagt 1,225,000 kronor.

Departement-
schefen.

Såsom redan i det föregående erinrats, förklarade 1918 års lagtima riksdag i sin skrivelse nr 248 angående upprättande av praktiska ungdomsskolor, att riksdagen bemärkt, hurusom Kungl. Maj:ts dåvarande förslag beträffande arvodet för undervisningen i slöjd och hushållsgöromål blott innebure ett provisoriskt ordnande av denna del av arvodesfrågan, varjämte riksdagen uttalade sin förväntan, att densamma snarast möjligt skulle erhålla en mera definitiv lösning. Sedan jag under punkten 206 avgivit förslag till bestämmelser rörande arvode för undervisning i slöjd och hushållsgöromål vid folkskolor, anser jag mig nu böra föreslå dylika bestämmelser även beträffande arvode för berörda undervisning vid fortsättningsskolor.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att arvodet för undervisning i slöjd vid fortsättningsskolan bör sättas lika, vare sig det är fråga om manlig eller kvinnlig slöjd eller det gäller manlig eller kvinnlig lärare. Jag erinrar, att endast ett jämförelsevis litet antal timmar kan i fortsättningsskolan anslås åt nämnda ämne och att det därför i nämnda skola icke kan för slöjdundervisningen bli fråga om något annat slag av lärare än timlärare. Likaledes biträder jag överstyrelsens förslag, att arvodet för undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskolan skulle i huvudsak sättas lika med arvodet för undervisning i slöjd.

Vad angår arvodets storlek har riksdagen, såsom i det föregående erinrats, anslutit sig till den uppfattningen, att arvodet för lärare i fortsättningsskolan över huvud borde ställas i ett visst förhållande till avlöningen åt lärare i den egentliga folkskolan och att undervisningen i fortsättningsskolan såsom mera krävande borde betalas något högre än undervisningen i folkskolan. För min del finner jag sagda uppfattning vara väl grundad. Då jag under punkten 206 föreslagit, att arvodet för undervisning i slöjd vid folkskola måtte bestämmas till 1 krona för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål till ett belopp av 7 kronor 50 öre för arbetsdag, kan jag an-

sluta mig till folkskolöverstyrelsens förslag, att arvödet för undervisning i slöjd i fortsättningsskolan måtte bestämmas till minst 2 kronor för undervisningstimme och arvödet för undervisning i hushållsgöromål vid samma skola måtte bestämmas till minst 10 kronor för arbetsdag, beräknad till minst 5 undervisningstimmar.

Mot överstyrelsens beräkningar rörande det för år 1920 erforderliga anslaget har jag icke funnit skäl till anmärkning.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels besluta, att arvödet för undervisning i slöjd i fortsättningsskola skall utgå med minst 2 kronor för undervisningstimme och arvödet för undervisning i hushållsgöromål i sådan skola med minst 10 kronor för arbetsdag, beräknad till minst 5 undervisningstimmar; *dels ock* höja det *ordinarie* förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola från 600,000 kronor med 625,000 kronor till 1,225,000 kronor. Ökat anslag.

60. **Utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor.** På grund av Kungl. Maj:ts därom i särskild proposition (nr 96) till 1918 års riksdag gjorda framställning har riksdagen på extra stat för år 1919 till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor beviljat ett reservationsanslag av 60,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Genom ifrågasvarande anslag avsågs att bereda medel för utbildning av lärare särskilt i ämnet arbetskunskap inom de nya obligatoriska fortsättningsskolor, som jämlikt beslut av samma års riksdag skola inrättas med början under år 1919.

[209.]
Utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor.

Vid beräkning av anslagsbehovet hade Kungl. Maj:t utgått från det antagandet, att under år 1919 skulle anordnas åtta kurser i jordbruk, två kurser i industri, en kurs i handel, en kurs i matlagning och en kurs i sömnad. Var och en av dessa kurser beräknades komma att omfatta en tid av sex veckor med undantag av handelskursen, som tänktes pågå blott fem veckor. Antalet deltagare i varje kurs beräknades till 20. Till varje deltagare i sådan kurs skulle, i fall kursen påginge i sex veckor, utgå stipendium å 150 kronor, om deltagaren icke vore bosatt å kursorten, och å 75 kronor, därest han där vore bosatt, samt, i fall kursen påginge fem veckor, motsvarande stipendier å 125 kronor och 62 kronor 50 öre.

[209.] Varje jordbrukskurs beräknades medföra en kostnad av 4,800 kronor, varje industrikurs 5,050 kronor, handelskursen 4,250 kronor, matlagningsskursen 4,280 kronor och sömnadskursen 4,155 kronor. De sålunda beräknade kostnaderna skulle till huvudsaklig del bestridas medelst statsunderstöd, men därjämte förväntades, att bidrag till kurserna skulle inflyta även från andra håll, såsom från landsting, kommuner och hushållningssällskap ävensom från vissa större industrier.

I ovannämnda framställning i ärendet till riksdagen framhöll emellertid föredragande departementschefen, att den däri meddelade planen för ifrågavarande kurser uteslutande vore avsedd att tjäna som grundval för beräkningarna och att kurserna varken till antal eller art borde anses vara fastslagna genom densamma. Tillika uttalades, att folkskolöverstyrelsen torde böra få i uppdrag att inom den ram, som de anslagna medlen lämnade, anordna kurser till det antal och av den art, som omständigheterna påkallade och medgäve. Mot vad departementschefen sålunda anfört förklarade sig riksdagen icke hava något att erinra.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 gjort framställning om beredande av medel för anordnande av utbildningskurser för lärare i fortsättningsskolor även under år 1920. Överstyrelsen har därvid först yttrat sig om behovet av dylika kurser:

I sin skrivelse med anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor har riksdagen ansett sig böra för sin del starkt betona lärarfrågans stora betydelse för förverkligandet av den plan för den nya fortsättningsskolan, vartill riksdagen givit sin anslutning. Under frågans behandling i riksdagen framhölls och från olika håll med synnerlig styrka behovet av särskild utbildning av lärare för fortsättningsskolorna samt nödvändigheten av att verksammare och mera omfattande åtgärder för beredande av sådan utbildning än de nu föreslagna med det snaraste måtte vidtagas.

Även överstyrelsen har vid upprepade tillfällen såsom sin bestämda mening uttalat, att värdet av den nu beslutade omdaning av fortsättningsskolorna i verkligheten måste bliva i hög grad beroende av tillgången på kompetenta lärarkrafter för dessa skolor. Då man i det övervägande antalet fall måste för undervisningen i fortsättningsskolorna lita till folkskolornas lärare, synes det överstyrelsen vara högeligen av nöden, att utbildningskurser för dessa lärare, avseende vissa fortsättningsskolans ämnen, komma till stånd i erforderligt antal, och överstyrelsen får därför på det livligaste tillstyrka, att sådana kurser komma att anordnas även under år 1920 och i större omfattning än den i planen för år 1919 angivna.

Därefter har överstyrelsen uttalat sig angående de olika slag av kurser, som enligt överstyrelsens mening borde anordnas, om antalet av dessa kurser samt om den tid, varje kurs borde omfatta:

De kurser, som enligt denna plan skulle vara i verksamhet under år 1919, äro alla avsedda att utgöra endast begynnelsekurser, vilka skulle åtföljas av fortsättnings-

kurser för samma deltagare och i samma ämnen under påföljande år. I överensstämmelse härmed borde sålunda under år 1920 följande kurser i första hand komma till stånd:

- 8 fortsättningskurser med jordbruksundervisning,
- 2 » » industriundervisning,
- 1 fortsättningskurs » handelsundervisning,
- 1 » » undervisning företrädesvis i hushållsgöromål,
- 1 » » » » » sömnad.

Samtliga dessa kurser skulle pågå under en tid av sex veckor med undantag av handelskursen, som skulle omfatta endast tre veckor.

Men vid sidan av dessa fortsättningskurser böra jämväl anordnas nya begynnelsekurser av motsvarande slag och till väsentligt ökat antal. För att kunna motsvara behovet inom skilda delar av landet torde åtminstone följande kurser av detta slag visa sig nödvändiga:

- 12 begynnelsekurser med jordbruksundervisning,
- 4 » » industriundervisning,
- 2 » » handelsundervisning,
- 2 » » undervisning företrädesvis i hushållsgöromål,
- 2 » » » » » sömnad.

Av dessa begynnelsekurser skulle samtliga pågå under sex veckor, undantagandes handelskurserna, som skulle pågå endast fem veckor. Antalet deltagare i varje kurs antages bli 20.

Överstyrelsen finner det emellertid vara synnerligen önskvärt, att jämte de ovan angivna kurserna, vilka samtliga äro avsedda för undervisning i olika slag av arbetskunskap, även kurser i fortsättningsskolans båda övriga ämnen, medborgarkunskap och modersmål, måtte komma till stånd. Visserligen torde det stora flertalet av folkskolans lärare genom självstudier och praktiskt deltagande i det medborgarliga livet eller genom den undervisning i hithörande ämnen, som numera meddelas vid seminarierna, ha förvärvat sig de nödiga förutsättningarna för att i fortsättningsskolan kunna på ett tillfredsställande sätt meddela undervisning i medborgarkunskap, men helt visst komma dock många lärare att känna såsom ett behov att i detta ämne erhålla ytterligare utbildning, särskild lämpad för ämnets behandling inom ifrågavarande skolart. Kurser i medborgarkunskap skulle därför otvivelaktigt kunna påräkna god anslutning av deltagare och bli till stort gagn för undervisningen i de nya fortsättningsskolorna. Synnerligen lämpligt vore att låta dessa kurser omfatta även undervisning i modersmålet, särskilt i valda delar av svensk litteraturhistoria. Dessa kurser skulle endast behöva pågå under en kortare tid, förslagsvis fyra veckor, och i var och en av dem skulle kunna mottagas omkring 40 deltagare, dock torde antalet deltagare, som skulle komma i åtnjutande av stipendier, böra begränsas till 30. Överstyrelsen vill sålunda föreslå, att under år 1920 måtte för lärare i fortsättningsskolan anordnas två fortbildningskurser i medborgarkunskap och modersmålet, var och en omfattande en tid av fyra veckor.

Slutligen har överstyrelsen gjort en beräkning av kostnaderna för nämnda kurser samt av det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet:

Vad beträffar kostnaderna för de här ifrågasatta kurserna, torde dessa i det hela kunna beräknas enligt samma grunder som kostnaderna för kurserna under år

[209.]

1919. Dock är överstyrelsen av den meningen, att de arvoden, som ansetts böra utgå till föreläsare och andra lärare vid dessa senare kurser samt övriga med själva anordnandet av kurserna förenade kostnader, beräknats allt för låga. En höjning av desamma med minst en tredjedel torde vara alldeles nödvändig, om det skall bliva möjligt att för undervisningen vid kurserna erhålla därtill fullt kvalificerade personer och anordningarna i övrigt skola bliva tillfredsställande. Då kurserna i medborgarkunskap och modersmål skulle pågå endast fyra veckor och fortsättningskursen med handelsundervisning endast under tre veckor, torde stipendierna åt deltagarna i dessa kurser böra bestämmas i förhållande till denna kortare tid så att till kursdeltagare i de förra kurserna utgår ett stipendium å 100 kronor, om han icke är bosatt å kursorten, och å 50 kronor, därest han där är bosatt, samt till kursdeltagare i de senare kurserna respektive 75 kronor och 37 kronor 50 öre.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har överstyrelsen beräknat, att kurserna under år 1920 skulle kräva följande kostnader:

<i>jordbrukskurser</i> ; varje kurs: undervisning m. m.	2,400: —		
stipendier	3 000: —	5,400: —	
20 kurser			108,000: —
<i>industrikurser</i> ; varje kurs: undervisning m. m.	2,750: —		
stipendier	3,000: —	5,750: —	
6 kurser			34,500: —
<i>handelskurser</i> ; varje begynnelsekurs: undervisning m. m.	2,350: —		
stipendier	2,500: —	4,850: —	
fortsättningskursen; undervisning m. m.	1,400: —		
stipendier	1,500: —	2,900: —	
2 begynnelsekurser, 1 fortsättningskurs			12,600: —
<i>hushållskurser</i> ; varje kurs: undervisning m. m.	1,700: —		
stipendier	3,000: —	4,700: —	
3 kurser			14,100: —
<i>sömnadskurser</i> ; varje kurs: undervisning m. m.	1,550: —		
stipendier	3,000: —	4,550: —	
3 kurser			13,650: —
<i>kurser i medborgarkunskap och modersmål</i> ;			
varje kurs: undervisning m. m.	1,600: —		
stipendier	3,000: —	4,600: —	
2 kurser			9,200: —

För samtliga 37 kurser skulle kostnaderna alltså komma att uppgå till 192,050 kronor. Med hänsyn därtill, att, såsom i det föregående framhållits, bidrag till kurserna torde kunna förväntas även från andra håll, finner överstyrelsen det till kurserna erforderliga statsunderstödet kunna uppskattas till 185,000 kronor.

Departement-
schefen.

I det utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 15 februari 1918, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition (nr 96) till 1918

års riksdag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor lämnades en utförlig utredning rörande fortsättningsskolans lärare (sid. 252—275). Jag fäste därvid särskilt uppmärksamhet på vikten av att lämpliga åtgärder vidtagas för utbildning av lärare för fortsättningsskolan och föreslog såsom sådana åtgärder, bland annat, anordnande av särskilda utbildningskurser. Riksdagen ansåg sig också för sin del, såsom i det föregående erinrats, böra starkt betona lärarfrågans stora betydelse för ett förverkligande av den plan för den nya fortsättningsskolan, vartill riksdagen givit sin anslutning (riksdagens skrivelse nr 248, sid. 20) samt biföll vad Kungl. Maj:t föreslagit rörande anordnande under år 1919 av utbildningskurser för lärare i fortsättningsskolan.

Det anslag, som riksdagen då beviljade för ändamålet, var, såsom redan nämnts, beräknat att räcka för 8 jordbrukskurser, 2 industrikurser, 1 handelskurs, 1 matlagningskurs och 1 sömnadskurs. Dessa kurser skulle emellertid utgöra endast begynnelsekurser, vilka sedermera ett följande år borde efterföljas av fortsättningskurser. Berörda fortsättningskurser böra givetvis förläggas till år 1920, och för dem böra således medel beräknas på 1920 års stat.

På samma års stat bör tydligen även upptagas medel för nya begynnelsekurser av samma slag. Folkskolöverstyrelsen har föreslagit, att sådana kurser skulle under år 1920 anordnas till större antal än under år 1919, nämligen 12 jordbrukskurser, 4 industrikurser, 2 handelskurser, 2 kurser med undervisning företrädesvis i hushållsgöromål och 2 kurser med undervisning företrädesvis i sömnad. Därutöver har överstyrelsen föreslagit anordnande av 2 kurser, vardera å 4 veckor, i medborgarkunskap och modersmålet. Detta överstyrelsens förslag synes mig synnerligen välbetänkt, varför jag vill för min del förorda bifall till detsamma.

Beträffande kostnaderna för dessa kurser har överstyrelsen icke ifrågasatt annan ändring av de stipendiebelopp åt kursdeltagare, som beräknats för 1919 års kurser, än att stipendierna åt deltagarna i kurserna i medborgarkunskap och modersmålet samt i fortsättningskursen med handelsundervisning måtte minskas i förhållande till den kortare tid, under vilken dessa kurser äro avsedda att pågå. Däremot har överstyrelsen ansett, att de belopp, som avsetts för lärararvoden samt andra med kursernas anordnande förenade utgifter, borde höjas med en tredjedel. Med hänsyn till penningvärdets fall torde intet vara att invända häremot. Totalkostnaden för samtliga kurser under år 1920 skulle då uppgå till 192,050 kronor.

Givetvis kan det förväntas, att intresset för de nya fortsättnings-skolorna skall kunna föranleda bidrag till ifrågavarande utbildningskurser

från landsting och hushållningssällskap eller från andra håll. Det torde emellertid icke vara tillrådligt att alltför mycket bygga på sådana bidrag. I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag försiktigast, att dessa bidrag icke uppskattas högre än till några tusental kronor. Överstyrelsens förslag, att det för ändamålet erforderliga statsunderstödet beräknas till 185,000 kronor, anser jag mig därför böra understödja. Nämda belopp torde således böra uppföras såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920. De närmare villkor och bestämmelser, som för understödets utgående kunna vara erforderliga, torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 185,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Högre folkskolor.

[210.] 61. **Understöd åt högre folkskolor.** Det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor är i riksstaten för år 1919 uppfört med ett belopp av 410,000 kronor. Detta belopp grundar sig på den kostnadsberäkning, som, i anslutning till av folkskolöverstyrelsen lämnade uppgifter, av Kungl. Maj:t framlades i samband med förslag om lönerreglering för lärarpersonalen vid högre folkskolor och om statsbidrag till ifrågavarande skolor, vilket förslag blivit av 1918 års riksdag godkänt.

Den 16 september 1918 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse (nr 759) angående avlöning åt lärare vid högre folkskola samt statsbidrag till sådan skola.

I skrivelse den 31 augusti 1918 hemställer nu folkskolöverstyrelsen om förslag till riksdagen angående dels höjning av arvudet åt lärarinna i husligt arbete vid högre folkskola, dels ett särskilt bidrag till undervisning i hushållsgöromål vid sådan högre folkskola, däri flickor undervisas, dels ock höjning av det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor.

Överstyrelsen yttrar sig därvid först om den höjning av berörda anslag, som må anses behövlig med hänsyn till de nya skolor och skolav-

delningar, som kunna väntas bli upprättade. Sagda höjning har av [210.] överstyrelsen beräknats till 30,000 kronor.

Härom anför överstyrelsen:

Det verkliga behovet av ökning i det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor för ett följande budgetår torde med någon större noggrannhet kunna angivas först sedan de nya avlönings- och statsbidragsbestämmelserna någon tid varit i tillämpning. Särskilt gäller detta den till ålderstillägg åt lärarpersonalen avsedda delen av anslaget.

Dock synes redan nu hänsyn böra tagas till att under år 1920 åtskilliga nya högre folkskolor och avdelningar av sådana komma att vara i verksamhet, vilka icke voro tagna med i beräkningen för år 1919. Å andra sidan kommer någon minskning i antalet högre folkskolor att äga rum under den närmaste tiden genom en del sådana skolors förändring till kommunala mellanskolor. Överstyrelsen anser, med tagen hänsyn till de förändringar, som sålunda kunna väntas inträda, att man för år 1920 kan räkna med ett 10-tal nya avdelningar. För dessa skulle, med ett anslag av 2,400 kronor till varje avdelning, alltså tillhoppa erfordras 24,000 kronor, vartill torde böra läggas ett belopp av 6,000 kronor sasom beräknad merkostnad för avdelningar av detta slag i högre folkskolor av yrkesbestämd typ, eller tillsammans 30,000 kronor.

I detta sammanhang upptager överstyrelsen även frågan om statsbidraget till avlöande av vikarie för lärare vid högre folkskola, vilket i riksstaten för år 1919 är uppfört med ett belopp av 3,000 kronor. Någon förhöjning av detta anslag för år 1920 finner överstyrelsen ej behöflig. Däremot ifrågasätter överstyrelsen, huruvida icke ifrågavarande anslag, som nu föres under särskild titel, borde ingå i förslagsanslaget i övrigt till högre folkskolor. En sådan anordning, vilken överstyrelsen förordat även i fråga om motsvarande anslag till egentliga folkskolor och småskolor och vilken jämväl komme att stå i överensstämmelse med vad i berörda avseende gäller beträffande anslaget till kommunala mellanskolor, skulle enligt överstyrelsens mening hava så mycket större skäl för sig, som bestämmelserna om såväl nu ifrågavarande avlöningsbidrag, vilket hittills varit föremål för särskilt stadgande, som övriga statsbidrag till högre folkskolor hädanefter komma att vara sammanförda i en gemensam författning.

Överstyrelsen övergår därefter till frågan om arvodet åt lärarinna i husligt arbete vid högre folkskola och yttrar härom:

Genom den lönereglering, som 1918 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t godkänt för bland andra högre folkskolans lärare, har för lärarinna i husligt arbete, innefattande såväl hushållsgöromål som kvinnlig slöjd, bestämts en avlöning, uppgående för varje veckotimme vid högre folkskola, som har en mera allmän läggning, till 75 kronor och vid yrkesbestämd högre folkskola till 80 kronor.

I sitt den 31 augusti 1917 ingivna förslag angående omorganisation av de högre folkskolorna samt löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid dessa skolor

210.] framhöll överstyrelsen, att det vid avvägande av arvode för timlärare i läsämnen och i övningsämnena syntes böra tagas i betraktande de senare ämnenas stora betydelse för en skola av den art, som här vore i fråga, och de stora krav, som måste ställas på berörda lärares kunskaper och duglighet. Jämväl borde beaktas, att läsämnen och övningsämnen ej sällan vore så förenade, att de icke kunde uppdelas på olika lärare. Hänsynen till vad sålunda anförts ansåge överstyrelsen kräva, att någon skillnad i lönehänseende icke gjordes mellan timlärare i läsämnen och i övningsämnena. På de av överstyrelsen anförda skäl ansåg sig ock lönereglering-kommittén böra förorda, att ersättningen för veckotimme bestämdes med lika belopp för timlärare i läsämnen och för timlärare i övningsämnena. Till detta principuttalande anslöt sig ock Kungl. Maj:t. Dock kom, delvis redan i det av överstyrelsen framlagda och av statsmakterna sedermera godkända förslaget, avvikelse från nu angivna grundsats att ske på vissa punkter, så att timlärararvodet sattes lägre för övningsämnena än för läsämnen. För kvinnlig timlärare i läsämne vid den allmänna högre folkskolan blev ersättningen bestämd till 90 kronor för veckotimme, vilket innebar en höjning av överstyrelsens förslag på denna punkt med 5 kronor för veckotimme. Vid den yrkesbestämda högre folkskolan sattes motsvarande arvode till 100 kronor. Någon motsvarande höjning skedde ej beträffande arvodet för lärarinna i husligt arbete, vilket arvode bestämdes till allenast 75 kronor vid den allmänna och 80 kronor vid den yrkesbestämda högre folkskolan. Det förhållandet kommer under år 1919 att bliva rådande, att för manlig lärare i slöjd vid högre folkskola arvodet utgår med samma belopp, som är bestämt för manlig timlärare i läsämne, nämligen 95 kronor vid allmän och 110 kronor vid yrkesbestämd högre folkskola, under det att arvodet för kvinnlig lärare i slöjd kommer att för veckotimme understiga vad som är bestämt för kvinnlig timlärare i läsämne med 15 kronor vid allmän och med 20 kronor vid yrkesbestämd högre folkskola.

Det synes överstyrelsen, att arvodet för husligt arbete i högre folkskola borde bättre avvägas med hänsyn såväl till proportionen mellan de manliga och de kvinnliga slöjdlärarnas arvode som till den ovan anförda grundsatsen om större likställighet mellan läsämnen och övningsämnena vid högre folkskolor. Överstyrelsen får därför föreslå, att avlöningen för undervisningen i husligt arbete bestämmes till ett belopp av för veckotimme räknat 90 kronor i allmän högre folkskola och 100 kronor i yrkesbestämd högre folkskola. Härigenom kommer avlöningen i husligt arbete i allmän högre folkskola att motsvara en avlöning för undervisningstimme av 2 kronor 50 öre, ett belopp som synes överstyrelsen komma i lämplig proportion till vad överstyrelsen föreslagit för undervisning i motsvarande ämnen i folkskola och i fortsättningsskola, nämligen 1 krona 50 öre i den förra och 2 kronor i den senare.

Slutligen yttrar överstyrelsen sig angående särskilt statsbidrag till undervisning i hushållsgöromål vid sådan högre folkskola, där flickor undervisas. I den av överstyrelsen gjorda framställningen angående bidrag till undervisningen i hushållsgöromål i egentliga folkskolor har överstyrelsen bland annat hemställt, att den gemensamhet i anslag till anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola och i högre folkskola, som hittills ägt rum i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 16 juni 1906 (nr 49, sid. 9), skulle upphöra, och de i nämnda framställning avsedda anslagen utgå endast till understödande av undervisning

i hushållsgöromål i egentlig folkskola, vadan ock anslaget till hushållsgöromål i högre folkskola skulle utgå i annan ordning än hittills. Överstyrelsen har nu såsom en följd därav föreslagit bestämmelser i sist berörda hänseende. Här om anför överstyrelsen:

Genom den senaste löneregleringen för de kommunala läroanstalterna hava i det stora hela samma grunder i avseende på avlöning och statsbidrag blivit tillämpade för den högre folkskolan och för den kommunala mellanskolan. Detta förhållande grundar sig närmast på det nära samband, som i flera hänseenden äger rum mellan den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan, och varom särskilt erinras i propositionen nr 96 till 1918 års riksdag (sid. 316), vari ock framhålles såsom önskvärt, att ett sådant nära samband mellan ifrågakvarande tvenne skolformer även för framtiden varder bibehållet.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter finner överstyrelsen lämpligt, att det särskilda anslaget till undervisning i hushållsgöromål vid högre folkskolor kommer att utgå efter samma grunder, som i sådant avseende äro stadgade för kommunala mellanskolor. Beträffande dessa senare gäller enligt kungörelsen den 8 december 1911 angående statsunderstöd åt kommunala mellanskolor, att kommunal mellanskola, däri flickor undervisas, må kunna erhålla ett särskilt understöd till undervisning i hushållsgöromål, ej överstigande 600 kronor för år räknat, varjämte är föreskrivet, att understöden för undervisning i hushållsgöromål skola utgå med högst 400 kronor för en kurs i ämnet omfattande en lärjungegrupp samt därutöver med högst 200 kronor för ytterligare undervisning i ämnet. I 1918 års riksdags beslut angående statsunderstöd till kommunal mellanskola hava nu berörda grunder för bidraget till undervisning i hushållsgöromål i sådan skola bibehållits oförändrade.

Överstyrelsen finner sig därför böra föreslå, att jämte de statsunderstöd, som eljest äro bestämda att utgå till högre folkskola, sådan skola, däri flickor undervisas, må i enlighet med de närmare föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan komma att utfärda, kunna erhålla ett särskilt bidrag till undervisning i hushållsgöromål, ej överstigande 600 kronor för år.

Beträffande det för ifrågakvarande bidrag erforderliga anslag yttrar överstyrelsen:

Under år 1917 förekom hushållsgöromål såsom läroämne vid 12 högre folkskolor. Högre folkskolans omläggning i mera praktisk riktning jämte ökningen i statsbidraget till undervisningen i hushållsgöromål torde kunna förväntas verka i den riktningen, att ifrågakvarande läroämne kommer att införas vid allt flera högre folkskolor. Räknas med bidrag till hushållsgöromål vid 20 högre folkskolor under år 1920, skulle beloppet av dylikt bidrag, beräknat efter maximum för varje skola, uppgå till 12,000 kronor.

Såsom ovan sagts, utgår redan nu anslag till undervisning i hushållsgöromål i högre folkskolor, vadan det belopp, som nu ifrågasättes för ändamålet, delvis endast utgör en överflyttning från annan anslagstitel.

Ikke heller det för nu ifrågakvarande ändamål avsedda statsbidraget torde böra föras under särskild anslagstitel utan ingå i det ordinarie förslagsanslaget till understödande av högre folkskolor

[210.]
Departement-
schefen.

Folkskolöverstyrelsen har beräknat, att en höjning av 30,000 kronor i det ordinarie förslagsanslaget till högre folkskolor skulle vara erforderlig med hänsyn till den ökning av antalet skolor och skolavdelningar, som torde vara att motse under år 1920. Mot denna beräkning torde intet vara att erinra.

Vidare har folkskolöverstyrelsen nu ifrågasatt ändring av det arvode åt lärarinna i husligt arbete vid högre folkskola, som bestämdes genom beslut av 1918 års lagtima riksdag. Enligt sagda beslut skulle berörda arvode utgöra för veckotimme 75 kronor vid allmän och 80 kronor vid yrkesbestämd högre folkskola. Överstyrelsen erinrar, att såväl lönereglerringskommittén som Kungl. Maj:t anslutit sig till det av överstyrelsen tidigare gjorda och av överstyrelsen särskilt motiverade principuttalandet, att någon skillnad i lönehänseende icke borde vid högre folkskola göras mellan timlärare i läsåmnen och i övningsämnen, samt att denna princip också blivit av riksdagen iakttagen beträffande manlig timlärare i slöjd. Då nu arvodet för kvinnlig timlärare i läsåmne blivit bestämt till 90 kronor vid allmän och 100 kronor vid yrkesbestämd högre folkskola, anser överstyrelsen, att arvodet åt lärarinna i husligt arbete borde fastställas till samma belopp.

Vad överstyrelsen sålunda anført torde visserligen vara värt beaktande. Då emellertid riksdagen så nyligen som år 1918 fastställt arvodet åt lärarinna i husligt arbete, anser jag mig icke nu böra föreslå någon ändring härutinnan.

Beträffande statsbidragets utgående för undervisning i den delen av husligt arbete vid högre folkskola, som innefattar hushållsgöromål, har folkskolöverstyrelsen föreslagit ändrade grunder. Hittills har statsbidraget för sagda undervisning utgått på samma sätt som i fråga om egentliga folkskolor eller med 100 kronor för varje kurs, som omfattat 30 arbetsdagar, fördelade på flera eller färre veckor med en eller flera arbetsdagar i veckan, dock högst för 6 kurser årligen. Med hänsyn därtill, att väsentligen lika grunder i avseende på avlöning och statsbidrag blivit i stort sett genom den senaste löneregleringen tillämpade på den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan, har överstyrelsen funnit lämpligt, att även statsbidraget för undervisning i hushållsgöromål utgår efter samma grunder vid de båda slagen av skolor. I överensstämmelse härmed har överstyrelsen föreslagit, att statsbidrag till högre folkskola, däri flickor undervisas, skulle utgå med samma belopp för år, med vilket det jämlikt kungörelsen den 19 november 1918 (nr 927) nu utgår till kommunal mellanskola, således med högst 400 kronor för en kurs i ämnet omfattanda en lärjungegrupp samt därutöver med högst 200 kronor

för ytterligare undervisning i ämnet. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare föreskrifter för utgående av omförmälda statsbidrag till högre folkskolor. Vidare skulle gemensamheten i anslag till anordnande av undervisning i hushållsgöromål i egentlig folkskola och högre folkskola upphöra. Till detta överstyrelsens förslag ansluter jag mig. Under förutsättning av bifall till detta förslag skulle för ändamålet erfordras ett anslagsbelopp av 12,000 kronor.

Såväl detta anslag som det hittillsvarande förslagsanslaget å 3,000 kronor för bidrag till avlönande av vikarie vid högre folkskola synas mig böra sammanföras med förslagsanslaget i övrigt för de högre folkskolorna under det senares nuvarande titel: »Understöd åt högre folkskolor». Sistnämnda anslag skulle då höjas med sammanlagt 45,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att högre folkskola, däri flickor Ökat anslag.
undervisas, må kunna i enlighet med de närmare föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan komma att utfärda, erhålla ett särskilt bidrag till undervisning i hushållsgöromål ej överstigande 600 kronor för år;

dels ock, med uteslutande ur riksstaten av det under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget »bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola», höja det *ordinarie* förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor med ett belopp av 45,000 kronor eller från 410,000 kronor till 455,000 kronor.

62. **Anordnande av slöjd i högre folkskolor.** År 1915 beviljade riksdagen efter framställning av Kungl. Maj:t på ordinarie stat under riksstatsens åttonde huvudtitel ett förslagsanslag å 8,500 kronor till anordnande av slöjd i högre folkskolor, varjämte riksdagen för sin del fastställde vissa grunder för utgående av understöd från detta anslag. I översensstämmelse med detta riksdagens beslut utfärdades kungörelse den 1 oktober 1915 (nr 385) angående statsbidrag för undervisning i slöjd vid statsunderstödda högre folkskolor.

Enligt nämnda kungörelse utgår förberörda understöd i form av bidrag till läraravlöningen med 1 krona 25 öre för undervisningstimme i fråga om såväl manlig som kvinnlig slöjd, dock med högst 270 kronor årligen för varje skola eller slöjdavdelning, under villkor bland annat, att

[211.]

Anordnande
av slöjd i
högre folkskolor.

- [211.] slöjdundervisningen i varje skola eller slöjddavdelning pågår minst 60 och högst 216 timmar årligen utöver den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda tiden, dock att av sistnämnda tid ytterligare högst 216 timmar årligen eller 6 timmar varje vecka må kunna användas till undervisningen i slöjd.

Det särskilda statsbidraget till den läraravlöning, som här avses, utgår sålunda för slöjdundervisning, som är förlagd utom den för den övriga undervisningen bestämda lärotiden. Genom den omorganisation av den högre folkskolan, som genom 1918 års lagtima riksdags beslut kommit till stånd, har ingen ändring skett i avseende på möjligheten för de högre folkskolorna att anordna slöjdundervisning utöver den ordinarie lärotiden och att för denna undervisning erhålla statsbidrag i enlighet med de i ovannämnda nådiga kungörelse fastställda grunder.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om förslag till riksdagen angående dels höjande av statsbidraget för ifrågavarande undervisning till 2 kronor 50 öre för undervisningstimme, dels ock höjande av förberörda anslag till 17,000 kronor. Till stöd för denna sin framställning har överstyrelsen anfört bland annat:

Då den reform av den högre folkskolan, som genom riksdagens beslut år 1918 kommit till stånd, bland annat innebär, att även dessa ungdomsskolor skola erhålla en mera praktisk läggning, synes det ligga i sakens natur, att slöjden hädanefter bör bland dessa skolors undervisningsämnen komma att intaga en framskjuten plats. För att så skall kunna ske erfordras emellertid tvivelsutan, att staten kraftigare än vad hittills skett understödjer slöjdundervisningen vid de högre folkskolorna och därmed dessa skolors strävan att allt allmännare införa detta för elevernas praktiska uppföstran så viktiga ämne.

Redan av denna anledning synes sålunda en revision av bestämmelserna i 1915 års kungörelse angående slöjdundervisningen vid högre folkskolor böra komma till stånd i nu antydd riktning. Därtill kommer såsom ett än mer avgörande skäl den omständigheten, att den lönereglering, som av 1918 års riksdag beslutats för de högre folkskolorna, innefattar jämväl bestämmelser angående avlöning åt övningslärare, bland andra, slöjdlärare vid högre folkskolor.

Vad beträffar manliga slöjdlärare hava dessa, då de skola avlönas såsom timlärare, blivit jämställda med timlärare i läsämnen, och skall sålunda dylik slöjdlärare i den allmänna högre folkskolan erhålla ett arvode för veckotimme av 95 kronor. Då den årliga undervisningstiden bestämts till minst 36 veckor, kommer alltså arvodet för undervisningstimme i slöjd för manliga lärare vid allmän högre folkskola att under år 1919 utgå med ett belopp av 2 kronor 64 öre. Vad åter beträffar de kvinnliga slöjdlärarna har i arvode för lärarinna i husligt arbete, vari innefattas såväl hushållsgöromål som slöjd, bestämts ett arvode för veckotimme i den allmänna högre folkskolan av 75 kronor, vilket för undervisningstimme utgör 2 kronor 8 öre. Emellertid har överstyrelsen såsom närmare framgår av dess framställning angående understöd åt högre

folkskolor, föreslagit, att sistnämnda arvode måtte höjas till 90 kronor för veckotimme vid allmän högre folkskola svarande mot 2 kronor 50 öre för undervisningstimme.

Tydligt är, sedan arvoden för slöjdundervisningen vid högre folkskolor blivit på ovan angivna sätt bestämda, att statens bidrag med allenast 1 krona 25 öre för timme till nämnda arvode blir otillräckligt för att därmed uppmuntra till ett mera allmänt införande av slöjdundervisning vid dessa skolor, och att sålunda ifrågavarande statsbidrag bör avsevärt höjas.

Med hänsyn till de arvodesbelopp, som blivit bestämda eller av överstyrelsen föreslagna för timlärare i slöjd vid högre folkskolor ävensom med tagen hänsyn till de betydande kostnader, som anordnandet av slöjdundervisning på detta högre skolstadium medför, får överstyrelsen föreslå, att statsbidrag till denna undervisning, i den mån den är förlagd utom den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda lärotiden, måtte utgå med 2 kronor 50 öre, evad undervisningen bestrides av manlig eller kvinnlig lärare.

Vad härovan blivit sagt om slöjdlärararvudet och statsbidrag härtill gäller närmast den högre folkskolan av mera allmän läggning. I fråga om den yrkesbestämda högre folkskolan hava arvoden blivit bestämda till något högre belopp för såväl manlig som kvinnlig slöjdlärare. Det synes emellertid överstyrelsen, att det särskilda statsbidraget till den slöjdundervisning, som är förlagd till tid utöver den för den övriga undervisningen bestämda lärotiden, borde åtminstone för närvarande sättas lika, evad fråga är om den ena eller andra typen av högre folkskola.

Enligt nu gällande bestämmelser utgår statsbidrag för minst 60 och högst 216 timmars årlig undervisning utöver den ordinarie timplanen. Minimitalet är beräknat efter 2 veckotimmar vid högre folkskolor med 30 veckors årlig lästid. Med bibehållande i övrigt av nu gällande villkor för statsbidrags utgående till slöjdundervisningen vid högre folkskolor, skulle alltså i enlighet med överstyrelsens förslag det årliga statsbidraget för varje skola eller slöjddavdelning utgå med lägst 150 kronor och högst 540 kronor.

Till anordnande av slöjd i högre folkskolor är i riksstaten för år 1919 uppfört ett ordinarie förslagsanslag av 8,500 kronor. Då överstyrelsens förslag innebär en fördubbling av statsbidraget för undervisningstimme, skulle denna ökning medföra en fördubbling av anslaget i dess helhet, vadan sålunda anslagsbeloppet i dess helhet skulle för år 1920 beräknas till 17,000 kronor.

Med anledning av den utav 1918 års lagtina riksdag beslutade omorganisationen av de högre folkskolorna är det givetvis av behovet påkallat, att statsunderstödet för undervisning i slöjd vid dessa skolor får utgå med något större belopp än hittills. För närvarande utgår sagda understöd, såsom i det föregående erinrats, i form av bidrag till lärarens avlöning med 1 krona 25 öre för undervisningstimme, vare sig det är fråga om manlig eller kvinnlig slöjd. Folkskolöverstyrelsen har ansett, att arvodet för lärarinna i kvinnlig slöjd (husligt arbete) borde höjas från det av nyssnämnda riksdag beslutade eller 75 kronor för veckotimme till 90 kronor för veckotimme, och att statsbidraget med hänsyn såväl härtill som till de betydande kostnader, vilka äro förenade med anordnande av slöjdundervisning på detta högre skolstadium, borde utgå med 2 kronor 50 öre

Departementschefen.

för undervisningstimme. Beträffande det av 1918 års riksdag beslutade arvodet har jag emellertid redan under punkten 206 omförmålt, att jag icke nu ansett mig böra föreslå någon ändring. Under sådana omständigheter, och då statsunderstödet fortfarande torde böra utgå såsom bidrag till lärarens avlöning, synes mig sagda understöd kunna stanna vid ett belopp av 2 kronor för undervisningstimme i fråga om såväl manlig som kvinnlig slöjd. Berörda understöd torde böra utgå enligt de villkor i övrigt, som av 1915 års riksdag blivit fastställda. Högsta statsbidraget för varje skola eller slöjdvadvelning skulle då bli 432 kronor.

I så fall skulle ett förslagsanslag av 13,600 kronor vara för ändamålet erforderligt. Anslagsbeloppet torde emellertid böra avrundas till 14,000 kronor. Det nuvarande anslaget, 8,500 kronor, skulle således höjas med ett belopp av 5,500 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Ökat anslag.

dels medgiva, att understöd för undervisning i slöjd vid statsunderstödda högre folkskolor må från och med år 1920 på i övrigt av riksdagen år 1915 fastställda villkor och enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, utgå såsom bidrag till lärarens avlöning med ett belopp av 2 kronor för undervisningstimme, dock med högst 432 kronor årligen för varje skola eller slöjdvadvelning;

dels ock höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till anordnande av slöjd i högre folkskolor med ett belopp av 5,500 kronor eller från 8,500 kronor till 14,000 kronor.

63. Sällskapet för folkundervisningens befrämjande verksamhet i allmänhet, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 1,500: —

[212.]

Understöd åt
sällskapet
för folkunder-
visningens
befrämjande
högre folk-
skola.

64. **Understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande högre folkskola.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1918 års lagtima riksdag *dels* att, med uteslutande ur riksstaten av det då å ordinarie stat uppförda anslaget till sällskapet för folkundervisningens befrämjande, till nämnda sällskap bevilja på ordinarie stat till sällskapets verksamhet i allmänhet ett reservationsanslag av 1,500 kronor samt till understöd åt sällskapet högre folkskola ett förslagsanslag

högst 7,570 kronor, dels ock att såsom villkor för det sistnämnda anslagets utgående skulle för sällskapetets högre folkskola i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för sådan högre folkskola i allmänhet, där undervisningen vore inriktad på visst yrke eller viss yrkesgrupp.

Anledningen till att ett särskilt anslag beviljades för sällskapetets högre folkskola var den, att denna skola icke hör till det slag av högre folkskolor, som äro inrättade för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt eller annan kommunal samfällighet, och att den därför icke kan erhålla statsunderstöd från förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor.

I den proposition (nr 337), som låg till grund för riksdagens nyssnämnda beslut, var anslaget till sällskapetets högre folkskola beräknat på följande sätt:

för två årsklasser à 2,650 kronor	kronor	5,300: —
» arvode åt rektor	»	200: —
» ålderstillägg åt två ordinarie lärarinnor	»	1,800: —
» tillökning av arvodet åt lärarinna i yrkesämne för högst 6 veckotimmar à 45 kronor	»	270: —
Summa kronor		7,570: —

Härav framgår, att något bidrag till avlönande av vikarie för tjänstledig lärare icke blivit upptaget. Sådant bidrag tillerkände emellertid berörda års riksdag andra högre folkskolor i riket, vadan sällskapetets högre folkskola i nu nämnda avseende blivit oförmånligare ställd. Vidare har jag föreslagit under punkten 211 i det föregående, att statsbidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid högre folkskolor skulle utgå med 2 kronor för undervisningstimme, och under punkten 210, att högre folkskola, däri flickor undervisas, skulle kunna under vissa villkor erhålla ett särskilt bidrag till undervisning i hushållsgöromål, ej överstigande 600 kronor. Då villkoren för att sällskapet skall från nu ifrågavarande anslag erhålla understöd till sin högre folkskola enligt 1918 års riksdags beslut i tillämpliga delar äro desamma, som gälla för statsunderstöd åt övriga högre folkskolor, synes mig statsbidrag till sagda skola böra i så stor omfattning som möjligt utgå enligt i huvudsak samma bestämmelser, som gälla i fråga om andra till statsunderstöd berättigade högre folkskolor. För möjliggörandet härav synes någon ändring av anslagets storlek tills vidare icke vara erforderlig, men däremot torde anslaget böra erhålla karaktären av förslagsanslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom förslagsanslag med oförändrat belopp, 7,570 kronor, uppföra det nu under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat såsom förslagsanslag, högst, upptagna anslaget till understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande högre folkskola.

Folkhögskolor.

[213.]

65. **Understöd åt folkhögskolor; löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor.** Genom remiss den 10 februari 1916 har folkskolöverstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av en utav åtskilliga lärare och föreståndare vid statsunderstödda folkhögskolor till Kungl. Maj:t ingiven framställning, varuti, bland annat, göres hemställan om utredning av den vid folkhögskolorna anställda lärarpersonalens löne- och pensionsförhållanden samt om reglering av desamma genom statens försorg.

Understöd åt
folkhögsko-
lor; löne- och
pensionsreg-
lering för
lärarpersona-
len vid folk-
högskolor.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har överstyrelsen anmält, dels att överstyrelsen på grund av berörda remiss under åren 1916 och 1917 utfört vissa förberedande utredningsarbeten i frågan, dels ock att överstyrelsen, sedan genom beslut av 1918 års riksdag frågan om ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna samt vid folkskolorna, de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna vunnit sin slutliga lösning och därmed fastare utgångspunkter skapats för en fortsatt behandling av frågan om ordnande av folkhögskolornas lärarpersonals löne- och pensionsförhållanden, upptagit detta spörsmål till fortsatt behandling och har för avsikt att nu framlägga utredning och förslag i ärendet.

Utarbetandet av överstyrelsens framställning i ämnet har emellertid enligt vad överstyrelsen meddelar, ännu icke kunnat slutföras, varför överstyrelsen endast lämnat en kort redogörelse för huvudgrunderna i sitt förslag och för den kostnadsökning, som därav skulle föranledas. Härom anför överstyrelsen:

Enligt överstyrelsens förslag skulle i fråga om lärarpersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor dels vissa minimibelopp fastställas för den grundlön, som av skolornas styrelser skola utbetalas, dels ålderstillägg utgå av statsmedel efter viss tids tjänstgöring. För att göra det möjligt för skolornas styrelser att i erforderlig grad höja grundlönerna ävensom för att i övrigt stärka skolornas ekonomiska ställning, vilken i många fall visat sig synnerligen vanskelig, erfordras givetvis väsentlig höjning av de till skolorna utgående statsbidragen.

Med hänsyn till de i vissa avseenden förändrade former, under vilka folkhögsko-

lorna numera i åtskilliga fall arbeta, synes det önskligt, att i sammanhang med en höjning av statsbidragens belopp villkoren och bestämmelserna för statsbidragens utgående underkastas vissa modifikation, i vilket hänseende överstyrelsen jämväl har för avsikt att framlägga förslag.

De belopp, som av överstyrelsen preliminärt beräknats erforderliga för höjning av statsbidragen till skolorna och för bestridande av ålderstilläggen till lärarna, uppgå till sammanlagt omkring 300,000 kronor, med vilket belopp alltså förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor skulle behöva höjas.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att förslag i ämnet bör framläggas för innevarande års riksdag, men då ärendet tarvar ytterligare beredning, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda folkhögskolorna samt statsunderstöd åt nämnda skolor, beräkna för ändamålet en höjning av det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor med 300,000 kronor eller från 475,000 kronor till 775,000 kronor.

Departementsschefen.

66. **Ökat understöd åt folkhögskolor.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1918 års lagtima riksdag för beredande av ökat understöd åt folkhögskolor för vinterkursen 1918—1919 och sommarkursen 1919 på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 95,000 kronor.

[214.]

Ökat understöd åt folkhögskolor

Nämnda framställning var föranledd därav, att folkhögskolorna liksom andra läroanstalter drabbats av dyrtidens verkningar på ett sådant sätt, att deras förutvarande inkomstbelopp icke försloge till täckande av utgifterna. Detta förhållande kvarstår fortfarande, varför medel böra beredas till ökat understöd åt folkhögskolorna även för vinterkursen 1919—1920 och sommarkursen 1920. Med hänsyn till de ytterligare prisstegringar, som ägt rum, efter det riksdagen beviljade förberörda anslag, torde det nu behöfliga anslaget böra upptagas med något större belopp. I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anmält, att sagda belopp av överstyrelsen beräknats till 150,000 kronor. Överstyrelsen har emellertid tillika meddelat, att överstyrelsen först senare är i tillfälle att inkomma med framställning i ämnet.

Då ärendet således tarvar ytterligare beredning, hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående ökat understöd åt folkhögskolor för vinterkursen 1919—1920 och sommarkursen 1920 för ändamålet beräkna på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 150,000 kronor.

67. Stipendier åt elever vid folkhögskolor,
oförändrat ordinarie förslagsanslag kronor 140,000: —

• [215.]

Höjda stipen-
dier åt elever
vid folkhög-
skolor.

68. **Höjda stipendier åt elever vid folkhögskolor.** Riksdagen har på extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag av 70,000 kronor för beredande av höjda stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid folkhögskolor under läsåret 1918—1919.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen angående beviljande för nämnda ändamål av samma belopp för läsåret 1919—1920.

Då det behov av ökat understöd för folkhögskolornas elever, som föranledde riksdagens ifrågavarande beslut, helt visst kommer att göra sig gällande jämväl under läsåret 1919—1920, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av höjda stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid folkhögskolor under läsåret 1919—1920 anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 70,000 kronor.

G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.

Folkbibliotek.

1. **Understöd åt folkbibliotek.** Det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek har varit för vart och ett av åren 1913—1919 i riksstaten uppfört med oförändrat belopp, 170,000 kronor. Folkskolöverstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918 föreslagit, att ifrågavarande anslag måtte höjas från 170,000 kronor med 65,000 kronor till 235,000 kronor, och till stöd därför anfört följande:

[216.]

Understöd
åt folkbibliotek.

Utgifterna å anslaget uppgingo år 1917 till 180,116 kronor 89 öre. I detta belopp ingingo visserligen även arvoden till förste och andre bibliotekskonsulenter, utgörande respektive 5,600 och 3,900 kronor eller tillsammans 9,500 kronor, av vilka arvodet till förste bibliotekskonsulenten från och med 1918 överförts till det ordinarie anslaget till folkskolöverstyrelsen och arvodet till andre bibliotekskonsulenten av överstyrelsen föreslagits skola från och med år 1920 överföras till det ordinarie anslaget till skolöverstyrelsen. Å andra sidan skola från och med år 1918 tills vidare från förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek utgå följande utgifter, som icke belastade berörda anslag för år 1917: arvode till biträde vid expeditions- och skrivarbetet hos bibliotekskonsulenter 1,200 kronor samt understöd till Sveriges allmänna biblioteks-förening för utgivande av Biblioteksbladet 2,000 kronor. Dessutom har det belopp, som må utgå till understöd åt bokförmedlingsanstalter, från och med år 1918 höjts med 6,000 kronor. Härtill kommer den av överstyrelsen i annat sammanhang föreslagna ökningen av anslaget till utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen från 2,500 till 4,000 kronor, vilken ökning föreslås skola utgå från och med år 1919. Slutligen kan man beräkna, att bidragen till folk- och skolbibliotek samt till riksförbund för biblioteksverksamhet genom studiecirklar, vilka under åren 1913—1918 ökats från 97,484 kronor 63 öre — det belopp som beviljades för år 1913 — till omkring 190,000 kronor — det belopp, som kan beräknas för år 1918 — eller alltså med över 18,000 kronor för år, alltjämt skola komma att växa.

Överstyrelsens förslag om överförandet av det från ifrågavarande anslag nu utgående arvode till andre bibliotekskonsulenten till skolöverstyrelsens ordinarie stat kommer jag att i annat sammanhang förorda. Likaledes kommer jag, på sätt av nästföljande punkt framgår, att tillstyrka den av överstyrelsen föreslagna ökningen av anslaget till utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen från 2,500 kronor till 4,000 kronor. Mot de beräkningar, som överstyrelsen i övrigt gjort beträffande höjning av förevarande förslagsanslag, har jag intet att erinra.

Departement-
schefen.

Jag hemställer på grund härav, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek från dess nuvarande belopp, 170,000 kronor, med 65,000 kronor till 235,000 kronor.

[217.]

Årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur.

2. **Årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur.** I överensstämmelse med beslut av 1912 års riksdag förordnades genom kungl. kungörelsen den 23 september 1912, att statsbidrag till folk- och skolbibliotek samt till vissa riksförbund finge uppbäras endast i form av bundna böcker, valda ur av ecklesiastikdepartementet utgivna kataloger och förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt. Efter det riksdagen å extra stat för år 1913 anvisat ett belopp av 20,000 kronor till utarbetande av en grundkatalog över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, ställdes genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 januari 1913 nämnda anslag till förfogande av förste bibliotekskonsulenten F. Hjelmqvist att enligt de närmare bestämmelser, chefen för ecklesiastikdepartementet ägde meddela, av Hjelmqvist mot redovisningsskyldighet användas för det med anslaget avsedda ändamålet.

Sedermera har på Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag 1916 års riksdag medgivit, att från det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur från och med år 1917 tills vidare utgå ett belopp av högst 2,500 kronor årligen, vilket belopp av Kungl. Maj:t ställts till folkskolöverstyrelsens förfogande att rekvireras i mån av behov.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt om utverkande av en höjning av sistnämnda belopp till 4,000 kronor. Till stöd härför anför överstyrelsen:

Av grundkatalogen äro de två första häftena utgivna, däremot har på grund av förhållandena på tryckeriet det tredje och sista häftet ännu ej kunnat utkomma. Allt manuskript utom till registren är dock lämnat till sättning.

Av tilläggen till grundkatalogen är det första tilläggshäftet i det närmaste färdigt i manuskript, och häftet kommer att utgivas under senare delen av år 1918.

I enlighet med det av överstyrelsen godkända kostnadsförslaget till tryckningen av det första tilläggshäftet till grundkatalogen hava av det för år 1917 för detta ändamål anvisade anslagsbeloppet å 2,500 kronor omkring 1,300 kronor reserverats till tryckningen, de återstående 1,200 kronor hava tagits i anspråk för arvoden dels åt sakkunniga inom olika litteraturområden, vilka biträdd vid granskningen av böckerna och dessas förseende med förklarande anmärkningar, dels åt vid katalogens redigering behövt skrivbiträde.

Sedan kostnadsförslaget till tryckningen av det första tillägget inlämnats, hava emellertid kostnaderna för tryckning, häftning, papper o. s. v. stigit betydligt och stiga alltjämt. Då det ej kan låta sig göra att knappa in på de medel, vilka, som ovan nämnts, avses för biträde av olika slag, finner överstyrelsen det nödvändigt, att det belopp, som må användas till utgivande av tillägg till grundkatalogen, ökas med ett belopp, som kan anses motsvara ökningen av tryckningskostnaderna, vilket belopp ej torde kunna sättas lägre än till 1,500 kronor. Denna ökning synes överstyrelsen böra inträda redan för år 1919.

De abnormt stegrade kostnaderna å allt vad till bokproduktion hör hava givetvis gjort sig gällande även i avseende å utgivandet av ifråga-
varande tillägg. Dessa kostnadsstegringar hava föranlett mig att i ett flertal fall framlägga förslag om höjda statsanslag till olika alster av litteratur och vetenskap; även i föreliggande fall torde en ökning av anslaget vara befogad, och torde denna, på sätt överstyrelsen hemställt, böra inträda från och med år 1919. Mot överstyrelsens beräkning av denna ökning har jag ingen erinran att göra.

Departement-
schefen.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att från det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur från och med år 1919 tills vidare utgå ett belopp av högst 4,000 kronor årligen.

3. **Förhöjt understöd till bokförmedlingsanstalterna.** Till understödjande av folkbiblioteksväsendet beviljade 1912 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning på ordinarie stat ett förslagsanslag av 170,000 kronor, av vilket anslag skulle på vissa närmare angivna villkor utgå understöd till folk- och skolbibliotek samt till riksförbund för biblioteksverksamhet. Vidare skulle från samma anslag enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under av Kungl. Maj:t fastställda villkor utgå understöd åt fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek och åt två bokförmedlingsanstalter med ett sammanlagt belopp av högst 15,000 kronor, varav högst 8,000 kronor till bokförmedlingsanstalter. Ytterligare skulle från sagda anslag utgå arvoden åt två bibliotekskonsulenter med 9,500 kronor, därav 5,600 kronor till en förste konsulent och 3,900 kronor till en andre konsulent. Vidare medgav 1916 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, att från nämnda anslag finge tills vidare utgå ett belopp av högst 2,500 kronor årligen för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur. Ytterligare har

218.

Förhöjt un-
derstöd till
bokförmed-
lingsanstal-
terna

218.]

riksdagen år 1917, likaledes på Kungl. Maj:ts förslag, dels uppfört förste bibliotekskonsulenten på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat, dels ock medgivit, att från anslaget till understöd åt folkbibliotek finge till avlönande av erforderligt biträde vid expeditions- och skrivarbetet hos bibliotekskonsulenterna från och med år 1918 tills vidare utgå ett belopp av högst 1,200 kronor årligen. Slutligen medgav 1918 års lagtima riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, dels att till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Biblioteksbladet finge från det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, från och med år 1918 tills vidare till Sveriges allmänna biblioteksförening utgå ett belopp av 2,000 kronor för år, dels ock, att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge från och med år 1918 tills vidare enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under av Kungl. Maj:t fastställda villkor årligen utgå understöd åt fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek och åt två bokförmedlingsanstalter med ett sammanlagt belopp av högst 21,000 kronor, därav högst 14,000 kronor till bokförmedlingsanstalter.

Kungörelse angående understödjande av folkbiblioteksväsendet utfärdades den 23 september 1912 (nr 229). I denna kungörelse stadgas särskilt beträffande förmedlingsanstalterna bland annat:

att förmedlingsanstalt för vandringsbibliotek eller bokförmedlingsanstalt, som önskar bidrag av statsmedel, skall före utgången av november året före det, för vilket bidrag sökes, till Kungl. Maj:t insända ansökning härom, vid vilken skall fogas redogörelse för anstaltens verksamhet, avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med bifogade formulär, förteckning å vandringsbibliotekens bokbestånd, ett exemplar av allt tryck rörande verksamheten, som under året utgivits, jämte övriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande av anslagsbehovet;

att bokförmedlingsanstalterna skola ombesörja anskaffandet och utsändandet av de såsom statsbidrag utgående böckerna, den ena till folk- och skolbiblioteken, den andra till riksförbunden, och jämväl vara skyldiga att tillhandahålla bibliotek och studiecirklar de böcker, dessa för egna medel rekvirera, skolande bibliotek och studiecirklar tillgodoföras den rabatt å bokhandelsprisen, som av Kungl. Maj:t bestämmes, varemot det åligger rekvirenten att vid böckernas framkomst betala fraktkostnaderna;

att de som statsbidrag utgående böckerna skola vara inbundna och märkta på sätt som godkänts av bibliotekskonsulent;

att förmedlingsanstalt skall årligen till kammarrätten för granskning ingiva den del av sina räkenskaper, som avser användningen av det till densamma beviljade statsbidraget; samt

att förmedlingsanstalt, som åtnjuter statsbidrag, skall vara skyldig att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av Kungl. Maj:t prövas nödiga och lämpliga. [218.]

Med anledning av 1918 års riksdags förutnämnda beslut angående förhöjt understöd åt bokförmedlingsanstalterna utfärdades kungörelse i ämnet den 22 juli 1918 (nr 638).

Ifrågavarande förmedlingsverksamhet har ända från början utövats av två anstalter, vilka varit förlagda till Stockholm och vilka redan förut genom förmedling av bokinköp och bokinbindning stått bibliotek och studiecirkel till tjänst, nämligen folkbildningsförbundet och Sveriges storloge av I. O. G. T. Uppgifterna hava varit så fördelade, att den förra anstalten haft på sin andel folk- och skolbiblioteken, den senare studiecirkel och deras bibliotek. För åren 1913—1917 har understöd utgått med 6,000 kronor åt folkbildningsförbundet och 2,000 kronor åt Sveriges storloge av I. O. G. T. För år 1918 utgå sagda understöd med respektive 10,000 och 4,000 kronor.

Nu har Sveriges storloge av I. O. G. T. i skrivelse den 30 september 1918 hemställt, att statsunderstödet till storlogens bokförmedlingsverksamhet måtte för år 1920 sättas till lägst 7,000 kronor och att om möjligt för år 1919 måtte utgå ett fyllnadsbelopp, så att anslaget även för nämnda år komme att uppgå till 7,000 kronor. Till stöd för denna framställning anför storlogen:

Godtemplarordens bokförmedling arbetar fortfarande efter samma principer, som angivits i dess ansökan om statsanslag i november 1912.

Den största delen av de förmedlade böckerna har fortfarande gått till godtemplarordens studiecirkel och bibliotek. Därjämte har Arbetarnas bildningsförbund uteslutande använt sig av godtemplarordens bokförmedling för sina studiecirkel.

Alla trycksaker, upprop och bokförteckningar ombesörjas av vederbörande riksförbunds studieledningar och insändas till Kungl. Maj:t vid dessas ansökning om statsanslag till studiecirkel.

Under arbetsåret har godtemplarordens bokförmedling till ordens studieledning samt till Arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå överlämnat erhållet statsanslag, inbundna böcker för 30,151 kronor 34 öre, vilka studieledningarna genom oss utsänt till samtliga till statsunderstöd berättigade studiecirkel.

Inkomster och utgifter för godtemplarordens bokförmedling år 1917 ställa sig enligt verkställt bokslut sålunda:

Inkomster:	
Sålda böcker, inklusive bindning	kronor 86 483: 17
Statsanslaget	» 2.000: —
	kronor 88,483: 17
Årets förlust	» 3.015: 98
	kronor 91,499: 15

[218.]

Utgifter:

Inköpta böcker	kronor 78,227: 05
Avlöningar	» 8 077: 72
Diverse omkostnader: omslagspapper, övertidsarbete, trycksaker m. m.	» 3,420: 20
Hyra, värme, belysning, telefoner	» 1,400: —
Frakter	» 374: 18
	kronor 91,499: 15

För innevarande år torde med hänsyn till de stegrade kostnaderna förlusten komma att uppgå till minst 5,000 kronor, och att resultatet under 1919—1920 skulle bli gynnsammare, torde icke vara tänkbart, snarare tvärtom. Anspråk på ett höjt statsanslag torde sålunda icke anses opåkallat. Som skäl därför talar även det förhållandet att godtemplarordens bokförmedling i fråga om statsanslag varit sämre ställt än den andra i landet verkande bokförmedlingsanstalten, Folkbildningsförbundet.

Godtemplarordens bokförmedling har visserligen icke så stor omsättningssumma som Folkbildningsförbundets bokförmedling men däremot ett större antal försändelser än vad denna har, vilket helt naturligt gör arbetet för oss både relativt mera kostbart och tidsödande med drygare bokföring, flera konti, mera adresskrivning, ökade emballagekostnader och större utrymme.

Vid jämförelse med Folkbildningsförbundets bokförmedling borde således icke hänsyn allenast tagas till omsättningssumman. Men *även* om endast denna lägges till grund för utgående statsanslag, är godtemplarordens bokförmedling missgynnad. Enligt uppgift ställer sig omsättningssumman för Folkbildningsförbundets bokförmedling och vår som 3 till 2. Utgående från detta förhållande borde anslagen hava tidigare utgått med respektive 6,000 och 4,000 kronor, men de voro respektive 6,000 och 2,000 kronor. De utgå enligt 1918 års riksdagsbeslut med respektive 10 000 och 4,000 kronor, ehuru de efter omsättningssummorna borde varit 10,000 och 6,666 kronor 66 öre.

Visserligen har bokförmedlingen för att i någon mån möta de alltjämt stigande omkostnaderna under senare delen av innevarande år, nödgats debitera någon ersättning för emballage, vilket ej tidigare förekommit, men då detta pålägg icke kan göras på de såsom statsbidrag utgående böckerna blir inkomsten av emballageersättningen obetydlig.

Tidigare, innan bokförmedlingen nått den omfattning, som den under senare år tagit, kunde dess arbete till stor del utföras på ledig tid av i godtemplarordens bokförlag (A.-B. Svenska nykterhetsförlaget) anställd personal, som därför erhöi en blygsam extra ersättning, men allt efter som rörelsen växte i omfattning, blev det nödvändigt att organisera bokförmedlingen såsom en fullt fristående avdelning med egen lokal, egna funktionärer och full avlöning. I och med denna omläggning kunde bokförmedlingen ej bära sina egna utgifter, utan tillskott har årligen mest göras utöver statsanslaget.

Kristidsförhållandena med brist på material av alla slag, ej minst de för inbindning av böcker erforderliga, vilket vållat tidsutdräkt med därav följande ökat brevskrivningsarbete, rekvisitionernas fördelning i flera försändelser, ha därjämte tvingat till personalökning. Ej nog således med ökade löner åt tidigare anställd personal, därtill ha även kommit nyanställning av extra personal för att kunna ägna rörelsen nödig omvårdnad.

Att vi i detta avseende gjort vad man under nu rådande förhållanden varit möjligt framgår bland annat av följande, som vi tillåta oss påpeka. Det har lyckats oss att tack vare i god tid träffade avtal i år kunna leverera statsbidragsböckernas band för en kostnad av blott 1 krona 15 öre per band medan samtidigt Folkbildningsförbundets band enligt uppgift debiteras efter 1 krona 85 öre.

Godtemplarordens styrelse har med hänsyn till den extra utgift, som bokförmedlingen åsamkat orden, fört på tal tanken att avstå från bokförmedlingen och låta den övertagas av Aktiebolaget nordiska bokhandeln, som sköter Folkbildningsförbundets bokförmedling. Men då från flera håll påpekats fördelen av att godtemplarorden, som dock står i intimare kontakt med nykterhets- och arbetarorganisationerna, vars studiecirklar den betjänar, bör om möjligt fortsätta med densamma, har frågan icke lett till någon annan åtgärd än den att framställning skulle göras om erhållande av så pass högt statsanslag att bokförmedlingen ej behövde åsamka orden någon nämnvärd förlust.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 6 november 1918 avgivit utlåtande i ärendet.

Överstyrelsen har därvid först framställt några erinringar med anledning av uppgifter, som lämnats i förberörda ansökning:

Då det däri talas om att bristen för år 1918 måste beräknas till minst 5,000 kronor — har, enligt infordrad uppgift och såsom också framgår av det i herr Oscar Olssons motion i första kammaren vid 1918 års lagtima riksdag nr 164 införda sammandraget — ej tagits hänsyn till den under år 1918 medgivna höjningen av understödet till bokförmedlingsanstalterna. Då statsunderstödet till Sveriges storloge av I. O. G. T. för dess bokförmedlingsverksamhet kan beräknas i år skola utgå med 4,000 kronor i stället för 2,000 kronor, bör alltså den beräknade bristen ej sättas högre än till 3,000 kronor. Vidare framhålles i ansökningen, att omsättningssumman vid storlogens bokförmedling skulle uppgå till $\frac{2}{3}$ av Folkbildningsförbundets. Enligt tid förmedlade Sveriges storloge av I. O. G. T. under arbet-året 1916—1917 (det sista, från vilket uppgifter äro tillgängliga) 28,775 böcker med ett bokhandelsvärde av 72,778 kronor 40 öre och en inbindningskostnad av 24,465 kronor 95 öre eller sammanlagt 97,244 kronor 35 öre, under det att Folkbildningsförbundet år 1916 förmedlade 61,517 böcker med ett bokhandelsvärde av 152,277 kronor 75 öre och en inbindningskostnad av 36,803 kronor 52 öre eller sammanlagt 189,081 kronor 27 öre. Folkbildningsförbundets omsättningssumma var alltså i det närmaste dubbelt så stor som godtemplarordens. Slutligen är jämförelsen mellan de av förmedlingsanstalterna tillhandahållna bandprisen ej fullt riktig. Folkbildningsförbundet har nämligen lika länge som Sveriges storloge av I. O. G. T. uppehållit ett bandpris av 1 krona 15 öre. På grund av den allmänna fördyringen hava båda anstalterna sedermera måst höja priset ej till 1 krona 85 öre utan 1 krona 70 öre. Däremot torde det vara riktigt, att större delen av de för år 1918 utgående statsbidragsböckerna av Sveriges storloge av I. O. G. T. expedierats, redan innan statsbidragen beviljats, och därför kunnat levereras till det lägre priset av 1 krona 15 öre för band, under det statsbidragsböckerna till folk- och skolbiblioteken expedierats, först efter det att Kungl. Maj:ts cirkulär om de till folk- och skolbiblioteken beviljade statsbidragen utkommit, och därför i regel betingat det högre bandpriset.

[218.]

[218.]

Därefter yttrar sig överstyrelsen angående anordnande av bokförmedlingen för framtiden:

Uppdelningen av förmedlingen av de i statsbidrag utgående böckerna på tvänne förmedlingsanstalter, av vilka den ena skulle hava om hand förmedlingen till folk- och skolbibliotek, den andra till riksförbunden för biblioteksverksamhet, har otvivelaktigt för staten inneburit en besparing, så länge den Sveriges storloge av I. O. G. T. åliggande bokförmedlingen ej hade större omfattning, än att den kunde till stor del utföras på ledig tid av i Svenska nykterhetsförbundet anställd personal, och orden därför ansåg sig behöva en ersättning av endast 2,000 kronor. Men då godtemplarordens bokförmedling numera utvecklats så, att den måst organiseras som en fullt fristående avdelning med egen lokal och egna funktionärer med full avlönning, kan man med ganska stor säkerhet förmoda, att bokförmedlingen skulle kunna av staten anordnas på ett för densamma billigare sätt, om en enda anstalt hade all bokförmedling om hand. I ingendera av förmedlingsanstalterna är verksamheten för närvarande likformigt fördelad över hela året. Om den koncentrerades på en hand, skulle det — att döma av nuvarande förhållanden — vara möjligt att få till stånd en något jämnare fördelning av arbetet. Den enda anstalt, som kan komma ifråga för den mera bokhandelstekniska sidan av förmedlingsarbetet, Nordiska bokhandeln, torde emellertid på grund av lokalförhållandena tidigast sommaren 1919 vara i stånd att åtaga sig att sköta bokanskaffningen ej blott till folk- och skolbiblioteken utan också till studiecirklarna. Även om det alltså synes överstyrelsen vara skäl, att nästa år taga upp till behandling frågan om förmedlingen av statsbidragsböckerna i hela dess omfattning, synes man för år 1919 och möjligen också för år 1920 böra vidhålla den gamla anordningen med tvänne förmedlingsanstalter.

Slutligen anför överstyrelsen följande beträffande den föreliggande ansökningen:

Om staten sålunda fortfar att använda två anstalter för förmedlingen av de i statsbidrag utgående böckerna, böra givetvis — såsom också framhålles i den här ifrågavarande ansökan — de åt dem lämnade statsunderstöden vara avvägda så, att de kunna anses motsvara det utförda arbetet. Då, som ovan nämnts, omsättningssumman vid Sveriges storloges av I. O. G. T. bokförmedling uppgår till något över hälften av Folkbildningsförbundets, kan det alltså synas skäligt, att respektive anstalters statsunderstöd också ställas i liknande förhållande till varandra. Överstyrelsen finner därför för sin del lämpligt, att understödet till Sveriges storloge av I. O. G. T. för dess bokförmedlingsverksamhet höjes för år 1919 och 1920 till 6,000 kronor eller till samma belopp, som föreslagits i herr Oscar Olssons förut omnämnda motion, men vill på samma gång framhålla önskvärheten av att frågan om förmedlingen av statsbidragsböckerna med det snaraste tages upp till behandling i hela dess omfattning.

Departementschefen.

Sedan år 1913 hava utgifterna för Sveriges storloges av I. O. G. T. bokförmedling, såsom framgår av det vid Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års lagtima riksdag (nr 248) fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918, ständigt ökats och under de senaste åren har sagda bokförmedling drivits med jämförelsevis betydlig förlust. Enligt den tablå över inkomster och utgifter för bokför-

medlingen, som storlogen lämnat i sin nu förevarande skrivelse, utgjorde förlusten för år 1917 3,015 kronor 98 öre. Trots den förhöjning av statsbidraget, som 1918 års lagtima riksdag beviljade, torde, så vitt av handlingarna i ärendet framgår, bristen för år 1918 komma att uppgå till ungefär samma belopp eller omkring 3,000 kronor. Någon minskning i utgiftsstaten torde på grund av de rådande kristidsförhållandena med ökade avlöningar, stegrade priser i fråga om hyror och bränsle m. m. ej vara att påräkna under den närmaste tiden. Storlogens ansökning om höjning av det till densamma utgående statsbidraget synes mig därför vara till fullo motiverad.

[218.]

Storlogen har hemställt, att ifrågavarande statsbidrag måtte höjas till 7,000 kronor, och att detta belopp måtte få utgå redan under år 1919. Folkskolöverstyrelsen har ifrågasatt en omorganisation av bokförmedlingen, så att en enda anstalt finge all bokförmedling om hand, men då en sådan omorganisation icke genast kan komma till stånd, har överstyrelsen ansett lämpligt, att statsbidrag till storlogen finge fortfarande utgå under åren 1919 och 1920 samt föreslagit, att nämnda statsbidrag skulle bestämmas till 6,000 kronor. För min del tror jag också, att det skulle vara en ej ringa fördel, om all bokförmedling kunde koncentreras på en hand, och jag är även sinnad att med det snaraste vidtaga åtgärder för åstadkommande av ingående utredning i ämnet. Tills vidare, intill dess den ifrågasatta omorganisationen kan komma till stånd, torde emellertid statsbidrag för ifrågavarande ändamål böra utgå till storlogen, och vill jag i fråga om anslaget belopp förorda en höjning till det av folkskolöverstyrelsen föreslagna eller till 6,000 kronor.

En sådan höjning medför, att det hittills utgående anslaget till samtliga förmedlingsanstalter — anstalterna för vandringsbibliotek och bokförmedlingsanstalterna — måste i motsvarande grad höjas, således från högst 21,000 kronor till högst 23,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må från och med år 1919 tills vidare enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under av Kungl. Maj:t fastställda villkor årligen utgå understöd åt fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek och åt två bokförmedlingsanstalter med ett sammanlagt belopp av högst 23,000 kronor, därav högst 16,000 kronor till bokförmedlingsanstalter.

[219.]
Understöd för
utgivande av
tidskriften
Bokstugan.

4. **Understöd för utgivande av tidskriften Bokstugan.** Under punkten 216 redogjorde jag för de understöd, som enligt riksdagens beslut utgå från det under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek.

I skrivelse den 27 september 1918 har redaktionen för tidskriften Bokstugan anhållit om beredande av anslag å 2,000 kronor att från och med år 1919 årligen utgå till nämnda tidskrift, på villkor att tidskriften tillhandahålles varje statsanslagsberättigad studiecirkel till ett pris ej överstigande 1 krona 50 öre för hel årgång. Vid ansökningen voro fogade ett exemplar av Bokstugan för år 1917 samt de utkomna numren av tidskriften för år 1918.

Rörande tillkomsten av ifrågavarande tidskrift samt dennas uppgift och finansiering anföres i skrivelsen:

För att ge ledning och stadga åt studiecirkelnas arbete blev det snart nödvändigt att söka få till stånd en tidskrift, i vilken även tillfälle skulle givas till utbyte av de erfarenheter, som gjorts i studiecirkelnas under provandet av olika arbetsmetoder, samtidigt som någon ledning var behöfelig vid cirkelnas inköp av litteratur. Behovet av tidskriften framgår även av det stora antalet statsanslagsberättigade studiecirklar, som i år uppgår till 1777, varav 1127 tillhöra godtemplarorden, 422 Arbetarnas bildningsförbund och 228 nationalgodtemplarorden.

Till en början sökte man fylla behovet av en studiecirkelnas tidskrift med en bilaga till godtemplarordens tidning Reformatorn, kallad studiecirkelnas, vilken utkom under redigering av godtemplarordens studieledare hösten 1915 och hela år 1916. Då denna bilaga blev för dyrbar för tidningen och studiecirkelnas tydligen icke utan svårt avbräck för sitt arbete kunde se detta sitt organ nedlagt, återstod intet annat att göra för de då statsunderstödda riksförbundens studieledningar, I. O. G. T:s och Arbetarnas bildningsförbunds, än att, trots de ekonomiskt svåra tiderna, starta en egen tidskrift för studiecirkelnas. Sedan början av år 1917 utkommer också Bokstugan med 10 nummer varje år.

Tidskriftens spridning — alla numren ha tryckts i en upplaga på 4 000—5.000 exemplar — visar tydligt behovet av den. Men då studiecirkelnas medlemmar till allra största delen äro att finna bland de mindre bemedlade samhällslagren, har det varit nödvändigt att sätta priset så lågt, att i regel inga författarhonorar kunnat utbetalas för bidragen. Då redaktionskostnaderna varit ytterst obetydliga — endast 200 kronor för år 1917 — hava utgifterna varit begränsade till pappers-, trycknings- och expeditjonskostnader. Trots detta torde det vara svårt att få tidskriftens inkomster att täcka utgifterna för 1918. Priset är 2 kronor för hel årgång, men de allra flesta studiecirkelnas erhålla tidskriften för 1 krona 35 öre eller 1 krona 60 öre och då studiecirkelnas genomsnittsbudget för 1916—1917 är endast ungefär 60 kronor, är det tydligen av vikt, att tidskriftens pris icke i avsevärd grad höjes.

Beträffande behovet av understöd för tidskriften yttrar redaktionen:

Den nivå, på vilken tidskriftens innehåll kunnat hållas, beror på att åtskilliga framstående representanter för folkbildningsarbetet på dess olika områden lämnat sina bidrag utan någon som helst ersättning. För att tidskriften i längden skall kunna

hålla sig uppe och utvecklas fordras emellertid, att den kan lämna något honorar åt sina medarbetare. Likaledes är ekonomisk hjälp nödvändig, om tidskriften under denna dyrtid skall kunna erhålla en värdig utstyrelse med bibehållande eller obetydlig höjning av nuvarande prenumerationspris.

Till följd av remiss har folkskolöverstyrelsen den 6 november 1918 avgivit utlåtande i detta ärende och därvid tillstyrkt bifall till ansökningsen, dock under vissa villkor, utöver dem redaktionen ifrågasatt.

Angående tidskriftens betydelse för ett mera systematiskt anordnat självbildningsarbete inom studiecirkelarna anför överstyrelsen:

Folkbiblioteksverksamhetens mål, fattat i sin allmännaste form, är att sätta böcker i omlopp genom utlåning eller med andra ord att bringa böcker och människor samman. Men även om man häri har ett uttryck för den för alla folkbibliotek gemensamma uppgiften och för det, som är förutsättningen för all mera kvalificerad biblioteksverksamhet, bör folkbiblioteksverksamheten ej stanna vid detta. Höga utlåningssiffror äro visserligen ett tecken till att ett bibliotek fyller *en* uppgift, men utom denna uppgift finnes för folkbiblioteksarbetet en annan lika viktig: att stå till verklig tjänst för det mindretal, som vill begagna böckerna till sin utbildning, samt att väcka intresse för och giva anvisning till mera planmässiga studier.

Sistnämnda uppgift kan och bör utövas av ett folk- eller skolbibliotek direkt genom anskaffande — så långt det kan ske utan att göra allt för mycket intrång på den stora lånarmassans behov av nöjesböcker — av lämplig upplysande och utbildande litteratur och genom anvisningar och råd av bibliotekarien. Men vid sidan om vad biblioteken sålunda kunna göra direkt, kan ett mera planmässigt självbildningsarbete kraftigt befordras genom särskilda sammanslutningar, klubbar eller studiecirkel. Studiecirkelrörelsen, vilken som bekant i vårt land vunnit stor anslutning och där utbildats på ett sätt, som rönt förtjänt uppmärksamhet i våra grannländer, Danmark och Norge, har visat sig kunna just bland de breda lagren av befolkningen samla kring böckerna; den har väckt intresse för mera givande och värdefull litteratur, och den har slutligen på sina ställen också bidragit till verkligt planmässiga studier.

Som ett värdefullt medel att befrämja ett mera systematiskt anordnat självbildningsarbete inom studiecirkelarna synes tidskriften Bokstugan överstyrelsen vara väl värd det begärda statsunderstödet. Framför allt i tre avseenden har denna tidskrift verkat för ifrågavarande ändamål. Den har först och främst innehållit metodiskt uppställda och oftast med utredande inledande översikter försedda studieplaner inom olika ämnen, till exempel i »allmän kulturhistoria» (behandlande den gamla orienten och antiken) och om »livets och dödens problem». Jämte dylika planer för studiet av särskilda ämnesgrenar kan det emellertid för de studieintresserade också vara av värde att få mera ingående karaktäristiker av särskilda författares samlade produktion. Inom detta område har Bokstugan innehållit en ganska vidlyftig essay av doktor Erik Hedén över författaren Ludvig Nordström. Slutligen offentliggör professor Knut Kjellberg en serie föreläsningar över växlande ämnen, alla med syfte att reda ut vissa allmänna grundbegrepp, som kunna anses vara förutsättningar för självbildningsarbetet.

I fråga om villkoren och sättet för anslagets beviljande yttrar överstyrelsen:

Vad angår det i ansökan föreslagna villkoret, att Bokstugan skall lämnas till varje statsanslagsberättigad studiecirkel till ett pris ej överstigande 1 krona 50 öre,

[219.] har överstyrelsen intet att däremot invända men skulle vilja hemställa, att tillika måtte föreskrivas, att Bokstugan skall lämnas för ett pris ej överstigande 2 kronor till alla statsunderstödda folk- och skolbibliotek, att redaktionen skall vara skyldig att kostnadsfritt ställa till Kungl. Maj:ts förfogande visst antal exemplar samt att exempelvis i fråga om redovisning för användningen av anslaget liknande bestämmelser föreskrivas, som skett beträffande Biblioteksbladet.

I fråga om sättet för det begärda anslaget beviljande synes det överstyrelsen ligga ganska nära, att understödet till Bokstugan, liksom fallet redan är med understödet till Biblioteksbladet, uppföres som en utgiftspost på det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, då denna tidskrifts uppgift just är att göra en grupp av de förut från detta anslag utgående understöden mera fruktbärande.

Departementschefen.

Den av 1912 års riksdag beslutade omorganisationen av folkbiblioteksväsendet medförde en livlig verksamhet inom berörda område, bland annat bildandet år 1915 av Sveriges allmänna biblioteksörening, vars syfte var att främja biblioteksväsendets utveckling, åstadkomma större enhetlighet och planmässighet i organisatoriskt hänseende samt sakkunnig upplysning och ledning i fråga om valet av lämplig litteratur för de olika biblioteken. För att kunna fylla dessa uppgifter, särskilt de rent pedagogiska, måste föreningen äga ett tidskriftsorgan, medelst vilket den kunde träda i förbindelse med de över hela landet spridda skol- och folkbiblioteken. Så grundade föreningen år 1916 Biblioteksbladet. Till fortsatt utgivande av denna tidskrift beviljade 1918 års riksdag ett årligt anslag av 2,000 kronor, att från och med år 1918 tills vidare utgå från det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folk- bibliotek.

Det har emellertid visat sig nödvändigt att skapa en särskild tidskrift även för de i antal hastigt växande studiecirkelarna och deras medlemmar. Det gällde nämligen att giva ledning och stadga åt studiecirkelnas arbete och understödja dem i deras strävan att väcka intresse för ett planmässigt självbildningsarbete. En sådan tidskrift måste nå fram ej blott till studiecirkelnas bibliotekarier utan även till berörda cirkelars enskilda medlemmar, meddela råd och upplysningar åt dem, som vilja ägna sig åt självstudier, giva anvisning på lämplig litteratur för ändamålet och därigenom åstadkomma ett verkligt planmässigt studiearbete. På samma gång kunde tidskriften också bliva ett organ, i vilket studiecirkelnas ledande krafter kunde utbyta tankar och erfarenheter beträffande de olika arbetsmetoder, som kunde komma till användning inom studiecirkelarna. Med anledning härav grundades år 1917 den i det föregående omnämnda tidskriften Bokstugan, vilken utkommer med 10 nummer varje år.

Enligt vad folkskolöverstyrelsen anfört har sagda tidskrift på ett förtjänstfullt sätt fyllt sin uppgift att befrämja självbildningsarbetet inom studiecirkelarna. Därom vittnar också i sin mån den stora spridning, tidskriften erhållit. Att en tidskrift av Bokstugans läggning kan äga en självständig uppgift vid

sidan av Biblioteksbladet synes framgå redan därutav, att ett stort antal studiecirklar, enligt vad jag inhämtat, finna anledning att prenumerera på båda tidskrifterna, varvid Biblioteksbladet torde i första rummet komma att tillgodose biblioteksfunktionärers behov av fackmässig upplysning, medan Bokstugan direkt vänder sig till den större kretsen av studiecirkelmedlemmar.

Bokstugans prenumerationspris har med hänsyn därtill, att studiecirkelarnas medlemmar i allmänhet äro mindre bemedlade, måst för de flesta cirklar sättas så lågt som till 1 krona 35 öre å 1 krona 60 öre för hel årgång, med påföljd att tidskriftens inkomster icke räcka till att täcka utgifterna för papper, tryckning och expedition. Vad redaktionskostnaderna beträffar, hava de för år 1917 uppgått endast till 200 kronor, vilket berott därpå, att de olika medarbetarna lämnat sina bidrag utan ersättning. Detta torde dock ej kunna påräknas för framtiden, och då härtill kommer, att kristiden medför stegrade utgifter och att prenumerationspriset ej torde i avsevärd mån kunna höjas, är understöd från statens sida erforderligt, ifall tidskriften skall kunna fortsätta sin verksamhet.

Såsom redan antytts, anser jag tidskriften Bokstugan vara av den betydelse för det allmänna folkbildningsarbetet, att den förtjänar understöd av statsmedel. Såsom villkor för utgående av sådant understöd har folkskolöverstyrelsen föreslagit, att Bokstugan skulle lämnas åt varje statsanslagsberättigad studiecirkel till ett pris, ej överstigande 1 krona 50 öre, och till alla statsunderstödda folk- och skolbibliotek till ett pris, ej överstigande 2 kronor, samt att ett visst antal av densamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Jag har intet att invända mot att dessa villkor föreskrivas, men under sådana omständigheter torde förenämnda statsunderstöd icke böra sättas till lägre belopp än det av Bokstugans redaktion ifrågasatta och av överstyrelsen förordade, 2,000 kronor för år.

Med hänsyn till de ekonomiska svårigheter, med vilka utgivandet av tidskriften under nuvarande dyrtid äro förenade, synes sagda understöd böra utgå redan från och med år 1919.

Av skäl, som överstyrelsen anfört, torde understödet böra utgå från förutnämnda förslagsanslag till understöd åt folkbibliotek.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må, under de villkor Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, från och med år 1919 tills vidare utgå ett årligt understöd av 2,000 kronor för fortsatt utgivande av tidskriften Bokstugan.

Populärvetenskapliga föreläsningar.

[220.]
Populär-
vetenskapliga
föreläsningar.

5. **Populärvetenskapliga föreläsningar.** För år 1885 ställde riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag av 15,000 kronor att under vissa villkor användas till understöd åt sådana anstalter och föreningar, som anordnade föreläsningsskurser för arbetsklassen. År efter år hava sedermera anslag för nämnda ändamål av Kungl. Maj:t äskats med ökade belopp, som av riksdagen beviljats. Under åren 1909—1911 utgick anslaget under titeln: anslag till sådana anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar i folkbildningssyfte, vilken titel numera ändrats till: understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

För vart och ett av åren 1913 och 1914 utgjorde anslaget 270,000 kronor. Villkoren beträffande anslagets användande och de av Kungl. Maj:t i ämnet utfärdade närmare föreskrifterna återfinnas i en den 10 juni 1912 utfärdad kungörelse i ämnet.

Genom denna kungörelse har bland annat föreskrivits att gälla tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår:

dels beträffande lokala föreläsningssanstalters och föreningars åtnjutande av statsbidrag följande villkor och bestämmelser, nämligen:

att understödsbelopp till dylik anstalt eller förening icke får överstiga 3,000 kronor och i allmänhet ej understiga 200 kronor; dock att Kungl. Maj:t må äga att för nybildad anstalt eller förening, där förhållandena därtill föranleda, under högst tre på varandra följande år anvisa ett mindre understödsbelopp än det senast angivna;

att kommuner eller enskilda för anordnande av sådana föreläsningar tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens eller föreningens angelägenheter vårdas av en styrelse, som antager föreståndare och lärare;

att föreläsningarna, vilkas antal, därest statsunderstödet uppgår till 200 kronor eller däröver, icke må understiga 12 om året, skola så anordnas, att de, efter ortens förhållanden, antingen jämnt fördelas över föreläsningssåret eller ock, helt eller delvis, sammanföras till kurser på kortare tid;

att på orter, där tillfälle ej finnes till elementära praktiska kurser för vuxna, högst en tredjedel av sammanlagda stats- och ortsbidragen må användas till dylika kurser i ämnen sådana som svenska språket, räkning, kommunalkunskap, bokföring, hälsovård, barnavård och dylikt;

att anstalten eller föreningen förfogar över kunniga och dugliga, för ifrågavarande föreläsningar eller undervisning lämpliga lärarkrafter;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen bliva förbjudna;

att det skall åligga styrelse för anstalt eller förening att sörja för att föreläsningarna må bli till verklig nytta för den allmänhet, för vilken de äro avsedda, och, i den mån förhållandena sådant påkalla och medgiva, att litteratur, lämpad efter föreläsningarnas innehåll, hålles tillgänglig å orten; samt

att anstalten eller föreningen skall vara underkastad inspektion såväl av förutnämnde föreläsningskonsulent som ock av en av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnad person, för vilken särskild instruktion skall av nämnda befallningshavande utfärdas;

dels beträffande användningen av statsunderstöd till sådana nybildade lokala föreläsningsanstalter och föreningar, vilkas ordsbidrag ej uppgår till 200 kronor;

att sålunda anvisat statsunderstöd må, enligt av Kungl. Maj:t bestämd centralbyrås beprövande, utgå antingen i penningar eller i form av utav centralbyrån utan kostnad för anstalten eller föreningen anordnade föreläsningar för en statsunderstödet motsvarande summa;

dels ock beträffande statsunderstöd åt lokala föreläsningsanstalter och föreningar för ersättande av havda resekostnader för föreläsare:

att dylikt understöd må utgå allenast till avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orters anstalter och föreningar; samt

att understödet må utgå högst med hälften av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägs- och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 8 kronor.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning höjdes anslaget för år 1915 till 290,000 kronor, av vilket anslag enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor finge användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

På grund av rådande ekonomiska förhållanden disponerades av det sålunda beviljade anslaget för år 1915 allenast 192,000 kronor, under det att återstående 98,000 kronor besparades. Denna besparing möjliggjordes genom nedsättning av understöden, särskilt för de anstalter och föreningar, som förut haft de största bidragen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1915 års riksdag för berörda ändamål på extra stat för år 1916 ett anslag av 94,000 kronor, varjämte riksdagen medgav, att vad som besparades av 1915 års anslag finge för samma ändamål användas under år 1916. Härigenom ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1916 samma belopp, eller 192,000 kronor, som år 1915 disponerats av anslaget för sistnämnda år. För vartdera av åren 1917 och 1918 anvisade riksdagen för samma ändamål på extra stat ett anslag av 192,000 kronor.

För år 1919 har riksdagen i enlighet med därom av Kungl. Maj:t framlagt förslag beviljat på extra stat ett reservationsanslag av 270,000 kronor till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, av vilket anslag enligt av Kungl. Maj:t fast-

- [220.] ställda villkor finge användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande för år 1920 av ett till 280,000 kronor förhöjt anslag för ifrågavarande ändamål och till stöd för sin hemställan anfört följande:

Det av riksdagen beviljade beloppet, 270,000 kronor, till populärvetenskapliga föreläsningar under år 1919 skulle under vanliga förhållanden varit någorlunda tillräckligt för täckande av förefintliga behov. Men särskilt för ett av de ändamål, till vilka bidrag av anslaget får lämnas, är det av behovet påkallat, att ökning sker, nämligen till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar.

De tre centralbyråerna — i Lund, Stockholm och Göteborg — behöva ökade statsbidrag, om de fortfarande skola kunna fylla sin uppgift. De höjda prisen på papper och tryck, ökade hyres-, porto-, telefon- och telegramkostnader samt dyrare arbetskrafter göra en höjning av anslaget till byråerna nödvändig.

Första gången statsunderstöd beviljades till centralbyråer för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, år 1905, beslöt riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning, att av det till föreläsningskurser för arbetsskassen för år 1906 äskade beloppet skulle få användas högst 4,000 kronor till understöd åt sådana centrala anstalter, som förmedlade föreläsningar av ifrågavarande slag och åt lokala anstalter för sådana föreläsningar tillhandahölle passande åskådningsmateriell. För åren 1907 och 1908 beviljades på Kungl. Maj:ts förslag enahanda belopp. Detta belopp höjdes för år 1909 till 8,000 kronor, och liknande summor bestämdes för åren 1910 och 1911. För åren 1912, 1913 och 1914 beslöt riksdagen på Kungl. Maj:ts hemställan, att av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar högst 10,000 kronor finge användas på de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, till understöd åt centralbyråer och, undantagsvis, även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar. För år 1915 höjdes detta belopp till 12,000 kronor. Samma summa har varit tillgänglig för åren 1916, 1917 och 1918, och, såsom ovan nämnts, har riksdagen på Kungl. Maj:ts begäran beviljat enahanda belopp för år 1919.

Centralbyråernas viktiga uppgift att tillse, att verkligt goda föreläsare stå de lokala anstalterna och föreningarna till buds, ha de i allmänhet fyllt på ett synnerligen tillfredsställande sätt. Upptagande av föreläsare och föreläsningsämnen i de av byråerna utgivna förteckningarna har skett med stor urskillning. Försvinnande få ha de anmärkningar varit, som blivit gjorda mot föreläsare och ämnen. Förteckningarna eller katalogerna tillsändas från alla tre byråerna varje statsunderstödd föreläsningsanstalt, och byråerna själva förmedla ett stort antal av de föreläsningar, som hållas i de olika anstalterna. Så förmedlade under år 1917 centralbyrån i Stockholm 3,225, Lundabyrån 1,678 och Göteborgsbyrån 783 föreläsningar.

Föreläsningsförbunden hava ock sin betydelsefulla uppgift för föreläsningsverksamheten. Dessa förbund, för så vitt de åtnjuta statsunderstöd av det till förmedling avsedda anslaget, utgöras i allmänhet av sammanslutningar mellan lokala anstalter i ett län eller landskap. Förbundets styrelse ombesörjer turnéer av föreläsare i de till detsamma anslutna anstalterna, på det resekostnaderna skola bli så låga som möjligt, antager föreläsare, som endast äro i tillfälle att föreläsa i orten, och låter trycka program för verksamheten i förbundsområdet. Även för förbundens verksamhet är ett ökat statsunderstöd av behovet påkallat.

För år 1918 har 4,000 kronor tilldelats byrån i Stockholm, 2,400 kronor byrån i Lund och 1,700 kronor byrån i Göteborg; 18 föreläsningsförbund ha erhållit statsunderstöd, växlande mellan 350 och 100 kronor. Ännu ett par föreläsningsförbund torde vara av behovet påkallade.

I enlighet med det i Kungl. Maj:ts proposition nr 216 till 1911 års riksdag framställa förslaget om anordnande av kurser i föreläsningskonstens teknik hava två gånger dylika kurser blivit anordnade med gott resultat. Efter av föreläsningskonsulenten uppgjort förslag till program, som av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gillades, uppdrogs det åt Stockholmsbyrån (Folkbildningsförbundet) att anordna dessa kurser i Uppsala. Ledningen av kurserna anförtroddes åt professor Otto von Friesen för föreläsningar i humanistiska ämnen och åt docenten C. Skottsberg för föreläsningar i naturvetenskapliga ämnen. Till vardera kursen lämnades ett statsunderstöd av 400 kronor, vilket utgick av anslaget till centralbyråer. Det vore önskvärt, att medel till dylika kurser även fortfarande kunde anvisas.

Den summa, som är behöfvlig för att föreläsningsbyråer och föreläsningsförbund skola kunna fylla sina viktiga uppgifter, synes överstyrelsen böra bestämmas till 22,000 kronor. Detta innebär alltså en förhöjning av denna anslagspost med 10,000 kronor, med vilket belopp följaktligen anslaget i sin helhet torde böra ökas.

I sin skrivelse har folkskolöverstyrelsen vidare återupptagit frågan om minskning av det antal föreläsningar, som utgör förutsättning för erhållande av statsunderstöd, och yttrar härom:

Det år 1917 av folkskolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t framställda förslaget, att sådan ändring måtte vidtagas i gällande villkor för erhållande av understöd av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar, att det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsunderstöd till belopp av 200 kronor eller däröver skall anordnas av anstalt eller förening, skulle nedsättas från 12 till 10, framlades av Kungl. Maj:t för 1918 års riksdag, men vann ej riksdagens bifall.

Av de föreläsningsanstalter, som varit i verksamhet under de båda närmast föregående åren och som sökt statsunderstöd för sin verksamhet under år 1918, hade 6 ej fyllt detta villkor, varför statsunderstöd ej kunde dem tilldelas. Under detta år ha omkostnaderna för föreläsningar ytterligare ökats genom förhöjda järnvägs- och skjutsavgifter samt ökade kostnader för rum och vivre åt föreläsaren ävensom på många orter dyrare omkostnader för föreläsningslokaler, vilket allt gör det hart när omöjligt för många anstalter med starkt begränsade inkomster att anordna 12 föreläsningar. Överstyrelsen anser sig därför böra förnya sin underdåniga framställning om sådan ändring i gällande bestämmelser, att minsta antalet föreläsningar måtte bestämmas till 10 i stället för 12, och att denna ändrade bestämmelse måtte få tillämpas från och med år 1919.

[220.]

Efter det folkskolöverstyrelsens senast berörda skrivelse inkommit till Kungl. Maj:t, hava framställningar ingivits från föreläsningsbyråerna i Stockholm, Lund och Göteborg med begäran om förhöjda anslag till uppehållande av deras verksamhet. För år 1918 hava dessa byråer åtnjutit, byrån i Stockholm 4,000 kronor, byrån i Lund 2,400 kronor och byrån i Göteborg 1,700 kronor. Jag går nu att närmare redogöra för dessa framställningar.

Föreläsningsbyrån i Stockholm (Folkbildningsförbundet) har hemställt om utverkande under vartdera av åren 1919 och 1920 utav ett statsunderstöd å 10,000 kronor till sin förmedlingsverksamhet.

Till stöd för denna anhållan anföres följande:

De kostnadsberäkningar, som lågo till grund för förbundets ansökan av år 1911 om 4,000 kronors statsanslag till dess föreläsningsbyrå under det närmast följande året, hava numera förlorat sin giltighet. Förbundets utgifter för arbetskrafter, byrålokal, tryckning, papper m. m. hava av allt för välbekanta anledningar och i allt snabbare tempo stegrats under de senare åren, och detta oaktat föreläsningskatalogen, som till förene varje år utgavs i fullständig form, under vart och ett av de båda sistförflutna åren ersatts med ett supplement. Och vidare har antalet av förbundets byrå förmedlade föreläsningar — på grund av det minskade statsanslaget — nedgått från 3,615 under år 1914 till 3,074 under år 1915 för att därefter sakta stiga (till 3,225 under år 1917), men på grund av de försvårade järnvägskommunikationerna har förmedlingsarbetet samtidigt ökats ej minst vid uppgörandet av föreläsarnas resplaner.

För täckande av den genom de senare årens stegrade utgifter uppkomna bristen hoppas förbundets styrelse att av enskilda intresserade folkbildningsvänner kunna erhålla tillräckliga bidrag; och hava framställningar i sådant syfte, gjorda under år 1918, blivit välvilligt tillmötesgångna.

Emellertid ser sig förbundet icke i stånd att under den fortsatta kristiden på ett tillfredsställande sätt utöva sin verksamhet såsom centralanstalt för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, därest det icke redan för år 1919 kan påräkna ett betydligt ökat understöd av offentliga medel. De enda inkomster, som förbundet därutöver i fortsättningen kan påräkna, äro dels frivilliga årsavgifter från ett antal föreläsningsanstalter, dels de avgifter, som föreläsarna erlägga för införandet i katalogen av deras namn och ämnen, varemot det av många anledningar synes styrelsen högeligen önskvärt, att föreläsarna kunde befrias från den förmedlingsavgift av en krona per föreläsning, som hittills och för närvarande av dem erlägges till byrån. Vad särskilt beträffar de stegrade trycknings- och papperskostnaderna, så kommer förbundet — i likhet med föreläsningsbyråerna i Lund och Göteborg — att fortfarande och tills vidare utgiva fullständig föreläsningskatalog endast vart tredje år samt att under övriga år härvidlag inskränka sig till ett supplement.

Då — såsom ovan nämnts — förbundets utgifter för arbetslöner, lokalhyra, tryckning, papper m. m. visa en alltjämt pågående stegring, och då föreläsningsbyrån för framtiden icke torde kunna påräkna några nämnvärda inkomster utöver det statsunderstöd, som kan varda beviljat, så anser sig förbundets styrelse böra beräkna behovet av statsbidrag för föreläsningsbyrån under vartdera av åren 1919 och 1920 till 10,000 kronor.

Utgifterna för vartdera av de nämnda åren torde böra beräknas till följande belopp: [220.]

Lokal (hyra, uppvärmning, städning) kronor	1,200:—
Löner och arvoden	» 8,400:—
Katalog- och annat tryck	» 1,200:—
Porto och övriga omkostnader	» 1,200:—
Summa kronor	12,000:—

Inkomsterna (ovannämnda avgifter, försålda kataloger och andra trycksaker) kunna icke antagas överstiga 800 kronor per år.

I stort sett endahanda skäl framhållas av centralbyrån i Lund, som i sin framställning anhållit om beredande för vart och ett av åren 1919 och 1920 av ett till 4,000 kronor förhöjt anslag. Lundabyrån anför i sin skrivelse följande:

Centralbyråns utgifter för arbetskrafter, katalog- och annat tryck samt papper m. m. för expeditionen ha stigit så, att de inkomster, som utöver ovannämnda statsanslag stå till centralbyråns förfogande för täckande av de stegrade utgifterna, äro otillräckliga, om centralbyrån skall vara i stånd att under den fortsatta kristiden på ett tillfredsställande sätt utöva sin verksamhet som centralanstalt för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar. Centralbyråns föreläsningskatalog, som under vart och ett av de båda sistförflutna åren för att nedbringa kostnaderna ersatts med ett supplement, måste under år 1919 — i likhet med föreläsningsbyråernas i Stockholm och Göteborg — åter utgivas i fullständig form, och detta jämte kostnaderna för annat nödvändigt tryck och skrivmaterieell torde, med hänsyn till prisstegringen samt till katalogens ökade omfång, kräva dubbelt så höga kostnader som år 1916, då dessa poster drogo en kostnad av kronor 743:30. För supplementkatalog och annat tryck samt skrivmaterieell utgav centralbyrån år 1917 kronor 347:72, men under år 1918 ha centralbyråns utgifter för samma poster uppgått till kronor 651:36, en ökning alltså av nära 100 %. På grund av den allmänna prisstegringen måste vidare utgifterna för behöfliga arbetskrafter ökas med 600 kronor, utgörande ej fullt 30 % av förut utgående belopp, under det att centralbyrån är i den lyckliga omständigheten att för närvarande icke behöva vidkännas mer än med 100 kronor ökade kostnader för lokalhyra för denna sida av sin verksamhet.

De enda inkomster, som centralbyrån utöver det ovannämnda statsanslaget i fortsättningen kan påräkna för täckande av de sålunda stegrade utgifterna, äro dels det belopp, som kan inflyta för försäljning av föreläsningskataloger, dels de avgifter, som kunna beräknas inflyta från föreläsarna för införandet i katalogen av deras namn och ämnen. Av de bifogade kassatablåerna framgår ock, att å 1918 års konto utgifterna tills dato ökats.

Då sålunda centralbyråns utgifter ökas och då för framtiden icke torde kunna påräknas några nämnvärda inkomster utöver det statsunderstöd, som kan vara beviljat, så anser sig centralbyrån böra beräkna behovet av statsbidrag för föreläsningsbyrån under vartdera av åren 1919 och 1920 till 4,000 kronor.

Utgifterna för vartdera av de nämnda åren torde böra beräknas till följande belopp:

[220.]

Lokal (hyra och uppvärmning)	kronor	350: —
Arvoden	»	2,750: —
Katalog- och annat tryck samt skriv- materiell	»	1,200: —
Porto, telefon och telegram, resor.....	»	400: —
Summa kronor		4,700: —

Inkomsterna (försålda kataloger samt ovannämnda avgifter) torde ej kunna beräknas överstiga förslagsvis 700 kronor i medeltal per år.

Föreläsningsbyrån i Göteborg (Västra Sveriges folkbildningsförbund) har hemställt om utverkande för byrån under vartdera av åren 1919 och 1920 av ett statsunderstöd av 2,800 kronor och till stöd härför framlagt enahanda motivering, som kommit till uttryck i Stockholmsbyråns skrivelse.

I Göteborgsbyråns framställning meddelas, att antalet av byrån förmedlade föreläsningar nedgått från 921 arbetsåret 1913—14 till respektive 711, 815, 816 och 626 under de följande åren. Utgifterna för vartdera av åren 1919 och 1920 beräknar byrån på följande sätt:

Lokal (hyra, uppvärmning, städning).....	kronor	300: —
Löner och arvoden	»	1,600: —
Katalog och annat tryck.....	»	700: —
Porton, telefon, inventarier och övriga omkostnader	»	550: —
Summa kronor		3,150: —

Inkomsterna, vilka under förutsättning av förmedlingsavgifternas upphörande komma att utgöras nästan uteslutande av katalogavgifterna, kunde icke antagas överstiga 350 kronor per år.

På grund av särskilda remisser har folkskolöverstyrelsen, efter inhämtande av yttrande från föreläsningskonsulenten, den 30 september 1918 yttrat sig i anledning av nu senast omförmälda framställningar och därvid anfört följande:

Ehuru de ifrågasatta förhöjningarna av understöden kunna synas väl stora, har överstyrelsen icke kunnat undgå att finna, att sökandena anfört goda skäl för sina framställningar om höjda understöd. En granskning av föreläsningsbyråns i Stockholm kassatablå för år 1917 ger också vid handen, att denna byrå redan för nämnda år hade en brist av 3,108 kronor 32 öre, vilket belopp förskotterats av enskild person. Byråerna i Lund och Göteborg hade däremot för samma år överskott å respektive 868 kronor 19 öre och 1,329 kronor 98 öre. Vad byråns i Lund överskott beträffar, så har enligt under hand inhämtade upplysningar av detta överskott 669 kronor 85 öre åtgått till betalande av kreditivavgift och ränta för år 1917 å det kassakreditiv å 20,000 kronor, som byrån sedan flera år tillbaka ansett vara erforderligt för förmedling av utbetalningen av honoraren till vederbörande föreläsare. Byråns i Göteborg överskott har tydligen uppstått så småningom genom mindre överskott under en följd av år. Med de avsevärda höjningar i alla omkostnader, som kristiden medfört, ligger

det i sakens natur, att byråernas utgifter redan under år 1918 komma att avsevärt ökas, vadan det ej torde vara att påräkna några överskott till år 1919 för byråerna i Lund och Göteborg. Stockholmsbyråns brist torde med all sannolikhet komma att ytterligare ökas.

De nu nämnda föreläsningsbyråerna och särskilt byrån i Stockholm synas därför vara i behov av större understöd än hitintills för att kunna bestrida de ökade omkostnaderna. Härtill kommer, att föreläsningsbyråerna anse det vara högeligen önskvärt, att föreläsarna från och med år 1919 må kunna befrias från den förmedlingsavgift av en krona för föreläsning, som hittills och för närvarande av dem erlægges till respektive byråer. Särskilt med tanke på att arvodet för föreläsningarna under kristiden ej kunnat höjas, anser även överstyrelsen, att upptagandet av sådan förmedlingsavgift om möjligt bör undvikas.

Ett borttagande av nu nämnda förmedlingsavgift skulle emellertid komma att medföra minskade inkomster för de olika föreläsningsbyråerna med omkring 3.225 kronor för byrån i Stockholm, med omkring 1,675 kronor för byrån i Lund och med omkring 780 kronor för byrån i Göteborg. Dessa minskningar böra i så fall ersättas av motsvarande högre understöd.

Överstyrelsen finner alltså, att föreläsningsbyråerna såväl med hänsyn till sina avsevärt ökade omkostnader som till nyss nämnda ifrågasatta minskning i inkomsterna äro i behov av ökade statsunderstöd. Beträffande ökningens storlek har byrån i Stockholm satt i fråga en höjning av nu utgående understöd med 6,000 kronor, byrån i Lund en höjning med 1,600 kronor och byrån i Göteborg en höjning med 1,100 kronor för vardera av åren 1919 och 1920.

Även om byrån i Stockholm enligt överstyrelsens mening borde kunna i någon mån inskränka utgifterna för löner och arvoden, vilka beräknats till 8.400 kronor, synas i alla fall de ifrågasatta och av föreläsningskonsulenten förordade höjningarna av understöden vara erforderliga.

För bifall till föreliggande framställningar skulle alltså för understöd till centralbyråer för vardera av åren 1919 och 1920 erfordras ett sammanlagt belopp av 16,800 kronor.

Då emellertid, enligt vad som förut anförts, högst 12,000 kronor av anslaget för år 1919 får användas till understöd åt centralbyråer och andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar och då härvid ett belopp av 3.900 kronor beräknats till understöd åt sådana andra sammanslutningar, skulle det för år 1919 erfordras ett tilläggsanslag å 8,700 kronor för ifrågavarande ändamål.

Vad åter beträffar ifrågasatt höjning av här berörda understöd för år 1920 har överstyrelsen redan i framställning den 31 augusti 1918 rörande anslag till folkundervisningen m. m. för budgetåret 1920 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen bland annat att till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 280,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 22,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar.

På grund av det anförda hemställer överstyrelsen, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till förstärkande av det utav riksdagen på extra stat för år 1919 beviljade reservationsanslaget 270,000 kronor till populärvetenskapliga föreläsningar anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett

[220] reservationsanslag av 8,700 kronor ävensom medgiva, att av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 20,700 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar.

Vidare anhåller jag att i detta sammanhang få anmäla en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ingiven framställning från Arbetarnas bildningsförbund angående beviljande av ett anslag å 5,000 kronor till understödande av förbundets verksamhet.

Beträffande arten av den föreläsningsverksamhet, som förbundet bedrivit sedan sitt bildande år 1912, hänvisas till en framställningen bilagd historisk utredning och vissa tryckta handlingar. Av utredningen framgår, att förbundet under de sex första verksamhetsåren anordnat icke mindre än 1,351 föreläsningar samt att den sammanlagda kostnaden här för uppgår till kronor 25,818:16, varav förbundet bidragit med kronor 14,048:16. Under sista arbetsåret kostade föreläsningarna kronor 6,191:26, varav förbundet bidrog med kronor 3,506:26. På grund av de högst väsentligt ökade resekostnaderna och på grund av att förbundet till följd av de oerhört stegrade levnadskostnaderna har måst avsevärt öka föreläsarnas honorar och vivresättningar, beräknas förbundets föreläsningsverksamhet för nästa arbetsår uppgå till minst 10,000 kronor. I förbundets statförslag för arbetsåret 1918—19 har därför till anslag till föreläsningskurser måst reserveras 5,400 kronor.

Detta stora anslag till föreläsningsverksamheten måste tyvärr innebära, att förbundets övriga verksamhetsgrenar, biblioteks- och studiecirkelverksamheten, bli lidande och att ingenting återstår till nya initiativ och till förbundets utveckling över huvud taget. Då ju förbundets verksamhet måste anses vara i hög grad samhällsgagnelig, vilket erkänts av staten i och med att det tillerkänts anslag till sin biblioteksverksamhet, och då det ju omfattas med så stort intresse och så stora förväntningar av högst avsevärda delar av vårt lands befolkning — anslutna till Arbetarnas bildningsförbund äro elva riksorganisationer inom den svenska arbetarrörelsen med tillsammans över 650,000 medlemmar — förefaller det som om det skulle ligga i statens intresse att understödja denna föreläsningsverksamhet på samma sätt och enligt samma grunder, som den understöder den av de lokala föreläsningsanstalterna anordnade föreläsningsverksamheten. Enligt den vanliga principen att staten bidrager med lika stort belopp som från privat håll tillskjutits och under förutsättning att kostnaderna för förbundets föreläsningsverksamhet uppgå till 10,000 kronor, skulle statens anslag till Arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet uppgå till 5,000 kronor.

I anledning av denna framställning har folkskolöverstyrelsen, efter hörande av föreläsningskonsulenten, den 21 november 1918 avgivit infortrat yttrande och därvid anfört följande:

Överstyrelsen förordar, att Arbetarnas bildningsförbund för år 1919 tilldelas ett statsunderstöd å 5,000 kronor såsom bidrag för uppehållande av förbundets föreläsningsverksamhet under arbetsåret 1918—1919.

Då emellertid vid bestämmande av nu utgående statsunderstöd till anstalter och

föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, ej tagits i beräkning, att ansökan om bidrag till Arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet skulle inkomma, torde det av riksdagen beviljade beloppet till dylika understöd ej räcka till även för det i föreliggande framställning begärda understödet. Ett särskilt statsanslag till förbundets föreläsningsverksamhet synes därför vara av behovet påkallat. I samband härmed får överstyrelsen erinra om att överstyrelsen på grund av remisser med anledning av framställningar från Folkbildningsförbundet m. fl. centralbyråer för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar om förhöjda statsunderstöd i skrivelse den 30 september 1918 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till förstärkande av det utav riksdagen på extra stat för år 1919 beviljade reservationsanslaget å 270,000 kronor till populärvetenskapliga föreläsningar anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett reservationsanslag av 8,700 kronor ävensom medgiva, att av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 20,700 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar.

Det synes därför överstyrelsen lämpligast att i samband med den framställning till riksdagen, som tilläventyrs kan komma att göras med anledning av centralbyråernas ansökningar om förhöjda statsbidrag för år 1919, ett ytterligare belopp av 5,000 kronor till förstärkande av nyss nämnda reservationsanslag äskas.

Om understöd kommer att beviljas till förbundets föreläsningsverksamhet, bör detta givetvis ske enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor och bestämmelser, som beträffande lokala föreläsningsanstalters och föreningars åtnjutande av statsbidrag till anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar finnas föreskrivna i kungörelsen den 10 juni 1912 angående understöd åt sådana anstalter och föreningar.

På grund av det anförda hemställer överstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till förstärkande av det utav riksdagen på extra stat för år 1919 beviljade reservationsanslaget å 270,000 kronor till populärvetenskapliga föreläsningar anvisa på tilläggsstat för år 1919, utom det reservationsanslag å 8,700 kronor, varom överstyrelsen i ovan berörda skrivelse den 30 september 1918 gjort framställning, 5,000 kronor såsom bidrag för uppehållande av Arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet under arbetsåret 1918—1919, att utgå enligt de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Riksdagen har av nu förevarande anslag för vart och ett av åren 1915—1919 anvisat ett belopp av 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar. På sätt av den lämnade redogörelsen framgår, har folkskolöverstyrelsen i sin förstnämnda skrivelse den 31 augusti 1918 föreslagit en ökning av sagda belopp, 12,000 kronor, till 22,000 kronor, i följd varav anslaget i sin helhet skulle ökas från nuvarande 270,000 kronor till 280,000 kronor.

[220.]

I anledning av de från de olika föreläsningsbyråerna ingivna särskilda framställningarna har överstyrelsen i ett senare avgivet utlåtande av den 30 september 1918 i så måtto frångått sitt förra förslag, att överstyrelsen förordat, att det belopp, som skulle användas till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, måtte bestämmas till 20,700 kronor. I samband härmed har överstyrelsen hemställt om förstärkning av det för år 1919 beviljade reservationsanslaget med ett belopp av 8,700 kronor att till oförmålda ändamål utgå på tilläggsstat för sistnämnda år.

I likhet med överstyrelsen håller jag före, att på grund av ökade materialkostnader och fördyrade arbetskrafter en höjning av understöden till centralbyråerna nödvändigtvis måste vidtagas. Mot det belopp, 8,700 kronor, varmed överstyrelsen ansett att de för ändamålet tillgängliga medlen böra ökas, har jag intet att erinra. Detta belopp synes mig snarare för lågt än för högt tilltaget. Med hänsyn till att byråerna icke under år 1919 må av brist på tillgängliga medel nödgas inskränka sin verksamhet, synes mig angeläget, att för detta år ett ytterligare anslag ställes till förfogande utöver redan beviljat belopp. Detta anslag, vilket torde böra fixeras till angivna belopp å 8,700 kronor, skulle följaktligen utgå på tilläggsstat för år 1919, vartill jag anhåller att i annat sammanhang få återkomma. Då det emellertid gäller att i avseende på år 1920 bestämma det från förevarande reservationsanslag utgående beloppet till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, finner jag mig böra tillstyrka, att detta belopp i enlighet med vad överstyrelsen i sin förstnämnda skrivelse föreslagit sättes till 22,000 kronor. Dels synes det mig nämligen av vikt att tillse, att icke genom en allt för snäv marginal föreläsningsbyråerna uteslutas från möjligheten att, därest så skulle visa sig nödvändigt, erhålla jämväl något högre bidrag från statens sida än nu ifrågasatts, dels finner jag hänsyn ävenledes böra tagas till önskvärdheten av en höjning av det nu till 3,900 kronor beräknade beloppet till andra sammanslutningar. Reservationsanslaget i sin helhet synes mig i allt fall böra höjas till 280,000 kronor.

I enlighet med min hemställan föreslog Kungl. Maj:t 1918 års riksdag att nedsätta det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsunderstöd å 200 kronor eller däröver skulle anordnas av anstalt eller förening, varom nu vore fråga, från 12 till 10 för år. Kungl. Maj:ts förslag, som föranletts av folkskolöverstyrelsens framställning i ämnet, vann emellertid icke riksdagens bifall. Överstyrelsen har nu förnyat sin framställning i frågan. Då några nya omständigheter icke blivit av överstyrelsen

framlagda till stöd för förslaget och då riksdagen så sent som år 1918 ställde sig avvisande mot detsamma, anser jag, att någon förnyad framställning i ämnet icke nu bör avlåtas till riksdagen. [220.]

Vad slutligen angår den av Arbetarnas bildningsförbund gjorda framställningen, anser jag densamma förtjänt av bifall. Med hänsyn till nu gällande bestämmelser beträffande statsbidrag för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar och i betraktande av sagda bestämmelsers hitillsvarande tillämpning synes det mig icke lämpligt att nu ifrågasätta, att förbundet må komma i åtnjutande av understöd från det för ändamålet beviljade reservationsanslaget. Det torde fastmer vara ändamålsenligast, att ett särskilt anslag för ändamålet åskas av riksdagen. Förbundet har bedrivit sin verksamhet sedan åtskilliga år; enligt vad handlingarna utvisa, hava ej mindre än 1,351 föreläsningar, fördelade på 32 serier, anordnats på 228 platser under förbundets sex verksamhetsår. Åhörarantalet, som växlat mellan 70 och 116, har i medeltal uppgått till 94. Huvudsakligen sociala och ekonomiska frågor hava avhandlats i föreläsningarna, men även andra ämnen, såsom litteratur, historia och naturvetenskap hava hört till programmen för kurserna. Då jag anser förbundet bedriva en i hög grad nyttig och samhällsgagnande verksamhet, finner jag denna verksamhet böra vinna ett sådant erkännande från statens sida, som kännetecknas av ett särskilt statsunderstöd. Mot det föreslagna beloppet, 5,000 kronor, har jag intet att erinra. I likhet med folkskolöverstyrelsen finner jag skäligt, att bidraget utgår redan för arbetsåret 1918—1919, vadan medel torde på tilläggsstat för år 1919 erfordras för ändamålet; härtill återkommer jag i annat sammanhang. För år 1920 synes enahanda belopp böra såsom reservationsanslag åskas av riksdagen. Understödet bör utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor och bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med de motsvarande föreskrifter, som beträffande lokala föreläsningsanstalters och föreningars åtnjutande av statsbidrag till anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar finnas föreskrivna i ovanberörda kungörelse den 10 juni 1912 angående understöd åt sådana anstalter och föreningar.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

ej mindre till understöd åt anstalter och föreningar, Ökat anslag.
som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på
extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 280,000
kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av
Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 22,000

kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag ej uppgår till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare;

Nytt anslag.

än även såsom bidrag för uppehållande av arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet under arbetsåret 1919—1920 bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 5,000 kronor, att utgå enligt de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

[221.]

Populära
föreläsnings-
kurser, an-
ordnade från
universiteten
i Uppsala
och Lund.

6. **Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund.** Såsom bidrag till tackande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund bleve under anslagsåret eller senare anordnade på begäran vare sig av institution, som ej åtnjöt särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person och som skulle hållas utom universitetsstäderna, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1917—1919 beviljat ett anslag av 7,000 kronor, därav 4,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskötte för tackande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget.

Det för år 1919 beviljade anslaget har genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 juli 1918 ställts till förfogande av vederbörande universitetsrektorer med 4,000 kronor till universitetet i Uppsala och 3,000 kronor till universitetet i Lund, och har med anslaget förbundits skyldighet att avgiva redovisning till kammarrätten och att inom viss tid till ecklesiastikdepartementet insända kortfattade redogörelser för användningen av de anvisade beloppen.

Framställningar hava nu från båda universiteten inkommit om beredande av anslag till ifrågasvarande ändamål jämväl för år 1920.

Den framställning, som från Uppsala universitet inkommit, avser beredande för ändamålet av ett till 10,000 kronor förhöjt belopp. Å styrelsens för föreläsningsbyrån vid universitetet vägnar har professorn Otto von Friesen till stöd för denna anhållan anfört följande:

Med understöd av det statsanslag å 4,000 kronor, som för år 1918 blivit ställt till föreläsningsbyråns vid Uppsala universitet förfogande i och för betäckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från Uppsala universitet bleve anordnade utom universitetsstaden, har föreläsningsbyrån under år 1918 anordnat följande sammanhängande föreläsningskurser:

[221.]

- i Hedemora, februari--mars, 27 föreläsningar;
- » Grängesberg, mars, 16 föreläsningar;
- » Storfors, mars, 16 föreläsningar;
- » Långshyttan, mars, 14 föreläsningar;
- » Björbo, maj, 13 föreläsningar;
- » Kungsör, juni, 21 föreläsningar;
- » Vitsand, augusti, 14 föreläsningar;
- » Fensbol, augusti, 12 föreläsningar;
- » Norrtälje, september, 11 föreläsningar.

Föreläsningsbyråns verksamhet har även detta år utövats efter samma principer som förut, d. v. s. den har väsentligen varit inriktad på anordnande av sammanhängande föreläsningskurser. Denna verksamhet har i år blivit mer uppskattad än någonsin tillföre; byråns understöd har i hittills okänd utsträckning tagits i anspråk, och allmänhetens intresse har tagit sig vackra uttryck, enkannerligen i den offervillighet, varmed de särskilda orterna påtagit sig den på dem fallande drygare delen av kostnaderna för kurserna. Den känsla av osäkerhet, som under de första krigsåren gripit vårt folk och som även på folkbildningens område utövat sitt förlamande inflytande, synes nu ha vikit för en glad och hoppfull arbetsiver. Kraven på byråns stödjande bidrag ha därmed stegrats långt utöver all äldre erfarenhet, vilket haft till följd, att den ordinarie anslagssumman för år 1918, 4,000 kronor, jämte det icke obetydliga överskottet från år 1917 å 780:48 kronor i och med Norrtäljekursen i början av september månad helt förbrukats. Flera under sommaren 1918 och alla under hösten planerade kurser har byrån av brist på medel måst undandraga sitt stöd. En sammanställning av under år 1918 intill den 16 september beviljade och avböjda ansökningar om byråns understöd visar följande siffror.

Av byrån ha under år 1918 unders tötts 9 kurser, omfattande sammanlagt 144 föreläsningar och dragande en kostnad av tillhopa 4,700 kronor (ungefärligt belopp: exakt siffra kan anges först sedan räkningar å reseersättningar och tryckkostnader för samtliga kurser inkommit och prövats). Antalet planerade kurser, för vilka byråns understöd begärts men icke kunnat lämnas, är för samma tid 9, av vilka 5 kurser med fullt utarbetad plan, omfattande sammanlagt 80 föreläsningar med en beräknad totalkostnad av 2,300 kronor, och 4 kurser med icke fixerat antal föreläsningar. Därjämte har till flera folkbildningsorganisationer, vilka reflekterat på att ordna kurser, under hand meddelats, att byråns hjälp i år icke kunnat påräknas. En del av dessa kurser ha på grund härav uppskjutits till nästa år, andra ha måst helt inställas.

Den ordinarie anslagssumman å 4,000 kronor har sålunda i år, trots det avsevärda överskottet från år 1917, visat sig knappast till hälften motsvara de behov, den avsett att fylla. Därtill kommer, att styrelsen från och med år 1919 måste räkna med en väsentlig höjning av föreläsarnas arvoden och reseersättningar; en ökning med 50 procent torde böra betraktas som i de flesta fall ofrånkomlig. Därest föreläsningsbyråns verksamhet under år 1920 skall kunna bedrivas efter samma plan som under de närmast föregående åren och motsvara de starkt ökade krav, som från skilda delar

[221.] av landet ställas på densamma, så är en väsentlig ökning av anslagssumman oundgängligen nödvändig. Med hänsyn till den växande betydelsen av denna form av folkbildningsarbetet och den allt större uppskattningen därav bland folket i bygderna, och i betraktande jämväl av de från alla håll vitsordade goda resultaten, anser sig styrelsen varken kunna eller böra beräkna anslagsbehovet för år 1920 lägre än till ett belopp, motsvarande det faktiskt dokumenterade behovet för januari—september månader 1918 eller $(4,700 + 2,300 =)$ 7,000 kronor, utökat med cirka 50 procent för den ofrånkomliga höjningen av föreläsararvoden och reseersättningar, eller tillhopa 10,000 kronor.

Styrelsen hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t tacktes till 1919 års riksdag avlåta proposition om beviljande å extra stat för år 1920 av ett statsanslag å 10,000 kronor som bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universitetet i Uppsala varda på begäran av institution, som ej åtnjuter särskilt till föreläsningskurser för arbetsklassen beviljade statsunderstöd, eller av kommun eller enskild person anordnade utom universitetsstaden, att utgå under samma villkor, som för år 1918 varit stadgade.

Beträffande universitetet i Lund hava f. d. professorn S. Ribbing, professorerna M. Pfannenstill, C. Lindskog, C. G. Björling och A. Stille, föreläsningskonsulenten N. Lundahl och docenten L. Ribbing i egenskap av medlemmar av centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar gjort framställning därom, att för likartat ändamål ett anslag av 3,000 kronor måtte utverkas för år 1920.

Kanslern för rikets universitet, vilkens utlåtande genom särskilda remisser infordrats, har tillstyrkt bifall till framställningen.

Departement-
ments-
chefen.

Med hänsyn därtill att, såsom framgår av Uppsalabyråns skrivelse, kraven på dess stödjande verksamhet stegrats i väsentlig grad och flera organisationer, som räknat på understöd för denna byrå, icke kunnat på grund av anslagets otillräcklighet erhålla något bidrag, finner jag en ökning av det för Uppsalabyrån avsedda anslaget befogad. Beloppet av denna höjning torde kunna begränsas till 3,000 kronor eller alltså den summa, som — fränsett ett överskott från år 1917 å omkring 700 kronor — beräknats utgöra totalkostnaden för de kurser, för vilka år 1918 understöd begärts men av bristande medel ej kunnat lämnas.

Den ökning, som föreslagits med hänsyn till önskvärdheten att höja föreläsarnas arvoden och reseersättningar, anser jag lämpligen böra tills vidare anstå.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläs-

ningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under år 1920 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 10,000 kronor, varav 7,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för tackande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget.

Nyktterhetsundervisning.

7. **Nyktterhetsundervisning m. m.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade riksdagen under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1915 ett anslag av 252,746 kronor till främjande av nyktterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

[222.]
Nyktterhets-
undervisning
m. m.

Vissa av de i detta anslag ingående specialbelopp ansågos emellertid vara av beskaffenhet att, såvitt de skulle fortfarande utgå, böra överföras från sjätte till åttonde huvudtiteln. I enlighet därmed anvisade 1915 års riksdag, på grund av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 90,500 kronor till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nyktterhetens främjande. För samma ändamål har riksdagen under de följande åren anvisat medel; för år 1919 är sålunda härför på extra stat uppfört ett förslagsanslag, högst 90,500 kronor.

Frågan har emellertid redan för åtskilliga år sedan blivit väckt angående omläggning av den inom vårt land bedrivna undervisnings- och upplysningsverksamheten för nyktterhetens främjande.

I skrivelse den 24 maj 1912, nr 213, anhöll nämligen riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i vad mån ett mera planmässigt och effektivt undervisnings- och upplysningsarbete i nyktterhetsfrågan vore erforderligt och kunde genomföras såväl inom som utom skolan.

Efter det socialstyrelsen den 8 december 1913 yttrat sig i ärendet, bemyndigade Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 27 juni och den 23 oktober 1914 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom departementet biträda vid frågans utredning. De sakkunniga, som på grund av detta bemyndigande anlätats för utredningens verkställande, avgåvo den 16 mars 1915 utlåtande med förslag angående planmässig nyktterhetsundervisning såväl inom som utom skolan.

Sedan infordrade yttranden över sagda förslag inkommit från vederbörande myndigheter ävensom från åtskilliga nyktterhetsorganisationer m. fl.,

- [222.] avlät Kungl. Maj:t proposition i ämnet till 1917 års riksdag (nr 223), åsyftande, bland annat, en omläggning av ifrågavarande upplysnings- och undervisningsverksamhet till nykterhetens främjande.

Med anledning härav väcktes inom riksdagen tre motioner, av vilka två likalydande avsågo en utvidgning av den i berörda proposition föreslagna upplysnings- och undervisningsverksamheten.

I skrivelse den 13 juni 1917 anförde riksdagen bland annat:

Till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande har under en följd av år utgått anslag av statsmedel. Nu har emellertid Kungl. Maj:t i förevarande proposition framlagt förslag till en i flera avseenden genomgripande omläggning av undervisningen på detta område såväl inom olika läroanstalter som inom armén och marinen. Denna Kungl. Maj:ts framställning grundar sig på ett av tillkallade sakkunniga den 16 mars 1915 avgivet utlåtande med förslag angående planmässig nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan, i vilket förslag Kungl. Maj:t dock vidtagit en del ändringar. Bland de myndigheter och nykterhetsorganisationer, som under ärendets behandling yttrat sig i frågan, hava olika meningar rått beträffande lämpligheten av ett genomförande av de sakkunnigas förslag. Dylika meningsskiftningar hava även kommit till uttryck i ovannämnda motioner. Enär föreliggande fråga är av stor betydelse för hela verksamheten inom landet för nykterhetens främjande, kräves det enligt riksdagens mening en mycket ingående och grundlig behandling av ärendet, innan några nya grundläggande principer fastställas för denna verksamhet. Då ifrågavarande proposition emellertid kommit riksdagen till handa först under en sen tidpunkt av riksdagen, har det för riksdagen icke varit möjligt att ägna frågan den omsorgsfulla prövning, som erfordras. Riksdagen har därför sett sig nödsakad att avstå från att nu fatta ståndpunkt till principerna för en omlagd verksamhet i nu förevarande avseende för nykterhetens främjande, och har riksdagen till följd härav icke heller ansett sig böra ingå på en prövning av de av Kungl. Maj:t begärda anslag, som sammanhänga med ett genomförande av de nya riktlinjerna för undervisningens anordnande på hithörande område. Under sådana förhållanden har riksdagen givetvis icke velat till prövning upptaga de i ovanberörda motioner gjorda framställningar.

Riksdagen förväntar emellertid, att ärendet åter framlägges för 1918 års riksdag och detta i så god tid, att tillfälle beredes riksdagen att ingå på en grundlig prövning av hela frågan. Vid den förnyade behandling, som ärendet kommer att undergå, förutsätter riksdagen, att de i berörda motioner givna uppslagen tagas under omprövning.

På grund av vad riksdagen sålunda anfört, beviljade riksdagen för år 1918 anslag för ändamålet allenast med så stort belopp, som krävdes för uppehållande av ifrågavarande verksamhet för nykterhetens främjande i väsentlig överensstämmelse med de grunder, som gällde för motsvarande anslag för år 1917.

Riksdagen har dessutom i särskilda, tidigare avlåtna skrivelser begärt utredning i två frågor, vilka förete nära beröringspunkter med åtgärderna för motarbetande av de skadliga verkningar, rusdryckerna utöva på folkhälsan. Sålunda har riksdagen i skrivelse den 3 mars 1906 (nr 28) anhallit, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, vilka åtgärder

skulle kunna vidtagas till hämmande av minderårigas tobaksbruk, samt, i den mån lösningen påkallade riksdagens medverkan, för riksdagen framlägga det förslag, vartill förhållandena kunde giva anledning. I motiveringen till berörda skrivelse har riksdagen uttalat den uppfattningen, att upplysningsarbetet i förening med tillsyn över skolungdomen visserligen bör vara utgångspunkten för strävandena på detta område, men dessutom ifrågasatt utfärdandet, genom stadgande i undervisningsförfattningar eller eljest, av vissa allmänna bestämmelser mot skolungdomens tobaksförbrukning, särskilt avseende förbud att sälja eller utlämna tobak till minderåriga.

Vidare har riksdagen i skrivelse den 30 april 1912 (nr 80) anhängit, det tacktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, vad från det allmännas sida, särskilt genom upplysningsverksamhet, kan åtgöras för att stödja strävandet att motarbeta missbruk av tobak och kaffe, ävensom vidtaga de åtgärder, som därav kunna föranledas. Riksdagen har därvid framhållit, att upplysning om tobakens skadliga verkningar lämpligen kunde under vapenövningarna meddelas de värnpliktiga, varjämte vissa lagstiftningsåtgärder kunde vidtagas för att minska faran för tobaksmissbruk. Till förekommande av missbruk av kaffe syntes däremot alla åtgärder av legislativ natur vara uteslutna. Vad i sådant avseende skulle uträttas borde åstadkommas genom ett väl ordnat upplysnings- och undervisningsarbete.

Över riksdagens berörda skrivelser avgåvos infordrade utlåtanden av vederbörande myndigheter. I dessa utlåtanden framträdde skilda meningar angående de åtgärder, som lämpligen böra tillgripas för vinnande av de utav riksdagen avsedda syftemålen.

Enstämmigt framhölls i de avgivna yttrandena, att en av de viktigaste vägarna för uppnående av ett framgångsrikt resultat är anordnande av ett omfattande och energiskt upplysnings- och undervisningsarbete i hithörande frågor. Huvudsakligen denna synpunkt bibragte mig den uppfattningen, att nu senast berörda spørsmål borde göras till föremål för utredning i samband med den förnyade behandling, som frågan om upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande av förut nämnda anledning borde undergå.

På av mig i anledning härav gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 30 oktober 1917 chefen för ecklesiastikdepartementet att tilkalla högst 5 sakkunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag dels rörande omläggning av upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande, dels ock angående åtgärder för motarbetande av missbruk av tobak och kaffe. Samma dag tillkallades för ändamålet 4 sakkunniga.

Nämnda sakkunniga hava den 19 oktober 1918 avgivit betänkande rörande omläggning av nykterhetsundervisningen samt rörande åtgärder mot missbruk av tobak och kaffe.

Över sagda betänkande hava utlåtanden inforrats från läroverksöverstyrelsen, folkskolöverstyrelsen och socialstyrelsen, varjämte tillfälle beretts centralförbundet för nykterhetsundervisning att yttra sig i anledning av betänkandet. Samtliga dessa utlåtanden hava numera inkommit, men ärendet föreligger ännu ej i det skick, att det kan föreläggas riksdagen. Jag har emellertid för avsikt att under riksdagens lopp ånyo anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t för eventuellt avlåtande av den framställning i saken, som på grundvalen av de sakkunnigas förslag kan bliva en följd av den ytterligare beredningen av ärendet.

Nämnda förslag kräver givetvis för sitt genomförande vissa anslag, i stort sett av samma art som dem, vilka, på sätt jag förut erinrat, sedan åtskilliga år varit beviljade för nu ifrågavarande ändamål. De sakkunniga hava beräknat de för år 1920 erforderliga kostnaderna till sammanlagt 124,000 kronor. Emellertid har från vissa nykterhetsorganisationers sida gjorts framställning om statsunderstöd till högre belopp än de sakkunniga förordat. Någon slutgiltig prövning av det berättigande, som må kunna förefinnas hos dessa framställningar, har ännu ej kunnat företagas, men det synes mig lämpligt att taga viss hänsyn därtill, då medel reserveras för ändamålet.

Jag bör tillägga, att i den av de sakkunniga uppgjorda kostnadsberäkningen ingå även två anslag, till främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds verksamhet och till främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet, vilka tidigare varit uppförda å riksstatens sjätte huvudtitel, för år 1919 med ett belopp av tillhopa 7,000 kronor. Efter samråd med chefen för civildepartementet har jag funnit mig böra ansluta mig till de sakkunnigas förslag, att sagda två anslag skulle överflyttas till riksstatens åttonde huvudtitel, och har därför vid beräkningen av det behövlige reservationsbeloppet tagit hänsyn även till dem.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, för ändamålet beräkna under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 150,000 kronor.

Musikföreställningar för allmänheten.

[223.]

Musikföreställningar för allmänheten.

8. **Musikföreställningar för allmänheten.** På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1911 års riksdag för vidtagande av åtgärder till höjande av musiklivet i landet på extra stat för år 1912 ett belopp av 28,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t

kunde finna gott föreskriva. För år 1913 beviljades enahanda anslag av 1912 års riksdag. [228.]

Dessa anslag användes till understöd med 13,500 kronor för en var av två orkesterföreningar; återstående anslagsbeloppet, 1,000 kronor, ställdes till musikaliska akademiens förfogande för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet.

För att bereda en tillkommen tredje understödssökande orkesterförening statsbidrag höjde 1913 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t ifrågavarande statsanslag till 42,000 kronor att utgå på extra stat för år 1914. Av detta anslag utgick ett belopp av 13,500 kronor till en var av de tre orkesterföreningarna i fråga, varjämte 1,500 kronor ställdes till musikaliska akademiens förfogande för bestridande av kostnaderna för inspektion. Samma anslag, 42,000 kronor, har sedermera för enahanda ändamål av riksdagen anvisats för vart och ett av åren 1915—1918 och av Kungl. Maj:t fördelats på samma sätt som skett för år 1914.

För år 1919 ansåg sig musikaliska akademien böra påyrka höjt statsanslag. Akademien föranleddes härtill av ansökningar från de understödda föreningarna, vilka uppvisade, att deras ekonomiska ställning var svag och att föreningarna ej mäktade efterkomma orkestermedlemmarnas befogade krav på ökad gottgörelse. För föreningarnas ansökningar och akademiens härpå grundade framställning har jag redogjort under punkt 192 i bilagan åttonde huvudtiteln vid 1918 års statsverksproposition.

I enlighet med mitt förslag, som gick ut på att en var av de tre orkesterföreningarna skulle komma i åtnjutande av ett understöd av 18,500 kronor, varjämte till inspektion avsågs ett belopp av 1,500 kronor, åskade Kungl. Maj:t till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 57,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa. Denna Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen.

Villkor och bestämmelser för understöd från ifrågavarande anslag hava av Kungl. Maj:t utfärdats genom kungörelser, införda i svensk författningssamling. Den första av dessa kungörelser gavs den 6 oktober 1911 (nr 93). Beträffande inträdesavgiften till de konserter, som anordnades av orkesterföreningarna, föreskrevs i denna kungörelse, att vederbörande orkester skulle giva ett visst antal konserter, som vid understöds beviljande bestämdes, därav minst hälften borde utgöras av s. k. folkkonserter, för vilka högre inträdesavgift än 25 öre icke finge krävas. Genom en annan bestämmelse förbjöds, att orkestermedlemmar finge taga anställning för utförande av musik å kafé eller restaurang. Båda dessa

[223.] föreskrifter befunnos menligt inverka på orkesterföreningarnas ekonomi. Efter framställning av musikaliska akademien och i anledning av uttalande av riksdagen (skrivelse den 13 juni 1917 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel) förordnade därför Kungl. Maj:t genom kungörelse den 26 oktober 1917 (nr 728), dels att inträdesavgift till de s. k. folkkonserter, som anordnades av statsunderstödd orkesterförening, finge för intill en fjärdedel av samtliga åhörarplatser bestämmas till högst 50 öre och för övriga åhörarplatser till högst 25 öre, dels ock att orkestermedlem ej finge under den tid av året, då orkesterverksamheten påginge, innehava anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurang, med mindre föreningens styrelse efter prövning i varje särskilt fall, att sådan anställning icke ledde till väsentligt men för orkesterverksamheten, därtill givit sitt samtycke.

Orkesterföreningarna, härutinnan understödda av musikaliska akademien, funno ej den möjlighet till att erhålla ökad inkomst av folkkonserterna, som gavs genom kungörelsen den 26 oktober 1917, vara tillräcklig. Vederbörandes mening i fråga härom kom till synes i de skrifter, som lågo till grund för den av mig omförmälda anslagsförhöjningen för år 1919. Önskemålen i detta avseende beaktades i den kungörelse angående understöd åt vissa föreningar, som verka för musiklivets höjande, vilken med anledning av den vid 1918 års lagtima riksdag beslutade anslagsförhöjningen utfärdades av Kungl. Maj:t. Genom denna den 22 juli 1918 givna kungörelse (nr 717), för vars innehåll det torde vara lämpligt att här närmare redogöra, förordnade Kungl. Maj:t följande att från och med den 1 januari 1919 lända till efter rättelse tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisas, nämligen: att av det utav riksdagen beviljade anslag understöd må utgå till föreningar, som tagit till uppgift att, var för sig inom någon viss del av landet, verka för musiklivets höjande, särskilt genom att göra god orkestermusik tillgänglig för de mindre bemedlade, dock att verksamhet inom någon av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö härvid ej må komma i betraktande, samt att beloppet av det statsunderstöd, som må till sådan förening utgå, skall utgöra 18,500 kronor.

Tillika stadgade Kungl. Maj:t följande villkor för erhållande av understöd:

att förening, som vill åtnjuta understöd, skall för sin verksamhet anställa en orkester, som med hänsyn till ledning och sammansättning prövas vara i stånd att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift att utföra värdefull musik;

att orkesterarbetet påbörjas under det år, för vilket anslag beviljats, och pågår under minst sju månader, vilka, därest de icke helt och hållet infalla under nämnda år, skola löpa i sammanhängande följd;

att orkestern giver ett visst antal konserter, som vid understöds beviljande bestämmes, därav minst hälften bör utgöras av s. k. folkkonserter, för vilka inträdesav-

giften må för intill två tredjedelar av samtliga åhörarplatser bestämmas till högst 50 öre och för övriga åhörarplatser till högst 25 öre;

[223.]

att dylika folkkonserter givas icke allenast i stad, där orkestern är förlagd, utan, i den mån lämpligen kan ske, även i närliggande städer, köpingar, municipalsamhällen och landskommuner;

att föreningen skall vara skyldig att mot åtnjutande av skälig ersättning låta orkestern medverka vid uppförandet i förlägningsstaden av oratorier, kantater och andra vokala verk samt vid offentliga högtidligheter;

att orkesterns medlemmar med undantag av ledaren vid anställandet var för sig förpliktas att under sammanlagt två timmar i veckan åt obemidlade, som, efter anmälan hos ledaren, av denne prövas äga nödiga förutsättningar för erbållande av instrumentalundervisning, lämna sådan undervisning utan avgift för eleverna;

att föreningen i den omfattning, som vid understöds beviljande bestämmes, skall vara pliktig att genom orkesterns ledare eller annan person avgiftsfritt lämna handledning i körsång för blandade röster;

att orkestermedlem ej må under den tid av året, då orkesterverksamheten pågår, innehåva anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurang, med mindre föreningens styrelse, efter prövning i varje särskilt fall att sådan anställning icke leder till väsentligt men för orkesterverksamheten, därtill givit sitt samtycke;

att av den eller de kommuner, där orkestern skall verka, eller eljest inom dess verksamhetsområde tillskjutes penningbidrag, som minst motsvarar statsbidraget;

att beträffande försäljning av biljetter till folkkonserterna vidtagas sådana åtgärder, som innebära största möjliga säkerhet för att tillträde till dessa konserter företrädesvis beredes arbetsklassen och andra mindre bemedlade;

samt att föreningens verksamhet skall vara underkastad tillsyn av inspektör, som förordnas av musikaliska akademien och för vilken akademien äger utfärda instruktion

De tre orkesterföreningar, som sedan åtskilliga år åtnjutit understöd från ifrågavarande anslag, äro nordvästra Skånes orkesterförening, Gävleborgs läns orkesterförening och Norrköpings orkesterförening. I den skrivelse av den 25 september 1918, vari musikaliska akademien anhåller om fortsatt anslag för år 1920 till beredande av understöd åt dessa föreningar, föreslår akademien, att anslagssumman skall ökas för att en fjärde orkesterförening, Uddevalla orkesterförening, må kunna erhålla statsunderstöd till samma belopp som de förutnämnda tre föreningarna. Akademien bifogar vid sin skrivelse Uddevalla orkesterförenings underdåniga ansökan om delaktighet i nu ifrågavarande anslag.

I sin nyssnämnda skrivelse yttrar akademien i fråga om såväl fortsatt anslag åt de redan understödda föreningarna som beredande av anslag åt Uddevalla orkesterförening:

Enligt vad som framgår av de från nu understödda tre orkesterföreningar till akademien ingivna årsberättelser samt vad akademien eljest erfarit — särskilt genom den för ändamålet anordnade inspektionen — hava föreningarna väl fyllt sin kulturella uppgift att göra god tonkonst tillgänglig för de bredare folklagen. Orkestrarnas verksamhet har från dessa folklagers sida omfattats med ett intresse, som lämnar bevis för riktigheten av den uppfattning, att musiken i sina högre och ädlare former

[223.]

icke behöver vara förbehållen de förmögnare samhällsklasserna utan kan göras till allmän egendom.

En av föreningarna har visserligen haft att kämpa med vissa svårigheter, men anledning finnes att antaga dessa vara av övergående art.

Under sådana förhållanden synes det akademien uppenbart, att ett anslag fortfarande bör utgå, som gör det möjligt för ifrågavarande tre föreningar att fullfölja sin förtjänstfulla och socialt gagnarika verksamhet.

Akademien håller emellertid före, att tiden nu är inne för ett sådant fortgående på den inslagna vägen, att en ny landsdel kan komma i åtnjutande av de förmåner som med anslaget avses.

I en till Kungl. Maj:t ställd, till akademien inkommen skrivelse har Uddevalla orkesterförening anhallit att för år 1920 komma i åtnjutande av statsunderstöd för att inom Uddevalla stad och närbelägna delar av Bohuslän, Dalsland och Västergötland bliva i tillfälle att verka för musiklivets höjande särskilt genom att göra god orkestermusik tillgänglig för de mindre bemedlade i samhället. Enligt vad framställningen bilagda handlingar utvisa har denna orkesterförening fått sig tillförsäkrat understöd från kommunen och enskilda till ett belopp ej understigande 18,500 kronor för föreningens verksamhet under år 1920, under förutsättning att statsunderstöd i samma mån komme att tillerkännas föreningen.

Föreningen började sin verksamhet redan 1915, och denna verksamhet har varit sådan, att all förhoppning finnes, att föreningen, utrustad med statsunderstöd av den omfattning här avses, skall bliva i stånd att värdigt fylla sin uppgift. Under de två första arbetsåren gävos i medeltal 70 konserter å följande platser: Uddevalla, Lysekil, Strömstad, Munkedal, Ljungskile, Fjällbacka, Trollhättan, Vänersborg, Mellerud, Ämål, Färgelanda och Vara m. fl. orter. Under det sist förflutna verksamhetsåret har föreningen på grund av med kristiden sammanhängande förhållanden måst inskränka sin verksamhet till Uddevalla med närmaste omgivningar, därvid hållits omkring 30 konserter, men föreningen avser att, därest statsunderstöd erhålles, återtaga och utvidga sitt ursprungliga verksamhetsområde.

Akademien anser sig under sådana förhållanden hava fullgiltiga skäl att hemställa om sådan ökning av anslaget, att en fjärde förening må kunna komma i åtnjutande av understöd därifrån.

Akademien slutar sin skrivelse med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen utverka ifrågavarande anslags förhöjning till 75,500 kronor.

Departementschefen.

Musikaliska akademien har vitsordat orkesterföreningarnas betydelse för att höja musiklivet i landet, att göra god tonkonst tillgänglig för de bredare folklagen. Min med akademiens uppfattning sammanfallande syn på denna sak föranledde mig att hemställa om förevarande anslags höjande för år 1919, en hemställan som vann Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall. Då det nu är fråga om att höja anslaget, ej såsom för år 1919 för att bereda de redan understödda föreningarna en ekonomisk lättnad, utan för att bereda möjlighet att lämna anslag till en ej för närvarande understödd förening, har jag ej kunnat undgå att erinra mig de betänkligheter, som vid flera tillfällen hos riksdagen givit sig tillkänna gent emot en befarad allt för stark ökning av förevarande anslag. Dessa

betänkligheter hava vid ett tillfälle, då fråga var om att skaffa medel till understöd åt en fjärde förening, Uppsala orkesterförening, föranlett riksdagen att vägra förhöjning av anslaget. Denna stad ansågs med sina för övrigt rika resurser i musikaliskt hänseende även utan statsunderstöd kunna verka för det med ifrågavarande statsanslag avsedda ändamål. Dylika skäl torde ej kunna anföras gent emot Uddevalla orkesterförenings begäran.

Jag anser mig därför böra understödja musikaliska akademiens framställning, vilken åsyftar att inom ännu en landsända möjliggöra uppförandet av goda musikverk inför den stora publik, som eljest näppeligen blir i tillfälle att åhöra sådana. Musikföreställningar av värde torde annars mera sällan givas å de särskilda orterna, och kostnaden för tillträdet lär i allt fall hindra den allmänhet, för vilken folkkonserterna närmast äro avsedda, att i nämnvärd mån bevista konserterna.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till understöd åt föreningar, som anordna god Ökat anslag
orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av
ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet
anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag,
högst 75,500 kronor, att utgå under de villkor och
bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa.

Studielån.

9. **Räntefria studielån.** Med anledning av två vid 1918 års lagtima riksdag väckta likalydande motioner (första kammaren, nr 76, andra kammaren, nr 128) beviljade riksdagen på extra stat för år 1919 till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ett reservationsanslag av 100,000 kronor, att av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i nämnda motioner framlagda grunddrag. Vid anmälan av riksdagens berörda beslut den 22 juli 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att för uppgörande av förslag till dylikt reglemente tillkalla särskilda sakkunniga. Sedan jag med stöd av nämnda bemyndigande den 23 juli 1918 tillkallat sakkunniga för ändamålet, hava dessa till fullgörande av det dem lämnade uppdraget den 23 november 1918 avgivit förslag till berörda reglemente, av de sakkunniga benämnt »Reglemente för utdelning av statens räntefria studielån», jämte därvid fogad motivering av förslaget. De sakkunnigas förslag ansluter sig i huvudsak till de grunder, vilka motionärerna ansett böra följas vid

[224.]

Räntefria
studielån.

[224.] ifrågavarande medels användande. Då emellertid förslaget i visst avseende innehåller bestämmelser, vilka kräva ett godkännande från riksdagens sida, och förslaget i övrigt innefattar föreskrifter i olika hänseenden, vilka icke berörts i de ifrågavarande motionerna eller under ärendets föregående behandling inom riksdagen, torde, innan reglemente för lånens utdelning av Kungl. Maj:t fastställs, riksdagen böra beredas tillfälle att yttra sig över huvudgrunderna i förslaget. Över förslaget till reglemente har styrelsen för postsparbanken den 21 december 1918 avgivit infordrat utlåtande, varefter Kungl. Maj:t genom remiss den 23 december 1918 anbefallt statskontoret att yttra sig i ämnet. Dylikt yttrande har ännu icke inkommit. Sedan så skett och ärendet därefter undergått vederbörlig beredning inom ecklesiastikdepartementet, ärnar jag hos Kungl. Maj:t hemställa om avlåtande av proposition till årets riksdag angående godkännande i huvudsak av det av de sakkunniga uppgjorda reglementsförslaget. Då det likväl ansetts vara av vikt att med det snaraste för allmänheten bekantgöra anslagets tillvaro, har Kungl. Maj:t den 18 december 1918 utfärdat en provisorisk kungörelse angående ifrågavarande lån att gälla tills vidare, intill dess reglemente för medlens användning varder av Kungl. Maj:t fastställt. Berörda kungörelse innehåller allenast allmänna bestämmelser rörande lånens natur, ansökningsförfarandet och låntagarnas återbetalningsskyldighet.

Genom det av 1918 års riksdag beviljade anslaget har första steget tagits för tillgodoseende av ett ändamål, för vilket jag hyser det livligaste intresse: att åt vår kultur, den andliga såväl som den materiella, tillvarataga sådana framträdande begåvningar, som på grund av sin ekonomiska ställning utan hjälp från det allmännas sida icke skulle till fullo komma landet till godo. Säkerligen kommer det belopp, som för år 1919 anslagits, att under nämnda år förbrukas för ändamålet. Behov av förnyat anslag till samma ändamål och till samma belopp föreligger således för år 1920. Då denna fråga och frågan om de föreslagna reglementsbestämmelserna på det närmaste sammanhånga, har jag för avsikt att i samband med det förslag i sistnämnda hänseende, som jag, enligt vad jag redan nämnt, ämnar framdeles underställa Kungl. Maj:t, jämväl göra hemställan angående framställning till innevarande års riksdag om beviljande på extra stat för år 1920 av ett reservationsanslag av 100,000 kronor till sådana räntefria lån, varom här är fråga.

Jag inskränker mig fördenskull nu till en hemställan, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående räntefria studielån beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

H. Abnormundervisningen.

1. Befrämjande av dövstumundervisningen,
oförändrat ordinarie förslagsanslag kronor 200,000: —
2. Kyrklig själavård åt dövstumma, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, högst » 14,000: —

3. **Ordbok för dövstumma.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma ett anslag av 5,000 kronor att på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, utgå med 1,000 kronor årligen under fem år samt anvisade därav på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

[225.]
Ordbok för
dövstumma.

Enär igångsättandet av ifrågavarande ordboksarbete syntes kunna tills vidare anstå, gjordes till 1915 års riksdag icke någon framställning om anslag för berörda ändamål.

Sedan emellertid folkskolöverstyrelsen avgivit infordrat förslag till de närmare villkor, under vilka anslaget i fråga borde utgå, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 10 december 1915 gott ställa omförmälda av riksdagen för år 1915 anvisade belopp, 1,000 kronor, till centralstyrelsens för svenska dövstumläraresällskapet förfogande, under villkor att hos statskontoret styrktes, att från de till styrelsernas för dövstumskoldistriktens disposition stående donationsmedel eller av kommuner eller enskilda lämnats bidrag till ifrågavarande ordboksarbete av sammanlagt minst 5,000 kronor, att ordboksarbetet ställdes under inseende och ledning av inspektören för dövstumundervisningen, att centralstyrelsen, innan anslagsbeloppet för år 1915 utbetalades och därefter årligen, till dess arbetet i sin helhet vore färdigt, till folkskolöverstyrelsen avgåve redogörelse för arbetets fortgång och företagets ekonomiska ställning samt att centralstyrelsen ställde sig till efterrättelse de anvisningar i fråga om ordboksarbetet eller anslagsmedlens användning, som framställdes av överstyrelsen eller nämnde inspektör.

Vidare har riksdagen på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar av ifrågavarande anslag å 5,000 kronor anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1917, 1918 och 1919 ett belopp av 1,000 kronor; och hava de sålunda anvisade beloppen genom särskilda beslut den 30 juni 1916,

den 25 juni 1917 och den 22 juli 1918 ställts till centralstyrelsens för svenska dövstumläraresällskapet förfogande att användas under iakttagande i tillämpliga delar av de villkor, som genom ovanberörda beslut den 10 december 1915 uppställts i fråga om motsvarande anslag för år 1915.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen rörande anvisande för år 1920 av 1,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Beträffande det pågående ordboksarbetet har överstyrelsen därvid meddelat följande:

Över det hittills bedrivna arbetet med ordboken har överstyrelsen mottagit redogörelse från ordföranden i den redaktionskommitté, som närmast fått sig anförtrott att utarbeta ordboken, läraren vid dövstumskolan i Lund Lorenz Malmundh. Av denna berättelse framgår, att arbetet, sedan riksdagen beviljat omförmälda anslag, fortgått i sådan utsträckning, att manuskript i en första bearbetning föreligger färdigt beträffande bokstäverna A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, L, S och U, att större delen av bokstaven K är avslutad och att en del av arbetet beträffande bokstäverna M, O och P medhunnits. Trots ogynnsamma omständigheter, om vilka i berörda redogörelse erinras, föreligga nu sålunda omkring två tredjedelar av arbetet i manuskript.

Då medel erfordras för ifrågavarande arbetes fortsättande under år 1920, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att av det utav 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma beviljade anslaget å 5,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag återstående beloppet, 1,000 kronor.

[226.]
Tidning för
dövstumma.

4. **Tidning för dövstumma.** Till understöd för utgivande under åren 1913 och 1914 av Tidning för dövstumma beviljade 1913 års riksdag på extra stat för år 1914 ett anslag av 1,000 kronor att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna skäl meddela. Sedermera har för tidningens utgivande under åren 1915—1919 på extra stat för vart och ett av dessa år anvisats ett belopp av 500 kronor.

Genom beslut den 22 juli 1918 ställde Kungl. Maj:t det för år 1919 beviljade anslaget till typografen B. G. Fondelius i Älvsjö förfogande för fortsatt utgivande under sistnämnda år av ifrågavarande tidning, under villkor att av tidningen för samma år, i den mån den utkomme, avgiftsfritt överlämnades ett exemplar till ecklesiastikdepartementet, ett exemplar till folkskolöverstyrelsen, ett exemplar till inspektören för dövstumundervisningen och ett exemplar till varje dövstumskola i riket.

Nu har Fondelius anhållit att i likhet med de föregående åren få sig av statsmedel tilldelat ett understöd å 500 kronor för år 1920 för möjliggörande av tidningens fortsatta utgivande under sagda år.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen, som över ansökningen hört inspektören för dövstumundervisningen, tillstyrkt bifall till denna anhållan.

Då understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål synes böra beredas jämväl för år 1920, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd för utgivande under år 1920 av Tidning för dövstamma bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 500 kronor, att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela.

5. **Institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas.** Vid bestämmandet av de avlöningar, som gälla för lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna har man i regel utgått från de löner, som varit fastställda i fråga om den egentliga folkskolans, respektive småskolans lärare, och låtit de förra avpassas efter någon av de senare. Sedan emellertid 1918 års lagtima riksdag beslutat ny lönereglering för personalen vid egentliga folkskolor och småskolor att gälla från och med år 1919, torde det vara erforderligt att upptaga frågan om ny löne- och pensionsreglering jämväl för blindundervisningsanstalternas lärare.

Framställningar i berörda ämne hava ock avgivits från samtliga de tre blindundervisningsanstalterna. Efter hörande av inspektören för blindundervisningen har folkskolöverstyrelsen den 28 november 1918 avgivit yttrande och förslag i frågan. Som emellertid överstyrelsens förslag inkommit till ecklesiastikdepartementet först den 19 december 1918, har ärendet icke hunnit underkastas den ytterligare erforderliga prövning, att framställning nu kan i ämnet avlåtast till riksdagen.

Jag hemställer alltså, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas, beräkna för ändamålet en ökning av det *ordinarie anslaget* till nämnda institut och förskola å 79,050 med 26,800 kronor.

[227.]
Institutet och
förskolan för
blinda å
Tomtebodas.

Ökat anslag.

6. Bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, oförändrat *ordinarie förslagsanslag* kronor 2,000: —

- [228.] 7. **Förskolan för blinda i Växjö.** Under åberopande av vad jag under punkten 227 anfört, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid förskolan för blinda i Växjö, beräkna för ändamålet en ökning av det *ordinarie anslaget* till nämnda skola å 14,800 kronor med 6,400 kronor.

- [229.] 8. **Hantverksskolan i Kristinehamn för blinda.** I avseende å hantverksskolan i Kristinehamn för blinda föreligger ej allenast förslag om lönereglering för därstädes anställd lärarpersonal utan även fråga om förstärkning av det på skolans ordinarie stat uppförda reservationsanslaget ävensom framställning om uppehållande vid skolan av ytterligare en korgmakeriavdelning. Jag anser lämpligast, att, då nu fråga är före om ändring av skolans stat, dessa framställningar upptagas till prövning i ett sammanhang, varför jag, under åberopande av vad jag under punkten 227 anfört, hemställer, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid hantverksskolan i Kristinehamn för blindas m. m., beräkna för ändamålet ett belopp av 19,500 kronor, därav 8,900 kronor såsom ökning av det för nämnda skola uppförda *ordinarie bestämda anslaget* å 9,000 kronor och 10,600 kronor på *extra stat* för år 1920 till förstärkande av det till samma skola utgående ordinarie reservationsanslaget m. m.

- [230.] 9. **Nybyggnad för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har 1918 års riksdag beviljat ett anslag av 450,000 kronor till uppförande av nybyggnad för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas samt därav anvisat dels på tilläggsstat för år 1918 såsom reservationsanslag ett belopp av 200,000 kronor, dels på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag ett belopp av 200,000 kronor.

Nybyggnad för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat för år 1919 av återstoden, 50,000 kronor, av ifrågavarande anslag.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att av det beviljade anslaget till nybyggnad för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag återstående beloppet, 50,000 kronor.

Minskat
anslag.

10. Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*..... kronor 1,200:—

11. **Tryckning av blindskrifter.** Till tryckning av blindskrifter har riksdagen beviljat på *extra stat* för vart och ett av åren 1883—1917 ett anslag av 2,500 kronor och för vart och ett av åren 1918 och 1919 ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

[231.]

Tryckning av
blindskrifter.

I skrivelse den 11 maj 1918 har direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas anhållit om förslag till riksdagen att på *extra stat* för år 1920 bevilja enahanda anslag till ifrågavarande ändamål.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 31 augusti 1918 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anför, att det uppenbarligen vore av stor betydelse för såväl blindanstalten som de blinda i landet, att tryckningen och spridningen av sagda skrifter försigginge i oförminskad omfattning samt att anslag till samma belopp som för åren 1918 och 1919 syntes böra beviljas även för år 1920.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till tryckning av blindskrifter anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

12. **Understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.** I likhet med vad för flera föregående år ägt rum har riksdagen på *extra stat* för år 1919 beviljat ett anslag av 1,200 kronor till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.

[232.]

Understöd åt
blindlärar-
elever och
reseunderstöd
åt blindlärare.

I skrivelse den 11 maj 1918 har direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas anhållit om förslag till riksdagen att på *extra stat* för år 1920 bevilja enahanda anslag till ifrågavarande ändamål.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 31 augusti 1918 avgivit utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt bifall till ansökningsen.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att bevilja på *extra stat* för år 1920 till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare ett reservationsanslag av 1,200 kronor.

[233.]

Nedsättning
för blinda
yrkesutövare
av biljettpriset
för resa å
järnväg.

13. Nedsättning för blinda yrkesutövare av biljettpriset för resa å järnväg. I skrivelse den 10 maj 1918 har kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd för de blinda hos Kungl. Maj:t gjort framställning om medgivande att blind, som för utövning av sitt yrke färdas i tredje klass å statens järnvägar, må äga att, under iakttagande av de kontrollföreskrifter som varda meddelade, erlægga endast halv avgift för sig själv och seende ledsagare.

Efter att hava erinrat om sin uppgift att främja de blindas självverksamhet, vidga området för densamma och underlätta deras strävan efter andlig och materiell förkovran, anför arbetsnämnden till stöd för sin framställning följande:

Genom den omsorgsfulla utbildning, alla blinda numera erhålla vid statens institut och hantverksskolor, uppnå avsevärt många bland dem en så stor skicklighet i de speciella blindyrkena, närmast korgmakeri och borstbinderi, att de under gynnsamma förhållanden kunna försörja sig utan understöd eller åtminstone med endast ett obetydligt sådant från samhällets sida. Om lytets hämmande inverkan sålunda genom god undervisning kan till väsentlig del övervinnas, kvarstår dock alltid den av lytet orsakade begränsningen i den blindes rörelsefrihet. Åtminstone om han är bosatt i landsorten, nödgas han i de flesta fall själv genom resor ombesörja försäljningen av de av honom i hemmet förfärdigade arbetsprodukterna. Men då han åter på grund av sitt lyte är ifråga om val av bostad ytterligt beroende av var han kan få hjälp i arbete eller annorledes av anhöriga eller vänner, kan han icke slå sig ned, där det skulle passa bäst för resorna, och blir således lätt nog underkastad längre och kostbarare resor än seende medtävlare. I ett stort antal fall har den blinde vid sina försäljningsresor ett oundgängligt behov av en seende ledsagare, vilkens resekostnader och uppehälle han måste bekosta. Om den blindes svaga ekonomi redan under normala förhållanden endast med svårighet förmår bära denna dryga merutgift utöver de seendes vanliga kostnader, blir denna merutgift särskilt vid de nu företagna och ytterligare i utsikt ställda förhöjningarna i persontaxan ytterst betungande och stänger till och med i många fall för denna vanlottade grupp av arbetsvilliga medborgare helt och hållet vägen till självförsörjning.

En skäligh utjämning mellan seende och blinda skulle dock i dessa hänseenden kunna beredas, om åt de blinda medgäves någon lindring i biljettprisen å järnvägarna.

I utlandet har man länge haft uppmärksamheten riktad på denna fråga och sökt en eller annan utväg till beredande av lindring. Både i Danmark och i Frankrike är det medgivet för blinda att vid resor för utövning av yrket medföra en seende ledsagare utan avgift.

Ett medgivande här i landet av något liknande, helst ordnat på det sättet att den blinde erlade halv avgift för sig och halv avgift för ledsagaren, skulle nog icke medföra

några synnerligen vittgående konsekvenser. Antalet blinda yrkesutövare, som skulle kunna tänkas begagna sig av en eventuell lindring i biljettkostnaderna å statens järnvägar, torde enligt noggrann beräkning icke uppgå till mer än 300. Till andra grupper av abnorma behöfve heller knappast någon hänsyn tagas. De döva hava icke på långt när samma behov av ledsagare på resor som de blinda. Inkomstminskningen för statsverket genom lämnade medgivanden torde mer än väl uppvägas av det gagn för blindväsendet, som en på dylikt stätt underlättad omsättning av de blindas arbetsprodukter skulle medföra.

Arbetsnämnden har förvissat sig därom, att all erforderlig hjälp i kontrollsyfte är att påräkna från De blindas förening.

På grund av remisser hava järnvägsstyrelsen, svenska järnvägsföreningen och folkskolöverstyrelsen, som hört inspektören för blindundervisningen, avgivit respektive den 15 juni, den 24 augusti och den 17 september 1918 dagtecknade utlåtanden i ärendet.

Järnvägsstyrelsen framhåller till en början, att de befodringsförmåner, som för närvarande gälla vid statens järnvägar för blinda personer, endast avse medellösa lärjungar vid blindskolorna samt medellösa skyddslingar vid skolhemmet i Vänersborg för blinda dövstumma. För dessa har Kungl. Maj:t beträffande resor i vissa fall mellan skolan och de blindas hem medgivit en prisnedsättning i tredje klass till 15 öre för person och zon och halva detta belopp för barn under 12 år jämte stadgad tilläggsavgift för tillträde till snälltåg. Därefter anför järnvägsstyrelsen:

Den begäran om biljettprisnedsättning, som nu göres, innebär ett alldeles nytt slag av nedsättning. Vid sådant förhållande, och då nedsättningen icke kan genom resandefrekvensens ökning medföra någon ökad inkomst för järnvägen, anser sig styrelsen böra avstyrka bifall till framställningen i fråga, för så vitt densamma skulle bekostas av trafikmedel. Emellertid är det otvivelaktigt, att humanitära skäl av alldeles särskild styrka tala för att bidrag till resekostnaderna beredes ifrågavarande blinda. Ty det gäller ju här att något lätta den i de flesta fall även ekonomiskt svåra ställning, i vilken blinda personer äro försatta. Styrelsen anser sig därför böra tillstyrka bifall till föreliggande framställning på det sätt, att järnvägarna av statsverket erhålla ersättning för den rabatt, som kan befinnas skäligen att lämna de blinda.

Beträffande storleken av den nedsättning, styrelsen sålunda vill tillstyrka, vore det visserligen ur expeditions-, redovisnings- och kontrollsynpunkt för järnvägen enklast och därför fördelaktigast, om densamma utginge på samma sätt som för andra resande — undantagandes folkskolebarn jämte åtföljande lärare — vilka enligt Kungl. Maj:ts medgivande åtnjuta förmånen av lägre biljettpris i tredje klass, eller så att befodringsavgiften, oberäknat provisorisk tilläggsavgift, fastställdes till 15 öre pr tariffzon, motsvarande 25 procents nedsättning i det ordinarie biljettpriset. Emellertid synes en dylik avgiftslindring ej vara tillräckligt effektiv i förevarande fall, varför styrelsen anser sig böra understödja sökandenämndens begäran om 50 procents nedsättning såväl för den blinde som för ledsagaren.

Beträffande förslaget att järnvägarna skulle av statsverket erhålla ersättning för rabatten får styrelsen erinra, dels att Kungl. Maj:t genom nådigt brev till stats-

[233.] kontoret den 15 november 1911 medgivit, att statens järnvägar från ett av riksdagen för ändamålet anvisat anslag må erhålla full ersättning för vad desamma förlora på gällande biljettprisnedsättning för folkskolebarn vid dessas studie- och ferieresor, dels ock att Kungl. Maj:t i proposition nr 133 till innevarande års riksdag föreslagit att riksdagen för beredande av bidrag enligt i statsrådsprotokollet angivna grunder till vissa medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till radiumhemmet i Stockholm måtte bevilja extra statsanslag för åren 1918—1919. Detta anslag skulle enligt nämnda protokoll komma att användas till gäldande av vederbörandes halva resekostnad.

Styrelsen tillåter sig ock erinra, att Kungl. Maj:t genom kungörelse den 30 juni 1916 funnit gott förordna, att offentlig arbetsförmedlingsanstalt, som förskotterat eller bekostat medellös arbetssökandes resa å järnvägen för tillträdande av honom anvisad anställning, må av statsmedel åtnjuta bidrag till täckande av hälften av berörda resekostnad.

För den händelse Kungl. Maj:t delar styrelsens nyssberörda uppfattning i fråga om ersättning åt statens järnvägar av statsmedel för den inkomstminskning för desamma, som ett bifall till föreliggande framställning skulle komma att medföra, tillåter styrelsen sig ifrågasätta, om icke, för att nedsättningen må bli fullt effektiv, en dylik kompensation lämpligen bör omfatta även sådana resor av här ifrågasattvarande slag, som beröra enskilda järnvägar, i vilket fall dessas förvaltningar givetvis ej kunna ha något emot, att nedsättningen tillämpas också vid sistnämnda banor.

Slutligen får styrelsen erinra, att de resande, för vilka lägre biljettpris för närvarande beräknas enligt bestämmelserna i ovannämnda nådiga brev, jämlikt föreskrift i kungörelsen den 14 juni 1918 ha att erlägga provisorisk tilläggsavgift efter samma procent å det nedsatta biljettpriset som den, vilken beträffande vanliga resande beräknas å det ordinarie biljettpriset. Motsvarande tilläggsbetalning bör enligt styrelsens åsikt även här fastställas, ifall sökandenämndens hemställan bifalles.

På grund av vad järnvägsstyrelsen sålunda anført tillstyrker järnvägsstyrelsen bifall till arbetsnämndens hemställan, dock med det tillägg, att nedsättningen jämnväl skall avse den vid befordringstillfället utgående provisoriska tilläggsavgiften men ej stadgad tilläggsavgift för tillträde till snälltåg. Järnvägsstyrelsen säger sig därvid hava utgått ifrån att Kungl. Maj:t söker hos riksdagen utverka anslag till täckande av den inkomstförlust, som kommer att vållas statens och enskilda järnvägar, genom beviljandet av den ifrågasatta nedsättningen.

Beträffande anslagets storlek anser järnvägsstyrelsen, att ett förslagsanslag av för statens järnvägars del 6,000 kronor och för de enskilda barnornas vidkommande 4,000 kronor per år vore tillräckligt för ändamålet.

Svenska järnvägsföreningen ansluter sig till den av järnvägsstyrelsen i ovanberörda skrivelse uttalade uppfattningen och anser således, att de enskilda järnvägarna böra i fall, varom nu är fråga, bevilja prisnedsättning på sätt järnvägsstyrelsen ifrågasatt, under förutsättning att de av statsmedel erhålla ersättning för den inkomstförlust, som därigenom vållas dem.

Inspektören för blindundervisningen tillstyrker bifall till ansökningen [233.] med den förändringen, att nedsättningen i biljettpriset bör beviljas person, som saknar ledsyn, och anför i ämnet bland annat:

Nämndens antagande, att den begärda nedsättningen i ett stort antal fall skulle bli för blinda yrkesidkare till gagn vid deras strävan att försörja sig själva, synes mig vara obestridligt. Dess uppgift, att den nu för vårt land ifrågasatta nedsättningen redan är beviljad i Danmark och Frankrike, stöder sig på uppgiften från rektor vid blindinstitutet i Köpenhamn och sekreteraren i den förnämsta franska blindföreningen och äro därför säkerligen exakta. Jag kan tillägga, att i England och Tyskland förekomma nedsättningar å lokaltåg och spårvagnar vid resor till och från arbetsplatsen.

Det antal blinda, som skulle komma att begagna sig av den ifrågasatta förmånen, skattas av nämnden till högst 300. Siffran torde ej med någon tillförlitlighet kunna beräknas på förhand, men uppskattningen synes mig låg, då man tar i betraktande, att endast från hantverksskolan i Kristinehamn under de tre sista åren utskrivits 60 yrkesidkare och att skolan planerar en utvidgning. Till Kristinehamnseleverna böra läggas de, som utbildas vid Tomtebodas utan att under sina sista skolår besöka Kristinehamn och de kvinnor, som utbildas i Uppsalaskolan samt slutligen de, som utan att ha gått i blindskola slå sig på något hantverk eller idka gårdshandel med egna eller andras yrkesalster. Den definition å blind, som jag nedan föreslår, kommer å andra sidan att så starkt reducera antalet av dem, som bli berättigade till den ifrågasatta avgiften, att siffran måhända kan godtagas.

En svårighet att förhindra missbruk av förmånen föreligger helt visst. Dels kunna nämligen nöjesresor företagas under förevändning av affärsresor, dels kunna personer, som i själva verket ej behöva ledsagare, taga en skenbar sådan för att med honom dela resekostnaden. Det förra missbruket kan måhända stävjas genom kontrollföreskrifter och det senare genom en närmare definition på vad i detta sammanhang menas med ordet »blind».

Det kan här tydligen ej tagas så trångt som i vetenskaplig mening, d. v. s. = den som absolut ingenting ser, men å andra sidan ej heller så vidsträckt som i lagen om blindundervisning den 29 maj 1896 d. v. s. = den, vilkens synrörmåga är till den grad försvagad, att han ej med någon egentlig fördel kan delta i vanlig skolundervisning. Gränsen för dessa sistnämnda brukar uppåt sättas vid fingerräkning på 10—12 meters avstånd och till dem höra en mängd personer, som alldeles ej behöva ledsagare på en resa. För dem, som verkligen behöva en sådan, torde man kunna sätta gränsen uppåt vid fingerräkning på en meters avstånd. Om sådana plägar man säga, att de ha ledsyn.

Järnvägsstyrelsen tillstyrker proposition till riksdagen om ett förslagsanslag å tillsammans 10,000 kronor till täckande av inkomstförluster vid såväl statsbanorna som de enskilda järnvägar, som bevilja nedsättningen. Mot denna form för nedsättningens beviljande kan ur de blindas synpunkt ej vara något att anmärka. Vad själva beloppet av förslagsanslaget angår är det svårt att yttra sig med bestämdhet, då man är fullkomligt i saknad av erfarenhet härvidlag i vårt land, där ju saken kommer att te sig helt annorlunda än i det föga vidsträckta Danmark. Det förefaller mig emellertid troligt, att anslaget åtminstone under de första åren och om biljettprisen ej ytterligare stegras skall visa sig tillräckligt.

Folkskolöverstyrelsen tillstyrker också bifall till ansökningen och hem-

[233.] ställer om förslag till riksdagen angående beredande av medel för ändamålet. Överstyrelsen yttrar härom bland annat:

Folkskolöverstyrelsen får för egen del uttala den mening, att framställningen är synnerligen behjärtansvärd, då de blindas hantverkarna vid resor för anskaffande av materiell för sitt yrke och för försäljning av sina yrkesalster äro i behov av seende ledsagare, vilkas resekostnader avsevärt förhöja de blindas yrkeskostnader och i samma mån förminska den lilla vinst av yrket, varmed de skulle försörja sig. Överstyrelsen är även ense med inspektören för blindundervisningen med avseende på tillbörligheten av den ifrågasatta förmånens begränsning till sådana yrkesidkare med försvagad syn, vilka icke kunna vid resor undvara seende ledsagare, och har ingenting att erinra mot inspektörens förslag angående prövningen av ifrågavarande personers synförmåga. Likaledes har överstyrelsen ingenting att erinra mot järnvägsstyrelsens förslag angående den nedsättning i biljettpriset, som borde medgivas, och täckandet av den förlust, som genom nämnda nedsättning kunde vållas dels statens järnvägar, dels de enskilda järnvägarna, för den händelse dessa medgäve sådan nedsättning, ej heller mot beräkningen av det anslagsbelopp, som kunde vara erforderligt för täckande av nämnda förlust.

Departementschefen.

Som järnvägsstyrelsen i sitt utlåtande framhåller, är den begäran om biljettprisnedsättning, som kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd för de blindas nu framställer, ett alldeles nytt slag av nedsättning. De förmåner i detta avseende, som Kungl. Maj:t hittills beviljat blindas personer på resor å statens järnvägar, avse endast medellösa lärjungar vid blindskolor samt medellösa skyddslingar vid skolhemmet i Vänersborg för blindas dövsamma, för vilka Kungl. Maj:t beträffande vissa resor mellan skolan och de blindas hem medgivit prisnedsättning i tredje klass till 15 öre per person och zon.

Det synes mig lika om icke mera behjärtansvärt att underlätta den självförsörjning, som de blindas, tack vare den utbildning de erhålla vid statens undervisningsanstalter för blindas, numera äro i stånd att prestera. För avsättningen av sina alster äro de i de flesta fall nödsakade att göra längre eller kortare resor. På grund av sitt lyte måste många av dem på dessa resor medföra en ledsagare, vars resa och uppehälle de måste betala. Härigenom minskas i avsevärd grad den arbetsförtjänst, varpå de eljest kunnat göra anspråk.

Såsom framgår av det föregående har man flerstädes i utlandet visat sig behjärta de blindas behov i berörda avseende och för att understödja dem i deras strävan att försörja sig själva beviljat dem vissa förmåner vid resor för utövning av yrket. Något liknande torde böra göras även i vårt land, och finner jag för min del lämpligt, att de blindas yrkesidkarna hos oss stödjäs, på sätt som kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd föreslagit och de hörda myndigheterna tillstyrkt. Blind, som för utövning av sitt

yrke färdas å statens eller enskilda järnvägar, skulle sålunda erhålla rätt att för biljett till tredje klassens vagn åt sig själv och en seende ledsagare erlägga endast halv avgift utom vid resa med snälltåg, varvid stadgad tilläggsavgift skulle erläggas.

Den av inspektören för blindundervisningen givna anvisningen för begränsning av rätten till nedsättning i biljettpriset synes böra vinna beaktande, och torde således berörda nedsättning böra medgivas endast för person, som saknar ledsyn. Nödiga kontrollföreskrifter torde böra utfärdas av järnvägsstyrelsen.

Givetvis böra järnvägarna av statsmedel erhålla ersättning för den rabatt, som lämnas de blindas. Att nu exakt beräkna beloppet för denna ersättning är naturligtvis omöjligt.

Järnvägsstyrelsen har uppskattat det erforderliga anslagsbeloppet för år till sammanlagt 10,000 kronor, och inspektören för blindundervisningen håller för troligt, att sagda belopp skall under åtminstone de första åren visa sig tillräckligt, såvida icke biljettprisen komma att stegras. Mot denna beräkning av anslagsbeloppet har jag intet att erinra. Nämda belopp torde böra i form av förslagsanslag uppföras på extra stat.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att, för beredande, under iakttagande av de kontrollföreskrifter, järnvägsstyrelsen kan finna erforderliga, av nedsättning i resekostnaden till halva biljettpriset åt person, som saknar ledsyn och som för utövning av sitt yrke färdas i tredje klassens vagn å statens järnvägar eller å enskilda järnvägar, som beviljat sådan nedsättning, ävensom åt sådan persons seende ledsagare, anvisapå *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

14. De blindas förening. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till understöd åt De blindas förening anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1914 ett anslag av 25,000 kronor och för vart och ett av åren 1915—1919 ett anslag av 35,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

I en till folkskolöverstyrelsen ingiven, till Kungl. Maj:t ställd ansökan har föreningens styrelse nu hemställt, att för år 1920 ett till 50,000 kronor förhöjt anslag måtte beredas föreningen till upprätthållande av dess filantropiska verksamhet. Till stöd för anslagets höjning har styrelsen anført huvudsakligen följande:

[234.]

De blindas
förening.

[234.]

Den genom importsvårigheter förorsakade råvarubristen inom de yrken, borstbinderi och korgmakeri, till vilka vårt lands blinda så gott som uteslutande vore hänvisade, hade bland dessa skapat en arbetslöshet och ett därav följande nödläge, vilka ställde allt större krav på föreningens understödsverksamhet, vilka föreningen med nu till buds stående medel endast i ringa mån förmådde tillgodose. De åtgärder, som av föreningens styrelse hittills vidtagits i syfte att på frivillighetens väg insamla medel för bestridande av de med denna understödsverksamhet förenade kostnaderna, hade icke visat sig vara tillfyllest på grund av penningvärdets ständiga sjunkande. För upprätthållande i största möjliga omfattning av driften vid föreningens olika verkstäder och anstalter i huvudstaden hade föreningen år 1918 nödgats vidkännas särskilt stora ekonomiska uppoffringar, i det att föreningens styrelse måst medgiva den av föreningen sysselsatta, till ett 100-tal personer uppgående arbetspersonalen dyrtidstillägg, vilken utgiftsökning belöpte sig till en summa av cirka 25,000 kronor för år räknat. Då den enskilda välgörenheten redan till det yttersta tagits i anspråk för blindfilantropiska ändamål, förefunnes inga utsikter att å en annan väg än det offentliga statsunderstödet, nämligen genom en förhöjning av det redan utgående anslaget, möta den faktiska utgiftsökning, med vilken föreningen av nämnda anledningar hade att räkna i sin verksamhet.

Över framställningen har överstyrelsen inhämtat yttrande av inspektören för blindundervisningen, vilken framhåller, att under år 1917 visserligen föreningens inkomster och tillgångar något ökats, delvis genom försäljning av en del äldre, lagrade varor, men att det vore högst osäkert, om några av de större inkomstposterna komme att även ett följande år utgå såsom förut. Då föreningen för att fortfarande kunna driva sin verksamhet väl vore i behov av ett ökat anslag, funne sig inspektören böra tillstyrka föreningens ansökning om ett till 50,000 kronor förhöjt statsanslag.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen förklarat sig vilja på det varmaste understödja föreningens framställning och som skäl härför anført:

Av nu meddelade upplysningar framgår, att föreningens understödjande verksamhet, såsom helt naturligt är, under kristidens växande tryck i allt högre grad tages i anspråk och att föreningens omkostnader med penningvärdets pågående fall alltjämt ökas. Förutom den utgiftsökning av omkring 25,000 kronor, varom i den föreliggande ansökningen förmäles, står föreningen, enligt vad överstyrelsen inhämtat, nu inför nödvändigheten att omedelbarligen genomföra en lönehöjning, som kommer att medföra en ökning av dess utgifter med cirka 12,000 kronor. Visserligen har det under år 1917 lyckats föreningen att få inkomster och utgifter att väl gå ihop. Men detta har blivit möjligt blott därigenom, att föreningens ordförande lyckats att uppdriva de på enskild väg insamlade medlen till nära nog det dubbla av vad som ännu för ett par år sedan var möjligt (för år 1917 nära 80,000 kronor mot för vartdera av åren 1914 och 1915 inemot 40,000), samt framför allt därigenom att föreningen under året fått mottaga donationer till ett belopp av över 50,000 kronor. Tydligt är det dock synnerligen

ovisst, om det kan bli va möjligt att i framtiden insamla så stora belopp som nu kunnat erhållas, och med ganska stor säkerhet torde donationsmedel av sådan omfattning som under år 1917 icke kunna årligen påräknas. En något avsevärdare minskning i sagda båda inkomstposter skulle emellertid medföra brist i föreningens inkomster i förhållande till dess utgifter och ställa den inför nödvändigheten att inskränka sin understödjande verksamhet. Det ligger emellertid i öppen dag, att en sådan eventualitet skulle med nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden och höga materialpris för de många blinda, föreningens verksamhet omfattar, bli va verkligt ödesdiger och bringa mången bland dem, som nu tack vare föreningens stöd kan förskaffa sig en om ock knapp bärning, i fullkomligt nödläge.

Överstyrelsen finner det därför synnerligen önskvärt, att föreningen vinner den ökade ekonomiska trygghet för sin verksamhet, som en höjning av dess statsbidrag skulle innebära. Betänker man penningvärdets starka fall under de senaste åren, måste man ock medgiva, att en höjning av statsbidraget från 35.000 till 50.000 kronor i enlighet med föreningens begäran i själva verket icke innebär mer, än att understödet skulle få ungefärligen samma effektivitet, som det hade, då det före senaste höjning utgick med 25.000 kronor. I betraktande härav torde man, såsom inspektören för blindundervisningen framhållit, kunna säga, att den begärda ökningen av anslaget är mycket moderat beräknad.

Med hänsyn till såväl penningvärdets fall som föreningens gagnande verksamhet vill även jag förorda bifall till ansökningsen. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departementschefen.

att till understöd åt De blindas förening på *extra* stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst 50.000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

Ökat anslag.

15. Upprättande av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte. På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1914 års senare riksdag att för anordnande genom statens försorg av nödig anstaltsvård för blinda med komplicerat lyte upprätta en för ändamålet erforderlig vårdanstalt samt beviljade för uppförande av därför behövligen byggnader med tillhörande anläggningar å ett av Lunds stad erbjudet tomtområde ett anslag av 521.000 kronor, varav på extra stat för år 1915 anvisades ett belopp av 150.000 kronor. Därjämte bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att vid den tid, då den föreslagna statsanstalten trädde i verksamhet, för statsverkets räkning övertaga drottning Sofias stiftelses och den till denna stiftelse anknutna vårdanstaltens dåvarande tillgångar under utfästelse å statens vägnar om fullgörande av de särskilda villkor och förbehåll, som innehölles i stiftelsens reglemente eller eljest kunde vara fästade vid sagda tillgångar eller delar därav.

[235.]

Upprättande av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte.

Sedermåra har 1916 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t utöver

[235.] det för ändamålet redan beviljade anslaget av 521,000 kronor beviljat ytterligare ett belopp av 47,350 kronor för uppförande av ovannämnda byggnader. På grund av de med världskriget inträdda förhållandena har emellertid ifrågavarande byggnadsarbete ännu icke påbörjats.

Nu har styrelsen för drottning Sofias stiftelse i en av folkskolöverstyrelsen med eget utlåtande den 2 december 1918 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse hemställt om avlåtande av proposition till 1919 års riksdag bland annat därom, att förberörda byggnader måtte ofördröjligen och så snart ske kunde komma till uppförande samt att staten snarast möjligt måtte övertaga den nuvarande anstalten drottning Sofias stiftelse. Till denna hemställan har folkskolöverstyrelsen tillstyrkt bifall.

Med kännedom om de svårigheter, under vilka drottning Sofias stiftelse under nuvarande förhållanden utför sin verksamhet, är även jag av den meningen, att 1914 års senare riksdags ovanberörda beslut snarast möjligt bör komma till förverkligande och att förnyad framställning i ämnet bör göras hos 1919 års riksdag. Då det emellertid är uppenbart, att de av riksdagen för ifrågavarande byggnader beviljade medlen, tillsammans 568,350 kronor, nu icke kunna vara tillräckliga för ändamålet, har ärendet remitterats till byggnadsstyrelsen för ytterligare utredning. Sagda styrelse har den 27 december 1918 avgivit utlåtande i ärendet och därvid — med förmålan att de sammanlagda kostnaderna för ifrågavarande byggnader med då gällande pris kunde beräknas icke understiga 1,300,000 kronor — tillstyrkt bifall till folkskolöverstyrelsens framställning samt förklarat en uppdelning av byggnadsarbetet vara nödvändig. Enligt byggnadsstyrelsens mening borde den första entreprenaden omfatta byggnadernas grund och stomme, och för utförandet härav skulle enligt nu gällande prisförhållanden behövas ett belopp av omkring 870,000 kronor. Då nu riksdagen av den för omförmälda byggnader beviljade summan, 568,350 kronor, redan anvisat 150,000 kronor, skulle ett anslag av 720,000 kronor behöva för samma ändamål beräknas på 1920 års stat.

Ärendet kräver emellertid ytterligare beredning, varför jag nu inskränker mig till att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående upprättande av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte, beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1920 ett belopp av 720,000 kronor.

16. **Hyresbidrag åt drottning Sofias stiftelse.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade riksdagen för vart och ett av åren 1916, 1917 och 1918 till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. på extra stat ett anslag av 5,000 kronor. På extra stat för år 1919 beviljade riksdagen för ändamålet ett till 10,000 kronor förhöjt anslag.

[236.]
Hyresbidrag
åt drottning
Sofias stif-
telse.

Den 22 juli 1918 ställde Kungl. Maj:ts sistnämnda anslag till styrelsens för drottning Sofias stiftelse förfogande för det därmed avsedda ändamålet.

Styrelsen för stiftelsen har nu anhållit, att ifrågavarande hyresbidrag måtte jämväl för år 1920 få utgå med 10,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen i ärendet anfört följande:

Det synes överstyrelsen tydligt, att samma hyresbidragsbelopp, som anvisats för år 1919, kommer att bli behöfligt även för år 1920. Såsom överstyrelsen i sin framställning den 31 augusti 1917 framhållit, uppgår den hyra, som stiftelsen redan för år 1918 måste erlagga för dess behov förhyrda lokalerna, till det nu begärda beloppet, medan för nämnda år beviljats endast hälften av detta belopp, eller 5,000 kronor. Och då stiftelsen ej längre än till den 1 oktober 1918 får disponera den manbyggnad å Fredriksberg, där den hittills haft sina lokaler, kräves, med hänsyn till den alltjämt fortgående hyresstegringen i allmänhet och i Vänersborg rådande bostadsbrist i synnerhet, ett avsevärt högre belopp. Särskilt i betraktande av att stiftelsen under sin väntan på statens övertagande av anstalten, vilket redan år 1914 beslutats men på grund av ogynnsamma tidsförhållanden ej ännu kunnat förverkligas, har att kämpa med betydande ekonomiska svårigheter, vill överstyrelsen förorda bifall till styrelsens anhållan.

På grund av vad folkskolöverstyrelsen anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:ts tacktes föreslå riksdagen

Departement-
schefen.

att till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 10,000 kronor.

17. **Resestipendier åt abnormlärare.** Till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:ts kunde finna skäligt föreskriva, anvisade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

[237.]
Resestipen-
dier åt
abnorm-
lärare

På grund av Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge på de villkor

och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, användas för enahanda ändamål under åren respektive 1916, 1917, 1918 och 1919.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anhållit om förslag till riksdagen angående anslag till resestipendier åt förenämnda föreståndare, lärare och lärarinnor.

Med hänvisning till vad jag anfört i det föregående hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 1,000 kronor.

[238.]

Uppfostrings-
anstalter för
vanartade och
i sedligt av-
seende för-
summade
barn.

18. **Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn.** I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning antog 1902 års riksdag för sin del lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, varjämte riksdagen medgav, *att* till styrelse för skyddshem finge till bestridande av kostnaderna för varje på grund av nämnda lag i skyddshemmet intaget barns vård utgå ett årligt statsbidrag av 100 kronor för den tid, skyddslingen vårdades i skyddshemmet; *att* till betäckande av de för barns uppfostran i enskilt hem eller barnhem eller under anställning i arbete, tjänst eller yrke uppkomna kostnader, som på grund av nyssnämnda lags bestämmelser skulle bestridas av barnavårdsnämnd, finge för den tid barnet på nämndens föranstaltande njöte sådan uppfostran till nämnden utgå ett årligt statsbidrag av 40 kronor, om barnet vårdades i barnhem, och hälften av dessa kostnaders belopp, dock ej över 25 kronor, om barnet vore anförtrott åt enskilt hem eller anställt i arbete, tjänst eller yrke; samt *att* det finge ankomma på Kungl. Maj:t att vid nämnda statsbidrags utbetalande anordna den kontroll och meddela de bestämmelser i övrigt, som kunde finnas erforderliga. Därjämte beviljade riksdagen på ordinarie stat under riksstatens åttonde huvudtitel ett förslagsanslag med titel: »Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn», å 70,000 kronor för att till nu angivna ändamål användas.

Den 6 juni 1902 utfärdade Kungl. Maj:t lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn (Svensk författningssamling nr 67).

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1918 års lagtima riksdag att höja nämnda ordinarie förslagsanslag till 80,000 kronor eller med 10,000 kronor. Samtidigt anhöll riksdagen, i anledning av inom riksdagen väckta motioner, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i fråga om ändrade grunder för statsbidrag till berörda uppfostringsanstalter och därefter för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som funnes av omständigheterna föranlett.

Med anledning av riksdagens omförmälda anhållan bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet genom Kungl. Maj:ts beslut den 26 juli 1918 att tillkalla högst 5 sakkunniga för nyssberörda utredning, varefter sådana sakkunniga tillkallades den 2 därpå följande augusti. Den 19 november 1918 avgåvo de sakkunniga betänkande och förslag i ämnet. Sagda förslag avser dels höjda statsbidrag till skyddshem och barnavårdsnämnd samt statsbidrag till avlönande av lärare vid av skyddshem underhållna skolor, dels ock ändring av 23 § 2 mom. i lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

De sakkunniga hava hemställt, att de av dem föreslagna grunderna för statsbidragens utgående måtte få tillämpas från och med år 1919 och beräknat, att i så fall ett förslagsanslag av 156,000 kronor borde för ändamålet uppföras på tilläggsstat för år 1919 samt att det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till ifrågavarande uppfostringsanstalter borde för år 1920 ökas med 156,000 kronor.

Den av de sakkunniga verkställda utredningen synes mig hava ådagalagt behovet av ändrade grunder för utgående av statsbidrag i förevarande avseende. Jag anser därför, att framställning i ämnet bör göras hos 1919 års riksdag. Vad de sakkunniga föreslagit angående statsbidrag till avlönande av lärare vid skyddshemmens skolor kan jag dock icke nu biträda. Då de av dem uppskattade årskostnaderna för sådant ändamål utgöra 52,000 kronor, torde den behövliga ökningen för år 1920 av det ordinarie förslagsanslaget till ifrågavarande uppfostringsanstalter böra be-

[238.] räknas till omkring 104,000 kronor och det erforderliga anslaget på tilläggsstat för år 1919 likaledes beräknas till 104,000 kronor. Till sistnämnda fråga återkommer jag i annat sammanhang.

Ärendet kräver emellertid ytterligare beredning, varför jag torde framdeles få ånyo anmäla detsamma.

För närvarande hemställer jag här, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående uppfostningsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, beräkna för ändamålet en ökning för år 1920 av det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till nämnda uppfostningsanstalter å 80,000 kronor med 104,000 kronor.

I. Den tekniska undervisningen m. m.

Den tekniska undervisningen.

1. **De tekniska läroverken.** Vid bifall till vad jag föreslår under punkterna 239, 243, 246, 247 och 248 i det följande kommer det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 988,675 kronor att ökas med 107.450 kronor till 1,096,125 kronor.

2. **Professur i oorganisk kemi m. m. vid tekniska högskolan.** Tekniska högskolans styrelse har i underdånig skrivelse den 28 augusti 1918 anhållit, att vissa av högskolans lärarkollegium gjorda framställningar rörande ändringar i högskolans ordinarie stat måtte föreläggas 1919 års riksdag. Några av de äskanden, som från högskolans sida nu gjorts, har jag ansett mig för närvarande ej böra förorda, utan torde frågan om tillgodoseende av dessa krav böra till svidare anstå.

De förslag, vilka jag funnit mig nu böra anmäla inför Kungl. Maj:t för avlåtande av framställning till riksdagen, går jag att närmare omförmåla.

På sätt framgår av vad under punkten 242 i det följande närmare omförmåles, har jag för avsikt att föreslå ytterligare medel till fullbordande av laboratoriebyggnaden för fackskolan för kemisk teknologi. Jag har också grundad anledning antaga, att denna nybyggnad i en snar framtid skall te sig i fullbordat skick. Det är med tanken härpå, som ett förslag nu framkommit från högskolan angående en lämpligare anordning av de kemiska ämnenas representerande vid högskolan.

För närvarande finnas å högskolans stat uppförda en professur i oorganisk och elektrokemi och en professur i organisk och analytisk kemi. Den förra innehaves för närvarande av professorn K. W. Palmær och den senare av professorn B. A. L. Holmberg. Det från högskolan nu framlagda förslaget innebär, att professuren i oorganisk och elektrokemi skulle förvandlas till en professur i teoretisk och elektrokemi samt professuren i organisk och analytisk kemi till en professur i organisk kemi, i samband varmed skulle upprättas ett nytt professorsämbete i oorganisk kemi.

Till grund för detta förslag ligger en av kemiska fackskolans lärare, professorerna Palmær och Holmberg samt professorn i kemisk teknologi C. F. Kullgren, till lärarkollegiet avgiven framställning.

[239.]

Professur i
oorganisk
kemi m. m.
vid tekniska
högskolan.

Professur
i oorganisk
kemi m. m.

[239.]

Denna framställning är av följande lydelse:

I samband med den nu snart genomförda omorganisationen av tekniska högskolan har av riksdagen medel beviljats till uppförande av nybyggnad för kemiska fackskolan. Jämte inrättandet av ett tidsenligt elektrokemiskt laboratorium samt av ett laboratorium för arbete med kemiskt-tekniska apparater i halvstor skala beredes genom denna nybyggnad också möjlighet till den kemiska fackskolans utvidning till obligatoriskt fyraårig liksom till utförande av tekniskt-vetenskapliga kemiska undersökningar av olika slag. Härigenom stå visserligen snart flera på senare åren av skilda korporationer och myndigheter skarpt framhållna önskemål inför sitt förverkligande, men ett oundgängligt villkor för ett tillfredsställande utnyttjande av de förmåner, som genom nybyggnaden kunna erbjudas den kemisk-tekniska forskningen och undervisningen, är, att också tillräckliga lärarkrafter i de kemiska ämnena stå till förfogande.

Visserligen har lärarkollegiet senast i yttrande av den 28 oktober 1914 uttalat, att den ökning i lärarkrafter, som blir erforderlig, därest kemiska fackskolan får fyraårig lärokurs, huvudsakligen kan inskränkas till inrättandet av en speciallärarbefattning i kemiskt-tekniska apparater, men redan vid den tiden förelåg ett yttrande från svenska teknologföreningens avdelning för kemi och bergsvetenskap, av vilket en annan mening kan utläsas. Vid utarbetandet av förslaget till nämnda yttrande, vilket antogs av nämnda avdelning av svenska teknologföreningen vid sammanträde den 23 maj 1914, hade de kommitterade tagit del av utlåtande, avgivet av 1906 års kommitté för den högre tekniska undervisningens ordnande, av lärarkollegiet eller särskilda dess ledamöter utarbetade läroplaner för 3- och 4-årig lärokurs i kemiska fackskolan, program för läroåret 1913—1914 vid tekniska högskolan samt »Önskemål angående undervisningen i fackskolan för kemisk teknologi» av tekniska högskolans studentkårs sektion för kemisk teknologi av år 1913. I detta yttrande säges sid. 10 bl. a.: »Så anser avdelningen ifråga om den *analytiska kemien*, att föreläsningar och övningar i *kvalitativ analys* böra pågå i samband med undervisning i *allmän kemi* liksom numera är fallet med övningar i *oorganisk syntes* — — —. Rörande den *teoretiska kemien* äro grundliga insikter i detta ämne av största vikt. Avdelningen vill därför föreslå, att detta ämne ingår i tredje årskursen och omfattar såväl *fysikalisk kemi* som teoretisk *elektrokemi*. Härigenom tillkommer i stället i sista årskursen ämnet *elektrokemisk teknologi*, omfattande elektrokemiens tekniska tillämpningar. — — —. Avdelningen har härvid icke förbisett, att utökningen av undervisningen i de kemiska läroämnena möjligen kan nödvändiggöra en ökning av lärarkrafterna»

Med den omfattning, den rena och tillämpade kemien har, och med det exempel-lösa uppsving, den kemiska industrien på senare tider fått, måste snart nog så stora krav på den kemiska fackskolans lärare komma att ställas, att kollegiet torde böra frångå sin ovvannämnda mening angående erforderlig utökning av antalet lärare inom denna fackskola i sådan mån, att det utom en speciallärare i läran om kemiskt-tekniska apparater även går i författning om inrättandet av en ny kemisk professur.

Denna professur skulle enligt vår mening omfatta *oorganisk kemi*, och innehavaren av densamma skulle som undervisningskyldighet ha att föreläsa och leda övningar i *oorganisk kemi* för första årskurserna av K och B*, därvid övningarna

* = kemiska och bergsvetenskapliga fackskolorna.

skulle omfatta såväl kvalitativ kemisk analys som oorganisk syntes, varjämte han skulle lämna ledning vid utarbetandet av examensarbeten i oorganisk kemi för de elever i fjärde årskursen av kemiska fackskolan, som så önska. Härigenom skulle den för undervisningen synnerligen viktiga förbättringen vinnas, att den första och grundläggande undervisningen i kemi vid högskolan komme i händerna på en enda och just på det området specialiserad lärare, under det att nu det olämpliga förhållande äger rum, att denna undervisning delas av två professorer, vilka dessutom samtidigt skola handhava var sin omfattande ehuru mera speciella del av kemien. Särskilt är kombinationen organisk och analytisk kemi otillfredsställande, som kollegiet tydligen torde ha erfårit vid denna professurs besättande, och med elektrokemiens nuvarande stora omfattning torde för professorn i oorganisk och elektrokemi den förra delen av professurens omfattning ej gärna ha karaktären av annat än en betungande sidouppgift.

Genom inrättandet av den nya professuren skulle professorn i oorganisk och elektrokemi bliva befriad från föreläsningar i ren oorganisk kemi och övningar i oorganisk syntes, varigenom för honom i stället skulle kunna komma möjlighet att föreläsa en sammanhängande kurs i teoretisk kemi samt att utvidga föreläsnings- och laboratoriekurserna i ren och teknisk elektrokemi, d. v. s. just vad som ovan anförts utgöra önskemålen inom teknologföreningens avdelning för kemi och bergsvetenskap och vad beträffande elektrokemien dessutom betingas av detta facks för varje dag allt större betydelse för vår industri.

Denna betydelse är bl. a. framhållen i Kungl. Maj:ts proposition nr 71 till 1916 års riksdag angående uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi i en sammanställning angående den elektrokemiska industriens utveckling, som här må återgivas, kompletterad för senare år:

Ar	Antal anläggningar.	Antal kilowatt.	Produktionsvärde i kronor enl. priser gällande före världskriget.
1904.....	8	9,000	4,500,000
1908.....	10	13,500	7,500,000
1911.....	14	25,000	11,000,000
1913.....	22	60,000	20,000,000
1915.....	36	78,000	31,000,000
1917.....	75	126,000	55,000,000

Undervisningen i detta för vårt lands industri och för vår vattenkrafts tillgodogörande så ytterst viktiga ämne har under årens lopp visserligen så småningom blivit bättre tillgodosedd vid vår tekniska högskola, men utvecklingen har gått i alltför långsamt tempo för att motsvara tidens krav. Ämnet representerades först av en docent (1894), så av en extralärare (1898), därpå av en lektor (1902) samt sedan (1908) av professorn i oorganisk och elektrokemi. Åt ämnet har emellertid f. n. ej ägnats mer än 2 föreläsningar i veckan under ett läsår. Detta gör det nödvändigt att inskränka den teoretiska delen av ämnet till ett minimum, som ligger något under vad som verkligen skulle behövas, under det att tiden för den tekniska elektrokemien, åt vilken blott kan anslås de sista månaderna av vårterminen, icke på något vis är tillräcklig för att lämna en behövlig översikt av de på ett flertal av den tillämpade

[239.]

kemiens område numera ingripande elektrokemiska metoderna. Detsamma gäller om antalet övningar; i avseende härpå må hänvisas till tvenne uppsatser av undertecknad Palmær: »Om elektrokemiska laboratorier och om undervisning i elektrokemi». (Teknisk tidskrift 1901) och »Ett och annat om undervisningen i det kemiska facket vid de tekniska högskolorna i Förenta Staterna» (Teknisk tidskrift 1914).

Också kan man med allt fog uppställa krav på att få en professur enbart i elektrokemi vid tekniska högskolan. Så är fallet vid flera av de tekniska högskolorna i Tyskland, oaktat vattenkraften och elektrokemien både absolut och i synnerhet relativt spelar en mycket mindre roll för detta land än för Sverige. Som exempel kan anföras, att vid tekniska högskolan i Hannover finnas fyra ordinarie professurer i de kemiska ämnena, nämligen en i oorganisk kemi, en i organisk kemi, en i elektrokemi och en i teknisk kemi — eller alldeles samma fördelning som enligt vårt nu framlagda förslag. Vi anmärka, att härvid ett antal ordinarie professurer i kemiska ämnen vid några av Tysklands tekniska högskolor ej uppgår till 4, vid andra åter äro betydligt flera t. ex. 8 i Dresden resp. Charlottenburg.

Vid tekniska högskolan i Zürich är antalet ordinarie professurer i de kemiska ämnena 7, varav 1 för »fysikalisk kemi och elektrokemi», något som sammanfaller med »teoretisk och elektrokemi», samt 1 för farmaceutisk kemi och 1 för agrikulturmateriell kemi, för vilka sistnämnda dock ingen motsvarighet finnes eller för närvarande behöves vid tekniska högskolan.

Emellertid anse vi, även med hänsyn till önskemålet att icke belasta eleverna med mer undervisning än som är strängt nödvändigt, att en särskild professur i teoretisk och elektrokemi vid högskolan vore tillfyllest.

För innehavaren av den nuvarande professuren i oorganisk och elektrokemi är det emellertid omöjligt å ena sidan att medhinna en tillfredsställande översikt över den elektrokemiska industrien och å andra sidan att, utöver den nuvarande tjänstgöringen, medhinna en tillfredsställande ledning av examensarbetena.

I samband härmed bör tydligtvis denna professors benämning lämpligen ändras till *professur i teoretisk och elektrokemi*.

Vidare skulle genom den föreslagna nya professurens tillkomst den nuvarande professorn i organisk och analytisk kemi bliva befriad från undervisningen i kvalitativ kemisk analys och därigenom kunna helt ägna sig åt den förra delen av den nuvarande professuren. Detta synes oss särdeles önskvärt ej blott på grund av den organiska kemiens karaktär av grundläggande ämne i förhållande till stora delar av den tekniska kemien, där exempelvis för vårt land så viktiga grenar av kemisk industri som socker- och cellulosaframställning m. fl. ha den organiska kemiens rön till förtäring, utan även emedan hos oss på senare tider en intensivt rent experimentell organisk-kemisk forskningsverksamhet med praktiskt syfte börjat bedrivas på skilda områden, såsom beträffande träkolning och tjärdestillation, acetylenens användning som utgångsmateriell för organiska produkter, sulfid- och sulfatcellulosaluternas tillgodogörande, torvens användning som kemiskt råmaterial, skifferoljor, konstgjorda färgämnen, läkemedel m. m. I samband härmed bör denna professors benämning ändras till *professur i organisk kemi*.

För såväl professorn i oorganisk och elektrokemi som för densamme i organisk och analytisk kemi skulle inrättandet av den nya professuren medföra en önskvärd lättnad i den dem nu åliggande undervisnings- och examinationsbördan, vilken vad ledandet av laborationer och anställandet av tentamina beträffar är direkt proportionell mot elevantalet. Som detta inom kemi- och bergsavdelningarna otvivelaktigt en följd är

framåt kommer att hålla sig vid maximum eller 60 stycken, sedan nybyggnaden kommit till stånd, så är det uppenbart, att den till vetenskaplig litterär eller experimentell verksamhet disponibla tid, som står dessa professorer till buds och som redan nu är alltför knapp, efter den fyraåriga kursens ikraftträdande kommer att bli minimal, om ej någon avlastning kommer till stånd, och skulle fackskolans professorskår ej vara större än nu, då med läsåret 1920—1921 den fjärde årskursen blir obligatorisk och därmed utarbetandet av examensarbeten kommer att uppta programmet för sista terminen i fjärde årskursen av kemiska fackskolan, så se vi ingen möjlighet att då få några sådana arbeten av nämnvärd kvalitet i gång.

För samtliga kemiprofessorer skulle en viss lättnad i handläggandet av remisser naturligen ock komma att bli en följd av den tänkta professurens tillkomst.

Sett såväl från synpunkten av läroämnenas omfattning som på den stundom framhållna, om ock enligt vår mening mindre lyckliga grunden, att samtliga professorer, som beröras av vårt förslag, också efter den nya professurens tillkomst få alldeles tillräckligt många övnings- och undervisningstimmar på schemat, för att deras avlöningar skola vara motiverade, så synes det oss att vi ha fullgoda skäl för vår hemställan om inrättandet av en professor i oorganisk kemi, och vi vilja i detta sammanhang framhålla, att under det på andra håll inom högskolan högst väsentliga förstärkningar av lärarkrafterna erhållits, så har i samband med omorganisationen och trots den kemiska industriens väldiga omfattning inom den kemiska fackskolan hittills endast den obetydliga förbättring vidtagits, att lektoratet i organisk och analytisk kemi liksom alla andra lektorat vid högskolan upphöjts till professor.

Till kompletterande av den förut gjorda jämförelse med förhållandena vid de tekniska högskolorna i vissa främmande länder vilja vi ock anföra, att vid den nyligen inrättade tekniska högskolan i Trondhjem finnas fyra ordinarie professorer i kemiska ämnen, nämligen en i allmän kemi, en i organisk kemi, en i teknisk oorganisk kemi och en i teknisk organisk kemi. Fördelningen av kemiens olika delar på de olika professorerna är således här något olika mot vårt förslag, i det exempelvis elektrokemien är delad så att den teoretiska delen därav behandlas av professorn i allmän kemi och den tekniska delen av professorn i teknisk oorganisk kemi. Det av oss framlagda förslaget till fördelning, som i det närmaste överensstämmer med förhållandet vid tekniska högskolan i Hannover, synes oss dock lämpligare.

Vinner vårt förslag vederbörligt bifall, blir det emellertid nödvändigt att också sörja för tillräckliga laboratorielokaler, och lyckligtvis stå sådana lätt att finna, ty sedan undervisningen i »elementarkemi» för vissa av högskolans övriga fackskolor nu med hänsyn bland annat till den förbättring av undervisningen i kemi vid elementarskolorna, som otvivelaktigt under årens lopp inträtt, ändrats till för de olika fackskolorna lämpade kurser i »teknisk kemi», och det torde vara överflödigt förena dessa kurser i »teknisk kemi» med laborationer, så yppar sig möjlighet att för ringa kostnad inreda den med »elementarkemi» betecknade avdelningen av nybyggnaden för kemiska fackskolan till organisk-kemisk institution, under det den föreslagna nya professorn får hand om den »allmänna kemiska avdelningen».

Vid nu berörda framställning är vidare fogad en översikt över den tjänstgöring, som med nuvarande terminsindelning förslagsvis skulle tillkomma de i skrivelsen omnämnda tre professorerna, angiven såsom föreläsnings- och övningsstimmar per vecka.

Med bokstäverna K. och B. representeras kemiska resp. bergsvetenskapliga fackskolan och de vidhängande siffrorna angiva årskurser.

[239.]

Professuren i oorganisk kemi.

Höstterminen		Vårterminen	
Föreläsning	Övning	Föreläsning	Övning
4	16	4	4 K ₁ B ₁ resp. K ₂ B ₂
—	—	—	6 K ₄ (examensarbete)
4	16	4	10

Professuren i teoretisk och elektrokemi.

Höstterminen		Vårterminen	
Föreläsning	Övning	Föreläsning	Övning
4	2 × 4 (grupper)	4	2 × 3 (grupper)
—	—	—	6 K ₈ och delvis B ₄
4	8	4	12 K ₄ (examensarbete)

Professuren i organisk kemi.

Höstterminen		Vårterminen	
Föreläsning	Övning	Föreläsning	Övning
4	—	4	8
—	—	—	6 K ₄ (examensarbete)
4	—	4	14

I avseende å denna översikt anføres av bemälda professorer vidare:

Med avseende därå att antalet föreläsningar för högskolans professorer i regel utgör 5 per vecka — något stadgande härom finnes som bekant icke — under det att i ovanstående förslag till tjänstgöring för ifrågavarande tre professorer endast upptagits 4 föreläsningar per vecka anhålla vi att få anföra följande.

Att en ny professur i de kemiska ämnena vid högskolan är nödvändig hava vi i vår huvudskrivelse sökt bevisa, men vi hava dock med hänsyn till den stora önskvärdheten av att icke belasta de studerande med flera föreläsningar än som synes strängt nödvändigt, för närvarande, d. v. s. tills mera erfarenhet angående den fyra-åriga lärokursen vunnits, ansett oss böra stanna vid ovan angivet antal föreläsningar. Härvid bör ock tagas i betraktande att de tre professorerna få ett betydligt antal övningar att leda — en undervisningsskyldighet som exempelvis vid universiteten medför reduktion av det där stipulerade antalet av 4 föreläsningar per vecka.

Beträffande professuren i kemisk teknologi, vilken för övrigt icke beröres av våra nu framlagda förslag, vilja vi anmärka, att en även för denna professur med hänsyn till det nytillkomna examensarbetet synnerligen välbehövlig avlastning eventuellt kan ske, efter inrättandet av den nya professuren, exempelvis genom överförandet av en grundläggande kurs i kvantitativ analys till professorn i organisk kemi, men hava vi icke ansett nödvändigt eller lämpligt att nu framlägga något förelägg härrom.

Lärarkollegiet säger sig hava funnit de i berörda framställning framlagda förslagen och skälen för desamma synnerligen beaktansvärda och

hemställer, att styrelsen måtte hos Kungl. Maj:t göra framställning om dels att den nuvarande professuren i oorganisk och elektrokemi måtte få benämnas professor i teoretisk och elektrokemi samt den nuvarande professuren i organisk och analytisk kemi professor i organisk kemi, dels att i högskolans stat uppföres en professor i oorganisk kemi. [239.]

Såsom jag redan erinrat, torde den kemiska fackskolans nybyggnad snart stå inför sin fullbordan. Betydelsen av de kemiska vetenskaperna och deras tillämpning inom den industriella verksamheten har redan vid byggnadsfrågans behandling blivit framlagd för riksdagen, och har riksdagen yttermera understrukt detta i det uttalande, varmed riksdagen beledsagade sitt beslut angående anvisande av det återstående beloppet av det utav 1916 års riksdag till ifrågavarande nybyggnad beviljade anslaget (1918 års riksdags skrivelse nr 8 A, punkten 213, sid. 111). Något ytterligare uttalande från min sida i dessa stycken torde därför näppeligen vara erforderligt.

Departements-
chefen.

Då nu ett äskande från högskolans sida föreligger om ett tillgodo-seende av de kemiska disciplinerna förmedelst ökade lärarkrafter, kan jag ej annat än skänka detta krav min tillstyrkan. Spörsmålet om inrättande av den föreslagna professuren i oorganisk kemi är visserligen icke en direkt konsekvens av nybyggnadsfrågan, men det torde ligga i öppen dag, att det skulle hämma den önskvärda utvecklingen av den kemiska ingenjörsutbildningen, därest lärarkrafterna vid högskolan i hithörande ämnen vore otillräckliga eller bundna vid speciella områden på ett sätt, som lade hinder i vägen för den bästa möjliga anordning av undervisningen i dessa ämnen. Den i samband med den ifrågasatta nya professuren nu föreslagna omgrupperingen av ämnesområdena för ifrågavarande professurer finner jag mig böra förorda.

Den nya professuren skall naturligen i avlönings- och pensionshän-seende likställas med förutvarande professurer. De avlöningsförmåner för den nya professuren, vilka böra uppföras på staten, bliva följaktligen 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem år. För åtnjutande av avlöningsförmånerna komma att gälla enahanda villkor som de, vilka nu äro stadgade för redan befintliga professurer vid högskolan och återfinnas i kungl. kungörelsen den 11 juni 1909. Ålders-tillägg torde böra utgå av åttonde huvudtiteln's förslagsanslag till ålders-tillägg.

[239.]

Ändrad be-
nämning av
professuren
i ångmaskin-
lära.

Å ordinarie stat för tekniska högskolan är för närvarande uppförd en professur i ångmaskinlära, vilken nu innehaves av professorn T. Lindmark.

I en till högskolans lärarkollegium ingiven skrift har Lindmark föreslagit, att kollegiet måtte vidtaga åtgärder för att namnet på den professur han innehade måtte ändras från »ångmaskinlära» till »ångteknik». Som motivering härför anför Lindmark följande:

Att namnet »ångmaskinlära» ej är fullt lämpligt torde vara uppenbart utan ingående motivering. Redan vid professurens inrättande inrymdes i densamma förutom kolfångmaskiner även ångpannor, kondensorer m. m. och måste därför åt namnet ångmaskinlära givas en ganska vid tolkning för att täcka professurens innehåll. Under de senaste årtiondena har ångturbinen på de flesta områden undanträngit ångmaskinen och ägnas i överensstämmelse därmed för närvarande mera tid åt undervisningen i ångturbiner än i ångmaskiner. En förändring av namnet från »ångmaskinlära» till »läran om ångmotorer» vore därför en enkel språklig ordförändring för att täcka såväl ångturbinmotorn som ångmaskinmotorn.

Emellertid håller jag före, att även namnet »läran om ångmotorer» ej är alldeles tillfredsställande. Ämnet, sådant det numera behandlas, omfattar ej blott själva ångmotorernas och deras hjälpapparaters teori och konstruktion. Dels inrymmer nämligen i professuren förutom ångpannor även planläggningen av ångcentraler och dessas samarbete med andra kraftcentraler särskilt vattenkraftcentraler. Dessa frågor kunna visserligen med en rymlig tolkning inordnas under namnet »läran om ångmotorer». Därjämte behandlas emellertid en hel del viktiga ångtekniska problem, såväl ur teoretisk som praktisk synpunkt, vilka problem ej alls behöva stå i direkt samband med vare sig ångturbin eller ångmaskiner. Bland dessa problem tillåter jag mig nämna avdunstningsfrågor, ångackumulering, transport av värme i form av ånga eller varmvatten m. m.

Det är tydligt, att den utveckling, som ångtekniken undergår, nödvändiggör en successiv förändring av professurens innehåll, för att eleverna skall kunna givas den utbildning, som vid varje tidpunkt motsvarar utvecklingens krav. För att professurens namn må motsvara dess innehåll, får jag därför föreslå, att professuren benämnas »ångteknik». Detta namn inrymmer såväl läran om ångmotorerna liksom även den allt kraftigare utveckling på ångområdet, vilken ej står i direkt samband med ångmotorerna.

Lärarkollegiet har förklarat sig till fullo gilla vad i nu berörda skrivelse innehålles och anhåller, att styrelsen ville hemställa om proposition till 1919 års riksdag om att professuren i ångmaskinlära måtte få från och med början av läroåret 1919—1920 benämnas professur i »ångteknik».

Departement-
chefen.

Mot det framställda förslaget om ändrad benämning av professuren i ångmaskinlära till professur i ångteknik har jag intet att i sak erinra. Framställning torde böra göras till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets förslag, dock att den ändrade benämningen först från och med år 1920 torde kunna vidtagas i den gällande staten för högskolan.

Å ordinarie stat för tekniska högskolan är uppfört till arvode at ett biträde för uppehållande av en del av rektors undervisningsskyldighet såsom professor ett belopp av 2,000 kronor.

Enligt den före år 1911 gällande staten för högskolan var för samma ändamål uppfört ett belopp av enahanda storlek, 2,000 kronor. 1906 års kommitté för den högre tekniska undervisningens ordnande hade i fråga om denna anslagspost framhållit, att det dåvarande anslaget visat sig otillräckligt; att man dittills kunnat reda sig utan en förhöjning hade berott på särskilda förhållanden. Enligt kommitténs förmenande kunde arvodet till den vikarierande läraren, i betraktande av fordringarna för hans kompetens och den ifrågavarande undervisningens omfattning, ej gärna bestämmas till lägre belopp än 4,000 kronor.

De sakkunniga, vilka sedermera år 1910 tillkallades för att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid fortsatt beredande av frågan om den högre tekniska undervisningens ordnande, hade framhållit, hurusom till följd av det ökade elevantalet det bleve nödvändigt att höja arvodet för den, som uppehölle en del av rektors undervisningsskyldighet. Denna ökning var i de sakkunnigas statsförslag upptagen med 1,000 kronor för år 1913; arvodet skulle för detta och följande år sålunda belöpa sig till 3,000 kronor.

I den framställning angående fastställande av stat för högskolan för år 1913, som gjordes till 1912 års riksdag, upptogs emellertid det dittillsvarande beloppet, 2,000 kronor, oförändrat, och har därutinnan sedermera någon ändring icke vidtagits.

Nu har i en till högskolans styrelse ingiven skrift förste byråingenjören, civilingenjören P. A. Karlson, vilken förordnats att tills vidare uppehålla den del av undervisningen i väg- och brobyggnadslära, från vilken professor Magnell i egenskap av rektor är befriad, hemställt om utverkande av höjning av ifrågavarande vikariearvode till 4,800 kronor för läsåret. Karlson har till stöd härför anfört följande:

Sedan styrelsen för tekniska högskolan jämlikt beslut den 6 september 1915 förordnat mig att tills vidare uppehålla den del av undervisningen i väg- och brobyggnadslära, från vilken professor Magnell i egenskap av rektor är befriad, har jag under läroåren 1915—1916, 1916—1917 och 1917—1918 i egenskap av vikarie uppehållit förenämnda del av professuren i väg- och brobyggnadslära vid tekniska högskolan.

Den mig åliggande undervisningsskyldigheten, som, på sätt närmare framgår av tidtabellen för undervisningen vid högskolan, omfattat 2 föredragstimmar och 9 övningstimmar i veckan under höstterminen och 10 övningstimmar i veckan under vårterminen, har motsvarat sammanlagt 30 föredragstimmar och 135 övningstimmar under höstterminen och 185 övningstimmar under vårterminen eller sålunda sammanlagt 30 föredragstimmar och 320 övningstimmar per läroår.

[239.]

Höjning av arvodet at ett biträde för uppehållande av en del av rektors undervisningsskyldighet såsom professor.

[239.]

Enär emellertid förenämnda vikariat kan anses motsvara hälften av den med professuren i väg- och brobyggnadslära förenade undervisnings- och tjänstgörings-skyldigheten, torde härav utan vidare framgå, att det hittills utgående arvodet, 2,000 kronor för läroår, icke stått i någon rimlig proportion till arbetets art och omfattning och icke tillnärmelsevis utgjort skälig ersättning för vikariatets uppehållande.

De till högskolans speciallärare utgående arvoden beräknas, enligt vad jag erfarit, numera efter *lägst* 25 kronor per föredragstimme och 12 kronor 50 öre per övningstimme. Efter enahanda beräkningsgrund skulle arvodet för uppehållande av nu ifrågavarande vikariat komma att uppgå till *lägst* 4,750 kronor eller i avrundat tal till 4,800 kronor för läroår räknat.

På grund av det anförda och då arvodet till vikarien för ovan omförmälda del av professuren i väg- och brobyggnadslära torde böra beräknas åtminstone på sådant sätt, att vikariatsinnehavaren icke kommer i sämre ställning än högskolans speciallärare, får jag härigenom värdsamt anhålla, att styrelsen för tekniska högskolan be-
bagade på ovan angivna skäl utverka, att det till vikarien för uppehållande av den del av undervisningen i väg- och brobyggnadslära, från vilken professor Magnell i egenskap av rektor är befriad, utgående arvodet måtte höjas till 4,800 kronor för läroår.

Lärarkollegiet föreslår en höjning av arvodet till 5,000 kronor eller åtminstone till det belopp, 4,800 kronor, som i nyssnämnda skrivelse begärts. I avseende härå yttrar sig kollegiet på följande sätt:

Med anledning av den mycket betydande ökningen i rektors arbetsbörda, som uppkommit till följd av ökningen av såväl lärar- som elevantalet och av lokalernas antal samt till följd av högskolans uppdelning på skilda lokaler, har den tjänstgöring, som ovannämnda lärarbiträde måste svara för, blivit allt mera krävande.

Att den nuvarande biträdande lärarens tjänstgöring motsvarar en mycket betydande del av professurens tjänstgöringsskyldighet framgår av ansökningen om arvodesförhöjning från nämnde lärare. Att ett sådant förhållande även för framtiden måste bli rådande, anser kollegiet ofrånkomligt.

Rörande de kvalifikationer, som måste fyllas av läraren i fråga, är det givet, att han bör hava till fullo samma kompetens, som i allmänhet bör fordras av en professorsvikarie.

Såsom inhämtas av kommitténs för den högre tekniska undervisningens ordnande betänkande av år 1908, sid. 180, hade denna kommitté föreslagit hans arvode till 4,000 kronor per år, och de år 1917 särskilt tillkallade sakkunniga för avgivande av yttrande rörande förslaget till nya stadgar för högskolan hava föreslagit, att nämnda lärarbiträde borde, under förutsättning att han sköter professurens hela undervisning, hava full professorslön. Under återopande av det nu anförda anser sig kollegiet böra föreslå, att styrelsen ville avlåta underdänig hemställan om att berörda arvode i 1920 års stat måtte höjas till 5,000 kronor eller åtminstone till det belopp, 4,800 kronor, som den nuvarande biträdande läraren begär.

Departement-
chefen.

Att ifrågavarande vikariatsarvode å 2,000 kronor, varmed det för närvarande utgår, är otillräckligt och i behov av ökning anser jag vara fastslaget. Tvekan torde nu endast kunna råda om med huru stort belopp detsamma skäligen bör höjas. Vid övervägande härav har jag funnit mig böra tillstyrka en höjning med 2,000 kronor till 4,000 kronor, eller allt-

så till samma belopp, som, på sätt ovan nämnts, 1906 års kommitté ansett för ändamålet erforderligt. [239.]

Å tekniska högskolans ordinarie stat finnes för närvarande uppförd en kvinnlig skrivbiträdesbefattning med avlöning efter den för dylika biträden av andra graden fastställda lönetypen. Kvinnligt skrivbiträde.

Lärarkollegiet har nu hemställt om uppförande å högskolans stat av ytterligare en kvinnlig skrivbiträdesbefattning med avlöning efter första graden.

Kollegiet anför i detta avseende följande:

Såsom en följd av högskolans utveckling hava skrivgöromålen på kansliet betydligt ökats, och kollegiet anser sig därför böra påpeka den besparing, som skulle vinnas genom fast anställande av ytterligare ett kvinnligt skrivbiträde.

För att visa det lämpliga häruti torde endast behöva påpekas, att de utbetalningar, som måst göras under år 1917 för extra skrivhjälp, belöpa sig till 2,971 kronor.

Då detta belopp rätt mycket överstiger avlöningen till ett skrivbiträde och det icke kan undvikas, att extra skrivhjälp blir avsevärt dyrare per timme än skrivning utförd av fast anställd person, synes det kollegiet givet, att tiden nu är inne att anställa ytterligare åtminstone en sådan.

Kollegiet anser sig därför böra föreslå, att styrelsen ville avlåta hemställa om anslag å högskolans ordinarie stat för avlönande av ännu ett kvinnligt skrivbiträde av första graden från och med år 1920.

Lärarkollegiets ifrågavarande framställning synes mig befogad.

I avseende å avlöningsförmånerna för kvinnliga biträden av såväl första som andra graden vill jag erinra, hurusom statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag framlagt förslag om en höjning av den till sådana biträden nu utgående avlöningen. Enligt detta förslag skulle kvinnligt biträde i Stockholm av första graden erhålla en avlöning av 1,600 kronor, därav 1,100 kronor lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, varjämte skulle kunna efter respektive 5, 10 och 15 år komma tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor; skolande av ålderstillägget 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar. Dessa avlöningsförmåner torde följaktligen böra ifrågakomma för det nu föreslagna nya skrivbiträdet vid högskolan. För denna tjänst torde vidare böra gälla de villkor och bestämmelser, vilka kunna komma att utfärdas angående kvinnliga biträdesbefattningar i allmänhet.

I avseende å biträden av andra graden har föreslagits en avlöning av 2,000 kronor, därav 1,300 kronor lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, varjämte skulle kunna komma ålderstillägg på sätt för första gradens biträden ifrågasatts. Dessa avlöningsförmåner skulle alltså tillkomma den redan nu å högskolans stat uppförda biträdes-

Departements-
chefen.

[239.] befattningen, i följd varav ändring i högskolans stat av denna anledning påkallas.

Laboratorie-
vaktmästare
vid kemiska
laboratoriet.

I en till lärarkollegiet ingiven skrivelse hava den kemiska fackskolans lärare, professorerna Palmær, Holmberg och Kullgren hemställt om åtgärder för inrättande av en ny laboratorievaktmästarbefattning vid högskolans kemiska fackskolas laboratorier från och med den 1 juli 1920. I detta avseende anföra bemälda professorer:

Redan i Kungl. Maj:ts proposition nr 71 till 1916 års riksdag framhålles, att en ny laboratorietjänarbefattning torde behöva inrättas, då den nya byggnaden för kemiska fackskolan bliver färdig. Detta var ju ursprungligen beräknat att bliva fallet till hösten 1919 men har numera på grund av rådande svåra byggnadsförhållanden framskjutits ett år. Då vi hava svårt att föreställa oss, att något ytterligare uppskov skall behöva inträffa, så torde frågan nu böra upptagas. Att en ny sådan befattning är alldeles nödvändig vid den betydande utveckling av laboratorierna, som förestår, torde näppeligen behöva närmare motiveras, och vi hemställa således om åtgärders vidtagande för inrättandet av en ny laboratorievaktmästarbefattning vid högskolans kemiska fackskolas laboratorier fr. o. m. 1 juli 1920.

Under återopande av nämnda skrivelse har lärarkollegiet anhängit om uppförande å högskolans stat av anslag till avlönande av ännu en laboratorievaktmästare vid kemiska laboratoriet från och med år 1920.

Departements-
chefen.

På sätt framgår av det vid propositionen nr 71 till 1916 års riksdag angående anslag till uppförande av ny laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 21 januari 1916 framhöll dåvarande departementschefen, hursom, enligt vad han inhämtat, en ny, som det då benämndes, laboratorietjänarbefattning behövde inrättas. Nybyggnaden beräknas nu bliva färdig under loppet av år 1920, och den ifrågavarande vaktmästarbefattningen torde följaktligen då böra vara tillstätt. Lärarkollegiets förslag anser jag mig alltså böra tillstyrka.

I fråga om avlöning m. m. torde förevarande befattninghavare böra likställas med övriga laboratorievaktmästare. Härjämte erfordras en mindre jämkning av den i staten nu förekommande anmärkning 1 rörande laboratorievaktmästarnas fördelning på särskilda avdelningar.

I detta sammanhang torde jag vidare böra erinra om 1918 års lagtima riksdags beslut att öka avlöningen för en var av de å tekniska högskolans stat uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattninghavare. Den ordinarie staten för tekniska högskolan lär i anledning av detta riksdagens beslut böra ökas med 8,950 kronor.

Under åberopande av vad sålunda under denna punkt anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

[239.]

dels med förklarande att den nuvarande professuren i oorganisk och elektrokemi vid tekniska högskolan skall från och med ingången av år 1920 förvandlas till en professur i teoretisk och elektrokemi samt att den nuvarande professuren i organisk och analytisk kemi vid högskolan skall från och med samma tidpunkt förvandlas till en professur i organisk kemi, å ordinarie stat för högskolan uppföra en ny professur i oorganisk kemi med enahanda avlöningsförmåner, som äro stadgade för övriga professorsbefattningar vid högskolan, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

dels förklara, att nuvarande professuren i ångmaskinlära vid högskolan skall från och med ingången av år 1920 förvandlas till en professur i ångteknik;

dels höja det å ordinarie stat för högskolan uppförda anslaget åt ett biträde för uppehållande av en del av rektors undervisningsskyldighet såsom professor från dess nuvarande belopp, 2,000 kronor, med 2,000 kronor till 4,000 kronor;

dels i avseende å avlöningen för det å högskolans ordinarie stat uppförda kvinnliga skrivbiträdet vidtaga den ändringen, att i stället för avlöning å 1,600 kronor, därav lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor, jämte rätt till två ålderstillägg, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 år, uppföres en avlöning av 2,000 kronor, därav 1,300 kronor lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, jämte rätt till tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor, efter respektive 5, 10 och 15 år, skolande av ålderstillägget 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar, med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de villkor och bestämmelser, vilka kunna komma att utfärdas angående kvinnliga biträdesbefattningar;

dels å ordinarie stat för högskolan uppföra en ny

kvinnlig skrivbiträdesbefattning med en avlöning av 1,600 kronor, därav 1,100 kronor lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, jämte rätt till tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor, efter respektive 5, 10 och 15 år, skolande av ålderstillägget 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar, ävensom med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de villkor och bestämmelser, vilka kunna komma att utfärdas angående kvinnliga biträdesbefattningar;

dels å ordinarie stat för högskolan uppföra ytterligare en laboratorievaktmästare med enahanda avlöningsförmåner, som äro stadgade för övriga laboratorievaktmästarbefattningar vid högskolan, och med skyldighet att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

dels vid bifall till vad senast föreslagits besluta, att vederbörande i staten nu förekommande anmärkning 1 rörande laboratorievaktmästarnas fördelning på särskilda avdelningar av högskolan skall erhålla följande ändrade lydelse: »Av laboratorievaktmästarna äro tre anställda vid kemiska laboratoriet, två vid bergsskolan, tre vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna samt tre vid mekaniska laboratorierna»;

dels ock för genomförande av omförmälda förändringar i högskolans ordinarie stat, så vitt de avse ändring i anslagsbelopp eller uppförande av nya anslag ävensom för beredande av ökad avlöning åt de å tekniska högskolans stat uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare höja högskolans *ordinarie* stat från dess nuvarande belopp, 387,800 kronor, med 22,350 kronor till 410,150 kronor.

Ökat anslag.

[240.]

Speciallärare
i elektrotek-
nik, extra
laboratie-
vaktmästare
m. m. vid
tekniska
högskolan.

3. Speciallärare i elektroteknik, extra laboratorievaktmästare m. m. vid tekniska högskolan. Till arvode åt en speciallärare i elektroteknik har för vartdera av åren 1915 och 1916 beviljats ett extra anslag av 2,500 kronor. Alltsedan år 1917 har det utgått med ett till 3,000 kronor förhöjt belopp. Från och med sistnämnda års ingång hade nämligen de av 1906 års kommitté föreslagna laboratorskurserna kunnat in-

föras i full utsträckning, varigenom ifrågavarande lärare erhållit full tjänstgöring. Arvodet upptogs också till det av kommittén föreslagna beloppet, 3,000 kronor.

[240.]

Speciallärare i elektroteknik.

Tekniska högskolans styrelse har nu i skrivelse den 28 augusti 1918 hemställt om beviljande på extra stat för år 1920 av ett till 4,000 kronor förhöjt arvode till specialläraren i elektroteknik. Styrelsens hemställan grundar sig på en av mekaniska fackskolans lärare till högskolans lärarkollegium ingiven skrivelse angående utvidgad undervisning i ämnet elektroteknik för nämnda fackskola.

I denna skrivelse anföres i huvudsak följande:

För närvarande åtnjuter fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi undervisning i elektroteknik endast under 2:dra årets vårtermin och då tillsammans med fackskolorna S:1, B:1, V och K.¹⁾ Undervisningen omfattar 3 föreläsningstimmar i veckan, men däremot inga laborationsövningar. Under denna korta undervisningskurs behandlas enligt programmet: »Inledande grundbegrepp. Elektriska generatorers, motorers, transformatorers och ackumulatorers anordning och verknings-sätt. Elektriska lampor. Olika slag av ledningssystem.»

Att för de flesta mekaniska ingenjörer en så litet ingående undervisning i elektroteknik är synnerligen otillräcklig torde säkerligen ej behöva närmare motiveras. Elektrotekniken och maskinindustrien äro numera på många områden så sammanvävda med varandra, att det anses farligt för en mekanisk ingenjör att så litet känna till fundamenten i elektrotekniken, som måste vara fallet, om han enbart grundar sitt vetande på undervisningen vid tekniska högskolan. De flesta motorer, vare sig för ånga, gas, petroleum eller vatten, äro numera kopplade till elektriska generatorer, liksom elektromotorerna ofta äro kopplade till pumpar, fläktar och andra maskiner. En mekanisk ingenjör möter därför vid dylika anläggningar ej blott mekaniska utan även elektriska frågor, och om man än ej kan göra anspråk på att han skall vara utbildad elektriker, så bör han dock så mycket förstå de elektriska maskinernas arbetssätt och provningsmetoder, att han kan utföra enklare provningar.

På grund härav måste undervisningen utökas såväl med föreläsningar som framför allt med laborationsövningar. Fackskolorna S och B erhålla för närvarande en dylik utvidgad undervisning, i det att denna fortsättes under 3:dje årets hösttermin med 2 föreläsningstimmar och 3 övningstimmar per vecka. Denna del av undervisningen omfattar enligt programmet: »Metoder och apparater för mätning av motstånd, spänning, ström, effekt och energi. Mätningar å elektriska maskiner och transformatorer. Beräkning av elektriska anläggningar och ledningsnät.» Ehuru även denna utvidgade kurs giver en elektrisk utbildning endast i minsta möjliga utsträckning, bör likväl en avsevärd förbättring ernås i jämförelse med förhållandena för närvarande, om den mekaniska fackskolans elever bereddes tillfälle att tillsammans med fackskolorna S och B få undervisning enligt ovannämnda program.

Några väsentliga svårigheter för genomförandet härav torde ej möta. Eventuellt erfordras något ökade assistentkrafter. Vad beträffar ökningen i antalet veckotimmar

¹⁾ = resp. första årskursen av fackskolan för skeppsbyggeri, första årskursen av fackskolan för bergsvetenskap, fackskolan för väg- och vattenbyggnad samt fackskolan för kemisk teknologi.

[240.] för 3:dje årets hösttermin skulle denna enligt ovanstående utgöra 5 timmar. Om ingen ändring i övrigt vidtoges, skulle timantalet ökas från 33 $\frac{1}{2}$. Härvid är emellertid att märka, att det ju alltid finnes möjlighet till en viss omflyttning liksom även till bortväljandet av ämnet byggnadslära, vilket ingår i höstterminens program likaledes med 5 veckotimmar.

På grund av ovan anförda föreslås, att i programmet för den mekaniska fackskolan intages för 3:dje årskursens hösttermin ämnet nr 13, elektroteknik, med 2 föreläsningstimmar och 3 övningstimmar per vecka.

Lärarkollegiet förklarar sig finna de i denna skrivelse anförda skäl fullgoda och yttrar i förevarande avseende vidare:

Emellertid anser kollegiet, att på grund av den ofantligt ökade användning, som elektrotekniken vunnit under senare tiden även inom det kemiska samt väg- och vattenbyggnadsfacket, dessa fackskolor även böra komma i åtnjutande av den ifrågasatta ökade undervisningen i elektroteknik. Någon utvidgad föreläsningsskyldighet för läraren skulle förslaget realisera ej medföra, men väl ökat arbete för laborationer och examination. Kollegiet anser det belopp, varmed avlöningen för speciallärare, som nu är 3,000 kronor om året, skulle behöva ökas för att motsvara det ökade arbetet, böra kunna inskränkas till 1,000 kronor om året och föreslår därför, att styrelsen ville framställa förslag om proposition, att anslaget på extra stat till specialläraren i elektroteknik måtte för år 1920 höjas med 1,000 kronor till 4,000 kronor.

Departementschefen.

Av de skäl, som anföras i skrivelsen från den mekaniska fackskolans lärare, finner jag en utökning av undervisningen i elektroteknik väl befogad. Vad arvodet åt ifrågavarande speciallärare beträffar, har jag intet att erinra mot att detsamma, i enlighet med vad som föreslagits, bestämmas till 4,000 kronor.

Extra laboratorievaktmästare.

Bland de av tekniska högskolans styrelse framburna anslagsäskandena avse åtskilliga beredande av medel till ökad vaktbetjäning vid vissa laboratorier.

Å högskolans ordinarie stat äro för närvarande uppförda:

1 förste vaktmästare.....	med en begynnelse-lön av kronor	1,900: —
1 vaktmästare	» » » » »	1,600: —
1 verkmästare	» » » » »	2,200: —
1 maskinist	» » » » »	1,900: —
10 laboratorievaktmästare, en var »	» » » » »	1,900: —
1 reparatör	» » » » »	1,900: —
2 portvakter, vardera med ett arvode av	»	150: —

Enligt en i staten intagen anmärkning äro av laboratorievaktmästarna två anställda vid kemiska laboratoriet, två vid bergsskolan, tre vid elek-

trotekniska och fysiska laboratorierna samt tre vid mekaniska laboratorierna. [240.]

Härjämte har riksdagen på extra stat för år 1919 anvisat:

till arvode åt en vaktmästare	kronor 1,570: —
» » » en maskinist	» 1,865: —
» » » två portvakter	» 300: —
» » » en vaktmästare, tillika preparator	» 2,160: —

Nu senast emförmälda befattningar, undantagandes vaktmästaren-preparatorn, komma att bli behöfliga blott till dess högskolans fullständiga utbyggande genomförts. Vaktmästaren-preparatorn är egentligen avsedd för den mineralogisk-geologiska avdelningen men ej uteslutande fästad vid densamma.

För att kunna beräkna de årliga omkostnaderna för de olika laboratorierna och institutionerna anmodade högskolestyrelsen de särskilda lärare, som hade samlingar och laborationer, att avgiva kostnadsberäkningar för sina respektive institutioner. I dessa kostnadsberäkningar hava för åtskilliga laboratoriers och institutioners vidkommande krav gjorts gällande angående medel till anställande av laboratorer och assistenter ävensom till ökad vaktbetjäning och biträde vid laboratoriernas skötsel. Jag anser dessa krav åtminstone i vad de angå ökad vaktbetjäning i viss mån förtjäna beaktande, varemot jag icke finner mig kunna under förhandenvarande förhållanden tillmötesgå önskningarna om ökat biträde i form av särskilda laboratorers och assistenter. Det föreliggande behovetsynes mig kunna tills vidare bära tillgodoses medelst särskilda laborativaktmästare.

Jag vill nu i korthet omnämna de önskingar, som i sistberörda avseende kommit till synes i vederbörande lärares kostnadsberäkningar.

Förbränningsmotorlaboratoriet: I avseende å detta laboratorium anføres beträffande behovet av vaktbetjäning, att för närvarande endast en vaktmästare finnes fast anställd för skötseln såväl av det om ifrågavarande som åtskilliga andra laboratorier. Då det redan under år 1918 visat sig, att denne vaktmästare icke medhinner att betjäna samtliga de laboratorier, för vilka han är avsedd och detta i ännu högre grad blir fallet, när laboratoriet blir fullt utnyttjat, kräves tills vidare en extra laboratorietjänare, vilken helt blir sysselsatt på förbränningsmotorlaboratoriet. För ändamålet beräknas ett belopp av 2,400 kronor.

Ångtekniska laboratoriet: För ångtekniska laboratoriet framhålles behovet av minst en laboratorietjänare eller montör, vilken bör vara händig samt erfaren i såväl rörarbeten som ångpannors eldning och skötsel. För denne beräknas ett belopp av likaledes 2,400 kronor.

[240.]

Hydrauliska laboratoriet: För detta laboratorium har beräknats till extra arbetshjälp en summa av 1,200 kronor. I detta avseende anföres följande:

I vattentornet med den öppna turbinbassängen samt montagemöjligheter för turbinskåp å olika höjd kräves rätt mycket arbete för iordningställande för olika försök samt dessutom en hel del material. Detta motiverar, bland annat, extra arbets-hjälp. Det må påpekas, att laboratorievaktmästaren i framtiden nödvändigtvis måste befrias från tjänstgöring å byggnadstekniska och materialprovningstilläggslaboratorierna, för att han må kunna effektivt betjäna hydrauliska laboratoriet. Den nuvarande anordningen bliver inom en nära framtid alldeles ohållbar.

Vattenbyggnadslaboratoriet: Beträffande behovet av arbetshjälp för detta laboratorium anföres följande:

Sannolikt blir snart erforderligt att anställa ännu en laboratorievaktmästare å väg- och vattenbyggnadslaboratoriet; tills vidare kan emellertid — ehuru sannolikt med sänre ekonomi — erforderlig arbetshjälp erhållas genom mera tillfällig anställning av hjälparbetare.

För ändamålet beräknas för år 1920 ett belopp av 2,000 kronor.

Laboratoriet för byggnadsstatik: Till en laboratorievaktmästare beräknas 2,500 kronor.

Till motivering anföres, att arbetet å laboratoriet för sitt rationella bedrivande kräver ett kontinuerligt arbete. Betjäningen å laboratoriet utgöres för närvarande av 1 vaktmästare, som *dessutom* skall betjäna tre andra professorer och en speciallärare vid deras omfattande arbeten (professorerna i byggnadsteknik, i vattenmotorer och i bergsmekanik samt specialläraren i metallernas egenskaper). Något nämnvärt bistånd kan under sådana omständigheter icke erhållas från förefintlig vaktmästare. För arbetets bedrivande kräves en vaktmästare, som ägnar hela sin tid åt arbetet å laboratoriet.

Varken lärarkollegiet eller styrelsen hava närmare uttalat sig i fråga om nu berörda anslagskrav. Ifrågavarande belopp äro inräknade i det anslag, som från styrelsens sida äskas till laboratorieassistenter.

Departement-
schefen.

De sålunda framställda kraven på extra arbetshjälp betingas därav, att genom den nya högskolebyggnadens tillkomst laboratorier antingen nyinrättats eller fått bättre och vidgade arbetsmöjligheter.

De framställda önskingarna avse anställande av tre laboratorievaktmästare (tjänare), en vid vart och ett av tre laboratorier, 1 vaktmästarbiträde vid ett laboratorium och extra arbetshjälp vid ett laboratorium. Sammanlagda arvodessumman, som begäres, belöper sig till 10,500 kronor. Jag har funnit mig icke i allo kunna tillmötesgå de framlagda kraven i förevarande avseende. Då emellertid tydligen något måste göras för att förskaffa laboratorieföreståndarna önskad arbetshjälp, har jag trott mig böra

tillstyrka beredande av arvoden till anställande av tre extra laboratorievaktmästare. I fråga om fördelningen av dessa vaktmästare på de olika laboratorierna torde det få ankomma på högskolans lärarkollegium att efter hörande av vederbörande laboratorieföreståndare träffa närmare bestämmelser. Med hänsyn till att begynnelseavlöningen för ordinarie laboratorievaktmästare för närvarande utgår med 1,900 kronor, torde med tillämpning av sedvanligt avdrag för belopp, motsvarande pensionsavgift, arvodet till extra laboratorievaktmästare böra bestämmas till 1,865 kronor. Till tre sådana vaktmästare skulle alltså erfordras 5,595 kronor.

[240.]

För år 1919 har riksdagen anvisat:

till fyllnadsarvode åt rektors biträde vid tillsyn av byggnaderna m. m.

» förhöjning av sekreterarens arvode	»	1,000: —
» » » kamrerarens »	»	1,000: —
» arvode åt en speciallärare i teknisk kemi	»	1,200: —
» » » » » skogsskötsel	»	600: —
» » » » » bokföring	»	750: —
» » » » » fotografi	»	500: —
» extra arbetshjälp vid biblioteket	»	1,500: —
» arvode åt en vaktmästare	»	1,570: —
» » » maskinist	»	1,865: —
» » » två portvakter	»	300: —
» » » en vaktmästare, tillika preparator	»	2,160: —

Fyllnadsarvode åt rektors biträde, förhöjning i sekreterarens och kamrerarens arvoden, arvoden åt åtskilliga speciallärare, extra arbetshjälp vid biblioteket samt arvoden till viss vaktbetjäning.

Styrelsen har nu anhållit om medel till omförmälda ändamål jämväl under år 1920. Jag anser, att för år 1920 bör till sagda ändamål äskas anslag till enahanda belopp, som beviljats för år 1919.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departementschefen.

att för tekniska högskolan anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 23,040 kronor, att för nedan angivna ändamål utgå med högst följande belopp: till fyllnadsarvode åt rektors biträde vid tillsyn av byggnaderna m. m. kronor 1,000: —

» förhöjning av sekreterarens arvode	»	1,000: —
» » » kamrerarens »	»	1,000: —
» arvode åt en speciallärare i teknisk kemi	»	1,200: —

till arvode åt en speciallärare i skogs- kronor	
skötsel.....	» 600: —
» arvode åt en speciallärare i bok- förling.....	» 750: —
» arvode åt en speciallärare i foto- grafi.....	» 500: —
» arvode åt en speciallärare i elektro- teknik.....	» 4,000: —
» extra arbetshjälp vid biblioteket	» 1,500: —
» arvode åt en vaktmästare	» 1,570: —
» » » » maskinist	» 1,865: —
» » » två portvakter	» 300: —
» » » en vaktmästare, tillika preparator	» 2,160: —
» arvoden åt extra laboratorievakt- mästare	» 5,595: —
tillhopa kronor 23,040: —	

[241.]

Samlingar
och laboratio-
ner, diverse
utgifter för
bränsle, lys-
hållning m. m.
samt utrust-
ning av de
nya laborato-
rierna vid
tekniska
högskolan.
Samlingar
och
laborationer.

4. **Samlingar och laborationer, diverse utgifter för bränsle, lys-
hållning m. m. samt utrustning av de nya laboratorierna vid tekniska
högskolan.** Å ordinarie stat för tekniska högskolan är för närva-
rande uppfört ett anslag å 17,500 kronor till samlingar och laborationer.
För samma ändamål utgick för år 1917 ett extra anslag å 25,500 kronor
och för år 1918 ett extra anslag å 30,000 kronor. Härjämte har riksdagen
på tilläggstat för år 1918 för ändamålet anvisat ett belopp av 17,500
kronor. För år 1919 är motsvarande anslag uppfört med 50,000 kronor.

Det belopp, som från högskolans sida för ifrågavarande ändamål be-
gärdes på extra stat för år 1919, utgjorde 64,500 kronor. Lärarkollegiet
motiverade då detta anslagskrav med följande ord:

Rörande anslag för de nya laboratorierna och samlingarna anmäler kollegiet, att
den av Kungl. Maj:t i brev den 26 juni 1915 till statskontoret angående tekniska hög-
skolans stat för år 1916 anbefallda utredningen angående det antagliga stadigvarande
behovet av anslag till samlingar och laborationer m. m. ännu ej kunnat av lärarkolle-
giet verkställas, enär erfarenhet hitintills ej kunnat vinnas rörande de årliga omkost-
naderna för desamma.

Med tanke på att priserna å de förbrukningsartiklar, som äro erforderliga för la-
borationerna, stigit med i genomsnitt c:a 100 % mot de, som gällde, då 1906 års kom-
mitté beräknade det erforderliga anslaget till samlingar och laborationer till 54.100 kronor
per år, anser kollegiet, att detta belopp bör ökas med åtminstone 50 % för år 1919 eller
till i runt tal 82,000 kronor. Skillnaden emellan 82,000 kronor och det i ordinarie

staten upptagna anslaget till samlingar och laborationer, 17,500 kronor, utgörande 64,500 kronor, bör sålunda begäras å extra stat. [241.]

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av denna fråga (jfr statsverkspropositionen till 1918 års riksdag, åttonde huvudtiteln, punkt 204), erinrade jag, hurusom vid föregående äskanden av extra anslag för berörda ändamål lärarkollegiet ävenledes grundat sig på de av 1916 års kommitté för den högre tekniska undervisningens ordnande gjorda beräkningarna. Detta äskande hade städse överstigit de av Kungl. Maj:t hos riksdagen begärda och av riksdagen beviljade beloppen. Vid nedsättningen hade hänsyn tagits till att från elevavgifterna skulle kunna lämnas tilläventyrs erforderliga tillskott till fyllande av behovet av medel till samlingar och laborationer. Då lärarkollegiet påyrkade ett mer än dubbelt så stort extra anslag, ansåg jag detta av samma skäl tarva någon nedsättning. På min tillstyrkan föreslog Kungl. Maj:t, att det extra anslaget för år 1919 sattes till 50,000 kronor. Riksdagens beslut utföll ock i enlighet härmed.

Nu har styrelsen i skrivelser den 28 augusti och den 1 november 1918 framlagt förslag om beredande av medel för ifrågavarande ändamål såväl för år 1920 som för år 1919.

Styrelsen åberopar en av lärarkollegiet i ämnet till styrelsen avlåten skrivelse, däri lärarkollegiet — efter erinran om vad kollegiet anförde i sin ovanberörda framställning angående anslagsäskanden för år 1919 — yttrar följande:

Sedan nämnda framställning avtattades, hava oerhörda prisstegringar inträtt på alla förbrukningsartiklar och utensilier av alla slag.

Att anslaget i fråga för år 1920 skall komma att erfordras högst väsentligt ökat är uppenbart, men att med någon säkerhet beräkna det exakta beloppet är av flera skäl ogörligt. För det första är det omöjligt att avgöra det prisläge, som 1920 blir rådande, och för det andra är det icke möjligt att av den ringa erfarenhet, som hittills stått till buds rörande kostnader för de nya laboratoriernas drift, påräkna behovet av förnödenheter.

Givetvis måste man under nu rådande förhållanden inskränka sig, vad laboratoriernas användning beträffar, till sådant, som kräver minsta kostnader, men ändå kan anses tillfylles ifråga om undervisningens krav.

Den enda beräkningsgrund, som kan giva en tillnärmelsevis riktig utgångspunkt, torde vara kostnaderna för det senaste året. Under vårterminen 1918 hava för ändamålet förbrukats förutom det ordinarie anslaget, 17,500 kronor, och nödiga tillskott av elevavgifterna, det extra anslaget på 30 000 kronor, varjämte enligt den beräkning, som avgivits i styrelsens skrivelse av den 1 januari 1918, ett extra anslag av ytterligare 24,000 kronor för år 1918¹⁾ skulle bli erforderligt. Anslagen för år 1918 för än-

¹⁾ I anledning av denna skrivelse framlade Kungl. Maj:t i proposition (nr 457) till 1918 års riksdag förslag angående, bland annat, anvisande på tilläggsstat för år 1918 av ett belopp av 17,500 kronor till ytterligare utgifter för samlingar och laborationer. Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

	År 1919.			År 1920.		
	Energi och vatten. Kronor.	Assi- stenter m. m. Kronor.	Mate- riell m. m. Kronor.	Energi och vatten Kronor.	Assi- stenter m. m. Kronor.	Mate- riell m. m. Kronor.
Mineralogiska	—	—	1,575	—	—	1,020
Vattenbyggnadslaboratoriet	1,800	—	9,200	1,800	4,000	8,000
Väg- och brobyggnadslaboratoriet	—	—	455	—	—	710
Järnbyggnadslaboratoriet	—	—	700	—	—	1,000
Byggnadsstatiska laboratoriet	1,500	2,000	4,450	1,500	2,000	8,250
Husbyggnadslaboratoriet	—	—	400	—	—	400
Arkitekturskolan	—	—	3 930	—	—	3 930
Byggnadstekniska laboratoriet	300	—	2,500	300	—	2,500
Frihandsteckning och modellering	—	—	500	—	—	300
Geodetiska institutionen	—	—	2,595	—	—	2,175
Fotografiska laboratoriet	—	—	600	—	—	600
Skogsskötsel	—	—	—	—	—	400
Metallografiska laboratoriet	—	—	—	—	—	4,000
	32,540	21,000	115,255	32,540	25,000	129,845

I fråga om de detaljerade beräkningar, vilka ligga till grund för nu anförda siffror, må det tillåtas mig att hänvisa till de skrivelser, som i förevarande avseende avgivits från vederbörande föreståndare för laboratorier och samlingar.

Till de av lärarkollegiet angivna slutsummorna för utgifter till energi och vatten återkommer jag längre fram. Vad angår slutsummorna till assistenter m. m. har jag, på sätt framgår av punkten , ansett mig böra i så måtto biträda de i detta avseende gjorda yrkandena, att jag förordnat medel till anställande av tre extra laboratorievaktmästare, dock endast i vad angår år 1920.

Vad som nu närmast bör skärsåddas äro de av lärarkollegiet angivna slutsummorna för materiell m. m.

Kostnadsberäkningarna för år 1919 sluta i fråga om materiell m. m. på ett belopp av 115,255 kronor. Från detta belopp bör dragas dels det ordinarie anslaget å 17,500 kronor, dels ock det av riksdagen på extra stat för år 1919 beviljade anslaget å 50,000 kronor, tillhopa alltså 67,500 kronor. Återstoden 47,755 kronor angiver sålunda det belopp, som enligt lärarkollegiets beräkningar för år 1919 ytterligare erfordras för ifrågasvarande ändamål.

För år 1920 sluta kostnadsberäkningarna å ett belopp av 129,845 kronor. Drages härifrån det ordinarie anslaget å 17,500 kronor, erhålles en summa av 112,345 kronor, vilken sålunda avser behovet för år 1920.

Departementschefen.

[241.]

Det är framför allt den starka prisstegringen på hart när alla förbrukningsartiklar och för laborationerna nödvändiga materialier, som nu betingar så avsevärt ökade kostnader för ifrågavarande ändamål. För att undervisningen vid högskolan skall behörigen kunna fortgå, torde nu framställda krav ej kunna tillbakavisas. Någon modifiering i desamma anser jag mig dock kunna göra. Jag har förut erinrat, hurusom de av styrelsen tillförene åskade anslagen för samma ändamål städse överstigit de av Kungl. Maj:t hos riksdagen begärda och av riksdagen beviljade beloppen samt hurusom vid nedsättningen hänsyn tagits till att från elevavgifterna skulle kunna lämnas tilläventyrs erforderliga tillskott till fyllande av behovet för detta ändamål. Samma skäl synes mig även nu kunna motivera en nedsättning av beloppen. Såväl med hänsyn härtill som i betraktande av möjligheten att inom en eller annan institution åtgången av vissa förbrukningsartiklar kan komma att visa sig mindre än nu beräknas samt att anskaffningen av en del instrument och inventarier torde kunna ännu någon tid uppskjutas har jag ansett, att det nu för år 1919 erforderliga tilläggsanslaget bör kunna begränsas till 25,000 kronor och det för år 1920 erforderliga anslaget till 75,000 kronor. Utöver det ordinarie anslaget skulle alltså för vart och ett av nämnda år stå till buds extra anslagsmedel å tillhoppa 75,000 kronor. Det för år 1919 erforderliga tilläggsanslaget torde böra åskas å tilläggsstat för samma år, och återkommer jag i annat sammanhang härtill. På extra stat för år 1920 bör följaktligen för ändamålet föreslås ett belopp av 75,000 kronor.

*Diverse ut-
gifter för
bränsle, lyshållning m. m.*

Utöver det ordinarie anslaget till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. å 25,000 kronor uppförde 1916 års riksdag för samma ändamål på extra stat för år 1917 ett anslag av 40,000 kronor. Då detta anslag befanns vara otillräckligt, anslag 1917 års riksdag till förstärkning därav på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp. De extra anslagsmedlen för sagda år, tillhoppa 90,000 kronor, ställdes till styrelsens förfogande.

För år 1918 hade 1917 års riksdag anvisat ett extra förslagsanslag av högst 40,000 kronor till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. Till förstärkning av detta anslag har 1918 års riksdag efter därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar på tilläggsstat för samma år anvisat såsom förslagsanslag, högst, belopp å sammanlagt 313,000 kronor.

För år 1919 har 1918 års riksdag anvisat ett förslagsanslag, högst 100,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Vid framläggande av sitt förslag i sistberörda avseende anmärkte lärarkollegiet, att om höga bränsle-

pris skulle göra denna summa otillräcklig, fyllnadsanslag framdeles bleve [241.] erforderligt.

Styrelsen har nu i särskilda skrivelser av den 28 augusti 1918 framlagt förslag om erforderliga medel för ifrågavarande ändamål såsom fyllnadsanslag såväl för år 1919 som ock för år 1920. För år 1919 skulle erfordras ytterligare 190,000 kronor och för år 1920 250,000 kronor till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.

Styrelsens förslag grundar sig på en av lärarkollegiet i ämnet till styrelsen avlåten skrivelse, däri anføres i huvudsak följande:

Då det är omöjligt att nu avgöra, huru prisförhållandena kunna komma att ställa sig för de närmaste åren, måste man inskränka sig till antaganden. Härvid torde man kunna hoppas, att bränsle av samma kvalitet och till samma pris, som vid senaste köpet kunnat erhållas av bränslekommissionen, skall stå till buds även under de närmaste åren.

Skulle denna förhoppning gå i fullbordan, bör det av riksdagen för år 1918 beviljade beloppet å tillhoppa 353,000 kronor kunna nedbringas med i runt tal 90,000 kronor per år eller till i runt tal 260,000 kronor.

Denna summa anger således årsbehovet för vart och ett av åren 1919 och 1920, under förutsättning att utgiftsposterna vore desamma, som de varit år 1918.

Emellertid komma under år 1919 och 1920 de nya laboratoriernas utrustning att fortskrida och därmed också åtgången av värme, gas och elektrisk ström och vatten att avsevärt ökas. Med stöd av de uppgifter härom, som i detta avseende lämnats från de lärare, vilka i sina laboratorier företrädesvis komma att förbruka energi och vatten, torde den erforderliga anslagsökningen av denna anledning kunna beräknas till i runt tal 20,000 kronor för år 1919 och 30,000 kronor för år 1920.

Jag inskjuter här den erinran, att sistberörda anslagsökning — för stegrad åtgång av värme, gas och elektrisk ström samt vatten — enligt vederbörande laboratorieföreståndares uppgifter borde antagas utgöra 32,450 kronor för vardera av åren 1919 och 1920. De av lärarkollegiet approximativt antagna beloppen, 20,000 kronor för år 1919 och 30,000 kronor för 1920, torde vid beräkning av de samfälliga anslagsbehoven under ifrågavarande titel för dessa båda år få tagas för goda.

Med anledning därav att Kungl. Maj:t bestämt, att underhållet av vägar, planteringen m. m. vid högskolans nya byggnader skall åligga högskolan, torde härför böra beräknas ett årligt belopp av minst 5,500 kronor.

Ett ökat antal assistenter torde även bliva behöfligt, då de nya laboratorierna komma till full användning, varför en minskning av elevavgifternas tillskott med förslagsvis för år 1919 6,000 kronor och för år 1920 8 000 kronor kommer att göra sig gällande. Härigenom måste det nu ifrågavarande anslaget ökas med respektive dessa belopp.

På grund av det nu anförda skulle det erforderliga extra anslaget för det ifrågavarande ändamålet bliva för år 1919 291,500 kronor och för år 1920 303,500 kronor.

För år 1919 har redan av riksdagen beviljats i extra anslag för det ifrågavarande

[241.] ändamålet 100.000 kronor, varför å tilläggsstat för år 1919 torde erfordras ytterligare i runt tal 190 000 kronor.

Att på förhand bedöma förhållandena för år 1920 ställer sig givetvis ännu vanskligare än för 1919.

Får man antaga, att en återgång till normala förhållanden kommer att göra sig märkbar vid början av 1920, skulle möjligen den beräknade summan för år 1920 kunna nedsättas något, t. ex. till 250.000 kronor.

Åberopande det nu anförda föreslår kollegiet, att styrelsen ville avlåta framställning om

dels ett ytterligare extra anslag till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. å 190,000 kronor å tilläggsstat för år 1919,

dels ett anslag å extra stat för år 1920 å 250,000 kronor till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.

I avseende å anslag till underhåll av vägar, planteringar m. m. vid högskolans nya byggnader hänvisas till följande

Kostnadsförslag till underhåll av gräsplaner, planteringar och vägar invid tekniska högskolans nybyggnader.

Kostnad för vartdera av åren 1919—1920.

Vattning, klippning och underhåll av gräsplaner	kronor 2 000: —
Klippning och underhåll av buskar, klängväxter och träd	» 1 000: —
Grusning och underhåll av vägar	» 2 500: —
	Summa kronor 5,500: —

Stockholm den 20 maj 1918.

Erik Lallerstedt.

Departementschefen.

I betraktande av de belopp, som måst av riksdagen anvisas för år 1918 till diverse utgifter till bränsle, lyshållning m. m., är det mindre överraskande, att nu så avsevärda anslag ifrågasättas för enahanda ändamål såväl på tilläggsstat för år 1919 som på extra stat för år 1920. Fastmera torde det vara osäkert, huruvida, därest nuvarande prisförhållanden alltjämt varda rådande, de av styrelsen nu beräknade anslagen, vilka väsentligt understiga vad som åtgått för år 1918, bliva tillräckliga under detta och nästföljande år. Jag anser mig emellertid böra förorda vad i berörda hänseenden föreslagits.

I anslutning till lärarkollegiets förslag skulle alltså för ifrågavarande ändamål erfordras på tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 190,000 kronor. Härtill återkommer jag i annat sammanhang. På extra stat för år 1920 skulle för samma ändamål varda behövt ett belopp av 250,000 kronor.

Fullbordande av de nya laboratoriernas utrustning.

I det förslag, som 1906 års kommitté för den högre tekniska undervisningens ordnande avgav i fråga om kostnaderna för samtliga nybyggnader för högskolan jämte deras fullständiga utrustning och inredning, ingick

även en post, avseende de nya laboratoriernas utrustning, vilken under rubriken »Apparater och maskiner m. m.» upptogs till ett belopp av sammanlagt 768,898 kronor. Fråndrages vad i sagda avseende erfordrades för byggnaden för centraluppvärmning eller 90,000 kronor, hade sålunda för ifrågavarande ändamål beräknats tillhoppa 678,898 kronor.

De sakkunniga, vilka sedermera tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid beredning av, bland annat, frågan om tekniska högskolans omorganisation, hade i sitt kostnadsförslag under rubriken »Apparater och maskiner m. m.» uppfört ett till 697,197 kronor nedsatt belopp. Till byggnaden för centraluppvärmning hade beräknats en summa av 75,000 kronor; fråndrages sistnämnda summa från nyss angivna 697,197 kronor, erhålles ett belopp av 622,197 kronor, vilket sålunda angav den summa, som då beräknades vara erforderlig för laboratorieutrustningen. Någon erinran emot detta belopp gjordes icke vare sig av dåvarande departementschefen vid hans anmälan den 10 mars 1911 inför Kungl. Maj:t av förevarande fråga eller av riksdagen, då riksdagen hade att pröva spörsmålet om nybyggnad för tekniska högskolan och vad därmed sammanhörde. Beloppet har sedermera i samband med byggnadsanslaget ställts till byggnadskommitténs förfogande.

Nu har tekniska högskolans styrelse i särskilda skrivelser den 28 augusti och den 1 november 1918 hemställt om ökade medel till fullbordande av de nya laboratoriernas utrustning. De krav, som i förenämnda skrivelse göras gällande, sluta på ett belopp av ej mindre än 921,895 kronor, varjämje styrelsen i den tenare skrivelsen, framlagt förslag om ytterligare 81,193 kronor för vissa laboratorier.

Till grund för styrelsens äskande i dess framställning den 28 augusti 1918 ligger en av lärarkollegiet i skrivelse till styrelsen gjord framställning, däri anföres till en början följande:

Utrustningen av högskolans nya laboratorier har icke kunnat ske efter den plan, som ursprungligen uppgjorts av 1906 års kommitté, dels emedan en stor del av den erforderliga materielen ej kunnat anskaffas och dels emedan de av högskolans byggnadskommitté tillhandahållna medlen ej på långt när hava räckt till för ändamålet.

Genom skrivelse av den 25 april 1918 till kollegiet har byggnadskommittén tillkännagivit, att då återstod endast 72,000 kronor till fördelning på de olika institutionerna, och har kollegiet sedermera föreslagit fördelning av sagda belopp.

Ehuru från privat håll gåvor av såväl materiell som penningar i riklig mängd influtit för laboratoriernas utrustning, återstå dock ännu stora behov, som måste fyllas, om laboratoriernas utrustning skall kunna motsvara undervisningens krav, även om dessa ställas relativt lågt.

För att vinna kännedom om storleken av den summa, som efter nu gällande priser ytterligare erfordras för en sådan laboratoriernas nödvändiga utrustning, har lärarkollegiet från de särskilda institutionsföreståndarna införskaffat motiverade förteck-

[241.] ningar och kostnadsförslag. Dessa kostnadsförslag ställa sig för de olika laboratoriernas vidkommande på följande sätt:

Verktygsmaskinlaboratoriet	kronor	10,100
Hydrauliska laboratoriet	»	100,000
Förbränningsmotorslaboratoriet	»	150,050
Ångtekniska laboratoriet	»	162,000
Hygieniska »	»	10,500
Hållfasthetslaboratoriet	»	36,500
Laboratoriet för hiss- och transportteknik	»	18,600
Skeppsbyggnadslaboratoriet	»	51,650
Mekaniska verkstaden	»	10,420
Elektrotekniska laboratoriet	»	122,680
Gruvvetenskapliga »	»	60,000
Bergskemiska »	»	12,400
Bergsmekaniska »	»	29,500
Mineralogiska »	»	10,000
Väg- och brobyggnadslaboratoriet	»	8,450
Vattenbyggnadslaboratoriet	»	24,000
Järnbyggnadslaboratoriet	»	5,000
Geodetiska laboratoriet	»	19,985
Byggnadsstatiska »	»	51,500
Byggnadstekniska »	»	21,600
Fotografiska »	»	6,960

Summa kronor 921,895

I avseende å den sålunda angivna slutsumman anför lärarkollegiet vidare:

Denna summa synes visserligen betydande, men vid det förhållandet, att den i det av Kungl. Maj:t år 1911 godkända kostnadsförslaget till nybyggnader för högskolan upptagna summan för apparater och maskinell utrustning utgjorde 622,197 kronor och man utan överdrift torde kunna säga, att sådan utrustning nu står minst 150 % högre i pris, torde det icke väcka förvåning, att den nu behöfliga summan uppnår denna storlek.

Kollegiet åberopar i övrigt vad de särskilda lärarna sålunda anført och beräknat samt anhåller, att styrelsen ville avlåta underdånig hemställan om ett anslag å extra stat för år 1920 av 400,000 kronor samt å tilläggsstat för år 1919 av 521,895 kronor.

Styrelsens förslag är ock avfattat i överensstämmelse med lärarkollegiets hemställan.

De anslagskrav, som av styrelsen i dess framställning den 1 november 1918 framlagts, avse tillgodoseende av de metallurgiska och hyttmekaniska laboratorierna, och sluta såsom förut nämnts, på ett belopp av 81,193 kronor, vilket belopp styrelsen anser böra äskas å tilläggsstat för år 1919. Lägges sistnämnda summa till ovan beräknade 921,895 kronor, erhålles 1,003,088 kronor, vilket belopp sålunda angiver den för ändamålet enligt styrelsens mening erforderliga totalkostnaden.

[241.]

Departement-
mentschefen.

Såsom framgår av den lämnade utredningen hava de år 1911 beräknade kostnaderna för de nya laboratoriernas utrustning ej förslagit långt, då det gällt att efter nutidens fordringar anskaffa nödiga maskiner och materiell för undervisningens bedrivande. Kostnadsberäkningarna av år 1911 härröra emellertid ursprungligen från de beräkningar, som i detta hänseende gjordes av 1906 års kommitté, och givetvis hava förhållandena under den tid av mer än 10 år, som förflutit sedan kommittén avgav sitt utlåtande, varit underkastade stora förändringar, i synnerhet då det varit fråga om materiell, vilken såsom den ifrågavarande varit i hög grad beroende av prisstegringens verkningar. Att kostnaderna hava ökats i sådan grad, som nyss anförda siffror angiva, torde emellertid vara rätt så oväntat.

Detta synes dock kunna i viss mån äga sina förklaringsgrunder. Frånsett den omständigheten, att priserna på de utensilier och apparater, som äro för högskolans verksamhet behövliga, blivit under trycket av de utav världskriget åstadkomna ekonomiska förhållandena uppskruvade till i många fall flerdubbelt mot vad som år 1906 ansågs normalt, torde man jämväl äga att taga i betraktande den storartade utveckling, som på ingenjörsvetenskapens olika områden under senare tid ägt rum, de av denna utveckling betingade nya kraven på fullt moderna utrustningsanordningar samt andra av denna utveckling beroende omständigheter, som det för 1906 års kommitté varit omöjligt att förutse. Härtill kommer vidare, att efter år 1906 nya laboratorier uppstått, vilka då ej voro förutsedda; så är t. ex. förhållandet med det nya laboratoriet för hiss- och transportteknik. Den allt mera fortgående specialiseringen inom olika vetenskapsgrenar, vilken hittills tagit sig uttryck i på senare tid beviljade anslag till nya professurer och nya specialläraryrkefattningar vid högskolan, kräver jämväl ökade medel till åskådnings- och förbrukningsmaterial, för att undervisningen skall kunna lämna önskvärt resultat.

Anspråken för åtskilliga laboratorier rör sig, som synes, om avsevärda belopp. Jag har närmare redogjort för de av vederbörande laboratorieföreståndare angivna, av lärarkollegiet åberopade motiverade kostnadsförslagen. I övrigt hänvisande till desamma torde jag här blott få erinra om, hurusom i den beräknade summan för laboratoriet för förbränningsmotorer ingå, bland annat, kostnader för en automobildynamometer à 75,000 kronor, för en elektrisk eller hydraulisk dynamometer à 25,000 kronor o. s. v. Jag har med dessa exempel endast velat antyda, huru kostnadssumman kunnat springa upp till den slutsumma, som förut angivits.

Att nu tillmötesgå samtliga de krav, som från de olika laborationsföreståndarna framställts, anser jag mig emellertid icke kunna. Jag finner

det ej heller lämpligt att nu framlägga ett förslag, omfattande hela den äskade summan, enär den möjligheten ej synes mig utesluten, att, då mindre exceptionella förhållanden inträtt, utsikt kan förefinnas att för mindre kostnader erhålla erforderlig utrustningsmateriell. Till bestridande av de kostnader, som avse den allra nödvändigaste materiellen, finner jag mig nu böra förorda ett belopp av 300,000 kronor. Fördelningen av denna summa på de olika laboratorierna torde få ankomma på Kungl. Maj:t, sedan vederbörande inkommit med förslag i ämnet.

Lärarkollegiet har ifrågasatt, att en del av det äskade beloppet skulle utgå å tilläggsstat för år 1919. Detta förslag anser jag mig ej kunna biträda. Den av mig förordade summan torde alltså böra utgå å extra stat för år 1920.

Slutligen vill jag endast hava framhållit, att jag i och med tillstyrkande av nu angivna belopp å 300,000 kronor ingalunda vill hava intagit någon ståndpunkt i avseende å fullföljandet av den utav lärarkollegiet givna kostnadsplanen.

Under återopande av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för tekniska högskolan anvisa på *extra stat* för år 1920

Ökade anslag.

dels till samlingar och laborationer ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor;

dels till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. ett förslagsanslag, högst, 250,000 kronor;

Nytt anslag.

dels ock till inköp av maskiner, apparater m. m. för de nya laboratoriernas utrustning ett reservationsanslag å 300,000 kronor.

[242.]

Laboratorie-
byggnad m. m.
för tekniska
högskolans
fackskola för
kemisk
teknologi.

5. Laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi. På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1916 års riksdag för uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi ett anslag av 1,128,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1917 ett belopp av 170,000 kronor. Sedermera har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett belopp av 500,000 kronor och på extra stat för år 1919 återstoden, 458,000 kronor, av förberörda anslag.

Vid anmälan den 14 januari 1918 av de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1919, erinrade jag i förevarande fråga (punkten 205), hurusom vid uppgörande av kostnadsberäk-

ning för år 1919 det anmärkts, att genom den betydande prisstegring, som inträtt, sedan kostnadsförslaget till den kemiska institutionen uppgjorts, byggnadsanslaget antagligen komme att överskridas. Några medel till möjliga merkostnader behövde emellertid, enligt vad då uppgavs, icke utgå före år 1920. Storleken av eventuell merkostnad kunde knappast uppgivas, förrän anbud å huvudentreprenaden inkommit.

För egen del framhöll jag vid sagda tillfälle, att utsikten till fördyrande av ifrågavarande byggnadsföretag icke kunde under nuvarande förhållanden vara överraskande. Då kostnadsökningen i detta fall kunde befaras uppgå till synnerligen betydande belopp och de kontrakterade arbetena hittills endast omfattade grunden, antydde jag tänkbarheten av att låta de påbörjade arbetena avstanna. All hittillsvarande erfarenhet under krisen gäve emellertid, enligt min då uttalade mening, vid handen, att uppskov med byggnadsarbetens utförande allenast medfört ytterligare fördyranden, och ansåg jag mig vid sådant förhållande ej böra ifrågasätta en sådan åtgärd.

Vid anmälan av sitt beslut uti ifrågavarande ärende anförde riksdagen i skrivelse den 22 juni 1918 följande:

Riksdagen har beträffande ifrågavarande byggnadsföretags fortskridande erfarit, att grundläggnings- och betongarbeten för närvarande pågå och att inom den närmaste tiden entreprenadanbud å uppförandet av själva byggnaden m. m. komma att infordras.

Givetvis är att förutse, att det beräknade kostnadsbeloppet för detta byggnadsföretag kommer att, såsom förhållandet varit med så gott som alla under nu rådande kristid utförda byggnadsarbeten, väsentligen överskridas. Att av denna anledning, i förväntan på avsevärdare nedgång i material- och arbetspriser, låta de påbörjade arbetena avstanna anser riksdagen emellertid i likhet med departementschefen icke tillräddligt, dels med hänsyn till att det torde komma att dröja åtskilliga år, innan mera normala förhållanden inträda på byggnadsmarknaden, dels också och framför allt med avseende därå, att det för den högre kemiska ingenjörsutbildningen i landet och för de industrier, särskilt den elektrokemiska, som av denna utbildning äro beroende, är av den allra största betydelse, att ifrågavarande byggnad snarast möjligt blir fullbordad. Först med tillkomsten av en sådan byggnad med dess större utrymmen, moderna laboratorier och andra hjälpmedel blir det nämligen möjligt att på ett tillfredsställande sätt sörja för utbildningen av för den elektrokemiska industrin behövligen kompetenta ingenjörer. Tack vare den utomordentliga utveckling, som nämnda industri under senare år undergått, är behovet av dylika ingenjörer för närvarande mycket stort och kan endast i ringa mån tillgodoses genom nuvarande utbildningsanstalt. Så t. ex. kunde vid tekniska högskolans kemiska fackavdelning hösten 1917 av över 70 inträdessökande blott ett 20-tal emottagas, ett antal, som är alldeles för litet i förhållande till nu rådande efterfrågan å färdigutbildade ingenjörer.

Institutionsbyggnaden, som från början beräknades skola bli färdig under år 1919, är redan nu ett år försenad, och ett ytterligare uppskov med densamma uppförande skulle tvivelsutan bli till verklig skada för de intressen, som den är avsedd att tillgodose.

[242.]

I skrivelse den 27 juni 1918 hemställde tekniska högskolans byggnadskommitté om bemyndigande att antaga ett då avgivet entreprenad-anbud. Kommittén anförde i denna skrivelse i huvudsak följande:

Av numer inkomna anbud å uppförande av själva byggnaden har det, såsom väntat var, visat sig, att de därmed förbundna kostnaderna väsentligen överskrida de beräknade. Det lägsta anbudet å detta arbete, slutande på en kostnadssumma av 1,715.000 kronor, har avgivits av byggmästaren G. Evers. Emellertid har det lyckats kommittén att av Evers erhålla ett tilläggsanbud, enligt vilket han med vidblivande av sitt ursprungliga anbud å hela utbudna arbetets utförande erbjudit sig att för en kostnad av högst 710.000 kronor utföra samtliga för byggnadens försättande under tak erforderliga arbeten, med rätt för kommittén, om den så önskade, att därefter avbryta byggnadsarbetet utan rätt i sådant fall för Evers vare sig till entreprenadens fullföljande eller till skadestånd. Då genom antagande av det av Evers sålunda avgivna anbudet med därtill gjort tillägg vinnes möjlighet att inom ramen av de av riksdagen beviljade medlen fortsätta byggnadsarbetet, intill dess att riksdagen varit i tillfälle avgöra, huruvida ytterligare medel för byggnadsarbetets fullföljande skola anvisas, eller arbetet tills vidare skall inställas, hemställde byggnadskommittén, det Kungl. Maj:t måtte bemyndiga kommittén att antaga förenämnda av Evers avgivna anbud med det av honom därefter gjorda tillägget.

Till stöd för sin hemställan ville kommittén, som förmenade, att lägre anbud å arbetets utförande icke för närvarande kunde erhållas, och som icke funne det kunna förväntas, att material- och arbetskostnaderna under närmaste åren komme att i nämnvärd mån nedgå, hänvisa till statsutskottets till 1918 års riksdag avgivna betänkande nr 55, rörande nödvändigheten av byggnadsarbetets fortsättande.¹⁾

Då avgivna anbud för anbudsgivarna vore bindande endast till den 6 juli 1918, anhöll kommittén, det Kungl. Maj:t måtte lämna kommittén besked å sådan tid, att kommittén, därest framställningen bifölles, bleve i tillfälle att före sagda dag med vederbörande entreprenör träffa erforderligt avtal.

Byggnadskommitténs skrivelse var åtföljd av inkomna entreprenad-anbud jämte ett av professorn E. Lallerstedt avgivet utlåtande jämte in-förskaffad utredning.

Det av Lallerstedt avgivna utlåtandet rörande inkomna anbud å ifråga-varande byggnadsföretag var av följande lydelse.

Följande anbud hade vid anbudstidens utgång den 15 juni klockan tolv på dagen inkommit:

1) Från Gustav Evers.....	kronor 1,715,000: —
2) Från Axel Olsson	» 1,801,000: —

Anbudet avgivet med reservation rörande eventuella statsbeslag å byggnadsmaterialier samt rörande stegrade arbetspriser.

¹⁾ Riksdagens i enlighet med statsutskottets utlåtande i ämnet avfattade skrivelse hade vid denna tid ännu icke expedierats.

3) Från Aug. Andersson och Axel Bergman	kronor 1,845,000: —	[242.]
med reservation rörande prisstegringar å materialier och arbetslöner.		
4) Från byggnadsfirman Zetterberg A.-B.	» 1,867,000: —	
Reservation rörande prisstegringar och leveranstid.		
5) Från Ahldin & Nordström.	» 2,100,000: —	
Reservation rörande prisstegringar.		
Totala kostnaden för nybyggnaden jämte möbler och maskinell utrustning skulle, om nu föreliggande lägsta anbud antages, bli va	kronor 3,288,000: —	
Ursprungligen beräknade kostnaden var.	» 1.128.000: —	
Således en merkostnad av	kronor 2,160,000: —	

Denna merkostnad förklaras huvudsakligen av ökade material- och arbetspriser, men även i någon mån genom att under ritningarnas utarbetande för de olika institutionerna krävts rymligare och mer tidsenliga lokaler än de, som förefunnos i det ursprungliga förslaget, vilket i huvudsak var utarbetat efter 1906 års kungl. kommittés program.

I anledning av att kostnadssumman för byggnadens uppförande således skulle, om lägsta anbudet antages, överstiga av riksdagen beviljade medel, har jag av byggnadskommittén erhållit i uppdrag att med lägsta anbudsgivaren söka få till stånd en överenskommelse, varigenom möjliggjordes ett avbrytande av arbetena å entreprenaden, innan de av riksdagen beviljade medlen överskridits, och såmedelst riksdagen bli va satt i tillfälle avgöra, huruvida oaktat merkostnaden byggnaden finge fullbordas.

Sedan jag fullgjort detta kommitterades uppdrag, föreligger nu från lägsta anbudsgivaren erbjudanden, varigenom han dels förbinder sig att för en kostnad av 654.967 kronor jämte eventuellt tillägg av högst 54,500 kronor uppföra byggnadens tegelstomme med förankringar jämte taktäckning samt dels förbinder sig att, därest kommitterade så fordra, i full utsträckning verkställa alla de åtaganden, han genom sitt ursprungliga anbud förbundit sig att utföra.

För att utröna, huruvida de inkomna anbuden kunna anses stå i rimlig proportion till nuvarande byggnadspriser och icke till äventyrs voro för höga, har jag vänt mig till byggnadsstyrelsens expert rörande hithörande frågor, intendenten Bildmark, vilken i avgivet yttrande anger, att de ingivna anbuden under nuvarande förhållanden måste anses skäligen och att nu, genom förnyat utbudande på entreprenad av dessa arbeten, kunna ernå fördelaktigare priser vore alldeles uteslutet.

En fråga, som nu uppstår sig, är, huruvida det med de nu uppdrivna priserna å material och arbete kan anses lämpligt för närvarande söka fullborda byggnadsföretaget eller det kanske vore fördelaktigare invänta möjligen inträdande prissänkningar och således icke reflektera å något av nu föreliggande anbud.

Jag anser mig då först böra påpeka, att från byggnadsteknisk synpunkt intet hinder möter att, sedan redan nu antagna, under utförande varande entreprenader rörande sprängning, schaktning, grund och socklar, isolering samt leverans av natursten och fasadtegel fullbordats, låta byggnadsföretaget vila ett antal år framåt, men ett sådant förfarande skulle ur statsekonomisk synpunkt knappast vara lämpligt och detta av följande orsaker:

Det torde vara ganska visst, att nuvarande prislägen eller i alla händelser pris-

[242.] lägen, som föga understiga de nuvarande, komma att inom byggnadsindustrin fortfara en avsevärd tid framåt och i alla händelser så länge, att man med hänsyn till den kemiska undervisningens bästa och med denna undervisning sammanhängande ekonomiska värden av utomordentlig räckvidd för vårt land icke kan under denna tid uppskjuta kemiska byggnadens fullbordande.

Jag hänvisar i detta avseende till 1918 års statsutskotts utlåtande nr 55 samt en mängd utlåtanden och utredningar, verkställda av den kemiska fackskolan inom tekniska högskolan samt av den kemiska industrins män.

Ett förfarande, som ju för den kemiska industrin vore mindre ödesdigert, skulle vara, att i hopp om lägre anbud uppskjuta byggnadsföretaget på endast ett eller annat år. En sådan anordning tror jag emellertid skulle medföra större fara för ytterligare prisstegring än möjlighet till prissänkning. Och även med uppskov endast ett eller två år sammanhänger för den kemiska undervisningen omöjligheten av att redan år 1920 erhålla en fyraårig kemisk fackskola. Då nu emellertid vid högskolans kemiska fackskola första och andra årskursen redan ordnats för fyraårig lärokurs, skulle det medföra synnerligen svåra och olämpliga rubbningar i undervisningen att rörande dessa årskurser få återgå till den treåriga studietiden.

En annan fråga av nationalekonomisk betydelse, som jag i detta sammanhang anser mig böra beröra, är olämpligheten av att nu, då största delen av enskild husbyggnadsverksamhet ligger nere, även i för stor utsträckning inskränka statens verksamhet inom detta område.

Skulle i vårt land under en längre tid nästan alla nybyggnadsbehov ej fyllas, bleve följden härav, att vid krisens slut så stora och ovillkorliga byggnadsbehov måste tillgodogöras, att efterfrågan å byggnadsarbetare och byggnadsmaterial ej kunde tillgodoses, och därför antagligen såväl de abnorma priserna som bristen på erforderliga nybyggnader skulle fortfara längre än nödigt vore. Detta skulle så mycket säkrare bliva fallet, som följden av allt för ringa byggnadsverksamhet under längre tid ovillkorligen bleve en minskning i tillgången på yrkesutbildat arbetsfolk, en minskning, som för övrigt redan nu börjat göra sig gällande.

Då den frågan lätt kan uppstå, huruvida icke genom minskning av lokalutrymmen eller förenkling av de uppgjorda ritningarna kostnaden för anläggningen skulle kunna nedbringas, vill jag påpeka, att inga lokaler utöver de nödvändiga naturligtvis jämte erforderligt utrymme för utvidgning förefinnas, och att såväl fasader som interiörer äro utarbetade med hänsyn tagen till minsta möjliga kostnad.

Av de inkomna anbuden föreslår jag, att det lägsta, ingivet av G. Evers och slutande å 1,715,000 kronor, antages, dock med den modifikation rörande anbudet, som givits genom senare av Evers ingivet erbjudande.

Jag har under hand skaffat mig de upplysningar rörande Evers, att han är en redbar och kunnig yrkesutövare. Den av Evers erbjudna borgen synes fullt tillfredsställande.

I infortrat utlåtande den 2 juli 1918 tillstyrkte byggnadsstyrelsen, då ett uppskov med arbetets igångsättande med all säkerhet komme att medföra ökade kostnader, bifall till den av byggnadskommitterade gjorda framställningen. Enär kostnaderna för de arbeten, som för det dåvarande icke kunde kontrakteras, t. ex. vatten- och värmeledningsarbeten m. m., säkerligen vid tiden för desammas utförande komme att än mer stiga och

för att vid beräkningarna komma de verkliga kostnadsbeloppen så nära som möjligt ansåge sig byggnadsstyrelsen böra framhålla lämpligheten av att kommitterade anmodades att så sent som möjligt under kommande riksdag avgiva nya kostnadsberäkningar. [242.]

Emellertid kom frågan i ett nytt läge dels därigenom, att Evers förklarat sig icke kunna anskaffa av honom utlovad borgen, dels ock därigenom, att Evers framställt en del krav rörande eventuella prisstegringar.

I anledning härav anhöll byggnadskommittén i skrivelse den 13 juli 1918 — med frångående av sin föregående hemställan — att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga kommittén att antaga ett av byggmästaren Axel Olsson avgivet anbud jämte tilläggsanbud för uppförande av den kemiska institutionens nybyggnad samt anförde till stöd härför:

Det av Olsson ingivna anbudet, som för själva byggnadsstommen anger en kostnad av 723,000 kronor och för hela entreprenaden visar en kostnad av 1,888 000 kronor, är rörande stommen 13,533 kronor och rörande hela entreprenaden 68,500 kronor högre än Evers anbud.

Utföres blott själva byggnadsstommen enligt Olssons tilläggsanbud, stanna kostnaderna härför jämte kostnaden för övriga redan kontrakterade arbeten inom de av riksdagen beviljade medlen, 1,128,000 kronor.

Under hänvisning i övrigt till sin skrivelse av den 27 juni 1918 anhöll kommittén, då avgivna anbud vore bindande endast till och med den 20 juli 1918, det Kungl. Maj:t ville lämna kommittén besked å sådan tid, att kommittén, därest framställningen bifölles, bleve i tillfälle att före sagda dag med vederbörande entreprenör träffa avtal.

Vid byggnadskommitténs sistnämnda skrivelse var fogad en av Lallerstedt i ärendet gjord utredning, så lydande:

Sedan byggnadskommittén den 27 juni 1918 hos Kungl. Maj:t gjort underdånig framställning om antagande av ett av byggmästaren G. Evers ingivet anbud rörande uppförande av kemiska institutionens nybyggnad å 1,715,000 kronor jämte tilläggsanbud, varigenom Evers förband sig till uppdelande av förstnämnda anbud tillhörande arbeten, har denna fråga, genom att Evers omedelbart sedan handlingarna inlämnats till Kungl. Maj:t förklarat, att han icke kunnat anskaffa i sitt anbud angiven borgen. kommit i ett nytt läge.

Jag har därför dels underhandlat med Evers rörande ny borgen, dels även underhandlat med näst lägsta anbudsgivaren, byggmästaren Axel Olsson rörande anbud med liknande uppdelning, som av Evers redan vidtagits, och föreligger nu från Axel Olsson ett sådant anbud.

Evers har även slutligen inkommit med ny borgensförbindelse, men samtidigt förklarat sig ej stå vid sitt tilläggsanbud av den 27 juni utan ingivit ett nytt sådant anbud.

För Axel Olsson tecknas borgen av Nya asfaltaktiebolaget och herr A. Z. L. Sellberg.

[242.]

De olika anbudena ställa sig nu på följande sätt:

1) Byggmästaren Evers anbud:	
Stommen uppföres för.....	kronor 654,967: —
övriga arbeten för.....	» 1,060,033: —
vartill dock bör läggas, om murning måste ske under vintertid, en kostnad av högst	» 54,500: —
Dessutom har Evers nu reserverat sig rörande eventuella stegringar å material intill ett belopp av.....	» 50,000: —
Evers anbud förutsätter de arbetspriser, som genom förlikningsmannen senast erbjudits.	
2) Byggmästaren Axel Olssons anbud:	
Stommen uppföres för.....	» 686,000: —
(Häri ingå dock ej liksom i Evers förslag för 30,000 kronor bjälklagsformar.)	
övriga arbeten	» 1,115,000: —
vartill dock tillkommer, om arbetet måste ske vintertid, en kostnad av högst	» 15,000: —
samt om betongformarna ej få användas till ställningar.....	» 22,000: —
Dessutom har Olsson förbehållit sig rätt till ersättning för eventuell stegring å en del material och arbetspriser, varvid dock bör observeras, att genom att åt kommittén lämnats rätt till infordrande av anbud full kontroll kan erhållas.	
Häri genom eventuellt uppkommen merkostnad beräknas till Olssons anbud förutsätter de arbetspriser, som kan komma att fastställas under nuvarande lönekonflikt.	» 50,000: —
Således Evers totala anbud högst	» 1,819,500: —
Olssons totala anbud cirka	» 1,888,000: —

Evers anbud är således fortfarande lägst och äger dessutom fördelen av en fixerad maximisumma.

I skrivelsen uttalar Lallerstedt sedan sin mening rörande de båda anbudena och anbudsgivarne. Han slutar med att föreslå, att Axel Olssons anbud antages och tillägger:

Antages Axel Olssons anbud bliver byggnadens totala kostnad	cirka kronor 3,461,000: —
Skulle Evers anbud antagas bleve totala kostnaden ... » »	3,392,500: —
Härvid bör dock observeras, att rörande båda anbudena murning i kyla förutsättes, vilket icke var fallet i det kostnadsförslag, som var närslutet Lallerstedts föregående utlåtande.	

Sedan på given anledning Evers och Olsson förklarat sig vidhålla sina sålunda avgivna anbud till och med den 27 juli 1918, företog Kungl. Maj:t den 26 i sistnämnda månad ärendet till avgörande; och beslöt därvid Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med därom av bygg-

nadsstyrelsen i utlåtande den 23 i samma månad gjord hemställan, be-
myndiga byggnadskommittén att antaga det av Axel Olsson ingivna
anbudet jämte tilläggsanbud å uppförande av nybyggnader för tekniska
högskolans fackskola för kemisk teknologi samt förordnade, att kontrakt
med Olsson skulle upprättas angående byggnaden i dess helhet, varvid
kontraktet, i vad det avsåge byggnadsstommen, skulle avslutas definitivt
men, i vad det anginge övriga arbeten, skulle vara för kronan bindande
endast under förutsättning, att Kungl. Maj:t genom beslut, meddelat före
den 1 maj 1919, förklarat detsamma jämväl i sistnämnda del vara å kro-
nans sida slutgiltigt godkänt.

Nu har byggnadskommittén i skrivelse, som till ecklesiastikdeparte-
mentet inkommit den 6 september 1918, meddelat, att kontrakt, i enlighet
med vad genom nyssberörda beslut den 26 juli 1918 förordnats, blivit
med Olsson upprättat, samt under hänvisning till sina skrivelser den 27
juni och den 13 juli 1918 ävensom till ett av Lallerstedt upprättat kost-
nadsförslag, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till 1919 års riksdag avlåta
proposition om beviljande av de merkostnader, 2,333,000 kronor, som vore
beräknade utöver redan beviljade medel, 1,128,000 kronor.

Vid bifall till denna hemställan ansåge kommittén, att av merkostna-
derna 1,100,000 kronor behövde disponeras under år 1919 samt återstoden,
1,233,000 kronor, under år 1920.

Det av kommittén åberopade, utav Lallerstedt uppgjorda kostnadsför-
slaget är av följande lydelse:

Kostnadsförslag

rörande nybyggnad, maskinell utrustning och möblering av tekniska högskolans
kemiska institution.

Sprängning, grundläggning och isolering:

Bundet genom kontrakt med aktiebolaget			
skånska cementgjuteriet	kronor	163.400:—	
Tillkommer pallsprängning m. m.	»	6.600:—	
Rörgravar för avlopp	»	20.000:—	kronor 190,000:—

Sockel och övriga stenarbeten:

Genom kontrakt med Svensson, Kilafors	»	51.560:—	
Tillkommer för frakter	»	8.000:—	
» » terrasser	»	5.440:—	» 65,000:—

Fasadtegel:

Genom kontrakt med Aktiebolaget Mä- lardalens tegelbruk	»	42.000:—	
Transporter från kaj m. m.	»	11.000:—	» 53.000:—

[242.]	Taktegel	kronor	25,000:—
	Anbud av A Olsson å byggnadsstommen cirka	»	1,888,000:—
	Målningsarbeten	»	40,000:—
	Smidesräcken och hissaller	»	8 000:—
	Vägar, planerings- och planeringsarbeten	»	35,000:—
	Gas, vatten och uppvärmning samt yttre ledningar	»	470,000:—
	Elektrisk belysnings- och kraftanläggning	»	127,000:—
	Inventarier och inredningar	»	230 000:—
	Apparater och maskiner (enligt 1916 års kommitté 46.701 kronor)	»	95,000:—
	Utrustning av lokalerna för kemisk-tekniska apparater samt för elektriska ugnar m. m.	»	85,000:—
	Ritningar, arbetsledning, kontroll och administration för byggnadsplanerings- och terrasseringsarbeten	»	70,000:—
	Oförutsedda utgifter	»	80,000:—
Summa kronor			3,461,000:—

Departementsschefen.

Då spørsmålet om ifrågavarande byggnadsföretag senast framlades för riksdagens prövning, förutsågs, att de ursprungligen beräknade kostnaderna skulle, liksom i fråga om flertalet under nu rådande kristid påbörjade eller utförda byggnadsarbeten, väsentligt överskridas. I mitt yttrande i ämnet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1918 ansåg jag mig emellertid ej böra tillstyrka ett uppskov med fortsättande av byggnadsarbetena, och denna min uppfattning delades även av riksdagen, som dessutom ytterligare underströk betydelsen av att nybyggnaden snarast bleve fullbordad.

Hur prisstegringen skulle ställa sig, kunde man då ej förutse. Det har nu, såsom av utredningen framgår, visat sig, att de ökade kostnaderna sluta å betydande belopp och att ökningen uppgår till mer än 200 procent av den ursprungligen beräknade kostnaden.

Den farhågan ligger emellertid nära till hands, att än ytterligare prisstegringar kunna omöjliggöra arbetenas genomförande inom den nu beräknade kostnadsramen. Det må erinras, att vissa anbud, såsom beträffande gas, vatten och uppvärmning samt yttre ledningar ävensom beträffande elektrisk belysnings- och kraftanläggning, äro avgivna med hänsyn tagen till under sommaren 1918 gällande prislägen. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att någon ytterligare ökning ej skall vara att emotse. Emellertid synes det mig vara lämpligt, att byggnadskommittén tid efter annan delgiver Kungl. Maj:t, huru byggnadsföretaget fortskrider och huru omkostnaderna för detsamma överensstämma med beräkningarna.

Byggnadskommittén ifrågasätter, att av den beräknade kostnadsökningen, 2,333,000 kronor, ett belopp av 1,100,000 kronor må disponeras redan under år 1919. Med hänsyn till riksdagens uttalade önskan om

byggnadsarbetets snara fullbordan anser jag mig böra biträda detta förslag. Sagda belopp, 1,100,000 kronor, torde alltså böra askas å tilläggsstat för år 1919, vadan återstoden, 1,233,000 kronor, följaktligen bör utgå på extra stat för år 1920.

Under återopande av vad jag sålunda anført hemställer jag för närvarande, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att utöver för ändamålet av riksdagen tidigare beviljat anslag å 1,128,000 kronor till uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi bevilja ett belopp av 2,333,000 kronor samt därav anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag ett belopp av 1,233,000 kronor.

Ökat anslag.

6. Chalmers tekniska institut. I skrivelse den 29 augusti 1918 har styrelsen för Chalmers tekniska institut anhållit om framställning till riksdagen ej mindre om vissa ändringar i institutets ordinarie stat än även om utverkande av åtskilliga anslag å extra stat för tillgodoseende av olika institutets behov. Några av de åskanden, som från institutets sida nu gjorts, anser jag mig för närvarande ej böra underställa Kungl. Maj:ts prövning, utan torde frågan om tillgodoseende av dessa krav böra tills vidare anstå.

[243.]

Chalmers
tekniska
institut.

De förslag, vilka jag funnit mig nu böra anmäla för Kungl. Maj:t för avlåtande av framställning till riksdagen, går jag att närmare omförmåla.

Å institutets stat äro för närvarande uppförda dels en professur i elektroteknik, dels en andre-lärare i samma ämne. Styrelsen har nu anhållit om uppförande å ordinarie stat av ett anslag å 6.400 kronor till en professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet enligt styrelsens närmare bestämmelser, företrädesvis i elektrotekniska maskinkonstruktioner.

Ny professur i
elektroteknik.

Styrelsens förslag grundar sig på en av professorn i elektroteknik F. H. Lamm i ämnet gjord framställning, uti vilken anføres följande:

Allt ifrån 1896, då vid institutet infördes särskild undervisning i elektroteknik, till 1915 har jag ensam upprätthållit all undervisning inom institutet i detta ämne. Sistnämnda år tillsattes en andre lärare i ämnet, vilken emellertid haft större delen av sin tjänstgöring i lägre avdelningen och i tillämpad elektricitetslära för högre avdelningens icke elektrotekniska fack. Inom högre avdelningens fackskola för elektroteknik har andre läraren blott haft 2 timmar föreläsning, 2 timmar konstruktionsövningar och 5 timmar laborationsövningar, allt per vecka, föreläsningarna och övningsarna i elektriska maskinkonstruktioner. All övrig undervisning i fackskolans huvulämne

[243.] har sålunda hittills vilat på professorn, om man bortser från att under höstterminen 1917 genom ett tillfälligt arrangement läraren i industriell ekonomi föreläst 1 veckotimme i elektrisk anläggningsteknik.

Såsom torde vara noggsamt bekant har elektrotekniken ideligen att uppvisa nya landvinningar och har numera nått en sådan utveckling, att elektroteknik såsom läroämne fått en i sällsynt grad mångsidig omfattning såväl i avseende på teori som praktik. Det vetande, som en elektrotekniskt allmänbildad högskoleelektroingenjör bör besitta inom sitt fack, är så mångskiftande, att ämnet numera måste uppdelas i en mängd till sin natur helt skilda specialområden.

Undervisningen bör sålunda, om den skall kunna göra anspråk på någon fullständighet, omfatta så olika ämnen som teoretisk behandling av de grundläggande lagarna för såväl elektriciteten i statiskt och dynamiskt tillstånd som för magnetismen, elektrisk och magnetisk mätteknik, teorin för elektriska maskiner och transformatorer samt deras konstruktion, beräkning, provning och driftegenskaper, elektriska ackumulatorer, beräkning av ledningsnät, projektering och drift av elektriska kraftstationer och distributionsanläggningar, elektriska banor, elektriska lampor, elektriska ugnar, elektriska kraftledningar och skyddsanordningar för samma, telegrafi och telefoni, installationer för värme, kraft och ljus etc. etc., allt behandlat såväl teoretiskt som praktiskt.

Det är under sådana förhållanden givet, att denna mångskiftande undervisning, bestridd av endast en eller två lärare, icke kan i alla riktningar vila på önskelig sakkunskap och erfarenhet. Visserligen har den till denna undervisning anslagna tiden varit otillräcklig för en uttömmande undervisning av ovan antydd omfattning, men av så mycket större betydelse torde det därför vara, att undervisningen bestrides av inom de olika undervisningsområdena möjligast sakkunnig lärare. Då vissa, vitt skilda delar av de områden, som undervisningen måste omfatta, äro av lika stor betydelse och i lika hög grad kräva väl meriterad lärare, synes det mig synnerligen önskligt, att snarast möjligt en ny professur inrättas inom institutets elektrotekniska fack.

En blick på programmen för andra högre tekniska läroverk visar även, att de elektrotekniska ämnena vid dessa blivit vida bättre tillgodosedda med lärarplatser.

Tekniska högskolan i Stockholm har sålunda 3 professorer i elektrotekniska fackämnena och en speciallärare, Norges tekniske høiskole i Trondhjem 2 professorer och 2 andra-lärare, den polytekniske læreanstalt i Köpenhamn 3 professorer och 1 annan lärare, för att icke tala om de tekniska högskolorna på kontinenten, vilka alla i de elektrotekniska ämnena hava ett flertal såväl professurer som andra lärarebefattningar.

Såsom jag förut nämnt, är den för undervisningen i de elektrotekniska ämnena vid institutet anslagna tiden otillräcklig. Väl inseende nödvändigheten av att antalet obligatoriska lektionstimmor och att arbetsbördan för eleverna icke i större grad ökas, anser Lamm dock någon liten ökning böra kunna göras i antalet veckotimmor för eleverna inom fackskolan för elektroteknik. I det hela torde nämligen arbetsbördan vara något mindre för dessa än för eleverna inom andra fack, och det myckna arbetet inom elektrotekniska laboratoriet torde genom sin omväxling vara mindre påfrestande för hälsan än det myckna ritarbetet inom flertalet andra fackskolor. I det följande föreslår mig för elektroteknikerna en mindre ökning av antalet veckotimmor.

Med hänsyn till den stora vikt, som bör läggas på undervisningen i elektriska maskinkonstruktioner, till vilket ämne hittills allt för liten tid varit anslagen, bör en ny professur huvudsakligen avse detta ämne men även omfatta elektrisk anläggnings-teknik, vilket ämne hitintills måst behandlas ytterst knapphändigt.

Amnesfördelningen och timmarna för den elektrotekniska undervisningen synas mig lämpligen för de olika lärarna kunna anordnas på ungefär följande sätt:

243.]

Nuvarande professor:

I E ₂ *).....	föreläsning:	3 timmar	såsom	hittills.
I E ₃ *).....	d:o	: 4	»	»
I E ₃	laborationer:	8	»	mot nuvarande 10.
Summa 15 timmar.				

Ny professor:

I högre avdelningens andra årskurs'				
alla fack utom E ₂	föreläsning:	3 timmar	i tillämpad elektricitetslära.	
I E ₂	föreläsning och övningar:	2	»	i auläggningsteknik.
I E ₃	d:o	: 2	»	i d:o
I E ₃	föreläsning:	3	»	i elektriska maskinkonstruktioner.
I E ₃	övningar:	4	»	i d:o d:o
Summa 14 timmar.				

Andre läraren:

I lägre avdelningen i medeltal för båda terminerna:	9 timmar	såsom	hittills.
I E ₂	laborationer:	5	»
I E ₃	d:o	: 8	»
Summa 22 timmar.			

Enligt detta förslag — jag följer fortfarande Lamms framställning — skulle laborationsövningarna i E₃ visserligen minskas till antal, men genom att såväl professorerna som andre läraren medverka vid desamma kan arbetsintensiteten bliva betydligt större och snarare mer än mindre arbeten medhinnas av eleverna. Genom detta arrangement vinnes dessutom den fördelen, att en och samma lärare, nämligen andre läraren, är närvarande vid samtliga övningar inom laboratoriet, vilket särskilt med hänsyn till de många skilda laborationsövningar, som där pågå för olika årskurser, torde bliva till stor fördel vid nu rådande lokal- och apparatknapphet.

Emellertid kan det även tänkas, att elevantalet i lägre avdelningen eller i E₂ blir så stort, att därstädes laborationerna måste på så sätt uppdelas på parallellavdelningar, att andre lärarens tjänstgöringstid icke räcker till för hans deltagande i E₃s laborationer, i vilket fall man i högre grad än hittills måste påräkna biträde av assistenter.

Någon definitivt timplan avser sålunda ovanstående förslag icke att utgöra, enär särskilt andre lärarens tjänstgöring lämpligen bör rätta sig efter förhållandena. Även kan det vara önskligt att icke på detta förberedande stadium mera i detalj fastslå vilka delar av undervisningen som böra tillfalla de båda professorerna, utan har ovan angivna plan i huvudsak till ändamål att visa, att de tre lärarna erhålla full tjänstgöring utan att därför elevernas timtal behöver i oroväckande grad ökas.

*) E = fackskolan för elektroteknik i högre avdelningen; E₂, E₃ = andra, respektive tredje årskursen i denna fackskola.

[243.]

Enligt ovanstående förslag blir antalet veckotimmar i lägre avdelningen oförändrat, i E_2 ökat med 2 och i E_3 med 3.

I avseende på ökningen i E_2 påpekar Lamm, att denna skulle i någon mån kunna kompenseras genom att befria elektroteknikerna från ämnet materialprovning (3 timmar under vårterminen), vilket låter motivera sig därav, att dessa elever inom elektrotekniska laboratoriet likväl få rikligt tillfälle att utföra precisionsmätningar och att pröva inom elektrotekniken använda materialier.

Beträffande den föreslagna ökningen i antalet veckotimmar i E_3 nämner Lamm, att, om hänsyn toges till att under senaste läsåret 1 veckotimme varit auslagen till undervisning i elektrisk anläggningsteknik, vilken timme på grund av lärarens frånfalle utgått ur vårterminens arbetsordning, ökningen i antalet veckotimmar egentligen blir blott 2. Med hänsyn till att elektroteknikerna enligt detta förslag skulle beredas avsevärt utökad undervisning i konstruktion av elektriska maskiner, skulle, därest schemat i E_3 likväl skulle anses allt för belastat, nuvarande undervisning i »maskinkonstruktioner» (2 veckotimmar under hela läsåret) kunna liksom för kemisterna in-skränkas till blott en termin eller möjligen helt kunna utgå.

I anseende till vad ovannämnts föreslår Lamm, att lärarrådet ville anhänga hos styrelsen, att den behagade ingå till Kungl. Maj:t med förslag om proposition till 1919 års riksdag om inrättande av en ny professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet företrädesvis i elektriska maskinkonstruktioner.

För egen del anför styrelsen i nu ifrågavarande ämne:

Under flera år har inom fackskolan för elektroteknik behovet av ökad undervisning särskilt i elektromaskinlära och anläggningsteknik gjort sig gällande. Då nuvarande andre läraren i elektroteknik med höstterminen 1915 tillträdde sin befattning vid institutet, anförtröddes åt honom, som var särskilt kompetent därtill, 2 timmars undervisning i elektromaskinlära i fackskolans tredje årskurs mot det att professorn i elektroteknik övertog ett par timmars undervisning i fackskolans andra årskurs. Höstterminen 1916 utökades undervisningen i elektromaskinlära i tredje årskursen med ytterligare två timmar, vilken undervisning även anförtröddes åt andre läraren i elektroteknik. Höstterminen 1917 förändrades undervisningen för specialläraren i industriell ekonomi så, att den, som förut upptagit 4 timmar under höstterminen i lägre avdelningens tredje årskurs, nu skulle utgöra blott 2, mot det att specialläraren, som var specialist på elektrisk anläggningsteknik, åtog sig undervisning i detta ämne med en veckotimme under såväl höst- som vårtermin i elektrotekniska fackskolans tredje årskurs. Genom speciallärarens frånfalle i början av år 1918 har den veckotimme, som varit anslagen till undervisningen i anläggningsteknik, utgått ur schemat. Behovet gör sig dock fortfarande starkt gällande.

Nu har från professorn i elektroteknik till lärarrådet inkommit en skrivelse med anhållan om vidtagande av åtgärder för upprättande av en ny professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet företrädesvis i elektriska maskinkonstruktioner. Lärarkollegiet har för sin del tillstyrkt förslaget. Styrelsen finner särskilt med hänsyn till de allt större krav, som ställas på elektrotekniska ingenjörer, behovet vara trängande och får därför hemställa, det Kungl. Maj:t måtte göra framställning till riksdagen om uppförande å ordinarie stat av ett anslag å 6,400 kronor till en professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet enligt styrelsens närmare bestämmelser, företrädesvis i elektrotekniska maskinkonstruktioner.

[243.]

Departementschefen.

Den synnerligen snabba utveckling, som den elektrotekniska vetenskapen och tekniken under det senast förflutna årtiondet haft att uppvisa, har medfört, att läroämnet elektroteknik vid de högre tekniska läroanstalterna kommit att tillmätas en allt större betydelse och omfattning. Givet är också, att till följd av ämnets utvidgning dess olika specialområden fordra särskilda fackmän, för att undervisningen på den relativt korta tid, som står till buds, skall kunna medföra det gagn, som därmed är avsett. Svårigheterna för en eller två lärare att fullt behärska ämnets olika delar och att medhinna handledandet av de studerande vid de teoretiska och praktiska övningar inom olika områden av den elektrotekniska vetenskapen och tekniken, vilka numera äro nödvändiga för vinnande av en fullt tillfredsställande utbildning, måste uppenbarligen inverka till men för undervisningens resultat. Särskilt vårt land erbjuder stora förutsättningar att lämna de blivande ingenjörerna ett rikt fält för deras kommande verksamhet, och en fördjupad och mångsidig utbildning i ämnet kan ej annat än bidra till den för landet så viktiga utvecklingen på detta område. Jag finner följaktligen förslaget att vid Chalmers tekniska institut inrätta ännu en professur i ämnet väl befogat.

Vid tekniska högskolan finnas, som bekant, tre professorer i elektrotekniska fackämnena, nämligen en i elektrisk anläggningsteknik, en i teoretisk elektroteknik och en i elektromaskinlära. Styrelsens nu föreliggande förslag avser ett frånskiljande av undervisningen i företrädesvis anläggningsteknik och elektrotekniska maskinkonstruktioner från den nuvarande professuren i ämnet och dess förläggande till den nya professuren. Jag finner detta förslag äga goda skäl för sig. Den nya professuren bör följaktligen benämnas professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet företrädesvis i elektrotekniska maskinkonstruktioner.

Timantalet för ämnet elektroteknik med övningar i den elektrotekniska fackskolans andra årskurs är för närvarande 8 timmar i veckan. Förslaget innebär en ökning härav med 2 timmar. I samma fackskolas tredje årskurs är för närvarande sedan höstterminen 1916 timantalet 18; enligt förslaget skulle en ökning härav ske med 3 timmar. Såsom professor Lamm i sin skrivelse antytt, torde emellertid jämkningar i detta timantal kunna tänkas. I själva verket synes förslaget sålunda ej innebära så mycket en utvidgning av undervisningstidens omfattning som snarare en väl berättigad specialisering av ämnet.

Den av mig förordade anordningen kommer att medföra en ökning av det ordinarie anslaget till Chalmers tekniska institut med 6,400 kronor, d. v. s. den avlöning som hittills tillkommer professor vid nämnda institut. Ålderstillägg till innehavaren av den nya professuren torde utgå av det

[243.] under riksstatens åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ålders-
tillägg.

För avlöningsförmånernas åtnjutande komma att gälla enahanda villkor
som de, vilka nu äro stadgade för redan befintliga professurer vid institutet.

Uppvärm-
ning, belys-
ning och
diverse
utgifter.

För vart och ett av åren 1914—1916 har riksdagen på grund av
Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljat ett belopp av 6,000
kronor till förstärkning av det å ordinarie stat uppförda anslaget å 12,000
kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter. För vartdera av
åren 1917 och 1918 har det extra anslagsbeloppet utgått med 12,000
kronor, och för år 1919 höjdes beloppet till 20,000 kronor.

Då det emellertid visade sig, att bristen å ifrågavarande anslag vid
1917 års slut uppgick till ungefär 16,600 kronor och att bristen under
år 1918 ytterligare skulle ökas med ett belopp, som uppskattades till unge-
fär 7,500 kronor, gjorde Kungl. Maj:t framställning i ämnet till 1918 års
riksdag, och beviljade riksdagen i anledning härav å tilläggsstat för år
1918 dels till täckande av brist vid 1917 års utgång i det i staten för
Chalmers tekniska institut upptagna anslaget till uppvärmning m. m. ett
anslag av 16,600 kronor, dels ock till förstärkande under år 1918 av
samma anslag ett belopp av 6,000 kronor.

Styrelsen har nu i sin ovan berörda skrivelse hemställt om anslag
dels å 22,000 kronor till täckande av en vid 1918 års slut beräknad brist
å ifrågavarande anslagspost, dels å 20,000 kronor till förstärkande under
år 1919 av anslaget till uppvärmning, belysning m. m., dels ock å 40,000
kronor till förstärkande under år 1920 av nyssnämnda anslag.

Styrelsen anför i förevarande avseende följande:

Utgifterna för uppvärmning, belysning och diverse utgifter hava under år 1917
uppgått till kronor 46.244:77, under det att utgifterna för samma ändamål under
tiden 1 juli 1917—1 juli 1918 uppgått till ej mindre än 71.513:13 kronor. För de
närmaste åren kunna utgifterna med de höga bränslepriser, som nu råda, ej beräknas
till mindre belopp än under det senast förflutna läsåret, utan torde böra uppskattas
till i runt tal 72.000 kronor. Trots det av riksdagen beviljade anslaget å 6,000 kronor
till förstärkande under år 1918 av det ordinarie anslaget, torde sålunda vid 1918 års
slut en väsentlig brist vara att emotse. Till bestridande av dessa utgifter står till sty-
relsens förfogande:

under år 1918			under år 1919		
det ordinarie anslaget ...	kronor	12 000: —	ordinarie anslaget	kronor	12,000: —
extra anslag	»	12 000: —	ett förslagsanslag, högst	»	20,000: —
på tilläggsstat för år 1918	»	6 000: —	beräknade elevavgifter,		
beräknade elevavgifter,			hyres- och räntemedel	»	20,000: —
hyres- och räntemedel	»	20 000: —			
Kronor 50,000: —			Kronor 52,000: —		

Under år 1920

[243.]

ordinarie anslaget	kronor 12,000: —
beräknade elevavgifter,	
hyres- och räntemedel	> 20.000: —
Kronor 32,000: —	

Utgifterna kunna sålunda komma att beräknas överstiga inkomsterna under år 1918 med 22,000 kronor, under år 1919 med 20,000 kronor och under år 1920 med 40,000 kronor.

Att de anslag, som hittills beviljats för ifrågavarande ändamål, icke räckt till utan ytterligare medel erfordras, torde bero på väl kända förhållanden. Jag anser mig böra biträda styrelsens nu gjorda hemställan. De av styrelsen äskade beloppen å 22,000 kronor till täckande av den vid 1918 års slut beräknade bristen och å 20,000 kronor till förstärkning under år 1919 av ifrågavarande anslag torde böra föreslås å tilläggsstat för sistnämnda år, och anhåller jag att i annat sammanhang få återkomma härtill. På extra stat för år 1920 skulle för ändamålet erfordras ett belopp av 40,000 kronor.

Departement-
schefen.

I skrivelse den 27 september 1916 hemställde styrelsen om ett engångsanslag på extra stat å 45,200 kronor till utrustning av de fysiska och kemiska laboratorierna samt de mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna vid institutet. I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1917 års riksdag på extra stat för år 1918 för ändamålet ett belopp av 15,000 kronor. Vidare har 1918 års riksdag, likaledes på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, beviljat för samma ändamål ett anslag av 30,000 kronor samt av detta anslag anvisat på extra stat för år 1919 ett belopp av 15,000 kronor.

Bibliotek,
samlingar och
laboratorier.

Styrelsen har nu hemställt om framställning till riksdagen att för ändamålet på extra stat för år 1920 anvisa av nyssnämnda anslag å 30,000 kronor återstående beloppet 15,000 kronor. Jag tillstyrker vad styrelsen i denna del föreslagit.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 till förstärkning av det å ordinarie stat uppförda anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier anvisat 6,000 kronor. För vardera av åren 1918 och 1919 har riksdagen för enahanda ändamål beviljat ett till 14,000 kronor förhöjt belopp.

I nu föreliggande skrivelse har styrelsen hemställt om ett anslag å samma belopp jämväl för år 1920, under framhållande att anslaget även

- [243.] för sistnämnda år vore oundgängligen behövt. Jag finner mig böra biträda styrelsens begäran.

Omläggning
av institutets
värmeledning.

I skrivelse den 29 augusti 1917 gjorde styrelsen framställning om anslag till omläggning av institutets värmeledning.

Styrelsen omförmälde i denna skrivelse, att institutets byggnadskomplex uppvärmdes dels medelst varmvatten från en centralanläggning, vars pannor voro förlagda i Vasabyggnaden, dels medelst ånga, som alstrades i en i verkstaden befinnlig panna. Den senare anläggningen, som försåg en del av huvudbyggnaden, hela verkstaden och maskinlaboratoriet med värme, vore av föråldrad konstruktion och hade visat sig synnerligen oekonomisk. Det syntes därför nödvändigt att ersätta denna anläggning med en mera modern och värmebesparande. Den lämpligaste anordningen vore att förlägga uppvärmningen av institutets samtliga lokaler till varmvattencentralen i Vasabyggnaden. Styrelsen anförde vidare, att institutets förutvarande kontrollant hade verkställt en beräkning, som utvisade vilken årlig besparing en omläggning av värmeledningen i angiven riktning skulle medföra. Två anbud å arbetet infordrades i augusti 1917, och slutade dessa på i runt tal 30,000 kronor.

Under erinran att genom anordningen en icke obetydlig besparing skulle uppkomma, hemställde styrelsen om ett extra anslag å 30,000 kronor. Jag ansåg mig emellertid då icke kunna förorda styrelsens hemställan i anförda avseende.

Nu har styrelsen i omförmälda skrivelse den 29 augusti 1918 framhållit, att det vid undersökning visat sig, att den gamla pannan, som daterade sig från år 1901, vore av den beskaffenhet, att den inom kort måste ersättas med en ny. Förnyade anbud å omläggningen av värmeledningen hade därför infordrats från samma firmor som föregående år. De slutade nu å 33,500 kronor och 35,750 kronor; och kostnaderna syntes böra beräknas till i runt tal 37,000 kronor. Då priset för en ny ångpanna närmade sig de nu beräknade kostnaderna för omläggningen och då den av styrelsen föreslagna anordningen skulle medföra en betydlig besparing, hemställde styrelsen om framställning till riksdagen angående beviljande av ett extra anslag å 37,000 kronor för sagda ändamål.

Departementschefen.

Enligt vad jag gjort mig underrättad om, ställer sig den nuvarande anordningen i avseende å institutets värmeledning opraktisk och oekonomisk, och en förbättring är uppenbarligen av behovet påkallad, i all synnerhet som, enligt vad styrelsen upplyser, den gamla ångpannan inom kort måste ersättas med en ny. Framför en dylik åtgärd synes mig det av styrelsen nu framlagda förslaget erbjuda flera fördelar, och finner jag detsamma fördensskull vara förtjänt av att tillstyrkas.

Styrelsen har påpekat, att en omläggning av värmeledningen i den

av styrelsen angivna riktning skulle medföra vissa årliga besparingar. Förerhållande av uppgift å storleken av dessa besparingar har jag införskaffat en av ingenjören W. Fagerström den 9 oktober 1918 uppgjord promemoria i förevarande avseende, vilken jag anhåller att här få återgiva:

Promemoria angående bränsleförbrukningen för värmeledningarna i Chalmerska institutet.

Under eldningsperioden 1914 och 1915 användes 5,445 hl. koks för varmvattenvärmeledningarna och 2,153 hl. stenkol för ångvärmeledningen, som omfattade verkstaden och delar av byggnaden vid Storgatan, men icke maskinlaboratoriet. Värmebehovet i maskinlaboratoriet utgör ungefär $\frac{1}{8}$ av hela ångvärmeledningen. Kolåtgången för hela den nuvarande ångvärmeledningen kan därför uppskattas till 3,230 hl.

Varmvattenvärmeledningarna motsvara en maximal värmeförbrukning av 552,000 cal. och hela ångvärmeledningen 276,000 cal. Ersättes ångvärmeledningen med en varmvattenvärmeledning bleve koksförbrukningen för denna 50 % av 5,445, vilket gör cirka 2,725 hl.

För ett pris av 2 kronor per hl. för kol och 1:50 kronor för koks blir kostnaderna för ångvärmeledningen 6,460 kronor samt för en motsvarande varmvattenvärmeledning 4,090 kronor.

Om således den nuvarande ångvärmeledningen borttages och ersättes med en ny anläggning ansluten till den nuvarande varmvattenvärmeledningen, kan en besparing i bränslekostnaden om 2,370 kronor göras per år, beräknad med de pris som gällde 1914 och 1915. Äro bränslepriserna högre, ökas även besparingen i motsvarande grad. T. ex. vid tre gånger så höga bränslepriser blir besparingen c:a 7,100 kronor per år.

De av styrelsen åberopade anbuden äro, efter vad jag inhämtat, avgivna dels av värmeledningsaktiebolaget Celsius, slutande å 33,500 kronor, dels ock av aktiebolaget G. Mattiesens maskinaffär, slutande å 35,750 kronor. Ifrågavarande anbud äro avgivna utan något angivande av deras giltighetstid. Med hänsyn härtill har styrelsen avrundat beloppet uppåt till 37,000 kronor. Jag finner mig böra biträda styrelsens nu framlagda förslag. Emellertid vill jag uttala den förhoppningen, att, därest för ifrågavarande ändamål kostnaderna skulle visa sig större än nu är beräknat, krav på ytterligare bidrag av statsmedel ej göras gällande utan att styrelsen må äga möjlighet att av institutet i övrigt till buds stående medel täcka eventuellt uppkommen brist.

I detta sammanhang anser jag mig vidare böra erinra om 1918 års lagtima riksdags beslut att öka avlöningen för en var av de å staten för Chalmers tekniska institut uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. Den ordinarie staten för institutet lärar i anledning av detta riksdagens beslut böra ökas med 4,450 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels å ordinarie stat för Chalmers tekniska institut uppföra en ny professur i elektroteknik med undervisningsskyldighet företrädesvis i elektrotekniska maskinkonstruktioner med enahanda avlöningsförmåner, som äro stadgade för övriga professorsbefattningar vid institutet, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

dels för berörda ändamål ävensom för beredande av ökad avlöning åt de i staten för institutet uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare öka institutets *ordinarie stat* med ett belopp av 10,850 kronor, eller alltså från 174,550 kronor till 185,400 kronor;

dels medgiva, att det till ifrågavarande nya professorsbefattning hörande ålderstillägg må utgå av det under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

Ökat anslag.

dels ock på *extra stat* för år 1920 anvisa:

till förstärkande av det i institutets stat upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter ett förslagsanslag, högst 40,000 kronor,

till utrustning av de fysiska och kemiska laboratorierna samt de mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna vid institutet, utav förut för ändamålet beviljat anslag å 30,000 kronor, såsom reservationsanslag återstående beloppet, 15,000 kronor,

till förstärkande av de i institutets stat upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier ett förslagsanslag, högst 14,000 kronor, samt

Nytt anslag.

till omläggning av institutets värmeledning ett reservationsanslag av 37,000 kronor.

7. Uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm. [244.]
Från och med år 1900 hava av riksdagen beviljats medel för uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm. Till detta ändamål har sålunda för vart och ett av åren 1911—1916 anvisats ett belopp av 16,161 kronor, under villkor att Stockholms stad med samma belopp lämnade ökat bidrag till skolan. Anslaget har varit uppdelat i särskilda poster.

Uppehållande
av verksam-
heten vid
tekniska
skolan
i Stockholm.

För vartdera av åren 1917—1919 har riksdagen beviljat ett till 17,325 kronor förhöjt anslag; villkoret om motsvarande bidrag från Stockholms stad har fortfarande upprätthållits.

För år 1920 har påkallats fortsatt anslag för samma ändamål och med samma belopp som under år 1918. På grund härav och då samma villkor som hittills torde böra fästas vid anslaget, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 17,325 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp:

för höjning av betjäningens avlöning	kronor	446: —
» » » underlärnarnas » »	9,905: —	
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260: —
» » » anslaget till belysning	»	750: —
» » » anslaget till inventariers anskaffande och underhåll	»	1,000:
» » » anslaget till undervisningsmateriell	»	1,750: —
» » » anslaget till diverse utgifter	»	2,800: —
såsom bidrag till avlöning åt en vaktmästare	»	414: —

tillhopa kronor 17,325: —

under villkor att Stockholms stad för år 1920, utöver förut anslagna medel å 7,500 kronor, för berörda ändamål bidrager med samma belopp som statsanslaget.

[245.]

Provisorisk
lönereglering
vid tekniska
skolan i
Stockholm.

8. Provisorisk lönereglering vid Tekniska skolan i Stockholm.

Till beredande av provisorisk lönereglering med 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med undantag för föreståndaren i hans egenskap av föreståndare för hela skolan samt föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1912—1919 beviljat ett anslag av 4,600 kronor, med beräkning att till löneregleringen bidrag skulle lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp av 480 kronor samt under villkor att Stockholms stad för ändamålet särskilt tillskötte 4,600 kronor.

Då medel för sådan provisorisk lönereglering erfordras jämväl för år 1920, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av provisorisk lönereglering med 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med undantag för skolans föreståndare i hans egenskap av sådan samt såsom föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning, bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 4,600 kronor, med beräkning att till denna lönereglering bidrag lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp av 480 kronor samt under villkor att Stockholms stad för ändamålet särskilt tillskjuter samma belopp som statsanslaget.

[246.]

Tekniska
fackskolan i
Västerås.

9. Tekniska fackskolan i Västerås.

Den sedan åtskilliga år tillbaka förberedda frågan om den lägre tekniska undervisningens ordnande bragtes genom Kungl. Maj:ts till 1918 års lagtima riksdag framlagda förslag och sagda riksdags i anledning därav fattade beslut till lösning. Denna innebar i korthet, att de hittillsvarande tekniska elementarskolorna skulle ersättas med tekniska fackskolor och tekniska gymnasier, de förra tvååriga, de senare treåriga, samt att tekniska fackskolor skulle upprättas även å orter, där teknisk elementarskola förut ej funnits. Den av riksdagen beslutade om- och nyorganisationen skulle emellertid ej genomföras samtidigt i hela sin utsträckning. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag beslöt nämligen riksdagen för tillfället inskränka ombildningen och nyinrättandet därhän, att i Västerås skulle inrättas en elektroteknisk fackskola samt att de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö skulle ombildas, skolan i Örebro till ett tekniskt gymnasium och skolan i Malmö till en maskin-

fackskola och ett tekniskt gymnasium, allt under förutsättning att vederbörande kommun åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor.

Riksdagen godkände därjämte under samma förutsättning ordinarie stater för ifrågavarande läroanstalter att tillämpas för fackskolan i Västerås från och med den 1 juli 1919 samt för de båda övriga läroanstalterna från och med den 1 januari 1919.

Samtidigt beslöts för lärarpersonalen vid såväl de tekniska elementarskolorna som de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna ny löne- och pensionsreglering, anslutande sig till den löne- och pensionsreglering, som av sagda riksdag genomfördes i fråga om lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna.

Genom beslut den 22 juli 1918 anbefalldes vederbörande länsstyrelser att från stadsfullmäktige i Västerås, Örebro och Malmö infordra och till ecklesiastikdepartementet före den 1 oktober 1918 insända yttrande, huruvida stadsfullmäktige åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt rektor vid på nyss angivet sätt inrättade eller ombildade läroanstalter, samt att inkomma med upplysning, huruvida besvär över stadsfullmäktiges beslut härutinnan inom vederbörlig tid anförts. De sålunda begärda yttrandena hava sedermera inkommit och utvisa, att stadsfullmäktige i nämnda städer förbundit sig att fullgöra det av riksdagen fordrade åtagandet. Kungl. Maj:t har därefter genom beslut den 18 december 1918 dels godkänt riksdagens i dessa hänseenden fattade beslut, dels utfärdat kungörelse angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i gällande stater för nu ifrågavarande läroanstalter upptagna löneförmåner.

Genom beslut den 22 juli 1918 anbefalldes Kungl. Maj:t ytterligare styrelserna för de tekniska elementarskolorna i Malmö och Örebro att inhämta och till ecklesiastikdepartementet före den 15 november 1918 översända yttranden från de på ordinarie stat uppförda lärarna vid nämnda båda skolor, huruvida de, därest nya stater i enlighet med riksdagens beslut bleve av Kungl. Maj:t godkända, ville underkasta sig de villkor och bestämmelser, som av riksdagen föreskrivits för åtnjutande av de å ny stat upptagna avlöningsförmåner. Från vederbörande skolstyrelser hava sedermera inkommit yttranden i berörda hänseende, och hava samtliga ordinarie lärare vid ifrågavarande skolor med undantag av en lektor vid tekniska elementarskolan i Malmö förklarat sig villiga att ingå på den nya lönestaten.

Efter denna kortfattade översikt anhåller jag att, innan jag övergår till de olika läroanstalternas anslagsbehov för år 1920, få beröra en fråga,

[246.]

som gäller samtliga nu omförmälda läroanstalter och som därför torde böra behandlas i detta sammanhang. Jag syftar här på frågan om reglering av lönerna för vaktmästare och med dem likställda befattningshavare vid de tekniska fackskolorna och gymnasierna

I samband med den av 1918 års lagtima riksdag beslutade omorganisationen av den lägre tekniska undervisningen genomfördes också ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de nyinrättade tekniska fackskolorna och gymnasierna. För de i de fastställda staterna för ifrågasvarande läroanstalter upptagna vaktmästare, laborativaktmästare samt maskinister och eldare vidtogs däremot ingen åtgärd i lönereglerande syfte. Frågan härom var emellertid ej helt undanskjuten. I mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918 i samband med framläggandet inför Kungl. Maj:t av förslag om proposition till riksdagen om nyss omnämnda omorganisation yttrade jag nämligen vid frågan om kostnadsberäkningar för den föreslagna nya skolorganisationen, att avlönningarna för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare borde för det dåvarande beräknas efter vad då utginge till motsvarande befattningshavare vid andra statsinstitutioner. Komme emellertid, fortsatte jag, vid 1918 års riksdag att beslutas en lönereglering för vaktmästare m. fl., borde densamma omfatta jämväl vaktmästare och jämförliga befattningshavare vid ifrågasvarande läroanstalter. Jag syftade då på en under förberedelse varande framställning till riksdagen om reglering av löneförhållanden för vaktmästare m. fl., som i statsverkspropositionen till 1918 års riksdag förebådats av Kungl. Maj:t och som också sedermera avläts till riksdagen genom proposition nr 435 angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. Sagda proposition kom emellertid ej att omfatta även vaktmästare och dylika befattningshavare vid nu ifrågasvarande tekniska läroverk, och riksdagens i anledning av propositionen fattade beslut är således ej tillämpligt på dem.

I den skrivelse av den 19 juni 1918, vari riksdagen anmälde sina beslut i fråga om den lägre tekniska undervisningen, har riksdagen likväl uppmärksammat frågan om berörda befattningshavares avlöningsförmåner. Riksdagen yttrade där rörande denna fråga följande:

Vad vaktmästarna beträffar, anser riksdagen, att åt dessa bör, med tillämpning av samma grunder, som följas i fråga om övriga statsanställda vaktmästare, beredas möjlighet till ålderstillägg. Med hänsyn till riksdagens beslut angående reglering av avlöningsförhållandena för de vid statens verk och inrättningar anställda vaktmästarna böra givetvis avlöningsförmånerna för vaktmästarna så jämkas, att de bliva lika med de avlöningsförmåner, som tillkomma övriga statsanställda vaktmästare.

För de tekniska fackskolor och gymnasier, som enligt riksdagens be-

slut skulle inrättas i Västerås, Örebro och Malmö, fastställde riksdagen samtidigt ordinarie stater att tillämpas från och med år 1919. I dessa stater upptogos emellertid, såsom jag redan omnämnt, avlöningarna till vaktmästare och med dem likställda befattningshavare till de belopp, som dittills varit gällande för dylika tjänst innehavare, och den av riksdagen medgivna regleringen av avlöningsförhållandena för ifrågavarande befattningshavare omfattar således ej dem, som äro eller bliva anställda vid de tekniska läroanstalterna. Under sådana förhållanden har det synts mig nödvändigt att nu vidtaga åtgärder för höjande av sistberörda befattningshavares avlöningsförmåner till samma belopp som övriga med dem likställdas.

Innan jag närmare ingår på denna fråga, anhåller jag få redogöra för de avlöningsförmåner, som för närvarande äro fastställda för nu berörda vaktmästare m. fl. I de av 1918 års riksdag fastställda staterna för de tekniska läroanstalterna i Örebro och Malmö har uppförts dels en vaktmästare med en avlöning av 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, samt med rätt till två ålders-tillägg å vartdera 100 kronor efter 5, respektive 10 års tjänstgöring, dels ock en maskinist och eldare med en avlöning av 1,500 kronor, därav 900 kronor lön och 600 kronor tjänstgöringspenningar. Slutligen har i staten för den nyinrättade tekniska fackskolan i Västerås uppförts en vaktmästare, en laboratorievaktmästare samt en maskinist och eldare. Avlöningsförmånerna för sistnämnda tre befattningshavare äro i 1919 års stat upptagna till hälften av de belopp, varmed de i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till stat för skolan i färdigt skick äro angivna, givetvis beroende därpå, att skolan under år 1919 skulle vara i verksamhet blott under årets senare del. För helt år räknat motsvarar detta för vaktmästaren 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, för laboratorievaktmästaren 1,200 kronor samt för maskinisten och eldaren 700 kronor. Vad de två sistnämnda befattningshavarna beträffar, är avlöningen för dem ej fördelad på lön och tjänstgöringspenningar. Vidare bör bemärkas, att båda förutsättas skola tjänstgöra även i den av staden Västerås uppehållna tekniska yrkesskolan och central-slöjdskolan, som avsetts skola inrymmas i samma byggnad som fackskolan. På grund därav är det i staten för sagda fackskola upptagna avlöningsbeloppet för nu berörda två befattningshavare tänkt endast som bidrag till avlöningen åt dem.

Den reglering av lönerna för nu omnämnda vaktmästare m. fl., som jag, på sätt jag nyss framhållit, anser nu böra företagas, bör naturligen — såsom riksdagen också förutsatt — anpassas efter de beslut, som av 1918 års riksdag fattats i fråga om löneförmåner för vaktmästare och andra

[246.] liknande befattningshavare vid ett flertal statens verk och inrättningar. Jag ber få erinra om att de befattningshavare, som berördes av sagda riksdagsbeslut, fördelats på tre grupper, A, B och C, av vilka A-gruppen omfattar vaktmästare, B-gruppen förste vaktmästare och därmed jämställda samt C-gruppen preparatorer och med dem jämförliga befattningshavare.

De av sagda riksdag fastställda avlöningsförmåner för nämnda kategorier framgå av följande sammanställning:

Grupp.	Lön. kronor.	Tjänstgörings- penningar. kronor.	Ortstillägg. kronor.	Summa. kronor.
A-gruppen	900	550	150	1,600
B-gruppen ..	1,100	650	150	1,900
C-gruppen	1,300	750	150	2,200

Härtill kunna komma tre ålderstillägg à 100 kronor efter 3, 6 och 9 års tjänstgöring. Å ort, där vederbörande icke är berättigad till ortstillägg, utgår avlöningen med ett med 150 kronor nedsatt belopp. Därest bostad med bränsle, eventuellt med lyse, anvisas åt någon av ifrågavarande befattningshavare å annan ort än Stockholm, Östersund, Umeå och Luleå, som icke enligt stat åtnjuter fria sådana förmåner, skall för dessa avstås av lönen respektive 150 och 25 kronor för år.

Vid de nyupprättade tekniska fackskolorna och gymnasierna skola, såsom redan nämnts, vara anställda vaktmästare, laboratorievaktmästare samt maskinister och eldare. Bland dessa torde vaktmästarna böra hänföras till A-gruppen och åtnjuta för denna grupp stadgade löneförmåner. Laboratorievaktmästare samt maskinister och eldare, vilka hava mera maktpåliggande och kvalificerat arbete sig ålagt, torde böra erhålla de löneförmåner, som äro tillförsäkrade de till B-gruppen hörande befattningshavare. Givetvis bör ingen av nu ifrågavarande tjänstinnehavare uppbära ortstillägg. Därest i något fall fri bostad m. m. ingår i löneförmånerna, böra de i sådant hänseende stadgade bestämmelserna vara gällande.

Jag anhåller att i det följande i fråga om de olika läroanstalterna få framställa de förslag i nu förevarande hänseende, som i varje särskilt fall kunna vara erforderliga.

Jag har nu att övergå till de särskilda läroanstalterna och ber då få göra början med den tekniska fackskolan i Västerås.

Riksdagens av mig nyss omnämnda beslut om inrättande av en elektroteknisk fackskola i Västerås innebar, att sagda skola skulle begynna sin verksamhet med läsåret 1919—1920, under vilket skolan alltså skulle omfatta

en första årsklass. Med början av höstterminen 1920 skall alltså skolans andra och sista årsklass upprättas och skolans ordinarie stat i så gott som hela sin omfattning bliva gällande, vilket innebär dels en ökning av antalet ordinarie lärarkrafter, dels ock en ökning av utgifterna å övriga i staten uppförda anslagsposter.

I fråga om kostnaderna för statens genomförande får jag hänvisa till det utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition nr 335 till 1918 års lagtima riksdag, där (sid. 83) ett förslag till stat för läroanstalten i färdigt skick är återgivet. Vissa avvikelser från nämnda förslag betingas i staten för år 1920 därav, att skolan som nämnt under vårterminen 1920 omfattar endast en första årsklass. Men även vissa andra mindre ändringar synas mig nödvändiga. Jag anhåller att få behandla de olika posterna var för sig.

Av de ordinarie lärarna äro rektor och 1 lektor uppförda på ordinarie stat från och med den 1 juli 1919. Nu tillkommer ytterligare 1 lektor från och med den 1 juli 1920. Arvodena till extra lärare böra beräknas efter samma grunder, som tillämpats i 1919 års stat, eller efter 175 kronor för veckotimme och läsår, varjämte hänsyn torde böra tagas till ett av vederbörande på platsen uttalat önskemål att kunna, om så i övrigt kommer att befinnas lämpligt, fördela läsåret med ungefär hälften på vardera terminen. För beräkning av det erforderliga antalet veckotimmar, under vilka undervisning skall bestridas av extra lärare, har jag låtit utarbeta förslag till timplan och fördelning av undervisningen på respektive lärare, i huvudsak överensstämmande med motsvarande, nyssnämnda statsrådsprotokoll åtföljande förslag, dock med den jämkning, att vid vissa laborationer vederbörande klass antages uppdelad i tre i stället för i två avdelningar.

Vad därefter beträffar löneförmånerna för de i staten uppförda vaktmästare, laboratorievaktmästare samt maskinist och eldare, har jag redan framhållit, att dessa böra utgå med samma belopp, som numera tillkomma med dem likställda befattningshavare vid ett flertal andra statens verk och inrättningar. Vaktmästaren bör således hänföras till den förut omnämnda s. k. A-gruppen och följaktligen uppbära tillhopa 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, varjämte han bör vara berättigad till tre ålderstillägg å lönen, vart och ett å 100 kronor, efter respektive 3, 6 och 9 års tjänstgöring. De båda övriga befattningshavarna böra, såsom redan angivits, hänföras till den s. k. B-gruppen och åtnjuta däremot svarande avlöningsförmåner. Beträffande nu ifrågavarande båda befattningshavare är emellertid att märka — jag har redan tidigare berört detta förhållande — att de i 1919 års stat för dem upptagna lönebelop-

[246.] pen utgöra allenast bidrag till deras avlöning, enär båda förutsatts skola tjänstgöra även vid Västerås stads tekniska yrkesskola och centralslöjdskola. Till följd härav har också deras i stat uppförda avlöning karaktären av arvode och är alltså ej fördelad på lön och tjänstgöringspenningar. Detta förhållande har också till följd, att nämnda befattningshavare för närvarande sakna rätt såväl till ålderstillägg som till pension. Den del av deras avlöning, som är uppförd i staten, bör nu höjas så mycket, att den proportionsvis motsvarar avlöningen för B-gruppens befattningshavare. Enligt denna beräkningsgrund torde för laboratorievaktmästaren böra i staten uppföras ett arvode å 1,450 kronor och för maskinisten och eldaren ett arvode å 850 kronor. Såsom villkor för dessa löneförmåners åtnjutande torde emellertid böra stadgas, att staden Västerås förbinder sig att till dem i deras egenskap av befattningshavare vid stadens egna tekniska läroanstalter, Västerås tekniska yrkesskola och centralslöjdskolan utbetala så stort arvode, att deras sammanlagda löneförmåner uppgå till minst samma belopp, som tillkommer befattningshavare inom den s. k. B-gruppen med avdrag motsvarande ordinarie befattningshavare åliggande avgifter för egen pensionering. Några åtgärder beträffande deras rätt till ålderstillägg och till pension torde ej nu vara av nöden. Denna fråga lär böra prövas, då direkt anledning därtill kan komma att föreligga. Den reglering av lönerna för nu omförmälda befattningshavare, varom jag här framställt förslag, skulle givetvis ej träda i kraft förrän med ingången av år 1920. Under år 1919 äro nämnda personer berättigade allenast till de i vederbörande stat uppförda avlöningsbeloppen. Då det stora flertalet med dem likställda befattningshavare vid andra statsinstitutioner erhållit förhöjda avlöningsförmåner redan från och med år 1918, synes det mig billigt, att åtgärder vidtagas för att i detta hänseende med dem likställa de under år 1919 nytillkommande tjänst innehavarna, och jag tillstyrker därför, att medel äskas av riksdagen för beredande av lönetillägg under år 1919. Tilläggsbeloppen böra vara så stora, att de bringa vederbörande befattningshavares avlöning upp till proportionsvis samma storlek, som eljest är stadgad för med dem likställda befattningshavare eller som nu föreslagits böra tillkomma dem från och med år 1920. För vaktmästaren vid fackskolan i Västerås erfordras härför 200 kronor, för laboratorievaktmästaren 125 kronor samt för maskinisten och eldaren 75 kronor, eller tillhopa 400 kronor. Detta belopp torde böra begäras å tilläggsstat för år 1919; jag anhåller att i annat sammanhang få återkomma därtill. För lönetilläggens åtnjutande bör stadgas samma villkor i fråga om tillskott från Västerås stad, vilket i det föregående föreslagits beträffande år 1920.

I det förslag till stat för fackskolan i Västerås, som jag meddelade i

mitt anförande till statsrådsprotokollet vid avlåtandet till 1918 års lagtima riksdag av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen, upptogs ett anslag å 3,000 kronor till lyshållning, uppvärmning m. m. Med nuvarande pris på bränsle lärer detta anslag vara otillräckligt. Man torde kunna beräkna, att fackskolan under år 1920 bör betala i runt tal en tredjedel av kostnaderna för ifrågavarande ändamål för hela den byggnad, vari som nämnts komma att inrymmas utom fackskolan Västerås stads yrkesskola och centralslöjdskola. Totalkostnaden härför torde, enligt vad jag inhämtat, knappast kunna beräknas att understiga 15,000 kronor, varför fackskolans andel skulle utgöra 5,000 kronor. Detta belopp synes böra upptagas i staten för år 1920.

Till laborationer: materialier och diverse är i sagda statförslag upptaget ett belopp av 1,500 kronor. På grund av de nu rådande höga priserna torde denna anslagspost, ehuru skolan blott under halva året 1920 är i färdigt skick, böra ökas till 2,000 kronor.

Arvodet till skolläkare, som i 1919 års stat upptagits till 150 kronor och för den färdiga skolan beräknats till 300 kronor, torde för år 1920 bestämmas till 250 kronor.

Till tryckningskostnader, skrivmaterialier m. m. har för den färdiga skolan beräknats 550 kronor. Då av detta anslag skola bestridas bland annat annonskostnader, torde, med hänsyn till nu gällande pris och de jämförelsevis omfattande åtgärder, som i synnerhet under de första verksamhetsåren äro behövlige för att sprida kännedom om den nya läroanstalten, beloppet vara för lågt och böra höjas till 1,500 kronor.

I förberörda statförslag för skolan i dess färdiga skick är vidare upptaget ett anslag å 300 kronor till föredrag om arbetarskydd och hygien. Som dessa föredrag äro avsedda att hållas endast för högsta (andra) årskursen under dess sista termin, behöver ifrågavarande anslagspost icke upptagas i staten förr än under år 1921.

Övriga i det definitiva statförslaget upptagna poster, anslag till bokförings- och skrivbiträde åt rektor, till övningar i lantmäteri, till bibliotek samt till samlingar och undervisningsmateriell, torde böra upptagas med de i sagda förslag angivna beloppen.

Till sist bör jag erinra om att i samband med fackskolans upprättande vissa engångskostnader visat sig ofrånkomliga. Här om yttrade jag i förut berörda anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden:

Vissa engångskostnader till bidrag för anskaffande av undervisningsmateriell, utrustning av laboratorier och dylikt kunna icke nu beräknas, men som en stor del sannolikt kommer att begagnas även av yrkesskolan, lära avsevärda bidrag kunna påräknas från kommunen och industrien. Statsbidraget till dessa kostnader torde ej behöva överstiga 40,000 kronor.

[246.]

På min tillstyrkan föreslog Kungl. Maj:t också riksdagen att på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag å 15,000 kronor till anskaffande av för sagda skolas verksamhet erforderlig undervisningsmateriell, böcker, apparater och laborieutrustning m. m. Förslaget bifölls av riksdagen. Då läroanstalten kommer att vara fullständig från och med höstterminen 1920, synes mig återstoden av det för ändamålet beräknade beloppet, eller 25,000 kronor, böra utgå under år 1920.

Ett bifall till vad jag sålunda förordat medför en höjning av slutsumman för ifrågavarande läroanstalts ordinarie stat, nu 13,000 kronor, med 22,500 kronor till 35,500 kronor.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen att

dels för den elektrotekniska fackskolan i Västerås godkänna följande ordinarie stat för år 1920:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anmärkningar.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad fri bostad eller ersättning därför)	5,000	2,500	7,500	
1 lektor	3,900	1,900	5,800	Efter 6 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor (fr. o. m. den 1 juli 1920)	1,950	950	2,900	
Till bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	600	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	900	550	1,450	
1 maskinist och eldare, bidrag till avlöningen, arvode	—	—	850	
1 laboratorievaktmästare, bidrag till avlöningen, arvode	—	—	1,450	
Till lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	5,000	
» bibliotek	—	—	1,000	
» samlingar och undervisningsmateriell	—	—	2,000	
» laborationer: materialier och diverse	—	—	2,000	
» arvode till skolläkare	—	—	250	
» tryckningskostnader, skrivmaterialier m. m.	—	—	1,500	
» arvoden åt extra lärare under vårterminen 1920	—	—	900	
» arvoden åt extra lärare under höstterminen 1920	—	—	2,100	
» övningar i lantmåleri	—	—	200	
Summa	—	—	35,500	

Anm. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas åt vaktmästaren, skall av lönen avstås för bostad och bränsle 150 kronor samt för lyse 25 kronor för år. Därest vaktmästaren åtnjuter enbart bostad eller bostad med värme men icke i övrigt erforderligt bränsle ävensom då bostadsförmånen är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kw-timmar. I övrigt skola i fråga om förmånen av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efterrättelse bestämmelserna i § 3 av kungl. kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. (Sv. förf.-saml. 1918 nr 836).

skolande såsom villkor för de i staten upptagna arvodena till en maskinist och eldare samt en laboratorievaktmästare gälla, att Västerås stad förbinder sig att till bemälda befattningshavare, så länge dessa äro anställda vid såväl statens som stadens läroanstalter, utbetala så stort arvode, att deras sammanlagda löneförmåner uppgå till minst samma belopp, som är fastställt för de till den så kallade B-gruppen hörande vaktmästare, dock med avdrag, motsvarande ordinarie befattningshavare åliggande avgifter för egen pensionering;

dels till undervisningsmaterieell, böcker, apparater och laboratorieutrustning m. m. för nämnda skola anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 25,000 kronor;

dels ock medgiva, att styrelsen för ifrågavarande läroanstalt må äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

10. **Tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.**

[247.]

Jag har i det föregående erinrat om att den av 1918 års lagtima riksdag beslutade omorganisationen av den lägre tekniska undervisningen innebär, bland annat, att den tekniska elementarskolan i Örebro skulle ombildas till ett tekniskt gymnasium, vars första årsklass skulle upprättas från och med höstterminen 1919. Jämsides med att det tekniska gymnasiet sålunda successivt kom till stånd, skulle den tekniska elementarskolan försvinna.

Enligt det förslag till den tekniska undervisningens omorganisation, som framlagts av kommittén för den lägre tekniska undervisningens ord-

Tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.

[247.] nande och som låg till grund för Kungl. Maj:ts till riksdagen avlåtna proposition i nämnda hänseende, skulle de tekniska gymnasierna lämna en mera allmänt lagd teknisk utbildning, medan den andra av kommittén föreslagna skoltypen, de tekniska fackskolorna, skulle meddela teknisk specialutbildning inom de olika huvudgrenar av industrien, vilka vore av största betydelse för vårt land. I enlighet härmed skulle givetvis det tekniska gymnasiet i Örebro komma att väsentligt skilja sig från den forna tekniska elementarskolan, som är uppdelad på flera fackavdelningar och således i avseende å organisationen mera närmar sig de tekniska fackskolorna. Emellertid hade förslag uppstått att åt det blivande tekniska gymnasiet i Örebro giva en i viss mån förändrad organisation. I mitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918 vid anmälan inför Kungl. Maj:t av ärendet angående den lägre tekniska undervisningens omorganisation anförde jag härom:

Vid tekniska elementarskolan i Örebro finnas icke mindre än tre parallellavdelningar. Jag har under hand erfarit, att man i denna skola närstående kretsar skulle i hög grad värdera dels ett bibehållande av tre parallella avdelningar, dels genomförande av en viss differentiering mellan de olika avdelningarna sins emellan i fråga om undervisningens innehåll.

I sistnämnda avseende vill jag erinra om ett av departementssakkunniga gjort uttalande. På grund av syftet med de tekniska gymnasierna, nämligen att meddela allmän, icke specialiserad, teknisk bildning och med tanke på att den nuvarande uppdelningen i tre linjer vid de tekniska elementarskolorna komme att ersättas av tre skilda slag av tekniska fackskolor, ansåge de sakkunniga självklart, att ingen uppdelning i olika linjer behövde komma i fråga vid de tekniska gymnasierna. Dock vore enligt de sakkunnigas mening det ej alldeles uteslutet, att i de fall, då lärjungantalet vore så stort, att en uppdelning i parallellklasser ändock bleve nödvändig, en mindre differentiering mellan de olika avdelningarna i fråga om undervisningens innehåll i vissa läroämnen kunde äga rum, därest så befundes lämpligt.

Den önskan, som, enligt vad jag nyss nämnt, uttalats om att vid skolan i Örebro bibehålla tre parallella avdelningar med en viss differentiering i fråga om undervisningen, bör enligt min uppfattning utan olägenhet kunna uppfyllas, så mycket mer som detta icke skulle medföra ökade kostnader. Differentieringen torde därvid böra ske enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare föreskrifter. En omorganisation av tekniska elementarskolan i Örebro till ett tekniskt gymnasium efter dessa grunder blir relativt lätt att genomföra, och bör ifrågasvarande gymnasium kunna träda i verksamhet hösten 1919.

Med detta spørgsmål sammanhängde också frågan, hur det blivande tekniska gymnasiet borde utrustas med lärare, då ju givetvis en eventuell differentiering av nyss angivna art skulle hava visst inflytande på lärarnas tjänstgöring m. m. Jag fick därför anledning återkomma till saken i samband med framläggande av förslag till stat för gymnasiet. Jag erinrade då om att lärjungantalet vid den tekniska elementarskolan i Örebro vore

så stort, att skolan då omfattade tre parallella avdelningar i första och andra årskurserna samt två i tredje årskursen. Från och med höstterminen 1918, då de lärjungar, som då tillhörde andra årskursen, komme upp i tredje årskursen, måste givetvis även denna årskurs utvidgas till att omfatta tre parallella avdelningar. [247.]

Därefter yttrade jag:

Då det icke synes sannolikt, att antalet kompetenta inträdessökande, vilket under de två sista åren ofantligt överstigit det antal, som kunnat mottagas i de tre parallella avdelningarna av första årskursen, kommer att under de närmaste åren undergå någon minskning, trots den skärpning av inträdesfordringarna, som omorganisationen till tekniskt gymnasium skulle medföra, synes det mig tydligt, att utgiftsstaten för läroanstalten bör uppgöras med tanke på tre parallella avdelningar. Emellertid torde den möjligheten icke få anses utesluten, att det framdeles, då antalet fackskolor ökats och särskilt en kemisk fackskola samt en pappersfackskola trätt i verksamhet, kan komma att visa sig tillräckligt med två parallella avdelningar vid tekniska gymnasiet i Örebro eller alltså samma antal, som elementarskolan hade före år 1916.

Man kan då beträffande beräkning av lärarpersonalens antal tänka sig två olika vägar. Den ena är att beräkna antalet ordinarie befattningshavare så, att det motsvarar behovet för tre parallella avdelningar, och att sedermera, om det visar sig, att den ena avdelningen lämpligen kan indragas, förflytta de lektorer, som bliva överflödiga, till de nyinrättade fackskolorna. Den andra är att beräkna antalet ordinarie befattningshavare så, att det motsvarar behovet för två parallella avdelningar, och att i övrigt anlita extra lärare för den undervisning, som icke kan bestridas av de ordinarie lektorerna, vilkas antal och undervisningsområden på angivet sätt fastställts. Jag är av den mening, att detta sistnämnda alternativ bör följas och att därvid de två avdelningar, i förslagen till timplaner kallade A och B, vilka vid den tilltänkta differentieringen i undervisningen närmast skulle motsvara de nuvarande mest frekventerade linjerna, nämligen den mekanisk-tekniska och den elektrotekniska, skulle läggas till grund för beräkningen av erforderliga ordinarie lektorsbefattningar.

Jag har emellertid låtit utföra beräkningar såväl över erforderliga ordinarie lektorsbefattningar som över utgiftsstaterna för båda de nyss angivna alternativen även som en dylik beräkning, avseende endast två parallella avdelningar.

Ifrågavarande kostnadsberäkningar, vilka meddelades i mitt berörda yttrande till statsrådsprotokollet, avsågo alltså tre alternativ: alternativ 1: två parallella avdelningar A och B, alternativ 2: tre parallella avdelningar A, B och C, samt alternativ 3: tre parallella avdelningar A, B och C, men antalet ordinarie befattningshavare beräknat endast för två parallella avdelningar, A och B.

I enlighet med denna min uttalade mening avfattades också Kungl. Maj:ts förslag, som således utgick från alternativ 3.

I anledning av ifrågavarande proposition väcktes sedermera inom riksdagens båda kamrar två motioner, däri hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att till grund för den tekniska elementarskolans i Örebro omorga-

- [247.] nisation lades alternativ 2 i Kungl. Maj:ts nådiga proposition i stället för alternativ 3, och med anledning härav de årliga kostnaderna för det blivande tekniska gymnasiet i Örebro beräknades till 112,100 kronor med tillägg för anställande av viss extra lärarkraft av ett belopp å 3,325 kronor eller sammanlagt till 115,425 kronor, och att i anslutning därtill anslaget till skolan för år 1919 beräknades likaledes enligt alternativ 2 till 107,150 kronor.

Såsom skäl till detta yrkande anfördes, bland annat — under framhållande av lämpligheten av att en viss differentiering av den mera allmänt lagda tekniska undervisningen vid gymnasiet i Örebro på tre skilda linjer tillätes och särskilt att utöver de mekaniskt-tekniska och elektrotekniska linjerna inrätta även en mera allmänt lagd kemiskt-teknisk linje — att det stora antal extra lärare, som bleve nödvändigt, om Kungl. Maj:ts förslag antoges, komme att medföra stora vådor för undervisningens jämna gång och effektivitet. Vidare framhölls, att den i Kungl. Maj:ts förslag förutsetta uppdelningen av samtliga tre årskursers lärjungar på tre ungefär lika stora parallellavdelningar, en för var och en av skolans tre speciallinjer, icke komme att motsvara vare sig lärjungarnas önskningar eller industriens behov. För att förekomma denna synnerligen allvarsamma olägenhet erfordrades endast, att skolan finge möjlighet att, såsom dittills, i andra och tredje årskurserna fördela lärjungarna på olika stora specialavdelningar alltefter lärjungarnas egna önskningar, och att, om därvid någon avdelning finge mer än 30 lärjungar, fördela denna på två parallella klasser. Den sålunda föreslagna anordningen skulle möjliggöras genom anslag till arvode åt extra lärare för 19 timmar efter 175 kronor för timme eller sammanlagt 3,325 kronor om året.

Kungl. Maj:ts förslag vann i det hela riksdagens bifall. Rörande det av nyss omförmälda motionärer framställda yrkandet yttrade riksdagen följande:

Vad åter beträffar det föreslagna tekniska gymnasiet i Örebro, har riksdagen icke kunnat undgå att finna, att de skäl, som i ovan angivna motioner anförts för ett föredragande av det i propositionen innehållna alternativ 2 framför det av Kungl. Maj:t föreslagna alternativ 3, äro så vägande, att riksdagen ansett sig böra bifalla det av motionärerna gjorda yrkandet. Riksdagen har trott sig så mycket hellre kunna göra detta, som om i en framtid en minskning i antalet ordinarie lärare vid gymnasiet av inträdda förändrade förhållanden möjligen skulle påkallas, en sådan utan svårighet låter sig företaga, då ju samtliga lärare vid anstalten skola vara underkastade förflyttnings-skyldighet.

På det i berörda motioner uttalade önskemålet beträffande en ytterligare fördelning av lärjungarna i andra och tredje årskurserna på olika stora specialavdelningar och med särskilda parallellavdelningar i vissa ämnen har riksdagen, då en sådan anordning synes påkalla närmare utredning och för övrigt icke skulle leda till någon anslagsökning för år 1919, icke nu funnit anledning att närmare ingå.

Riksdagen biföll alltså motionärernas yrkande i dess förra del men ingick ej i prövning av detsamma, i vad det avsåg åtgärder för undervisningens starkare specialisering. Den av riksdagen såsom följd av Kungl.

Maj:ts proposition och sagda motioner fastställda staten för läroanstalten för år 1919 avvek från den av Kungl. Maj:t föreslagna därutinnan, att densamma upptog ett större antal ordinarie lektorer men lägre anslagssumma till arvoden åt extra lärare än den i propositionen framlagda. [247.]

I skrivelse den 31 augusti 1918 har styrelsen för den tekniska elementarskolan i Örebro gjort framställning rörande den ordinarie staten för det tekniska gymnasiet därstädes för år 1920.

I denna skrivelse har styrelsen erinrat om de av mig nyss omnämnda motionerna vid 1918 års riksdag och om de skäl, som i desamma anförts för åtgärder i syfte att bereda samma möjlighet, som den tekniska elementarskolan dittills haft, att fördela lärjungarna i andra och tredje årskurserna på olika stora specialavdelningar efter lärjungarnas egna önskingar och att, om därvid någon avdelning finge mer än 30 lärjungar, uppdelas denna på två parallellklasser. För genomförandet av denna friare fördelning av lärjungarna på det blivande tekniska gymnasiet tre facklinjer fordrades — såsom också i omförmälda motion anförts — anslag till arvode för 19 veckotimmars tjänstgöring av extra lärare, eller tillhoppa 3,325 kronor, varav för år 1920 behövdes ett belopp av 700 kronor. Styrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t vid beräkningen av statsanslaget till den tekniska elementarskolan och det tekniska gymnasiet i Örebro för år 1920 måtte utgå från förutnämnda alternativ 2 med tillägg av ett belopp av 3,325 kronor om året till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare.

På anmodan har styrelsen sedermera i skrivelse den 16 november 1918 efter lärarkollegiets hörande avgivit förslag till stat för år 1920 för de båda tekniska läroanstalterna i Örebro. Styrelsen har därvid anfört bland annat följande:

Enligt riksdagens beslut skall omorganisationen av tekniska elementarskolan i Örebro till ett tekniskt gymnasium taga sin början hösten 1919. Under vårterminen 1920 kommer skolan följaktligen att omfatta en första årskurs av det tekniska gymnasiet med tre parallellklasser samt en andra och en tredje årskurs av tekniska elementarskolan, vardera årskursen fördelad på tre parallellklasser vid undervisningen i de för samtliga lärjungar gemensamma läroämnena och på fem fackklasser vid undervisningen i de fyra fackavdelningarnas särskilda fackämnen. Under höstterminen 1920 kommer skolan att omfatta en första och en andra årskurs av det tekniska gymnasiet, vardera med tre parallellklasser, samt en tredje årskurs av tekniska elementarskolan med tre parallellklasser eller fem fackklasser.

Till grund för beräkningen av de under år 1920 erforderliga lärarkrafterna och avlöningen till dem kan läggas den timplan för läsåret 1919—1920, som återfinnes i bilaga 7 till Kungl. Maj:ts nädiga proposition nr 335 till 1918 års lagtima riksdag an-

[247.] gående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen, samt den på denna timplan grundade beräkningen av behövliga lärare enligt bilaga 6, alternativ 2, till samma proposition, endast med den jämkning, som blir en följd därav, att under höstterminen 1920 tekniska elementarskolans andra årskurs med sina tre parallellklasser och fem fackklasser ersättes med tekniska gymnasiets andra årskurs med endast tre parallellklasser men inga särskilda fackklasser därutöver.

Indragningen av den byggnadstekniska fackavdelningen under andra årskursen höstterminen 1920 minskar det totala antalet undervisningstimmar med 7 veckotimmar. Om därtill, såsom Kungl. Maj:ts nädiga proposition synes förutsätta, lärjungarna i gymnasiets andra (och sedermera även i dess tredje) årskurs tvingas att fördela sig med ungefär lika antal på gymnasiets tre facklinjer, skulle under höstterminen 1920 ännu en fackklass med 9 särskilda undervisningstimmar komma att indragas.

Styrelsen erinrar därefter om sin nyss omförmälda skrivelse av den 31 augusti 1918 och vad däri anförts om lämpligheten av att kunna lämna lärjungarna frihet i valet mellan gymnasiets facklinjer samt behovet av viss anslagsförhöjning för nämnda önskemåls förverkligande. Därefter yttrar styrelsen:

Vid bifall till denna framställning och under förutsättning, att den rent tekniska undervisningen får behålla samma omfattning i gymnasiet, som den för närvarande har i tekniska elementarskolan — vilket styrelsen såväl som skolans lärarkollegium enhälligt anse trängande nödvändigt, om icke skolan skall gå tillbaka — skulle det totala antalet undervisningstimmar under höstterminen 1920 bliva detsamma som under höstterminen 1919 så när som på 7 veckotimmar, som skulle inbesparas genom den byggnadstekniska avdelningens indragning.

Därtill torde styrelsen kunna förutsätta, att de två ordinarie lektorer, som det tekniska gymnasiet skulle erhålla utöver dem, som tekniska elementarskolan redan har, och utöver dem, som skola tillträda sina befattningar den 1 juli 1919, skola tillsättas så tidigt under år 1920, att de kunna börja sin tjänstgöring med höstterminen sistnämnda år.

Under dessa förutsättningar skulle (se bilaga 6, alternativ 2 i Kungl. Maj:ts nädiga proposition) under vårterminen 1920 på rektor och 10 ordinarie lektorer komma 238 undervisningstimmar och på de extra lärarna 160 timmar i veckan och under höstterminen 1920 på rektor och 12 ordinarie lektorer 289 timmar och på extra lärare 102 timmar i veckan.

Kostnaderna för avlöningen av rektor och de ordinarie lektorerna framgår av en vid styrelsens skrivelse fogad sammanställning av staten för skolan. Arvodena till extra lärare efter 175 kronor för veckotimme under helt läsår skulle för vårterminen uppgå till ($\frac{1}{170} \cdot 175 \cdot 160 =$) 15,244 kronor och för höstterminen till ($\frac{1}{170} \cdot 175 \cdot 102 =$) 8,135 kronor. Då i timtalet för extra lärarna även inräknats 6 timmar modellering och undervisningen i detta ämne försiggår gemensamt för tekniska elementarskolans och tekniska söndags- och aftonskolans lärjungar, och sistnämnda skola följaktligen bidrager till lärarens avlöning, torde de här beräknade kostnaderna för arvoden åt extra lärare kunna avrundas till 15,000 kronor för vårterminen 1920 och till 8,000 kronor för höstterminen 1920.

Härpå upptager styrelsen till behandling frågan om den i staten upp-

förda vaktmästarpersonalens avlöningsförmåner. Till denna fråga torde jag senare få återkomma. Styrelsen fortsätter därefter: [247.]

Anslagen till bokförings- och skrivbiträde åt rektor, till skolläkare, till övningar i lantmäteri samt till föredrag om arbetarskydd och hygien, ävensom anslagen till bibliotek, samlingar och undervisningsmateriell samt laborationer torde i staten för år 1920 böra upptagas med de belopp, vartill de i nämnda propositionens alternativ 2 beräknats för det tekniska gymnasiet i färdigt skick och i vissa fall redan beviljats för år 1919. Den starka ökningen i alla omkostnader och den betydande stegringen i priset på alla förnödenheter, som på sista tiden inträffat, torde väl motivera den förhöjning i anslagen till skolan, som härigenom skulle uppstå. Då undervisningen i den under avveckling stadda tekniska elementarskolan icke har mindre utan tvärtom större omfattning än i det blivande gymnasiet, torde inga skäl föreligga att längre uppskjuta tillämpningen av den förhöjning i anslagen, som skulle komma skolan till del, då dess omorganisation till tekniskt gymnasium blivit fullt genomförd.

Anslagen till verkstaden för materialier och diverse beräknades av styrelsen i dess till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års riksdag liggande skrivelse den 29 september 1916 till omkring 1,700 kronor. På grund av inskränkningen i verkstadsarbetet vid skolans övergång till tekniskt gymnasium beräknades anslaget till detta ändamål i 1919 års stat till 1,500 kronor och torde för 1920 kunna ytterligare nedsättas till 1,000 kronor.

Styrelsen övergår därefter till frågan om det behöfliga anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. Innan jag redogör för vad styrelsen i detta hänseende anför, anhåller jag få erinra om ett par tidigare gjorda framställningar beträffande skolans utgifter för lyse och bränsle. Den genom kristiden uppkomna stora bränslefördyringen hade för år 1915 förorsakat en brist å 2,010 kronor 20 öre i den tekniska elementarskolans kassa. På framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1917 års riksdag medel till sagda brists täckande. Även i skolans stat för år 1916 uppstod av samma anledning brist, då uppgående till 1,765 kronor; jämväl denna brist blev, genom beslut av 1918 års riksdag, täckt. Enligt vad styrelsen i skrivelse den 7 juni 1918 meddelat, har samma situation uppstått även under år 1917.

I sagda skrivelse erinrar styrelsen om de nyss omförmälda framställningar i enahanda syfte, som styrelsen tidigare måst göra, samt att en av styrelsen år 1916 gjord framställning om höjt anslag till lyshållning och uppvärmning för år 1917 endast i viss del vunnit Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall. Styrelsen omnämner därpå de åtgärder, styrelsen vidtagit i syfte att öka de för nu ifrågavarande utgifters bestridande disponibla tillgångarna, och anför i detta hänseende följande:

Styrelsen har genom en nyreglering av de ersättningsbelopp för belysning, uppvärmning och vattenförbrukning m. m., som utgå dels från den i skolans lokaler inrymda tekniska söndags- och aftonskolan, dels ock från tekniska elementarskolans rektor, som har sin bostad i skolans byggnad, sökt åstadkomma bättre jämvikt mellan in-

[247.] komster och utgifter för lyshållning, uppvärmning m. m. Sålunda har den ersättning, som utgår från tekniska söndags- och aftonskolan, höjts från 500 till 830 kronor, och den, som utgår från tekniska elementarskolans rektor, från 250 till 425 kronor.

Skolans tillgångar för bestridande av kostnaderna för lyshållning, uppvärmning m. m. hava sålunda under år 1917 uppgått till 900 kronor på ordinarie stat och 4,300 kronor på extra stat jämte 1,255 kronor i ersättningsmedel eller sammanlagt 6,455 kronor, vilket belopp med 1,505 kronor överstiger det belopp, varöver skolan under år 1916 förfogade för samma ändamål.

Kostnaderna för de utgiftsposter, för vilka anslagen till lyshållning, uppvärmning m. m. äro avsedda, hava emellertid under år 1917 stigit till avsevärt högre belopp än under närmast föregående år. Dels har kokspriset under år 1917 varit högre — kronor 3:30 pr hektoliter mot kronor 2:30—3:06 under år 1916 — dels har eldningen av skolans värmeledning under hösten 1917 måst besörjas med från statens bränslekommission till högt pris inköpt ved. För vedens försågning har skolan måst anskaffa en mekanisk såg med elektrisk motor för en sammanlagd kostnad av 261 kronor 77 öre. Vedens transport från järnvägsstationerna till skolan, dess försågning och extra biträde med eldningen hava dragit en extra kostnad av sammanlagt 216 kronor.

Av en styrelsens skrivelse bilagd tabell framgår, att skolans sammanlagda, till lyshållning, uppvärmning m. m. hänförliga utgifter under år 1917 uppgått till 10,327 kronor 94 öre, och att de med 4,678 kronor 55 öre överskridit årliga medelkostnaden för samma ändamål under tidsperioden 1910—1914 och med 3,872 kronor 94 öre överstigit de till bestridande av dessa utgiftsposter avsedda medlen.

Därtill kommer, att även flera andra utgiftsposter på grund av alla materialprisers stegring under år 1917 uppgått till avsevärt högre belopp än under föregående år. Sålunda har verkstadsmateriellen under år 1917 kostat 2,332 kronor 49 öre mot 1,344 kronor 22 öre under år 1916. Annonser, tryck, bokbindning, skrivmaterieil m. m. hava under år 1917 dragit en kostnad av 1,797 kronor 58 öre mot 1,352 kronor 19 öre under år 1916. Kostnaderna för kemiska och fysiska laborationerna uppgingo under år 1917 till 1,656 kronor 28 öre mot 1,350 kronor 99 öre under år 1916. Därigenom hava skolans under år 1917 något ökade inkomster av lärjungeavgifter, som pläga lämna avsevärda bidrag till täckande av kostnaderna för lyshållning, uppvärmning m. m., blivit strängt tagna i anspråk för andra ändamål, för vilka i skolans stat särskilda anslag icke finnas anvisade, eller för vilka de tillgängliga anslagen varit otillräckliga.

Den brist i skolans stat, som på grund av samtliga här anförda omständigheter uppkommit under år 1917, och som, då inga utsikter finnas att genom besparingar å innevarande års stat täcka densamma, måste täckas genom särskilt anslag, uppgår till 2,406 kronor 88 öre.

Styrelsen hemställde alltså om beredande av medel för täckande av den under år 1917 i skolans stat uppkomna bristen å 2,406 kronor.

Över denna framställning har statskontoret den 16 december 1918 avgivit infordrat utlåtande, däri statskontoret tillstyrker framställning till riksdagen om beviljande av medel för det av styrelsen angivna ändamålet.

Jag återgår nu till styrelsens yttrande i fråga om det i staten för år 1919 uppförda anslaget å 7,000 kronor till lyshållning, uppvärmning m. m. och till styrelsens framställning i avseende å beräkningen av ifråga-

varande anslagspost för år 1920. Styrelsen yttrar i dessa hänseenden [247.] följande:

Det för år 1919 beviljade anslaget av 7,000 kronor till lyshållning, uppvärmning m. m. är under nu rådande förhållanden alldeles otillräckligt och torde med säkerhet bli lika otillräckligt även för år 1920.

Till grund för beräkningen av detta anslag ligger styrelsens framställning den 29 september 1916 om anslag till skolan för år 1918. I denna framställning beräknades på grund av erfarenheterna från närmast föregående år kostnaderna för lyshållning, uppvärmning m. m. till 10,500 kronor. Styrelsen ansåg sig dock till bestridande av dessa kostnader kunna använda en del av inskrivnings- och terminsavgifterna till ett beräknat belopp av 3,750 kronor och anhöll därför, att statsanslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. för år 1918 måtte bestämmas till 6,750 kronor. Detta belopp har i staten för år 1919 och för det blivande tekniska gymnasiet i färdigt skick avrundats till 7,000 kronor.

Sedan flera år tillbaka hava emellertid de utgifter, som skola bestridas av anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. väsentligt överskridit de därför avsedda medlen, och styrelsen har redan tre år å rad, senast i sin underdåniga skrivelse den 7 juni 1918, sett sig nödsakad att göra framställning om extra anslag till täckande av den brist i skolans stat, som uppstått huvudsakligen på grund av de stegrade bränslekostnaderna. Av en skrivelsen bifogad tabell över skolans allmänna omkostnader under en följd av år framgår, att dessa omkostnader under krigstiden är ifrån år stegrats högst väsentligt, och att denna stegring särskilt under innevarande år gått till oerhörda belopp. Enbart omkostnaderna för skolans uppvärmning stiga under år 1918 till närmare 8,000 kronor mer än under år 1917. Detta beror uteslutande därpå, att eldningen under år 1918 till övervägande del skett med ved, som styrelsen varit ålagd att inköpa av statens bränslekommission, och som betingar ett pris, som är väsentligt högre än priset på den koks, som under föregående år använts för skolans uppvärmning. Eldningen med ved har också blivit dyrare därigenom, att extra biträde för eldningens skötsel måst anställas och avlönas.

Sammanlagda beloppet av de kostnader, som torde falla under anslagstiteln lyshållning, uppvärmning m. m., kunna, såsom av tabellen framgår, för år 1918 beräknas till omkring 21,350 kronor eller omkring 8,500 kronor mer än under år 1917. Till bestridande av dessa omkostnader förfogar skolan för år 1918 över statsanslaget 6,750 kronor, lärjungeavgifterna 4,720 kronor samt den ersättning för värme och ljus, som med ett sammanlagt belopp av 1,500 kronor lämnas av tekniska söndags- och aftonskolan, som är inrymd i skolans lokaler, och av skolans rektor, som har sin bostad i läroverksbyggnaden, vilka belopp sammanlagt utgöra 12,970 kronor eller 8,380 kronor mindre än de utgifter, som därmed skola bestridas.

Följden härav blir den, att skolans stat för år 1918 kommer att utvisa en brist av omkring 7,000 kronor utöver den brist å 2,406 kronor för år 1917, som styrelsen anmälde till ersättning i sin underdåniga skrivelse den 7 juni 1918.

För år 1919 måste en minst lika stor brist beräknas uppkomma.

För att under de närmast föregående åren, trots otillräckligheten i skolans anslag, kunna bestrida utgifterna för skolans verksamhet, har styrelsen vid slutet av varje år upptagit ett lån, som sedan återbetalts strax i början av nästföljande år, då det extra ordinarie statsanslaget till skolan influtit. För att nedbringa räntekostnaderna så mycket som möjligt, lånade styrelsen år 1917 erforderliga medel ur ett par av

[247.] skolans fonder och har redan beslutit att förfara på samma sätt under år 1918. Detta förfarande möter dock denna gång, och om det även för framtiden måste tillämpas, den svårigheten, att då skolans anslag hädanefter komma att utgå på ordinarie stat och förmodligen utbetalas kvartalsvis, styrelsen icke kommer att för betalningen av de upplånta medlen förfoga över det rätt avsevärda rörelsekapital, för år 1918 över 37,000 kronor, som hittills stått styrelsen till buds i det vid årets början på en gång uppburna extra ordinarie statsanslaget.

Det vore därför synnerligen önskligt, att redan 1919 års riksdag måtte bevilja nödiga anslag till täckande av icke blott den brist i skolans stat, som uppstått under år 1917 och som anmälts i styrelsens underdåniga skrivelse den 7 juni 1918, utan även den som uppstår under år 1918 och den som med säkerhet kan väntas uppkomma även under år 1919.

Därtill torde en avsevärd förhöjning i anslagen till lyshållning, uppvärmning m. m. för år 1920 vara oavvislig.

Huruvida en nedgång i priserna på bränsle och andra för uppehållande av skolans verksamhet erforderliga förnödenheter i någon mån kan komma att inträffa redan under år 1920 torde vara ovisst. I alla händelser torde man icke hava någon annan utgångspunkt för beräkningen av då erforderliga anslag, än erfarenheten under innevarande år. Under hänvisning till den översikt över skolans omkostnader för lyshållning, uppvärmning m. m., som lämnas i bilagan till denna skrivelse, anser sig styrelsen böra beräkna dessa omkostnader för år 1920 till samma belopp, vartill de faktiskt komma att uppgå under år 1918 eller till 21,350 kronor. Därav kommer på annonser, tryck, skrivmaterialier m. m., som i staten för det blivande gymnasiet upptagits såsom särskild anslagspost, ett belopp av 2,300 kronor. Från återstoden, 19,050 kronor, böra därefter dragas de ersättningar för värme och belysning, som skola erläggas av tekniska söndags- och aftonskolan samt av skolans rektor med sammanlagt 1,500 kronor. Man kommer sålunda till ett belopp av 17,550 kronor, som behöva täckas med andra medel.

Med anledning därav, att styrelsen i sitt nu återgivna yttrande omnämnt, att lärjungarnas avgifter använts som bidrag till bestridande av kostnaderna för ljus och värme m. m., har styrelsen därefter erinrat om mitt förut berörda yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918 vid avlåtandet till riksdagen av proposition angående den lägre tekniska undervisningen. På tal om skolvavgifter vid de planerade nya tekniska läroanstalterna yttrade jag nämligen bland annat:

Såsom jag förut vid upprepade tillfällen framhållit i mitt anförande angående de praktiska ungdomsskolorna, hyser jag i förevarande fråga den uppfattningen, att lärjungarna helst icke alls borde betungas med några avgifter vid av staten helt bekostade läroanstalter. Det är emellertid för skolornas verksamhet av fördel, att vederbörande skolstyrelse förfogar över medel, vilka kunna användas för sådana tillfälliga utgifter som de av kommittén uppräknade; jag tänker härvid särskilt på bidrag till resekostnader vid exkursioner och till andra sådana för skolans och elevernas bästa avsedda utgifter, för vilka fixa ordinarie anslag knappast kunna ifrågasättas.

Styrelsen yttrar i anledning härav, att då styrelsen kunde till fullo vitsorda behovet av att lärjungavgifterna finge användas på det sätt jag

sålunda framhållit, styrelsen ansåge sig böra föreslå, att anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. i skolans stat för år 1920 beräknades till 17,550 kronor.

[247.]

Den av styrelsen i dess skrivelse åberopade tablån över kostnader för lyshållning, uppvärmning m. m. har följande lydelse:

Kostnader för lyshållning, uppvärmning m. m. vid tekniska elementarskolan i Örebro under åren 1910—1918.

År.	Lyshållning.	Uppvärmning.	Renhållning.	Vattenavgift.	Gymnastiklokal.	Inventariebrandst.	Annonser och tryck.	Diverse.	Summa.
1910.....	1,603 22	3,121 01	551 94	108 20	100 —	132 50	1,101 89	280 45	6,999 21
1911.....	1,753 10	3,164 51	560 40	125 30	100 —	189 78	836 23	487 30	7,216 62
1912.....	1,211 03	4,083 75	598 41	129 50	150 —	193 30	911 26	359 —	7,636 25
1913.....	1,629 48	2,735 05	500 27	134 49	150 —	168 23	1,002 44	351 51	6,671 47
1914.....	1,708 99	3,169 94	581 94	118 40	150 —	310 80	819 93	338 03	7,198 03
Medeltal 1910—1914	—	—	—	—	—	—	—	—	7,144 32
1915.....	1,748 79	5,436 47	629 43	125 40	150 —	178 42	1,182 80	373 46	9,824 77
1916.....	1,578 40	6,493 48	669 62	105 25	150 —	164 82	1,352 19	431 52	10,945 28
1917.....	1,595 91	7,295 98	935 70	500 35	1) —	350 09	1,797 58	362 0	12,837 69
1918.....	1,600 —	15,000 —	1,400 —	500 —	1) —	250 —	2,300 —	300 —	21,350 —

1) För åren 1917 och 1918 är kostnaden för gymnastiklokal inräknad i kostnaden för uppvärmning. Kostnaderna för år 1918 äro beräknade på grund av räkenskaperna för den gångna delen av året.

Beträffande det i staten upptagna anslaget å 600 kronor till tryckningskostnader, annonser m. m. — från vilket anslag, enligt vad styrelsen anför, även skrivmaterialier bekostades — yttrar styrelsen:

Under år 1918 gingo kostnaderna för dessa ändamål till 2,300 kronor. Då emellertid dessa kostnader hörde till dem, som enligt det yttrande av kommittén för den lägre tekniska undervisningen, varpå departementschefen i förut återgivna anförande hänsyftat, åtminstone delvis kunde bestridas av lärjungavgifterna, torde anslaget till denna utgiftstitel i staten för år 1920 kunna begränsas till 2,000 kronor.

Sedan de inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för vissa förberedande arbeten i samband med inrättandet av praktiska ungdomsskolor anmodats avgiva yttrande i anledning av styrelsens för tekniska elementarskolan i Örebro nyss omförmälda framställningar, hava de sakkunniga i en den 30 november 1918 dagtecknad promemoria anført:

I propositionen nr 335 till 1918 års riksdag föreslogs bland annat, att tekniska elementarskolan i Örebro skulle omorganiseras till ett tekniskt gymnasium med tre parallella linjer, mellan vilka dock en viss differentiering i undervisningen skulle

[247.] kunna äga rum, så att en bleve övervägande mekanisk-teknisk, en elektroteknisk och en kemisk-teknisk. Riksdagen biföll i allt väsentligt förslaget. Nämnda skolas styrelse begär nu en förhöjning i anslaget till arvoden åt extra lärare i avsikt att vid undervisningen i de tekniska tillämpningsämnen kunna uppdelas i två linjerna i två fackavdelningar, den ena för kemister, den andra för mekaniker eller elektrotekniker, och motiverar detta därmed, att ett så stort antal kemister, som rymmes i en hel klass, eller 25—30 stycken, varken skulle motsvara industriens behov eller de studerandes önskemål, under det att efterfrågan på mekaniker och elektrotekniker vore större än tillgången. I detta sammanhang uttalar sig styrelsen även för en avsevärt längre driven differentiering de olika linjerna emellan, än som i nämnda nådiga proposition avsetts.

Härvid må erinras därom, att i det för 1918 års riksdag framlagda och av densamma godkända förslaget till den lägre tekniska undervisningens ordnande upptagas två slag av tekniska läroanstalter på mellanstadiet, nämligen tekniska gymnasier och tekniska fackskolor, av vilka de förra skulle meddela en mera allmänt lagd teknisk bildning i förening med en viss merkantil utbildning, de senare teknisk specialutbildning, var och en inom ett visst industriellt fack. Gymnasierna skulle vara tre-åriga, fackskolorna två-åriga. Blir detta system fullt genomfört, torde med säkerhet såväl industriens som de studerandes behov bliva väl tillgodosedda.

Med avseende på vad styrelsen för tekniska elementarskolan i Örebro nu hemställt få de sakkunniga anföra följande:

Det synes icke kunna förnekas, att den av styrelsen föreslagna utvägen, med hänsyn till den rådande starka efterfrågan på personer med teknisk utbildning och betraktande av att de tilltänkta tekniska fackskolorna ännu icke på en avsevärd tid kunna bidra till att fylla detta behov, skulle i och för sig betraktad vara lämplig som en provisorisk åtgärd. Kostnaderna för densammans genomförande äro också relativt obetydliga.

Å andra sidan kan det emellertid icke lämnas obeaktat, att ett obetingat tillmötesgående av styrelsens för tekniska elementarskolan i Örebro förhandenvarande framställning skulle kunna medföra, att nämnda läroanstalt, som enligt beslut av årets lagtima riksdag avsetts att vara ett tekniskt gymnasium och därför anordnats med tre-årig lärokurs, i fråga om undervisningens ändamål kommer så nära de beslutade två-åriga fackskolorna, att den rätteligen borde betraktas som ett system av tre-åriga fackskolor. Det synes ej uteslutet, att ett dylikt resultat skall kunna verka föregripande på utvecklingen av det system av tekniska läroanstalter på mellanstadiet, som riksdagen nyligen godkännt.

Departement-
schefen.

Den av styrelsen för den tekniska elementarskolan i Örebro gjorda framställning, för vilken jag nu redogjort, avser delvis de anslag, som äro behövliga för uppehållande och fortsatt utveckling av den tekniska läroanstalten i Örebro under dess andra övergångsår, 1920, men syftar därjämte åt en viktig och i viss mån genomgripande förändring i läroanstaltens eller hellre det blivande tekniska gymnasiets organisation. Den strävan, varåt styrelsens båda nu omhandlade skrivelser giver uttryck, har, såsom min föregående framställning torde hava visat, redan tidigare givit sig tillkänna, och jag har i mitt förut omnämnda yttrande till statsrådsprotokollet den 22 mars 1918 berört detta förhållande. Än starkare fram-

trädde densamma i de motioner, som i anledning av förslaget om den tekniska undervisningens ordnande väcktes inom riksdagen. Såsom jag redan erinrat, anslöt sig riksdagen till vissa av de i sagda motioner framställda yrkandena men avböjde att ingå på frågan om det tekniska gymnasiets starkare specialisering. [247.]

För egen del har jag ej ansett mig kunna biträda det yrkande i sistberörda hänseende, som nu framkommit från styrelsens sida. Jag har härvid ingalunda avskräckts av den kostnadsökning, som förslagets genomförande skulle medföra — denna ökning är ju åtminstone för närvarande jämförelsevis obetydlig och borde givetvis i och för sig ej hava fått stå hindrande i vägen, därest övertygelse i övrigt vunnits, att förslaget innebure en obetingad förbättring. Jag förbiser ej, att vissa skäl kunna anses tala för styrelsens framställning i nu förevarande hänseende, men jag kan ej heller förbise, att ett bifall till förslaget skulle kunna leda gymnasiets kommande utveckling in på banor, som ej varit avsedda, då förslaget om den tekniska undervisningens ordnande framlades och då riksdagen fattade sitt beslut i ämnet. Jag anhåller att i detta sammanhang få erinra om det nyss återgivna uttalandet av de sakkunniga för vissa förberedande arbeten i samband med inrättandet av praktiska ungdomsskolor, av innehåll att ett bifall till skolstyrelsens framställning skulle kunna verka föregripande på utvecklingen av det system av tekniska läroanstalter på mellanstadiet, som riksdagen nyligen godkänt. Att redan nu företaga jämkningar och rubbningar i nämnda system, innan ens den beslutade organisationen hunnit träda i verksamhet och innan den blivande högsta fackmyndigheten på området, skolöverstyrelsen, varit i tillfälle att närmare undersöka och pröva det framlagda förslaget, har ej synts mig tillrådligt.

Ett avböjande av det av styrelsen för den tekniska elementarskolan i Örebro nu framställda förslaget innebär, såsom ock rektor vid nämnda skola på därom gjord förfrågan vitsordat, helt ringa förändring i staten för år 1920, bestående däri, att anslaget till arvode åt extra lärare för höstterminen 1920 komme att minskas. Jag får tillfälle att återkomma härtill i det följande.

Jag torde nu få övergå till styrelsens förslag till stat för den tekniska elementarskolan och det tekniska gymnasiet i Örebro under år 1920 och de olika anslagsposterna i statförslaget. Endast på vissa punkter föranleder förslaget något särskilt yttrande från min sida.

Vad först beträffar lektorerna, upptager 1919 års stat rektor och 10 lektorer, därav 5 lektorer från och med den 1 juli 1919. Det i veder-

[247.] börande proposition framlagda alternativa förslag till stat för skolan i färdigt skick, som antogs av riksdagen, upptager 12 lektorer och en rektor; 2 lektorat äro alltså ännu ej upprättade. Dessa två befattningar böra i enlighet med styrelsens förslag upptagas i staten för år 1920 från och med den 1 juli 1920 och lönerna för deras innehavare således beräknas med halva belopp för år räknat.

Arvodena till extra lärare hava i styrelsens statförslag upptagits för vårterminen 1920 till 15,000 kronor, motsvarande 160 veckotimmar, och för höstterminen 1920 till 8,000 kronor, motsvarande 102 veckotimmar. I båda fallen är, såsom i styrelsens förberörda skrivelse angives, anslagsbeloppet avrundat nedåt. Anslaget till extra lärare för höstterminen 1920 är emellertid beräknat under förutsättning att den av styrelsen föreslagna jämkningen i gymnasiets organisation bleve vidtagen. Jag har i det föregående uttalat mig emot en dylik jämkning och därjämte omnämnt, att till följd därav en obetydlig förändring i 1920 års stat i avseende å anslaget till extra lärare bleve behöfelig. Rektor vid tekniska elementarskolan i Örebro har på gjord förfrågan härom anfört — vilket ock framgår av styrelsens förut omförmälda skrivelse den 31 augusti 1918 — att nyssnämnda anslag komme att under nu angivna omständigheter för höstterminen 1920 minskas med i runt tal 700 kronor, motsvarande arvudet till extra lärare för 9 veckotimmar under sagda termin. Emellertid ansåge rektor den säkra följden härav bliva, att lärjungarna på den kemiska linjen komme att bliva så många, att de under laborationstimmarna måste fördelas på två avdelningar och sålunda dessa timmar liksom övriga laborationstimmar räknas dubbelt. För närvarande vore, säger rektor, åt kemiska laborationer i andra årskursen anslagna 6 veckotimmar, och önskligt vore, att detta timal finge bibehållas. I så fall fordrades i stället för nyssnämnda 700 kronor arvode för 6 veckotimmar under höstterminen 1920 eller ($\frac{1}{2} \frac{2}{3} \cdot 6 \cdot 175 =$) 478 kronor 33 öre. Antalet av extra lärare bestridda veckotimmar torde alltså för höstterminen 1920 kunna minskas med 3. Styrelsens statförslag upptager, som nyss nämnts, för sagda hösttermin 102 veckotimmar att bestridas av extra lärare; med nu angivna minskning skulle det behöfliga antalet vara 99 veckotimmar, dragande en kostnad av 7,892 kronor 50 öre. På av styrelsen angivna skäl torde detta belopp kunna avrundas till 7,800 kronor.

I den för år 1919 gällande staten äro uppförda en vaktmästare samt en maskinist och eldare. Förutom dessa är i det förslag till stat för läroanstalten i färdigt skick, som framlades för riksdagen i samband med avlåtande av proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen, upptagen även en laboratorievaktmästare. Styrelsen har

i sin skrivelse den 16 november 1918 framhållit, att sistnämnde befattningshavare vore behöfvlig under år 1920. Han bör således uppföras i staten för år 1920, ehuru blott från och med den 1 juli 1920. För honom bör således avlöning upptagas blott för ett halft år. Beträffande nu omnämnda tre befattningshavare har styrelsen framhållit behovet av en snar reglering av deras avlöningsförmåner.

I fråga om detta spörsmål anhåller jag få hänvisa till mitt yttrande angående motsvarande befattningshavare vid den tekniska fackskolan i Västerås. I enlighet med vad jag där anfört och föreslagit bör vaktmästarens avlöning i staten uppföras med 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar; vaktmästaren bör därjämte vara berättigad till 3 ålderstillägg à 100 kronor efter respektive 3, 6 och 9 års tjänstgöring. Maskinisten och eldaren bör, i enlighet med vad jag på anförda ställe förordat i fråga om dylik befattningshavare, åtnjuta en avlöning av 1,750 kronor, därav 1,100 kronor lön och 650 kronor tjänstgöringspenningar, samt erhålla rätt till ålderstillägg i likhet med vaktmästaren. Samma avlöningsförmåner böra även tillkomma laboratorievaktmästaren. Vaktmästaren samt maskinisten och eldaren böra få tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring för erhållande av ålderstillägg.

Jämväl åt dessa två sistnämnda befattningshavare bör, såsom jag i fråga om fackskolan i Västerås föreslagit, beredas lönetillägg för år 1919 till så stort belopp, som erfordras för att uppbringa deras avlöningsförmåner för sagda år till nyss angivna storlek. Härför erfordras för vaktmästaren 400 kronor samt för maskinisten-eldaren, vilkens avlöning i 1919 års stat är upptagen till 1,500 kronor, 250 kronor. Beloppen, utgörande sammanlagt 650 kronor, böra begäras å tilläggsstat för år 1919, och jag får således anledning återkomma till frågan.

De i statförslaget uppförda mindre anslagsposterna till bokförings- och skrivbiträde åt rektor, till skolläkare, till övningar i lantmåteri samt till föredrag om arbetarskydd och hygien ävensom anslagen till bibliotek, till samlingar och undervisningsmateriell samt till laborationer torde böra åskas med de belopp, styrelsen begärt.

Anslaget till verkstaden bör, såsom styrelsen anfört, sänkas till 1,000 kronor.

Beträffande därefter anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. har styrelsen begärt en betydande ökning av detsamma. Därjämte har styrelsen anhållit om beredande av medel för täckande av brist dels, såsom jag redan omnämnt, å 2,406 kronor för år 1917, dels å 7,000 kronor för vart och ett av åren 1918 och 1919. Den starka prisstegringen å bränsle har här som annorstädes verkat förryckande på de beräkningar, som i nu

- [247. berörda hänseende gjorts. Vad först angår anslag för bristernas tackande, torde frångående i sådant syfte böra göras till riksdagen beträffande dels bristen för år 1917 å 2,406 kronor, dels den för år 1918 beräknade bristen å 7,000 kronor. Däremot torde nu ej böra vidtagas åtgärd för tackande av den för år 1919 väntade bristen, då det ej för närvarande torde kunna förutses, huru förhållandena komma att gestalta sig under året, och bristens storlek således nu ej låter sig bestämmas. De båda förstnämnda beloppen, tillhopa 9,406 kronor, böra uppföras å tilläggsstat för år 1919. Jag återkommer senare därtill.

Beträffande därefter det belopp, som bör för lyshållning, uppvärmning m. m. uppföras i 1920 års stat, har styrelsen begärt en höjning av det nu anslagna beloppet, 7,000 kronor, till 17,550 kronor. Höjningen är betydlig, men de skäl, som andragits av styrelsen, synas mig knappast kunna gendrivas, och jag tilltror mig icke att jämka på den gjorda beräkningen. Jag tillstyrker därför styrelsens förslag.

Anslaget till tryckningskostnader, annonser och skrivmaterialier torde jämväl böra upptagas med av styrelsen begärt belopp. Även på detta område har som bekant prisstegringen under de senaste åren varit mycket betydande.

Ett bifall till vad jag sålunda förordat medför en höjning av slutsumman för ifrågavarande läroanstalts ordinarie stat, nu 107,150 kronor, med 22,175 kronor till 129,325 kronor.

Under återopande av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels för tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro godkänna följande ordinarie stat för år 1920:

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad fri bostad eller ersättning härför)	5,000 —	2,500 —	7,500 —
1 lektor (förutom ålderstillägg)	3,900 —	1,900 —	5,800 —
9 lektorer (förutom ålderstillägg)	35,100 —	17,100 —	52,200 —
1 lektor (från och med den 1 juli 1920)	1,950 —	950 —	2,900 —
1 lektor (från och med den 1 juli 1920)	1,950 —	950 —	2,900 —

[247.]

	Lön. Kronor.	Tjänstgö- ringspen- ningar. Kronor.	Summa. Kronor.
1 vaktmästare.....	900	550	² 1,450
1 maskinist och eldare.....	1,100	650	² 1,750
1 laboratorievaktmästare (från och med den 1 juli 1920).....	550	325	875
Till arvoden åt extra lärare vårterminen 1920 för 180 veckotimmar	—	—	15,000
» arvoden åt extra lärare höstterminen 1920 för 99 veckotimmar.....	—	—	7,800
» bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	900
» övningar i lantmåteri	—	—	600
» föredrag om arbetarskydd och hygien	—	—	400
» skolläkare	—	—	700
» bibliotek	—	—	1,500
» samlingar och undervisningsmateriell	—	—	2,500
» verkstaden för materialier och diverse	—	—	1,000
» laborationer	—	—	4,000
» tryckningskostnader, annonser, skriv- materialier m. m.	—	—	2,000
» lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	17,550
Summa kronor	—	—	129,325

¹ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.

² Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas åt ifrågavarande befattningshavare, skall av lönen avstås för bostad och bränsle 150 kronor samt för lyse 25 kronor för år. Därest befattningshavare åtnjuter enbart bostad eller bostad med värme men icke i övrigt erforderligt bränsle, ävensom då bostadsförmån är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kw.-timmar. I övrigt skola ifråga om förmån av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efterrättelse bestämmelsen i § 3 av kungl. kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare (Sv. F. S. 1918 nr 836).

dels och medgiva, att styrelsen för ifrågavarande läroanstalt må äga att beträffande de utgiftstitlar, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

[248.]

Tekniska
elementar-
skolan, tek-
niska fack-
skolan och
tekniska
gymnasiet i
Malmö.

11. **Tekniska elementarskolan, tekniska fackskolan och tekniska gymnasiet i Malmö.** Den av 1918 års lagtima riksdag beslutade omorganisationen av den lägre tekniska undervisningen skall, såsom jag under en föregående punkt erinrat, i första hand beröra, utom den tekniska elementarskolan i Örebro, jämväl den tekniska elementarskolan i Malmö. Enligt nämnda riksdags beslut skulle i sagda stad från och med höstterminen 1920 anordnas dels en maskinfackskola, dels ett tekniskt gymnasium, vardera läroanstalten med sin första årsklass, och samtidigt skulle den tekniska elementarskolan successivt försvinna. Under den tidigare behandlingen av frågan om den tekniska undervisningens ordnande hade förslag framställts om upprättande i Malmö även av en husbyggnadsfackskola. Förslaget, som under anförande av beaktansvärda skäl framlagts redan av 1907 års kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande, vann understöd av så gott som alla de myndigheter och sammanslutningar, som yttrade sig i saken, men föranledde ej framställning till 1918 års riksdag. I den kostnadsberäkning, som jag framlade i samband därmed, att proposition om den lägre tekniska undervisningens ordnande beslöts av Kungl. Maj:t och som avsåg den tekniska läroanstalten i Malmö även i dess färdiga skick, förutsattes emellertid, att jämväl en husbyggnadsfackskola skulle förenas med maskinfackskolan och det tekniska gymnasiet därstädes.

Med skrivelse den 19 november 1918 har nu styrelsen för den tekniska elementarskolan i Malmö inkommit med förslag till stat för år 1920 för nämnda skola samt de nyinrättade tekniska läroanstalterna i Malmö. Styrelsen har därvid uppgjort två alternativa förslag, det ena omfattande — förutom de under år 1920 kvarstående klasserna av den tekniska elementarskolan samt de nyinrättade läroanstalterna, maskinfackskolan och det tekniska gymnasiet — jämväl en husbyggnadsfackskola, det andra utgörande en direkt fortsättning och utveckling av den under år 1919 börjande, på 1918 års riksdags beslut grundade organisationen.

I fråga om dessa båda alternativa statförslag yttrar styrelsen följande:

Styrelsen vill på det livligaste förorda det förstnämnda alternativet och får såsom skäl härtill anföra följande: Av de inträdessökande till tekniska elementarskolan har årligen ett större eller mindre antal anmält sig önska gå den byggnadstekniska linjen. Man torde med visshet kunna förutse, att antalet av dem, som önska dylik utbildning, kommer att växa, då med återinträdande av normala förhållanden den nuvarande stagnationen på husbyggnadsområdet kommer att upphöra. Då nu tekniska elementarskolan skall efterträdas av ett tekniskt gymnasium, där uppdelning på skilda linjer icke kommer att äga rum, skulle, därest byggnadsfackskolan icke komme till stånd, ingen möjlighet längre förefinnas för personer, som äro i behov av specialutbildning inom husbyggnadskonstens område, att erhålla dylik vid någon statens läroanstalt i södra Sverige. Att hänvisa nämnda personer till de i norra och mellersta

Sverige belägna kvarvarande tekniska elementarskolorna synes styrelsen vara ytterst olämpligt, då ju dessa skolor just på grund av sin bristande tidsenlighet med avseende på specialutbildningens tillgodoseende äro föreslagna att avvecklas och dessutom olikheten i husbyggnadsförhållanden i Skåne mot i norra och mellersta Sverige nödvändiggör en särskild läroanstalt på området, avsedd för södra Sverige. {248.}

Styrelsen vill även nämna, att totala antalet inträdessökande vid tekniska elementarskolan i Malmö under de senare åren befunnit sig i oavbruten tillväxt, så att detta antal vid nu pågående läsårs början var 120, av vilka endast omkring hälften kunde mottagas. För att i någon mån tillmötesgå det växande behovet av teknisk utbildning skulle styrelsen, därest byggnadsfackskolan icke komme till stånd, nödgas föreslå upprättande av en parallellavdelning inom det tekniska gymnasiet eller maskinfackskolan, men det synes då vara lämpligare att låta den tilltänkta byggnadsfackskolan träda i verksamhet från och med höstterminen 1920.

Styrelsen hänvisar därefter till nyssnämnda, av styrelsen uppgjorda statförslag, ävensom till styrelsens skrivelse åtföljande förslag till timplan för de tekniska undervisningsanstalterna i Malmö, såväl med som utan inberäkning av husbyggnadsfackskolan, för år 1920 samt förslag till fördelning av undervisningen på respektive lärare dels för vårterminen 1920, dels ock för höstterminen 1920, under antagande att en husbyggnadsfackskola bleve upprättad med början av sistnämnda termin.

Slutligen har styrelsen i sin omförmälda skrivelse berört de särskilda posterna i statförslaget och yttrar härom följande:

Löner till rektor, lektorer och betjäning äro upptagna med samma belopp som i Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:r 335 till 1918 års riksdag (sid. 98), därvid styrelsen förutsätter, att krigstidstillägg varda utanordnade i mycket avsevärd omfattning, varjämte styrelsen vill framhålla, att särskilt lönerna till betjäningen, oavsett dylikt tillägg, synas vara alltför lågt tilltagna.

Arvodet till bokförings- och skrivbiträde, som för år 1919 hestämts till 900 kronor, torde med hänsyn till den ökning i skrivgöromål, som föranledes av den nyinrättade byggnadsfackskolan, böra höjas med åtminstone 150 kronor.

Styrelsen övergår därefter till frågan om anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. Innan jag närmare berör styrelsens yttrande härutinnan, ber jag få erinra om att styrelsen i skrivelser den 22 oktober och den 11 november 1918 anført, att skolans utgifter för den återstående delen av året komme att, främst på grund av de starkt stegrade bränslepriserna, med 11,433 kronor 13 öre överstiga inkomsterna för samma tid, varför styrelsen hemställde om medel för bristens täckande. I anledning härav medgavs genom nådigt beslut den 27 november 1918, att till bestridande av kostnaderna för uppehållande av tekniska elementarskolans i Malmö verksamhet under år 1918 finge, utöver därför hittills anvisade medel, utgå ytterligare högst 11,000 kronor. I sin skrivelse rörande stat

[248.] för år 1920 erinrar nu styrelsen dels om sina nyss omförmälda framställningar, dels om att för lyshållning, uppvärmning m. m. utginge enligt 1919 års stat endast 10,000 kronor. På grund av de erfarenheter, styrelsen gjort i nu ifrågavarande hänseende, ansåge sig styrelsen icke kunna föreslå lägre anslag för sagda ändamål än 20,000 kronor, därest husbyggnadsfackskolan medräknades, eljest 19,000 kronor.

I fråga om övriga i staten uppförda anslagsposter anför styrelsen följande:

Till verkstaden utgår för materialier och diverse under år 1919 1,500 kronor. Då verkstadsarbetet såsom läroämne enligt undervisningsplanen kommer att inskränkas, torde detta belopp kunna minskas till förslagsvis 1,000 kronor.

Arvodet till skolläkaren torde med hänsyn till den av byggnadsfackskolans upprättande föranledda ökningen i totala lärjungantalet böra höjas från 500 till 600 kronor.

Till tryckningskostnader, annonser, skrivmaterialier m. m. har för år 1919 beräknats 800 kronor. Med nu rådande priser och med hänsyn till den ökning av trycksaker, som blir nödvändig i sammanhang med startandet av de nya skoltyperna, torde denna post icke kunna beräknas lägre än till 2,500 kronor, då byggnadsfackskolan medräknas, eljest 2,000 kronor.

Övriga poster äro beräknade efter samma grunder som i Kungl. Maj:ts ovan nämnda nådiga proposition nr 335 till 1918 års riksdag (sid. 98).

På min begäran hava de inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för vissa arbeten i samband med inrättandet av praktiska ungdomsskolor uttalat sig beträffande styrelsens nu omförmälda statförslag samt om förslaget angående upprättandet av en byggnadsfackskola och hava i en den 5 december 1918 dagtecknad promemoria dirom yttrat:

Styrelsen framlägger två alternativa förslag till stat, det ena upptagande endast de under år 1920 kvarvarande klasserna av tekniska elementarskolan jämte det under år 1919 begynnande tekniska gymnasiet och maskinfackskolan, det andra omfattande jämväl en husbyggnadsfackskola, som skulle träda i verksamhet från och med höstterminen 1920. Styrelsen förordar till antagande det sistnämnda alternativet och framlägger som skäl för upprättandet under år 1920 av en husbyggnadsfackskola i Malmö, att det behov av teknisk utbildning på husbyggnadskonstens område, som förefinnes i södra Sverige och som hittills, åtminstone till en viss grad, tillgodosetts genom tekniska elementarskolans byggnadslinje, kräver en särskild läroanstalt för ändamålet. Styrelsen erinrar också om det alltfjämt växande antalet inträdessökande, uppgående vid början av höstterminen 1918 till ej mindre än 120, av vilka endast omkring hälften kunde mottagas i de två parallella avdelningar, som förefinnas vid den nuvarande tekniska elementarskolan. De sakkunniga äro ense med styrelsen rörande behovet av en husbyggnadsfackskola för södra Sverige, och då redan 1907 års kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande efter anförande av starka skäl föreslagit Malmö som förlägningsplats för nämnda skola och slutligen de år 1916 för utredande av hithörande frågor tillkallade departementssakkunniga obetingat anslutit sig till samma förslag, synes oss ingen tvekan böra råda i detta hänseende. Ej heller synes det oss

lämpligt att uppskjuta inrättandet av husbyggnadsfackskolan längre än till år 1920. Den sista grupp lärjungar, som kommer att genomgå den nuvarande 3-åriga tekniska elementarskolans byggnadsavdelning, kan beräknas bli utexaminerade i juni 1921, under det att de första eleverna från den tilltänkta två-åriga husbyggnadsfackskolan skulle utexamineras i juni 1922. Ett uppskov med ifrågavarande fackskolas inrättande skulle medföra, att under ett eller flera år inga byggnadsteknici alls bleve utexaminerade, ett förhållande som säkerligen skulle vara till stort men för byggnadsverksamheten, vars snara återupplagande i största omfattning är ett mycket viktigt samhällsintresse.

De sakkunniga vilja på grund av det sagda tillstyrka förslaget att upprätta en husbyggnadsfackskola i Malmö från och med höstterminen 1920.

Mot styrelsens förslag till stat hava de sakkunniga intet annat att erinra, än att de anse sig böra fästa uppmärksamheten vid att vissa till arvoden avsedda belopp i det alternativa förslag till stat, där byggnadsfackskolan medräknas, föreslås något högre, än som avsetts i de kostnadsberäkningar för det tekniska gymnasiet, maskinfackskolan och husbyggnadsfackskolan i färdigt skick, vilka ingingo i Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:r 335 till 1918 års lagtima riksdag (sid. 98). Ifrågavarande poster äro: arvode till skolläkaren, där en höjning från 500 till 600 kronor föreslås, och arvode till skrivbiträde, där en höjning från 900 till 1,050 kronor föreslås. Höjningarna motiveras av styrelsen med den ökning i skrivgöromål jämte det tillskott i totala antalet lärjungar, som blir en följd av byggnadsfackskolans upprättande. Posterna i fråga äro i 1919 års stat upptagna med samma belopp som i nyssnämnda beräkning för läroanstalten i färdigt skick och hava med dessa belopp upptagits även i det av styrelsens alternativa förslag för år 1920, i vilket byggnadsfackskolan icke medräknas. Styrelsen har givetvis utgått från den för år 1919 fastställda staten och därvid ansett någon ökning å de omskrivna posterna erforderlig, om läroanstalten utvidgas med byggnadsfackskolan, i annat fall icke.

Även bör det påpekas, att styrelsen för höstterminen 1920 räknat med 10 lektorer, om byggnadsfackskolan kommer till stånd, under det att antalet lektorer för läroverket i färdigt skick i propositionen till 1918 års riksdag beräknats till endast 9. Detta förhållande synes bero därpå, att man vid sistnämnda beräkning utgått från att undervisningen i kemi skulle bestridas av en extralärare, under det styrelsen vid sin beräkning förutom de nämnda 9 lektorerna medräknat även den nuvarande lektorn i kemi vid tekniska elementarskolan; dennes undervisning torde hava ansetts erforderlig för den kemiska fackavdelningen i elementarskolans tredje årskurs under läsåret 1920—21. Vid sådant förhållande torde emellertid en av de ifrågasatta nya lektorstjänterna under sagda år böra ersättas av en extra lärarkraft.

Även beträffande den tekniska läroanstalten i Malmö har — liksom fallet varit med motsvarande institution i Örebro — förslag framställts, åsyftande viss ändring i organisationen. I fråga om Malmö tekniska skola avser förslaget dock icke något insläende på nya, vid den år 1918 skedda omorganisationen ej åsyftade vägar utan gäller en utvidgning av den till ifrågavarande läroanstalt knutna undervisningen, som sedan länge varit ifrågasatt och som på så gott som alla håll blivit förordad. Behovet av en husbyggnadsfackskola i södra Sverige har aldrig varit motsagt och

Departement-
chefen

[248.]

[248.] torde för övrigt ligga i öppen dag. Då förslaget om omorganisation av den lägre tekniska undervisningen skulle föreläggas 1918 års riksdag, hade förarbetena för fackskolors inrättande blott delvis kunnat utföras. Med anledning därav ansåg jag mig ej böra för det dåvarande tillstyrka inrättandet av mer än två fackskolor, en elektroteknisk fackskola i Västerås och en maskinfackskola i Malmö. I samband därmed yttrade jag:

Rörande övriga fackskolors antal och förlängning torde det icke vara nödvändigt att redan nu intaga en definitiv ståndpunkt, enär de nödvändiga förberedande åtgärderna för dessa fackskolors upprättande icke kunnahinnavidtagas i så god tid, att skolorna kunna träda i verksamhet under år 1919. Dessutom torde det få bli en av de närmaste uppgifterna för den blivande yrkesskolöverstyrelsen att taga nämnda spörsmål under övervägande och vidtaga härför nödiga åtgärder.

Då nu förslag till upprättande av en ny fackskola föreligger, har jag hyst någon tveksamhet, huruvida detta förslag borde redan nu vinna beaktande. Styrelsen har emellertid anfört starka skäl för sin framställning, och sedan de inom departementet tillkallade sakkunniga — bland vilka i detta fallet befunnit sig samtliga de personer, som numera inom skolöverstyrelsen såsom chef, respektive ledamöter handlägga ärenden rörande yrkesundervisningen — samstämmigt givit sin anslutning, har jag ansett mig böra förorda ett omedelbart fullföljande av nyss omförmälda, sedan åtskilliga år tillbaka föreliggande förslag. Särskilt synes det mig böra framhållas, att utsikter ju nu finnas för att den under krigsåren fullständigt stagnerande byggnadsverksamheten småningom skall kunna återupplivas och att i samband därmed behovet av byggnadstekniskt skolade personer torde komma att väsentligt ökas. Under sådana omständigheter har jag — då ju ingen meningsskiljaktighet råder vare sig beträffande behovet av en läroanstalt av nu ifrågavarande art eller rörande platsen för densamma — ansett, att ett avbrott i den vid Malmö tekniska läroanstalt lämnade byggnadstekniska undervisningen vore synnerligen olämpligt. Därjämte har jag måst fästa avseende vid det av styrelsen vitsordade förhållandet, att, efter allt att döma, tillströmningen av inträdessökande skulle göra det oundgängligen nödvändigt att snarast inrätta en parallellavdelning inom det tekniska gymnasiet eller maskinfackskolan, därest ej genom anordnandet av en husbyggnadsfackskola större utrymme bleve berett, ett förhållande, som med tanke på de ekonomiska konsekvenserna synes mig tala för det nu framställda förslaget.

Jag har alltså ansett mig böra upptaga styrelsens för tekniska elementarskolan framställning i detta hänseende och tillstyrker förslag till riksdagen i enlighet därmed.

Den stat, som under nu angivna förutsättningar bör uppgöras och fastställas för den tekniska läroanstalten i Malmö för år 1920, kräver givetvis på åtskilliga punkter ökning av anslagen i jämförelse med 1919 års stat. En dylik ökning måste inträda redan på grund av den normala utvidning med nya årskurser, som organiserandet av de båda nya tekniska läroanstalterna medför, varjämte upprättandet jämväl av en husbyggnadsfackskola naturligen kräver i sin mån höjda anslag. Den av sistnämnda omständighet förorsakade kostnadsökningen torde emellertid ej bliva synnerligen stor. Till belysning härav ber jag få anföra, att de av styrelsen för den tekniska elementarskolan i Malmö uppgjorda, förut omnämnda förslagen till stat för den tekniska läroanstalten såväl med som utan byggnadsfackskola sluta på respektive 113,450 och 107,600 kronor. |248.|

Den tekniska läroanstalten i Malmö skall under vårterminen 1920 omfatta av vardera av tekniska gymnasiet och maskinfackskolan en första årsklass samt av den tekniska elementarskolan en andra och en tredje årskurs, vardera omfattande två parallella klasser. Under höstterminen 1920 skulle läroanstalten enligt det av mig förordade förslaget omfatta två årsklasser, första och andra, av vardera av det tekniska gymnasiet och maskinfackskolan, av byggnadsfackskolan den första årsklassen och av den tekniska elementarskolan en tredje årskurs, omfattande två parallella klasser. Under båda terminerna skulle den ena av parallellklasserna i den tekniska elementarskolans tredje årskurs vid undervisningen i de tekniska tillämpningsämnena liksom för närvarande är fallet uppdelas i tre fackavdelningar.

För beräkning av staten för år 1920 har styrelsen utarbetat dels förslag till timplan, dels förslag till fördelning av undervisningen på respektive lärare. Båda förslagen överensstämmer med motsvarande, såsom bil. 9 och 10 i Kungl. Maj:ts proposition nr 335 till 1918 års lagtima riksdag angivna förslag avseende tekniskt gymnasium, maskinfackskola och husbyggnadsfackskola i färdigt skick, med de modifikationer, som nödvändiggöras därav, att vissa klasser av den nuvarande tekniska elementarskolan kvarstå under år 1920, under det de nya skolorna då ännu ej blivit fullständiga. Dessutom räknar styrelsen med att vid vissa laborationer en klass behöver delas på tre avdelningar, under det att nyssnämnda förslag utgått från delning på två avdelningar. Den ökning i timantal, som härav föranledes, kompenseras emellertid genom ökad tjänstgöring för lektorerna.

Genom den uppdelning av lärjungarna i den ena av de båda parallellklasserna i tekniska elementarskolans tredje årskurs, som äger rum vid undervisningen i de tekniska tillämpningsämnena, nämligen på en me-

[248.] kanisk-teknisk, en byggnadsteknisk och en kemisk-teknisk linje, blir totala antalet undervisningstimmar för hela läroverket under år 1920 något större än vad som bör bliva fallet, då den nya organisationen blivit fullt genomförd. Styrelsens förslag upptager därför för höstterminen 1920 11 lektorer (därav en tillika rektor) mot för läroverket i färdigt skick föreslagna 10. Vid jämförelse mellan förslagen till undervisningens fördelning på respektive lärare, finner man, att styrelsen räknat med en lektor i kemi, kemisk teknologi och laborationer, vilken icke upptagits i det förslag, som avser läroanstalten i färdigt skick. En dylik lektor, vars hela undervisning enligt styrelsens förslag skulle vara förlagd till den kemiska fackavdelningen i tredje årskursen av tekniska elementarskolan, är anställd vid sagda skola och kan givetvis icke undvaras, så länge nyssnämnda årskurs och fackavdelning finnes kvar. Någon förflyttning av ifrågakvarande lektor lärer dessutom knappast kunna ifrågasättas, då han, såsom jag redan i annat sammanhang meddelat, icke ingått på den från och med år 1919 tillämpade nya lönestaten.

Då i staten för år 1920 ej böra upptagas flera lektorer, än som avses för kommande år, bör, såsom även de förut omförmälda sakkunniga förordat, en av de ifrågasatta nya lektorstjänsterna under höstterminen 1920 uppehållas genom extra lärare. För vårterminen 1920 är antalet lektorer det samma som upptages i staten för höstterminen 1919.

För år 1919 äro i staten upptagna en vaktmästare samt en maskinist och eldare. Enligt det tidigare uppgjorda förslaget till stat för läroanstalten i färdigt skick skall vid densamma därjämte vara anställd en laboratorievaktmästare. Styrelsen föreslår, att för sistnämnde vaktmästare måtte beräknas avlöning från och med den 1 juli 1920. Jag tillstyrker förslaget härom. Beträffande nu nämnda tre befattningshavares avlöningsförmåner får jag hänvisa till vad jag yttrat i fråga om motsvarande tjänstnehavare vid den tekniska läroanstalten i Örebro. I enlighet härmed bör vaktmästaren vid Malmö tekniska läroverk åtnjuta en avlöning av 1,450 kronor, varav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, samt en var av de båda övriga befattningshavarna en avlöning av 1,750 kronor, varav 1,100 kronor lön och 650 kronor tjänstgöringspenningar. I alla tre fallen bör därjämte komma rätt till tre ålderstillägg å 100 kronor efter respektive 3, 6 och 9 års tjänstgöring. Befattningshavare bör i förekommande fall få räkna föregående tjänstgöring sig till godo för rätt till ålderstillägg. Av skäl, som jag i samband med framläggande av förslag till stat för år 1920 för den tekniska fackskolan i Västerås anför, böra vaktmästaren samt maskinisten och eldaren bliva berättigade till avlöningstillägg för år 1919, att utgå på sätt jag i det föregående föreslagit be-

träffande motsvarande befattningshavare vid den tekniska läroanstalten i Örebro. Härtill får jag åter komma i annat sammanhang.

| 248. |

Anslaget till arvoden åt extra lärare har av styrelsen beräknats med utgångspunkt från det genomsnittliga arvode, 175 kronor för veckotimme och läsår, som av 1918 års riksdag godkänts i detta hänseende. Med hänsyn till vad jag nyss anfört beträffande antalet lektorer vid läroanstalten, bör antalet av extra lärare bestridda undervisningstimmar för höstterminen 1920, av styrelsen beräknat till 82, ökas med det timantal, som ungefärligen motsvarar en lektors tjänstgöringsskyldighet, eller 24 timmar. I betraktande av att höstterminen vid ifrågavarande läroanstalt utgör ¹/₉ av läsåret, skulle för höstterminen 1920 för sistnämnda antal timmar erfordras 1,850 kronor. För samtliga 106 extralärartimmar utgör det behövliga anslaget 8,250 kronor.

Till skrivbiträde åt rektor utgår under år 1919 900 kronor och till arvode åt skolläkare 500 kronor. Dessa belopp äro de samma, som upptagits i det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 335 till 1918 års riksdag fogade förslaget till framtida stat. Då styrelsen för tekniska elementarskolan måst uppgöra två alternativa förslag till stat för år 1920, det ena med, det andra utan den tilltänkta byggnadsfackskolan, torde styrelsen å ena sidan icke hava ansett sig i det senare alternativet böra sänka de nämnda beloppen under de för år 1919 fastställda, å andra sidan icke ansett sig böra sätta beloppen lika i bägge förslagen, då byggnadsfackskolans upprättande naturligtvis medför ökat arbete för såväl skrivbiträdet som skolläkaren. I följd härav har styrelsen i sitt ena förslag, där byggnadsfackskolan medräknas, kommit till något högre belopp än som i det förut omtalade förslaget till stat för läroanstalten i färdigt skick beräknats. Højningarna äro emellertid så obetydliga. 150 kronor till skrivbiträdet och 100 kronor till skolläkaren, att jag anser mig böra tillstyrka styrelsens förslag i denna punkt.

Till lyshållning, uppvärmning m. m. utgår enligt 1919 års stat 10,000 kronor. Det har emellertid visat sig under år 1918, att icke ens dubbla denna summa räckt till för ändamålet. Som jag i det föregående erinrat, har Kungl. Maj:t varit föranlåten att tilldela tekniska elementarskolan i Malmö ett belopp av 11,000 kronor till täckande av den brist, som eljest skolat uppstå under år 1918. Då styrelsen därför nu till lyshållning, uppvärmning m. m. under år 1920 begär 20,000 kronor, anser jag mig icke kunna ifrågasätta någon avprutning på detta belopp, så mycket mindre som byggnadsfackskolans upprättande medför ökning i kostnaderna för uppvärmning och belysning.

I staten för år 1919 ingår en post till verkstaden för materialier och

[248.] diverse å 1,500 kronor, vilken är avsedd att utgå ur den framtida staten, i den mån ämnet verkstadsarbete, som ingår i tekniska elementarskolans läroplan, borttages. För år 1920, då undervisningen i detta ämne blir mindre omfattande än under år 1919, föreslår styrelsen för ändamålet ett belopp av 1,000 kronor, och torde häremot icke vara något att erinra.

Till tryckningskostnader, annonser, skrivmaterialier m. m. har för år 1919 beräknats 800 kronor. Med hänsyn till de rådande höga priserna i detta avseende och den stegring i utgifter för hithörande ändamål, som omorganisationen av läroanstalten och den nya fackskolans upprättande måste medföra, anser jag mig böra tillstyrka styrelsens förslag om höjning av ifrågavarande anslag till 2,500 kronor.

Övriga poster äro i styrelsens förslag upptagna till samma belopp som i det förslag till stat för läroverket efter genomförd omorganisation, som förut omnämnts. Jag har intet att i detta hänseende tillägga.

I mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 22 mars 1918 anförde jag:

För utrustning av maskinlaboratorium, anskaffande av undervisningsmateriell m. m. fordras för en gång ett visst belopp. Det är ej möjligt att under nu rådande förhållanden beräkna dettas storlek, vilket även i avsevärd grad beror på det intresse, som i form av gåvor eller nedsatta pris kan påräknas från industriens sida. Sannolikt torde en summa av 50,000 kronor från statens sida kunna anses bliva tillfyllest. Detta belopp synes emellertid böra fördelas på ett par år.

För år 1919 beviljade riksdagen för här angivna ändamål ett reservationsanslag av 10,000 kronor. Styrelsen för tekniska elementarskolan har nu, som sagt, begärt ytterligare anslag för laboratorietrustning och föreslår i sådant hänseende ett belopp av 25,000 kronor. Jag anser mig böra tillstyrka styrelsens förslag i denna punkt, då under år 1920 såväl det tekniska gymnasiet som maskinfackskolan komma att utvidgas med var sin andra årskurs och laborationerna sålunda komma att från och med höstterminen 1920 ingå som en mycket avsevärd del av undervisningen. Anslaget bör uppföras på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag.

Ett bifall till vad jag sålunda förordat medför en höjning av slutsumman för ifrågavarande läroanslalts ordinarie stat, nu 83,600 kronor, med 29,575 kronor till 113,175 kronor.

På grund av vad jag nu anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels besluta, att en husbyggnadsfackskola skall från och med den 1 juli 1920 upprättas i Malmö,

dels för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsfackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö godkänna följande *ordinarie* stat för år 1920:

	Lön	Tjänstgöringspennin- gar	Summa	Anmärkningar
1 rektor (förutom av kommunen bekostad fri bostad eller ersättning därför).....	5,000	2,500	7,500	
1 lektor	3,900	1,900	5,800	
6 lektorer.....	23,400	11,400	34,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 50) kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor (från och med den 1 juli 1920).....	1,950	950	2,900	
1 lektor (från och med den 1 juli 1920).....	1,950	950	2,900	
Till bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	1,050	
1 vaktmästare.....	900	550	1,450	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med ytterligare 100 kronor.
1 maskinist och eldare	1,100	650	1,750	
1 laboratorievaktmästare (från och med den 1 juli 1920).....	550	325	875	
Till lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	20,000	
» bibliotek och samlingar.....	—	—	6,000	
» verkstaden för materialer och diverse	—	—	1,000	
Till laborationer	—	—	4,500	
» arvode åt skolläkare	—	—	600	
» tryckningskostnader, annonser m. m.	—	—	2,500	
Till arvodet åt extralärare under vårterminen 1920	—	—	10,300	
Till arvodet åt extralärare under höstterminen 1920	—	—	8,250	
Till övningar i lantmäteri	—	—	600	
» föredrag om arbetarskydd och hygien	—	—	400	
Summa	—	—	113,175	

Anmärkning. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas vaktmästaren, skall av lönen avstås för bostad med bränsle 150 kronor för år samt för lyse 25 kronor om året. Därest vaktmästaren åtnjuter enbart bostad eller bostad med värme, men icke i övrigt erforderligt bränsle, ävensom då bostadsförmån är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kilowatt-timmar. Åtnjutes lyse, skall vaktmästaren själv bekosta armatur och lampor. I övrigt skola i fråga om förmån av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efterrättelse bestämmelserna i § 3 av kungl. kungörelsen den 1 november 1918 angående avlösningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare (Svensk författningssamling 1918 n:r 836).

dels till laboratorieutrustning på *extra stat* för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor,

dels ock medgiva, att styrelsen för ifrågavarande läroanstalt må äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

[249.]

12. **Tekniska elementarskolan i Norrköping.** Under vart och ett av åren 1902—1910 utgick ett av riksdagen för tekniska elementarskolan i Norrköping beviljat extra anslag till belopp av 2,800 kronor. Anslaget var uppdelat i särskilda poster, avseende betjäningens avlöning, lyshållning, uppvärmning m. m. Frånsett ett tillfälligt anslag för inköp av modeller har riksdagen till i huvudsak samma ändamål som under åren 1902—1910 beviljat extra anslag till höjda belopp för de följande åren. För år 1918 uppgick ifrågavarande anslag till 6,750 kronor. Av sistnämnda års riksdag höjdes det för år 1919 avsedda beloppet till 8,400 kronor. Detta belopp är uppdelat på följande poster:

till undervisning i svenska språket	kronor	200:—
» betjäningens avlöning	»	600:—
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	3,500:—
» assistenter och repetitörer	»	1,200:—
» undervisning i främmande språk	»	400:—
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning	»	200:—
» bibliotek och samlingar	»	300:—
» undervisning i verkstadsarbete	»	2,000:—
• Summa kronor		8,400:—

I skrivelse den 20 augusti 1918 har nu skolans styrelse gjort framställning om beredande av de för år 1920 behövlige extra anslagen för uppehållande av skolans verksamhet och har därvid hemställt om förhöjning av de för år 1919 utgående anslagen. Enligt styrelsens beräkning skulle för år 1920 erfordras inalles 16,725 kronor, fördelade på följande anslagsposter:

till undervisning i svenska språket	kronor	400:—
» betjäningens avlöning	»	900:—
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	6,400:—
» assistenter och repetitörer	»	3,225:—
» undervisning i främmande språk	»	800:—

till höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning	kronor	400: —	[249.
» bibliotek och samlingar	»	500: —	
» undervisning i verkstadsarbete	»	3,000: —	
» » » bokföring	»	150: —	
» » » mineralogi och geognosi	»	250: —	
» kemiska och fysiska laborationer	»	400: —	
» sekreterar- och kamrerargöromålen	»	300: —	

Summa kronor 16,725: —

I en senare inkommen, av rektor vid nämnda skola avfattad promemoria lämnas en översikt av dels de ordinarie anslag, som äro disponibla för nu angivna ändamål, dels de för år 1919 härför utgående extra anslagen, dels ock de extra anslag, som för de olika syftena begäras för år 1920. Promemorian lyder sålunda:

Anslagstitlar	Ordinarie anslag		Beviljat extra anslag för år 1919		Sökt extra anslag för år 1920	
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
Till undervisning i svenska språket, 4 veckotimmar à 200 kronor*)	400	—	200	—	400	—
» betjäningens avlöning, vaktmästaren 1,050 + extra hjälp 350 kronor	500	—	600	—	900	—
» lyshållning, uppvärmning m. m., ved och kol 5,500 + lyse 700 + diverse 1,100 kronor	900	—	3,500	—	6,400	—
» assistenter och repetitörer, 23 veckotimmar à 751 kronor**)	800	—	1,200	—	3,225	—
» undervisning i främmande språk, 6 veckotimmar à 200 kronor*)	400	—	400	—	800	—
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning, 6 veckotimmar à 150 kronor	500	—	200	—	400	—
» bibliotek och samlingar	1,000	—	300	—	500	—
» undervisning i verkstadsarbete, verkmästaren 3,500 + maskinist 1,500 + underhåll och material 1,000 kronor	3,000	—	2,000	—	3,000	—
» undervisning i bokföring, 3 veckot. à 150 kronor	300	—	—	—	150	—
» » » mineralogi, 1½ » à 300 » *)	200	—	—	—	250	—
» kemiska och fysiska laborationer	800	—	—	—	400	—
» sekreterar- och kamrerargöromålen	300	—	—	—	300	—
Summa kronor 16,725 —						

*) Dessa kunna ej komma i åtnjutande av krigstidstillägg, då de samtidigt hava andra tjänster, å vilka de erhålla sådant.

**) Av dessa kunna blott ett fåtal erhålla krigstidstillägg.

[249.]

I skrivelse den 22 november 1918 har sedermera rektor vid tekniska elementarskolan i Norrköping lämnat åtskilliga upplysningar rörande de av styrelsen framställda anslagskraven.

Departementsschefen.

Av nyss återgivna promemoria framgår, att de för år 1920 framställda anslagsäskandena innebära en höjning av de allra flesta förut angivna anslagsposterna, en höjning, som avser utgifter, vilka bestritts ej blott av nu utgående extra anslag utan även av anslag, som hittills varit uppförda endast å ordinarie stat. Den största ökningen kommer på anslagen till arvoden åt extra lärare (assistenter och repetitörer) samt till uppvärmning och belysning.

Vad först beträffar ökningen av anslagen till *extra lärarnas arvoden*, föranledes densamma av den höjning av arvoden till assistenter och extra lärare vid de tekniska elementarskolorna, som, i samband med omorganisation av den lägre tekniska undervisningen och ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid tekniska elementarskolor med flera lägre tekniska läroanstalter, beslöts av 1918 års riksdag. Då Kungl. Maj:t fattade beslut om avlåtande till nämnda riksdag av proposition i nyssberörda avseende, anförde jag vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t, att jag ansåge mig böra tillstyrka det av kommittén för den lägre tekniska undervisningen framlagda förslaget, att arvodet till extra lärare och assistenter skulle beräknas efter i medeltal 175 kronor för veckotimme och läsår. Jag yttrade vidare, att jag ansåge arvodena till den icke ordinare lärarpersonalen böra från och med ingången av år 1919 beräknas efter nyssnämnda medeltal samt att denna beräkning borde avse även extra lärarna vid de tre tekniska elementarskolor, i Norrköping, Borås och Härnösand, vilka då ej ifrågasatts till omedelbar ombildning. Proposition till riksdagen avläts i enlighet med vad jag föreslagit, och riksdagen förmålde sig ej hava något att erinra däremot.

Granskar man nu de för tekniska elementarskolan i Norrköping föreslagna extralärararvodena, visar det sig, att dessa arvoden upptagits med så höga belopp, att medeltalet överstiger det nyss angivna, eller 175 kronor för veckotimme. Enligt vad rektor i sin nyss omförmälda skrivelse upplyser, har detta överskridande sin grund huvudsakligen i det höga arvode, som styrelsen måst bestämma för undervisningen i mineralogi och geognosi. Stora svårigheter hava mött att anskaffa lärare i sagda ämne, och rektorn anför härom, att styrelsen under de senaste 4 åren varje höst annonserat efter en extra lärare i mineralogi, utan att något svar erhållits, varför styrelsen måst betala den anställda läraren, vad denne begärt.

Frånräknar man nu arvodet till sistberörda lärare, visar det sig, att kostnaden för de återstående 42 veckotimmar, under vilka undervisningen är avsedd att upprätthållas av extra lärare, beräknats uppgå till 7,375 kronor, eller 25 kronor mera än vad nämnda kostnad skulle utgöra, om ersättningen utginge med 175 kronor för veckotimme.

Med hänsyn till de upplysningar i nu ifrågavarande hänseende, som jag sålunda erhållit, har jag ej ansett mig kunna avböja styrelsens hemställan beträffande anslag till extralärararvoden. Förhållandena kräva tydligen i detta fall ett avsteg från den av mig förut omnämnda och eljest iakttagna principen att hålla sagda arvoden inom gränsen av 175 kronor för veckotimme. I fråga om övriga ämnen synes mig likväl intet tvingande skäl föreligga att överskrida nämnda gräns. Jag tillstyrker därför, att för den för sistberörda ämnen behövlige undervisningen beräknas arvoden till i genomsnitt högst 175 kronor för veckotimme. För 42 timmar erfordras således 7,350 kronor, vartill bör läggas det för en och en halv veckotimmes undervisning i mineralogi och geognosi behövlige arvodet, beräknat efter 300 kronor för veckotimme, eller 450 kronor, således sammanlagt 7,800 kronor. Å ordinarie stat äro för nu ifrågavarande ändamål anvisade anslag å tillhopa 2,600 kronor, vadan extra anslag å sammanlagt 5,200 kronor behöva begäras av riksdagen, innebärande en ökning jämfört med år 1919 av 3,200 kronor.

Å anslaget till *betjäningens avlöning* har begärts en höjning av 300 kronor, avseende, enligt vad rektor meddelat, ersättning till hjälp vid städning, eldning och vedbäring åt skolans numera ålderstigne och sjuklige vaktmästare. Mot denna framställning har jag intet att erinra.

Till *lyshållning, uppvärmning m. m.* har hittills varit disponibelt dels ett ordinarie anslag å 900 kronor, dels ett extra anslag, för år 1919 uppgående till 3,500 kronor. Styrelsen har nu begärt att på extra stat för år 1920 erhålla 6,400 kronor för detta ändamål. Ökningen, 2,900 kronor, är givetvis, såsom också rektorn framhåller, främst beroende på den starka stegringen i bränsleprisen. Även har bidragit av stadsfullmäktige i Norrköping beslutad höjning av avgifterna för gas och elektriskt ljus, uppgående till omkring 40 procent. Framställningen i denna del föranleder ingen invändning från min sida.

Anslaget till *undervisning i verkstadsarbete* har utgått dels å ordinarie stat med 3,000 kronor, dels på extra stat med 2,000 kronor. Den av styrelsen ifrågasatta höjningen, 1,000 kronor, har enligt vad av rektorns

[249.] skrivelse framgår, betingats av höjning av arvodet åt verkmästaren samt ökad material- och underhållskostnad. Styrelsens begäran synes mig motiverad.

Vidare har styrelsen hemställt om ökning av det extra anslaget till *bibliotek och samlingar* med 200 kronor. Den starka prisstegringen å såväl böcker som andra hjälpmedel vid undervisningen är enligt min mening fullgott skäl för den begärda ökningen.

Samma förhållande, den betydande prisstegringen, lärar hava förorsakat styrelsens hemställan om extra anslag till *kemiska och fysiska laborationer*. På ordinarie stat har hittills utgått 800 kronor för detta ändamål, och styrelsen begär nu å extra stat 400 kronor. Jag tillstyrker framställningen.

Ej heller har jag något att erinra mot det ifrågasatta extra anslaget å 300 kronor till bestridande av *sekreterar- och kamrerargöromålen*, för vilket ändamål hittills utgått ett å ordinarie stat uppfört anslag å likaledes 300 kronor. Hela anslaget för detta ändamål skulle således utgöra 600 kronor, alltså samma belopp, som såväl av kommittén för den lägre tekniska undervisningen som de år 1917 inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för bland annat sagda undervisnings ordnande förordat för teknisk fackskola.

Sammanfattar jag så de anslagskrav, för vilka jag nu redogjort, erhålles ett belopp av 16,700 kronor, som torde böra äskas av riksdagen å extra stat för år 1920. Då, som nämnts, för år 1919 är för ändamålet anvisat å extra stat tillhoppa 8,400 kronor, utgör ökningen 8,300 kronor.

Då styrelserna för de tekniska elementarskolorna enligt Kungl. Maj:ts brev den 14 september 1914 samt 1918 års riksdags därtill lämnade medgivande äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet ej överskridas, torde de av mig nu förordade anslagsposterna böra sammanföras i ett å extra stat för år 1920 upptaget gemensamt förslagsanslag, högst 16,700 kronor.

Under åberopande av det nu anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping anvisa på *extra stat* för år 1920 ett gemensamt förslagsanslag, högst 16,700 kronor, att utgå till följande ändamål, nämligen:

till undervisning i svenska språket	kronor	400: —
» betjäningens avlöning	»	900: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	6,400: —
» assistenter och repetitörer	»	3,200: —
» undervisning i främmande språk	»	800: —
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning	»	400: —
» bibliotek och samlingar	»	500: —
» undervisning i verkstadsarbete	»	3,000: —
» » » bokföring	»	150: —
» » » mineralogi och geognosi	»	250: —
» kemiska och fysiska laborationer	»	400: —
» sekreterar- och kamrerargöromålen	»	300: —

tillhopa kronor 16,700: —

13. Tekniska elementarskolan i Borås. För uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås har riksdagen beviljat på *extra stat* för vart och ett av åren 1903—1910 ett anslag av 3,850 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1917 4,250 kronor. För vartdera av åren 1918 och 1919 har av riksdagen för sagda ändamål beviljats ett förslagsanslag, högst 6,050 kronor, fördelat på följande poster:

till undervisning i verkstadsarbete	kronor	1,000: —
» » » svenska och främmande språk	»	500: —
» » » frihandsteckning	»	200: —
» kemiska och fysiska laborationer	»	500: —
» bibliotek och övriga samlingar	»	300: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	2,700: —

Tillhopa kronor 6,050: —

I underdånig skrivelse av den 19 juni 1918 har vederbörande skolstyrelse hemställt om nådig proposition till 1919 års riksdag om ett *extra anslag* av 6,050 kronor för år 1920, fördelat på samma sätt som det för år 1919 beviljade anslaget.

[250.]

Tekniska
elementar-
skolan i
Borås.

[250.]

Sedermera har styrelsen i två underdåniga skrivelser av den 28 september 1918 upptagit frågan om viss förhöjning av de för nyss angivna ändamål behövligen anslagen och därvid gjort framställning dels om ett tilläggsanslag för år 1919, dels ock om ökning av anslagsbeloppen för år 1920. Båda dessa framställningar äro föranledda av de starkt stegrade kostnaderna för uppvärmning, alltså samma omständigheter, som i så många andra fall från olika institutioners sida medfört begäran om höjda anslag under den nu innevarande kristiden.

I båda de sistnämnda skrivelserna har styrelsen framhållit, att styrelsen såväl vid anhållan om medel för år 1919 som i sin nyss omförmälda skrivelse av den 19 juni 1918 angående anslagsbehovet för år 1920 vid beräkningen av de erforderliga beloppen för nyss angivna ändamål, lyshållning, uppvärmning m. m., utgått från de vid tiden för ansökningarna ungefärligen gällande prisen men att styrelsen numera funnit, att de verkliga kostnaderna med visshet komme att långt överstiga vad sålunda ursprungligen begärts.

Vad först beträffar behovet av tilläggsanslag för år 1919, har styrelsen anfört följande:

Den verkliga kostnaden för uppvärmning och lyshållning vid skolan under 1918 kommer att bliva väsentligt större, än som beräknats, detta så mycket mer som extra biträde till vaktmästaren för vedens sågning, buggning m. m. måste anställas. Till täckande av denna kostnadsstegring måste därför anlitas till skolan för andra ändamål, såsom för bibliotek och samlingar, fysiska och kemiska laborationer samt verkstadsarbetet, anvisade medel, varigenom skolans förråd av materialier måste i betänklig omfattning förminskas, nyanskaffning av böcker, apparater m. m. omöjliggöras samt underhåll av befintliga inventarier icke kan behörigen tillgodoses. Att för framtiden anlita denna utväg till täckande av kostnaderna för skolans uppvärmning m. m. anser styrelsen omöjligt, utan att undervisningen i hög grad komme att lida.

För år 1919 har styrelsen hos Kungl. Maj:t gjort underdånig framställning om ett anslag å extra stat till skolans uppvärmning och belysning med samma belopp som riksdagen anvisat till detta ändamål för år 1918, nämligen 2,700 kronor. Det kan emellertid med stor visshet förutses, att kostnaden kommer att betydligt överstiga då beräknad kostnad för lyshållning och uppvärmning, och den väntade bristen kan enligt styrelsens beräkning ej antagas understiga 3,000 kronor.

Styrelsen har därför hemställt om ett tilläggsanslag å 3,000 kronor för år 1919 till lyshållning, uppvärmning m. m.

Vid sin nu ifrågavarande skrivelse har styrelsen fogat dels en tablå över de beräknade kostnaderna för nyssnämnda ändamål under år 1918, dels en dylik tablå, avseende år 1919. Den senare tablåen har följande innehåll:

Debet.

[250.]

350 kbm ved till en genomsnittskostnad av 19 kronor per kbm.....	kronor 6,650: —
Belysning.....	» 1,125: —
Extra biträde för vedens huggning och sågning samt för eldning.....	» 500: —
	Summa kronor 8,275: —

Kredit.

Ordinarie anslag till lyshållning och uppvärmning	kronor 900: —
Av 1918 års riksdag beviljat anslag för samma ändamål å extra stat	» 2,700: —
Påräknat tillägsanslag	» 3,000: —
Ersättning från kemiska kontrollanstalten	» 350: —
Ersättning från yrkesskolan	» 900: —
Ersättning från läushjälpkommittén	» 375: —
Rabatt å elektrisk ström	» 50: —
	Summa kronor 8,275: —

Till jämförelse bör nämnas, att enligt förstnämnda tablå de för år 1918 beräknade kostnaderna för uppvärmning uppgå till 3,842 kronor 50 öre och belysningskostnaderna till 1,050 kronor.

Den andra av skolstyrelsen ingivna skrivelsen av den 28 september 1918 avser, såsom jag redan nämnt, de samfällda extra anslagsbehoven för skolan för år 1920. Skrivelsen upptager samma anslagsbelopp som de för år 1919 hittills beviljade med undantag, som sagt, för lyshållning, uppvärmning m. m. Styrelsen erinrar till en början om sin förut berörda framställning av den 19 juni 1918 och yttrar därefter följande:

I sistnämnda framställning har styrelsen upptagit samtliga anslag till samma belopp, som av riksdagen för dessa ändamål beviljats för åren 1918 och 1919. Ehuru bräuslepriserna redan vid statförslagens uppgörande hade stegrats i oväntad grad utöver de förut gällande, ansåg sig styrelsen ej böra lägga dem till grund för framställning om anslag, avsedda att tillgodose det framtida behovet för år 1920, då rådande förhållanden gjorde varje beräkning oviss. Sedan styrelsen numera vunnit större erfarenhet beträffande skolans uppvärmning med vedbränsle, vartill den under mer än ett år varit uteslutande hänvisad, och då allt tyder på att nuvarande vedpriser ej komma att väsentligt sänkas före den avsedda anslagsperioden, anser styrelsen såsom sin oavvisliga skyldighet att hos Kungl. Maj:t anmäla, att det begärda anslaget å extra stat å 2.700 kronor för uppvärmning och lyshållning torde bli otillräckligt, och har styrelsen beräknat, att detsamma måste ökas med 2,500 kronor för att kunna täcka därmed avsedda utgifter.

Styrelsen upprepar därefter vad i nyss omförmälda skrivelse angående tillägsanslag för år 1919 anförts om nödvändigheten av att anställa ett biträde åt skolans vaktmästare och framhåller, att denne ej kunde medhinna huggning och sågning av det till 350 kubikmeter uppgående årsbehovet av ved och ej heller ensam ombesörja eldningen och tillsynen av eldstäderna. Därpå fortsätter styrelsen:

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml.

[250.]

Det bör i detta sammanhang framhållas, att kostnaden för betjäning vid tekniska elementarskolan måste anses synnerligen låg, särskilt i betraktande av att i vaktmästarsysslan ingår utom städning och övriga göromål, som åligga en vaktmästare, även eldning av samtliga kakelugnar, kaminer och värmeledningar i skolans lokaler, fördelade i tre olika byggnader, samt all renhållning m. m. Vaktmästaren uppbär härför en lön av 1,250 kronor jämte fri bostad, varjämte till särskilt biträde å kemiska laboratoriet utgår 150 kronor om året.

För ovannämnda biträde vid eldning m. m. har styrelsen beräknat en kostnad ej understigande 500 kronor för år räknat.

På grund av vad sålunda anförts har styrelsen hemställt om förslag till riksdagen att utöver de anslag, som av styrelsen i dess tidigare skrivelse begärts, för år 1920 anvisa dels till uppvärmning 2,500 kronor och dels till biträde vid eldning m. m. 500 kronor, eller tillhopa 3,000 kronor.

Till belysande av skolans behov under år 1920 i nu ifrågavarande hänseende har styrelsen jämväl vid denna sin skrivelse fogat en tablå, som angiver de beräknade kostnaderna för lyshållning och uppvärmning vid skolan under sistnämnda år. Tablåen har följande innehåll:

Debet.

350 kbm. ved till en genomsnittskostnad av 19 kr. per kbm.	kronor 6,650:—
Belysning.....	» 1,125:—
Extra biträde för vedens huggning och sågning samt för eldning.....	» 500:—
Summa kronor 8,275:—	

Kredit.

Ordinarie anslag till lyshållning och uppvärmning	kronor 900:—
Påräknat extra anslag.....	» 5,200:—
Extra anslag för eldning m. m.	» 500:—
Ersättning från kemiska kontrollanstalten.....	» 350:—
» » yrkesskolan	» 900:—
» » länshjälpkommittén.....	» 375:—
Rabatt å elektrisk ström	» 50:—
Summa kronor 8,275:—	

Departementschefen.

Den oförutsett starka prisstegringen å bränsle under de båda senaste åren har förorsakat det behov av anslagshöjning, som kommit till synes i skolstyrelsens två senare skrivelser. Såsom framgår av vad jag ur dessa skrivelser anför, komma kostnaderna för skolans uppvärmning emellertid att ökas även därav, att såsom bränsle måste användas uteslutande ved, i det att ett biträde åt vaktmästaren vid skolan måste anställas för huggning, sågning m. m. av veden. Att nu nämnda åtgärd är berättigad, synes mig framgå av de av styrelsen lämnade uppgifterna om vaktmästarens vanliga åligganden, vilka torde i det närmaste utfylla den arbetstid, som skäligen kan av honom krävas. Mot styrelsens i detta hänseende

gjorda framställning har jag därför intet att erinra. Ej heller i övrigt har jag ansett mig kunna göra någon anmärkning mot vad styrelsen anfört i avseende å behovet av ökat anslag, utan tillstyrker framställning till riksdagen i enlighet med styrelsens hemställan. [250.]

Beträffande de för år 1920 erforderliga anslagsposterna, i vad dessa ej avse uppvärmning och lyshållning, har, såsom jag redan påpekat, ingen ändring ifrågasatts. Jag tillstyrker vad styrelsen i sådant hänseende begärt.

Det för år 1919 behövliga fyllnadsanslaget å 3,000 kronor bör begäras å tilläggsstat för samma år. Jag återkommer därtill i annat sammanhang.

På grund av Kungl. Maj:ts brev den 14 september 1914 samt 1918 års riksdags därtill lämnade medgivande äga styrelserna för de tekniska elementarskolorna att beträffande de utgiftstitlar å såväl ordinarie som extra stat, vilka icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas. De av mig nu förordade anslagen för år 1920 torde därför böra sammanföras till ett gemensamt förslagsanslag, högst 9,050 kronor.

För närvarande inskränker jag mig alltså till att anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås anvisa på *extra stat* för år 1920 ett gemensamt förslagsanslag, högst 9,050 kronor, att utgå till följande ändamål, nämligen:

till undervisning i verkstadsarbete	kronor 1,000: —
» » » svenska och främ-	
mande språk	» 500: —
» undervisning i frihandsteckning ...	» 200: —
» kemiska och fysiska laborationer...	» 500: —
» bibliotek och övriga samlingar	» 300: —
» betjäningens avlöning	» 850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m. ...	» 5,200: —
» biträde åt vaktmästaren för hugg-	
ning och sågning m. m. av ved	» 500: —

Tillhopa kronor 9,050: —

[251.]

Tekniska
elementar-
skolan i
Härnösand.

14. Tekniska elementarskolan i Härnösand. Till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand har riksdagen under en följd av år anvisat anslag å extra stat. För år 1904 beviljades sålunda 3,675 kronor och för år 1905 6,250 kronor. Av det förra anslaget var viss del avsedd för höstterminen 1903 och av det senare viss del för höstterminen 1904. Vidare beviljades för vartdera av åren 1906 och 1907 4,350 kronor samt för vart och ett av åren 1908—1914 4,550 kronor, varförutom för år 1908 beviljades 90 kronor, avsedda till viss undervisning under höstterminen 1907. För år 1915 anvisades dels för uppehållande av verksamheten vid nämnda skola tillhopa 5,050 kronor, dels ock för täckande av brist i skolans räkenskaper vid 1912 års utgång 374 kronor, och jämväl för vartdera av åren 1916 och 1917 beviljades 5,050 kronor. För år 1918 höjdes anslaget till 7,050 kronor, och av 1918 års riksdag beviljades för år 1919 ett förslagsanslag, högst 13,150 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

till undervisning i svenska språket	kronor	200: —
» » » främmande språk	»	400: —
» » » verkstadsarbete	»	1,000: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	10,500: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» förhöjning av arvudet till gymnastiklärare	»	200: —
		tillhopa kronor 13,150: —

Dessutom anvisade nämnda riksdag på tilläggsstat för år 1918 ett anslag å 4,525 kronor till täckande av under åren 1917 och 1918 beräknad brist i skolans räkenskaper.

För ändamål av liknande art som de nyss angivna utgå anslag även å ordinarie stat. I sådant hänseende äro beviljade följande belopp:

till extra lärare i mineralogi och geognosi	kronor	200: —
» » » » bokföring och handelslära	»	300: —
» » » » svenska språket	»	400: —
» » » » frihandsteckning	»	500: —
» » » » modellering	»	300: —
» » » » gymnastik	»	200: —
bidrag till kostnaden för undervisning i främmande språk	»	400: —
anslag till assistenter och repetitörer	»	800: —
» » » » verkstaden för undervisning och materiell	»	3,000: —
till betjäningens avlöning	»	500: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	900: —

I underdånig skrivelse den 23 augusti 1918 har nu styrelsen för nämnda skola gjort framställning om anslag för år 1920 och därvid anhållit dels om höjning av vissa bland nyss angivna anslagsposter, dels om anslag å extra stat för vissa ändamål, till vilka sådant anslag tidigare ej utgått.

Styrelsens begäran om ökade anslag har, enligt vad av sagda skrivelse framgår, föranletts av den höjning av arvoden till assistenter och extra lärare vid de tekniska elementarskolorna, varom jag förut under punkt 249 talat i samband med anmälan av de beträffande tekniska elementarskolan i Norrköping gjorda framställningarna om anslag för år 1920. Jag anhåller att få hänvisa till vad jag i detta hänseende yttrat.

I sin förut omnämnda skrivelse har nu styrelsen för tekniska elementarskolan i Härnösand — under erinran om vad jag sålunda anfört — hemställt, att arvoden till extra lärarna i mineralogi och geognosi, i bokföreläsning och handelslära, i frihandsteckning, i modellering och i främmande språk ävensom till gymnastikläraren måtte få utgå med 150 kronor för veckotimme och läsår samt till extra läraren i svenska språket och till assistenten i matematik, med hänsyn till det myckna hemarbete med rätande av skripta, som vore förenat med dessa befattningar, med 200 kronor för veckotimme och läsår.

Styrelsen har sammanfattat de angivna anslagsbehoven i en tablå av följande lydelse:

	Undervisningsminut	Arvode för år 1919			Föreläggat arvode	Ökning
		av ordinarie anslag	av extra anslag	Summa		
Extra läraren i mineralogi m. m.	1½	200	—	200	225	25
» » » bokföreläsning m. m.	3	300	—	300	450	150
» » » svenska språket...	4	400	200	600	800	200
» » » frihandsteckning...	4	500	—	500	600	100
» » » modellering	2½	300	—	300	375	75
» » » främmande språk	8	400	400	800	1,200	400
Gymnastikläraren	4	200	200	400	600	200
Assistenten i matematik	6	800	—	800	1,200	400
Summa	—	3,100	800	3,900	5,450	1,550

På grund av det anförda har styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition att till uppehållande av verksamheten vid ifrågavarande läroanstalt anvisa på extra stat för år 1920 ett anslag å 14,700 kronor, varav

[251.]	till lyshållning, uppvärmning m. m.	kronor 10,500: —
	› höjning av de icke ordinarie lärarnas arvoden	› 2,350: —
	› undervisning i verkstadsarbetet	› 1,000: —
	› betjäningens avlöning	› 850: —

Den för år 1920 behövliga ökningen av det extra anslaget till skolan uppgår följaktligen till 1,550 kronor.

I sin förenämnda skrivelse har styrelsen vidare anfört, att för uppehållande av verksamheten vid ifrågavarande skola under år 1919 erfordrades ytterligare anslag, då det visat sig, att den nyss omförmälda förhöjningen av de icke ordinarie lärarnas arvoden ej kunde till fullo bestridas av de för sagda år tillgängliga anslagen. Till belysning av detta förhållande har styrelsen hänvisat till den i styrelsens skrivelse intagna, förut återgivna tablån, av vilken framginge, att ett belopp av 1,550 kronor erfordrades för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1919, och har styrelsen hemställt, att framställning måtte avlätas till riksdagen om anvisande av detta belopp.

Departementschefen.

Jag har redan framhållit, att den ökning av det extra anslaget till tekniska elementarskolan i Härnösand, som nu begärts av skolans styrelse, är helt och hållet föranledd av den arvodesförhöjning, som enligt 1918 års riksdags beslut från och med den 1 januari 1919 bör komma den icke ordinarie lärarpersonalen vid skolan till del. Med hänsyn därtill erfordras nu anslag å extra stat även för undervisningen i vissa ämnen, vilken förut bekostats uteslutande av å ordinarie stat uppförda anslag, nämligen till extra lärare i mineralogi och geognosi, i bokföring och handelslära, i frihandsteckning och i modellering. Även till assistenter och repetitörer har anslag tidigare utgått endast å ordinarie stat.

Av den förut omförmälda tablån framgår, att ett belopp av 1,550 kronor är erforderligt, för att arvodena skola kunna utgå med de av styrelsen föreslagna beloppen. Medelbeloppet för veckotimme och läsår enligt nu gjorda beräkning utgör 165 kronor 15 öre, således avsevärt understigande det medelbelopp, eller 175 kronor, som av 1918 års riksdag godtagits för ifrågavarande befattningshavare. Jag har därför intet att invända mot styrelsens framställning i detta hänseende.

Såsom jag i det föregående anfört, har styrelsen hemställt, att arvodena till vissa extralärare måtte få utgå med av styrelsen närmare angivna belopp. Vad denna hemställan beträffar, synes den icke böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, då det enligt gällande bestämmelser tillkommer skolöverstyrelsen att efter prövning bestämma sagda arvoden i varje särskilt fall.

Av styrelsen har som nämnts jämväl ifrågasatts framställning om ett tilläggsanslag för år 1919 å 1,550 kronor, avsett för förstärkande av anslaget till uppehållande av skolans verksamhet och åsyftande att möjliggöra extralärararvodenas höjning på nyss angivet sätt under nämnda år. Samma skäl, som nyss anförts för anslagsbeloppets höjning för år 1920, synas mig tala för bifall även till den sistnämnda framställningen, och jag tillstyrker alltså densamma. Det härför behövliga anslaget bör äskas å tilläggsstat för år 1919. Jag återkommer därtill i annat sammanhang.

Då styrelserna för de tekniska elementarskolorna enligt Kungl. Maj:ts brev den 14 september 1914 samt 1918 års riksdags därtill lämnade medgivande åga att, beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet ej överskridas, torde de av mig nu förordade anslagen såväl å tilläggsstaten för år 1919 som å extra stat för år 1920 bära var för sig upptagas såsom gemensamma förslagsanslag, högst de angivna beloppen.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand anvisa på *extra stat* för år 1920 ett gemensamt förslagsanslag, högst 14,700 kronor, att utgå till följande ändamål, nämligen:

till undervisning i svenska språket ..	kronor	400: —
» » » främmande språk »		800: —
» » » verkstadsarbete..... »		1,000: —
» » » mineralogi och ge- ognosi	»	25: —
» » » bokföring och han- delslära	»	150: —
» » » frihandsteckning ..	»	100: —
» » » modellering	»	75: —
» » » matematik	»	400: —
» lyshållning uppvärmning m. m.	»	10,500: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» förhöjning av arvudet till gymna- stiklärare	»	400: —

tillhopa kronor 14,700: —

[252.]

Bergs-
skolorna i
Filipstad och
Falun jämte
därmed för-
enade yrkes-
skolor.

15. **Bergsskolorna i Filipstad och Falun jämte därmed förenade yrkesskolor.** För den lägre bergsundervisningen i vårt land sörja två så kallade bergsskolor, den ena i Filipstad, den andra i Falun. Den förstnämnda, som leder sitt ursprung från den av borgmästaren F. von Schéele år 1830 öppnade »elementarundervisningsanstalten i Filipstad för unga bruksidkare och bruksbetjänter», erhöll redan år 1832 understöd av bruks societeten, som snart nog ensam övertog skolans underhåll.

Bergsskolan i Falun åter började sin verksamhet år 1871, sedan bruks societeten år 1867 fattat beslut om en dylik skolas inrättande.

År 1871 väcktes förslag därom, att skolorna skulle övertagas av staten, men förslaget resulterade endast däri, att Kungl. Maj:t hos 1873 års riksdag begärde bidrag till de båda bergsskolornas uppehållande. Framställningen bifölls, och alltsedan dess har riksdagen årligen på extra stat anvisat anslag såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid de båda skolorna. Detta anslag, som för vart och ett av åren 1874—1904 utgått med ett belopp av 14,000 kronor, blev på Kungl. Maj:ts förslag av 1904 års riksdag höjt till 23,000 kronor. Med sistnämnda belopp beviljades anslaget jämväl för vart och ett av åren 1905—1912.

För år 1913 höjdes anslaget till 26,650 kronor. Denna ökning i anslaget avsåg i främsta rummet, att de vid skolorna anställda lärarna skulle komma i åtnjutande av fyra ålderstillägg, ett vart å 500 kronor. Berörda för år 1913 beviljade anslag utgjorde ungefär $\frac{23}{38}$ av de för sistnämnda år för skolorna beräknade kostnaderna eller lika stor del av kostnaderna för dessa skolor som den, varmed staten alltsedan år 1904 brukat bidraga. Övriga kostnader hava bestritts av järnkontorets medel.

Statsanslaget utgick därefter för år 1914 med 25,400 kronor, för år 1915 med 25,100 kronor och för år 1916 med 28,100 kronor. För år 1917 bestämdes anslaget till 28,800 kronor, därvid beräkningsgrunden för statsbidraget jämkades till $\frac{3}{5}$ av kostnaderna för skolorna. Härjämte vidtogs — av anledning, som närmare framgår av det vid statsverkspropositionen till 1916 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden — den ändringen i avseende å sättet för statsanslagets beviljande, att det belopp, 1,800 kronor, som avsågs såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till ålderstillägg åt lärare, å riksstaten uppfördes såsom ett särskilt förslagsanslag. Härvid förklarade sig riksdagen förutsätta, att de gällande villkoren för åtnjutande av ålderstillägg icke utan Kungl. Maj:ts och riksdagens samtycke ändrades.

För ett vart av åren 1918 och 1919, för vilka sammanlagda årskostnaderna för skolorna beräknats till 48,500 kronor, har riksdagen sedermera till uppehållande under samma år av undervisningen vid skolorna

anvisat ett belopp av 29,100 kronor, därav för bidrag med $\frac{3}{5}$ till ålders- tillägg åt lärare ett förslagsanslag av 2,100 kronor och för bidrag med $\frac{3}{5}$ till övriga kostnader ett förslagsanslag, högst 27,000 kronor. Höjningen av förslagsanslaget till ålderstillägg med 300 kronor föranleddes därav, att en av lärarna vid bergsskolan i Falun från och med 1918 års ingång blivit berättigad till ett första ålderstillägg å lönen med 500 kronor, vartill statsbidrag enligt de fastställda beräkningsgrunderna skulle utgå med $\frac{3}{5}$ eller 300 kronor.

Därjämte har på särskilda framställningar av Kungl. Maj:t *dels* 1917 års riksdag å extra stat för år 1918 såsom bidrag till tackande av vissa under år 1916 på grund av rådande allmänna prisstegring uppkomna oförutsedda kostnader för bränsle och laboratorieförnödenheter vid skolorna i Falun anvisat ett förslagsanslag, högt 1,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 disponera beloppet, *dels ock* 1918 års riksdag å tilläggsstat för sistnämnda år såsom bidrag till bestridande av vissa dylika omkostnader under år 1917 beviljat ett förslagsanslag, högst, å samma belopp, 1,200 kronor.

De till ifrågavarande läroanstalter utgående statsanslagen beviljades till en början å riksstatens sjätte huvudtitel, men hava sedermera varit uppförda å sjunde huvudtiteln.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift av den 23 augusti 1918 hava nu bruks societetens fullmäktige i järnkontoret gjort framställning i fråga om de anslag, som enligt fullmäktiges mening borde hos 1919 års riksdag äskas för ifrågavarande bergsskolor.

Då fullmäktiges hemställan bland annat innefattar ett förnyande av tidigare framställningar om statsbidrag för dyrtidstillägg, som för åren 1916, 1917 och 1918 av fullmäktige beviljats bergsskolornas lärare, till- låter jag mig till en början i korthet erinra om vad i dylika hänseenden förekommit.

I sin till Kungl. Maj:t i augusti månad 1917 ingivna framställning angående statsanslag för 1919 års undervisningsverksamhet anhöll fullmäktige jämväl om bidrag med $\frac{3}{5}$ till lönetillägg, som för åren 1916 och 1917 på grund av den betydande stegringen i levnadskostnaderna till- erkänts skolornas lärare.

Enligt en av styrelsen för järnkontoret den 11 maj 1917 dagtecknad, till bruks societeten vid dess allmänna ordinarie sammankomst år 1917 avgiven berättelse hade nämligen styrelsen, efter framställningar, som av vederbörande skoldirektioner förordats, den 15 december 1916 beviljat dyrtidstillägg för år 1916 med 500 kronor till ordinarie och 400 kronor till extra lärare, vilka dyrtidstillägg sedermera utbetalats till ett samman-

[252.] lagt belopp av 3,187 kronor 50 öre. Vid brukssocietetens nyssnämnda sammanträde hade vidare godkänts ett av styrelsen framlagt förslag om dyrtidstillägg jämväl under år 1917, uppgående för de ordinarie lärarna till 1,000 kronor och för de extra lärarna till 600 kronor. Den sammanlagda merkostnad, som härav för år 1917 förorsakades, beräknades då till 7,200 kronor.

I ett över framställningen avgivet utlåtande utav den 31 oktober 1917 anförde kommerskollegium, att kollegium beaktat, dels att dyrtidstillägg sålunda lämnats för år 1916, då sådant tillägg icke utgick till statens tjänstemän, dels ock att dyrtidstillägget, som i förhållande till avlöningen utgjort under år 1916 för ordinarie lärare $12\frac{1}{2}$ procent och för extra lärare inemot $11\frac{1}{2}$ procent, för år 1917, då statstjänstemännens dyrtidstillägg i regel utgick med 15 procent av sedvanliga löneförmåner, höjts till belopp, som motsvarade för ordinarie lärare 25 procent och för extra lärare något över 17 procent av avlöningen i övrigt.

På grund av vad i saken förekommit fann kollegium emellertid, att för undvikande av faran för undervisningens nödtvungna nedläggande på grund av lärarbrist ej blott dyrtidstilläggen måst beviljas, utan jämväl att vid deras bestämmande avvikelser från de beträffande statens tjänstemän tillämpade reglerna härutinnan måste ske. Det syntes kollegium, att genom 1917 års riksdags beslut angående bidrag till täckandet av vissa under år 1916 på grund av den rådande allmänna pristegringen uppkomna oförutsedda kostnader för bränsle och laboratorieförnödenheter vid skolorna i Falun, statsverkets skyldighet att åtaga sig sin andel i sådana ofrånkomliga dyrtidsutgifter som de nu ifrågavarande principiellt erkänts.

Kollegium hemställde alltså om ett statsbidrag av högst 6,232 kronor 50 öre, utgörande bidrag med $\frac{3}{5}$ till ifrågavarande kostnader. •

Sedan löneregleringskommittén, som haft att yttra sig över en av fullmäktige redan den 9 februari 1917 gjord framställning om statsbidrag till de för år 1916 beslutade dyrtidstilläggen, icke funnit sig kunna förorda bifall till densamma, särskilt i betraktande därav att de dyrtidstillägg, till vilka bidrag begärts, av fullmäktige utan medverkan av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämts efter helt andra grunder och till högre belopp än som under namn av krigstidshjälp år 1916 tilldelats vissa befattningshavare i statens tjänst, fann sig föredragande departementschefen — enligt vad som framgår av det vid statsverkspropositionen till 1918 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 januari 1918 — med åberopande av att löneregleringskommittén åtminstone i vad anginge 1916 års kostnader ställt sig bestämt avvisande och då förhål-

landena beträffande år 1917 syntes vara av ungefärligen enahanda natur, väsentligen av principiella skäl förhindrad att tillstyrka det av fullmäktige för nu ifrågavarande ändamål begärda statsbidraget. [252.]

I överensstämmelse härmed gjordes icke i 1918 års statsverksproposition någon framställning om dylikt bidrag.

I skrivelse den 24 januari 1918 anhöll fullmäktige därefter, att Kungl. Maj:t tacktes på i skrivelsen angivna grunder taga under förnyat övervägande fullmäktiges framställning om statsbidrag till ifrågavarande, av brukssocieteten beslutade och då tillfullo utbetalda dyrtidstillägg för åren 1916 och 1917. Tillika hemställde fullmäktige, att statsbidrag måtte beviljas till dylika dyrtidstillägg även för år 1918. I sistnämnda hänseende anförde fullmäktige, att det för undervisningens fortsatta uppehållande vore oundgängligen nödvändigt, att en tillfredsställande löneförbättring för omförmälda lärare kunde beredas för år 1918; och framhöll fullmäktige, att enligt fullmäktiges mening krigstidstillägget rättvisligen borde beräknas enligt samma grunder, som funnes angivna i Kungl. Maj:ts proposition nr 10 till 1918 års riksdag angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst.

I häröver den 30 januari 1918 avgivet utlåtande påpekade kommerskollegium, att ett bifall till framställningen, i vad densamma avsåge dyrtidstillägg för åren 1916 och 1917, skulle, då ifrågavarande dyrtidsutgifter för år 1916 uppgått till 3,187 kronor 50 öre samt för år 1917, enligt vad collegium dämera under hand inhämtat, till 6,975 kronor, medföra en utgift för statsverket av 6,121 kronor 50 öre.

Kollegium erinrade vidare, att uppehållet av undervisningen vid bergsskolorna vore ett statsintresse av den vikt, att dess tillgodoseende, i händelse järnkontoret såge sig nödsakat indraga sitt anslag därtill, skulle för statsverket ställa sig betydligt kostsammare än nu. Därest icke med hänsyn härtill de väsentligen principiella skäl, som förekommit mot det från järnkontorets sida ifrågasatta statsbidraget till dessa utgifter, men vilka i allt fall icke syntes äga lika stor betydelse beträffande år 1917, funnes böra vika, föreslog collegium, att statsverket bidroge till de utbetalda dyrtidstilläggen för år 1917 efter samma grund, som tillämpades i avseende å krigstidstilläggen för nämnda år åt sådana i statens tjänst varande befattningshavare, vilkas avlöning bestritts endast delvis med statsmedel. Då avlöningarna för nämnda år, enligt vad för collegium uppgivits, uppgått till 33,083 kronor 33 öre, skulle ett tillägg efter 15 procent å statens till $\frac{3}{5}$ uppgående andel därav belöpa sig till 2,977 kronor 50 öre.

Beträffande framställningen i vad densamma avsåg dyrtidstillägg för år 1918 förklarade sig collegium tillstyrka densamma.

[252.]

Fullmäktiges ovanberörda skrivelse av den 24 januari 1918 föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts framställning till 1918 års riksdag.

I den av fullmäktige till Kungl. Maj:t nu ingivna, den 23 augusti 1918 dagtecknade framställningen rörande anslag, avsedda att äskas av 1919 års riksdag, framhålla fullmäktige till en början, att de av världskriget föranledda dyrtidsförhållandena särskilt i två hänseenden inverkat fördyrande på kostnaderna för ifrågavarande skolor. Härom anföra fullmäktige vidare:

Dels har det blivit nödvändigt att vid dem likasom överallt annorstädes sörja för en förbättring av personalens avlöningsförmåner under formen av dyrtids- eller krigstidstillägg.

Härför har av järnkontoret utgivits:

för år 1916	kronor	3,187: 50
» » 1917	»	7,200: —

Summa kronor 10,387: 50

För innevarande år beräknas motsvarande utgift efter de för statens likställda personal gällande grunder till 11,341 kronor 85 öre; och, så vitt nu kan bedömas, lär det icke kunna undgås att för år 1919 och väl även för år 1920 bereda skolornas personal lönetillägg till minst samma belopp som för år 1918. Till omförmälda lönetillägg har, såsom ovan nämnts, bidrag av statsmedel hittills icke anvisats.

Men vidare har dyrtiden fört med sig, att det för »övriga utgifter» vid bergsskolan i Falun tidigare utgående belopp av 7,000 kronor blivit otillräckligt. På grund av ökade kostnader för bränsle ävensom för laboratorieutensilier m. m. hava fullmäktige till sagda belopp nödgats bevilja ett tillägg av 2,000 kronor för vart av åren 1916 och 1917. Till dessa tilläggsanslag har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t bidragit med $\frac{3}{5}$ eller 1,200 kronor för vardera året. För år 1917 har emellertid omförmälda tilläggsanslag å 2,000 kronor icke på långt när räckt till, då för skolans uppvärmning erfordras minst 1,000 hektoliter koks, som för närvarande betingar ett pris av omkring 8 kronor för hektolitern. Enligt Faluskolans vederbörligen reviderade räkenskaper för år 1917 hava utgifterna överstigit inkomsterna med 4,966 kronor 45 öre. Uti ett till järnkontoret översänt protokollsutdrag för den 3 april 1918 har direktionen för bergsskolan i Falun gjort framställning om dels ett extra anslag å 4,966 kronor 45 öre för täckande av nyssberörda brist och dels ett extra anslag å 5,000 kronor för år 1918 till »övriga utgifter för skolan»; och för att skolans verksamhet icke skulle i saknad av medel avstanna, hava fullmäktige den 26 april 1918 funnit sig föranlättna att bevilja de begärda anslagen, tillhoppa 9,966 kronor 45 öre. Fullmäktige våga tillförse sig, att staten, med tillämpning av grunderna för beslutet om bidrag till ovanberörda tilläggsanslag till omkostnader för Faluskolan för åren 1916 och 1917, skall bevilja $\frac{3}{5}$ jämväl av ovannämnda anslag 9,966 kronor 45 öre, eller 5,979 kronor 87 öre.

Efter att hava framhållit, att fullmäktige även för åren 1919 och 1920 måste räkna med en förhöjning av utgifterna för bränsle och övriga omkostnader för bergsskolan i Falun med 5,000 kronor, fortsätta fullmäktige:

Sedan lång tid tillbaka hava kostnaderna för ifrågavarande skolor fördelats emellan staten och järnkontoret på det sätt, att staten tillskjutit $\frac{23}{88}$ och järnkontoret bestritt återstående $\frac{15}{88}$. Vid 1915 års riksdag blevo med frångående av dessa relationstal $\frac{3}{5}$ och $\frac{2}{5}$ eller 60 och 40 procent fastslagna.

För den händelse järnkontoret skulle nödgas att vid sig binda ovanberörda utgifter, till vilka statsbidrag hittills icke lämnats, skulle emellertid nyss angivna fördelningsproportion väsentligen förskjutas till kontorets nackdel. Av en järnkontorets skrivelse bifogad sammanställning av de utav järnkontoret till bergsskolorna för åren 1916, 1917 och 1918 beviljade belopp samt statens därtill beslutade bidrag framgår nämligen, att statens andel skulle minskas från 60 procent till 56,18 procent för år 1916, 52,65 procent för år 1917 och 41,99 procent för år 1918.

Redan i sin ovan anförda skrivelse av den 24 januari 1918 hava fullmäktige framhållit, att de däri omförmälda utgifter för bergsskolorna, till vilkas bestridande järnkontoret anhållit om statsbidrag, varit ovillkorligen nödvändiga för skolornas uppehållande, och att järnkontoret, därest statsbidrag till berörda kostnader icke kunde påräknas i samma proportion som hittills, såge sig nödsakat att åter taga upp frågan, huruvida järnkontoret fortfarande skulle påtaga sig de uppoffringar, som bergsskolornas uppehållande medförde. Till följd av världskriget och den därav förorsakade dyrtiden hava nämligen järnkontorets utgifter, särskilt för avlöningar, vuxit i oro väckande grad utan någon stegring av kontorets inkomster. De årliga överskott, varmed kontoret förut kunnat öka sitt kapital, hava till följd härav nedgått och hota att helt försvinna. Då härjämte ökade fordringar ställas på järnkontorets tekniska verksamhet med hänsyn till de allvarliga tider, den svenska järnhanteringen helt visst har att vänta i samband med ett blivande fredsslut, kan järnkontoret i fråga om bergsskolorna icke sträcka sig längre än att efter förut tillämpad fördelningsgrund bära sin part av de ökade totalkostnaderna. Fullmäktige hava därför ansett sig böra ännu en gång för Kungl. Maj:t framlägga frågan om ovanberörda hittills icke beviljade anslag till förnyad prövning.

Fullmäktige framlägga härefter förslag till utgiftsstat för skolorna för år 1920, vilket förslag — oberäknat dyrtidstillägg åt lärarna — slutar å samma belopp som det i augusti 1917 framlagda statförslaget för år 1919 allenast med den höjning, som föranledes av den beräknade ökningen å 5,000 kronor av utgifterna för bränsle och övriga omkostnader för bergsskolan i Falun. Av utgiftsstaternas slutsumma är liksom för år 1919 ett belopp av 3,500 kronor avsett till ålderstillägg åt lärarna.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställa fullmäktige, att statsbidrag måtte beviljas

dels till dyrtidstillägg åt lärare för åren 1916 och 1917 med $\frac{3}{5}$ av i sådant hänseende utbetalta 10,387 kronor 50 öre eller 6,232 kronor 50 öre,

dels till krigtidstillägg åt lärare för år 1918 med $\frac{3}{5}$ av beräknade 11,341 kronor 85 öre eller förslagsvis 6,805 kronor 11 öre,

dels till ovanberörda, av fullmäktige år 1918 beviljade extra anslag till vissa kostnader för bränsle m. m. vid bergsskolan i Falun med $\frac{3}{5}$ av 9,966 kronor 45 öre eller 5,979 kronor 87 öre,

[252.] *dels* till bestridande av för år 1919 beräknade dylika extra kostnader vid samma skola med $\frac{3}{5}$ av 5,000 kronor eller 3,000 kronor,
dels till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun under år 1920 med $\frac{3}{5}$ av 53,500 kronor, varav 3,500 kronor beräknats för ålderstillägg,
dels slutligen till krigstidstillägg åt lärare för åren 1919 och 1920 enligt de grunder, som kunna i sådant hänseende varda bestämda för statens motsvarande tjänstemän.

Över fullmäktiges ifrågavarande framställning har kommerskollegium den 30 augusti 1918 avgivit infortrat utlåtande.

I fråga om det av fullmäktige begärda statsbidraget till de för åren 1916 och 1917 till lärarna utbetalda dyrtidstilläggen anför kollegium i sagda utlåtande följande:

Vid behandling av den nu remitterade framställningen, i den del densamma innefattar anhållan om statsbidrag för ifrågavarande dyrtidstillägg, har kollegium ej kunnat finna, att några nya omständigheter tillkommit, vilka giva kollegium anledning att frågå den av kollegium i nyssberörda utlåtande den 30 januari 1918 intagna ståndpunkten. Kollegium vill därvid erinra, att då i föreliggande framställning de av fullmäktige för år 1917 utbetalda dyrtidstillägg angivits till 7,200 kronor, kollegium under hand erhållit bekräftelse på att denna summa emellertid rätteligen utgör 6,975 kronor eller det belopp, vartill detsamma i kollegii nyssnämnda utlåtande angivits.

I avseende å det av fullmäktige åskade statsbidraget för 1918 års dyrtidstillägg till lärarna yttrar kollegium:

I detta hänseende finner sig kollegium likaledes böra alltjämt vidhålla sin i förenämnda utlåtande uttalade ståndpunkt. Jämlikt de grunder, som numera finnas angivna i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, hava fullmäktige, på sätt en till kollegium i avskrift ingiven sammanställning utvisar, beräknat det till bergsskolornas lärare för angivet ändamål under år 1918 utgående belopp till sammanlagt 11,341 kronor 85 öre, varav den på statsverket med $\frac{8}{10}$ belöpande andelen skulle uppgå till 6,805 kronor 11 öre. Kollegium har emellertid vid granskning av nämnda tablå bemärkt, att bland löneförmånerna till en extra lärare vid bergsskolan i Filipstad, vilken först den 16 februari 1918 tillträtt sin tjänst, inberäknats den i § 1 mom. 3 av förevarande författning omförmälda så kallade grundplåt å 365 kronor. Då emellertid i nämnda författningsrum såsom villkor för åtnjutande av ifrågavarande belopp uppställs, att vederbörande befattningshavare vid 1918 års början innehaft stadigvarande anställning, synes det kollegium, att statsbidrag icke bör ifrågakomma för denna del av det av fullmäktige beräknade dyrtidsanslaget. Då kollegium icke i övrigt har någon erinran att framställa med avseende å de grunder, varefter detsamma beräknats, bör det belopp, vartill statsbidrag synes kunna medgivas, sålunda, efter avdrag av ifrågavarande 365 kronor, utgöra 10,976 kronor 85 öre. Efter senast följd fördelningsprincip skulle den på statsverket därav belöpande andelen uppgå till 6,586 kronor 11 öre, vars utgående kollegium sålunda tillstyrker.

Efter att hava förklarat sig icke hava något att erinra mot fullmäktiges anhållan, att statsbidrag måtte lämnas till sådana åt bergsskolornas lärare för åren 1919 och 1920 utgående krigstidstillägg, vilka bestämdes enligt grunder, som i dylikt hänseende kunde varda stadgade för statens motsvarande tjänstemän, anför kollegium, beträffande fullmäktiges framställning om statsbidrag för vissa av dyrtiden föranledda extra utgifter för bergsskolan i Falun vidare följande:

Under erinran att kostnaderna för ifrågavarande skolor sedan 1915 års riksdag fördelats sålunda, att staten därav tillskjutit 60 procent och järnkontolet 40 procent, påpeka fullmäktige, att, för den händelse järnkontolet skulle nödgas vid sig binda ovanberörda utgifter, till vilka statsbidrag hittills icke lämnats, den nyss angivna fördelningsproportionen — även med hänsyn därtill att bidrag icke hittills utgått för utbetalda dyrtidstillägg — skulle väsentligen förskjutas till järnkontolets nackdel. Fullmäktige åberopade i sådant hänseende innehållet i den till framställningen fogade bilagan. Enligt densamma har statsverket med 56,18 procent bestritt de för år 1916 utgående kostnaderna. Beträffande motsvarande i bilagan angivna procenttal för åren 1917 och 1918 vill kollegium påpeka, att det belopp av 4,966 kronor 45 öre, som, enligt vad ovan berörts, utbetalats för bränslekostnader under år 1917 vid skolorna i Falun, av fullmäktige upptagits bland de för år 1918 utgående kostnaderna. Då detta belopp rätteligen bör överföras till 1917 års totalkostnad, förändras därigenom de av fullmäktige för vardera av åren 1917 och 1918 angivna procentalen 52,65 och 41,99 till respektive 48,43 och 45,23. Att den ordinarie totalkostnaden för år 1918 i berörda bilaga upptagits till sammanlagt 48,000 kronor i stället för det vid fastställandet av anslagsbehovet för berörda år beräknade beloppet av 48,500 kronor är beroende på att under år 1917 en av de ordinarie lärarna vid bergsskolan i Falun avgått. Denne skulle från och med ingången av år 1918 varit berättigad till ett första ålderstillägg av 500 kronor.

Ehuru ett anslag för täckande av de på statsverket belöpande andelarna i fullmäktiges berörda extra kostnader för åren 1917 och 1918 skulle innebära en höjning av redan förut beviljade anslag, anser kollegium, i likhet med vad tidigare varit fallet i fråga om skolornas utgifter av hithörande art, att staten icke bör undandraga sig att med fullmäktige dela dessa kostnader, vilka berott på omständigheter, som vid framförandet av det ursprungliga anslagskravet för berörda år icke kunnat med bestämdhet förutses och som, då de nu inträtt, för fullmäktige medfört ett tvång att i första hand bestrida kostnaderna i fråga. De betänkligheter, fullmäktige i övrigt uttalat mot att järnkontolet ensamt påtog sig dessa och övriga i form av dyrtidstillägg utgående extra kostnader, synas även ägnade att stödja kollegii uppfattning härutinnan. Statsbidrag för berörda kostnader, sammanlagt 9,996 kronor 45 öre, synes sålunda efter senast tillämpade fördelning-grund böra utgå med 5,979 kronor 87 öre.

Vad åter angår den i utsikt ställda kostnadsökningen för år 1919 ävensom motsvarande ökning av den för år 1920 beräknade ordinarie staten synes det kollegium lämpligast, att, ehuru en sådan ökning förefaller särdeles sannolik, likväl, innan densamma föranleder åtgärder från statsmakternas sida, avvakta, huruvida och i vad mån fullmäktige måste åtaga sig sådana ökade utgifter.

Beträffande det av fullmäktige i övrigt framförda allmänna anslags-

[252.] kravet för år 1920 yttrar kollegium — efter erinran att fullmäktige beräknat nämnda års kostnader för skolorna, oavsett dyrtidstillägg till lärarna, till 53,500 kronor — följande:

Därest från nämnda summa frånräknas nyssberörda till extra bränslekostnader för året beräknade belopp av 5,000 kronor, varom kollegium här ovan uttalat sig, skulle för ifrågavarande års kostnader återstå 48,500 kronor eller samma belopp, som beräknades för år 1919. De däri ingående ålderstilläggen uppgå jämväl till samma summa, som upptogs för år 1919, eller 3,500 kronor.

Enligt av 1916 års riksdag antagna grunder för statsbidragets utgående borde detsamma för år 1920 komma att utgå med $\frac{3}{5}$ av dessa belopp eller sammanlagt 29,100 kronor varav 2,100 kronor till ålderstillägg åt lärare.

Vad kollegium sålunda anfört sammanfattar kollegium i följande hemställan:

Kommerskollegium får alltså i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att å tilläggsstat för år 1919 anvisa såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till de vid uppgörandet av 1916 och 1917 års stater för skolorna icke förutsedda kostnaderna för dyrtidstillägg för nämnda år ett belopp av 6,121 kronor 50 öre.

Därest, med hänsyn till de väsentligen principiella skäl, som, enligt vad ovan berörts, framförts mot det till dessa utgifter nu ifrågasatta statsbidraget, Kungl. Maj:t icke skulle finna gott bifalla kollegii härutinnan gjorda hemställan, får kollegium alternativt tillstyrka, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att å tilläggsstat för år 1919 anvisa, såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till viss del av vid uppgörandet av 1917 års stat för skolorna icke förutsedda kostnader för dyrtidstillägg för nämnda år, ett belopp av 2,977 kronor 50 öre.

Härjämte får kollegium hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen dels att å tilläggsstat för år 1919 anvisa ej mindre såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till vissa vid uppgörandet av 1918 års stat för skolorna icke förutsedda kostnader för dyrtidstillägg ett förslagsanslag, högst 6,586 kronor 11 öre, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utbetala beloppet till fullmäktige, sedan villkoren för lyftandet av det utav 1917 års riksdag för år 1918 beviljade anslaget till undervisningsverksamheten vid ifrågavarande skolor visats behörigen fullgjorda,

än även såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till täckandet av förberörda, vid uppgörandet av 1917 och 1918 års stater oförutsedda, men av fullmäktige numera beviljade kostnader för bränsle under nämnda år vid skolorna i Falun ett förslagsanslag, högst 5,979 kronor 87 öre, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utbetala beloppet till fullmäktige, i vad angår andelen i 1917 års kostnader, 2,979 kronor 87 öre, omedelbart och beträffande den å 1918 års kostnader belöpande andelen, 3,000 kronor, sedan villkoren för lyftandet av det utav 1917 års riksdag för år 1918 beviljade anslaget till undervisningsverksamheten vid ifrågavarande skolor visats behörigen fullgjorda,

dels ock att å extra stat för år 1920 anvisa såsom bidrag till undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun jämte därtill hörande yrkesskolor att utgå under huvudsakligen enahanda villkor, som hittills varit fästade vid statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, ett belopp av 29,100 kronor, därav för bidrag med $\frac{3}{5}$

till ålderstillägg åt lärare ett förslagsanslag, högst 2,100 kronor, och för bidrag med $\frac{3}{5}$ till övriga kostnader ett förslagsanslag, högst 27,000 kronor. [252.]

Slutligen får kollegium hemställa, det tacktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för anvisande av bidrag från statsverkets sida med $\frac{3}{5}$ av sådana till krigstidstillägg åt skolornas lärare under åren 1919 och 1920 utgående belopp, vilka fastställas enligt grunder, som i sådant hänseende kunna vara bestämda för statens motsvarande befattningshavare.

Sedan Kungl. Maj:t därefter i en den 25 oktober 1918 dagtecknad proposition, nr 1, hos den inkallade urtima riksdagen hemställt om beviljande av medel för beredande av, bland annat, extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt befattningshavare i statens tjänst enligt vissa i propositionen närmare angivna grunder, hava bruks societetens fullmäktige i järnkontoret i skrivelse den 1 november 1918 — med förmälan att fullmäktige med hänsyn till den alltjämt fortgående stegringen av levnadskostnaderna beslutit tilldela lärarna vid bergsskolorna ökat dyrtidstillägg för år 1918 enligt samma grunder, som av riksdagen kunde komma att fastställas i avseende å befattningshavare i statens tjänst — hemställt, att statsbidrag måtte lämnas även till de sålunda av fullmäktige beslutade tilläggen med $\frac{3}{5}$ av tilläggens sammanlagda belopp.

På grund av remiss har kommerskollegium den 19 november 1918 avgivit utlåtande över fullmäktiges ifrågavarande framställning och därvid förklarat sig tillstyrka bifall till densamma.

Från fullmäktige i järnkontoret har sedermera till finansdepartementet ingivits en tablå, utvisande att sammanlagda beloppet av de extra dyrtidstillägg, som, med tillämpning av de för befattningshavare i statens tjänst stadgade grunder, för år 1918 tillerkänts bergsskolornas lärarpersonal, utgjorde 5,777 kronor 35 öre.

Det ytterligare statsbidrag, som av fullmäktige begäres, utgör sålunda $\frac{3}{5}$ av nämnda belopp eller 3.466 kronor 41 öre.

Såsom jag förut erinrat, har det åt bergsskolorna i Filipstad och Falun beviljade statsanslaget hittills utgått under riksstatens sjunde huvudtitel. Emellertid har som bekant genom 1918 års lagtima riksdags beslut den lägre yrkesutbildningen blivit i åtskilliga hänseenden helt omorganiserad och enhetligt ordnad. Sagda beslut innebär därjämte, att samtliga de läroanstalter, som hava att ombesörja berörda utbildning, skola ställas under gemensam ledning, och har denna anförtratts åt den från och med år 1919 upprättade skolöverstyrelsen. Då nu ifrågavarande

Departementetschefen

[252.] bergsskolor på grund av sin natur och uppgift böra ingå såsom ett led i de undervisningsanstalter, som hava att meddela lägre yrkesutbildning, böra sagda skolor uppenbarligen även i administrativt hänseende likställas med övriga läroanstalter av nyss angiven art. De böra följaktligen hädanefter sortera under ecklesiastikdepartementet och till dem utgående anslag uppföras å riksstatens åttonde huvudtitel. Efter samråd med chefen för finansdepartementet har jag därför ansett mig böra upptaga framställningen om statsunderstöd till ifrågavarande skolor bland de å sistnämnda huvudtitel uppförda anslagsäskandena.

Jag ber härefter få övergå till de ansökningar om statsbidrag, som nu giorts i fråga om berörda läroanstalter.

Beträffande till en början framställningen om statsbidrag till de för åren 1916 och 1917 åt bergsskolornas lärare av fullmäktige i järnkontoret utbetalade dyrtidstilläggen har densamma, såsom förut påpekats, redan tidigare varit föremål för statsmakternas överbäggande utan att föranleda någon åtgärd i den av fullmäktige i järnkontoret och kommerskollegium ifrågasatta riktningen. Någon anledning att nu frångå den ståndpunkt, som tidigare i frågan intagits, synes mig icke föreligga. Den omständigheten, att i sådant fall statens bidrag till skolorna skulle för sagda år komma att utgå efter ett något lägre procenttal än under de tidigare åren, synes mig — vid det förhållande att dyrtidstillägget bestämts av fullmäktige ensamma utan medverkan av Kungl. Maj:t och riksdagen och att därvid helt andra grunder tillämpats än dem, som i motsvarande avseende gällt för befattningshavare i statens tjänst — icke i och för sig vara av beskaffenhet att förplikta staten till deltagande i bestridandet av kostnaderna för dyrtidstilläggen. Jag anser mig följaktligen icke heller böra tillstyrka kommerskollegii nu framställda alternativa förslag om visst nedsatt bidrag till 1917 års dyrtidstillägg.

Vad åter angår frågan huruvida för 1918 års dyrtidstillägg bidrag av statsmedel skäligen bör lämnas, så har för sagda år dyrtidstillägget åtminstone i huvudsak utgått efter de för statens befattningshavare stadgade grunder. På grund härav och då staten för nämnda år, med hänsyn till den då inträdda utomordentligt starka prisstegringen å snart sagt alla områden, ansett sig icke kunna underlåta att i vissa fall höja sina bidrag till med bergsskolorna jämförliga statsunderstödda institutioner, är jag av den uppfattningen, att staten icke bör ställa sig avvissande mot fullmäktiges begäran i nu ifrågavarande del. Jag tillstyrker sålunda framställning till riksdagen om anvisande av medel för ändamålet, därvid anslaget torde böra bestämmas till det av kommerskolle-

gium i utlåtaget den 30 augusti 1918 föreslagna beloppet, 6,586 kronor 11 öre, ökat med statens andel i det sedermera utbetalta extra dyrtidstillägget, 3,466 kronor 41 öre, eller sålunda till sammanlagt 10,052 kronor 52 öre.

I händelse av bifall till min berörda hemställan torde, därest den rådande dyrtiden fortfar och i anledning därav krigstidstillägg alltså komma att utgå till statens befattningshavare, staten icke kunna undandraga sig att även för åren 1919 och 1920 lämna bidrag till sådana åt bergsskolornas lärare utgående dyrtidstillägg, som bestämts enligt de för statstjänarna vid varje tid gällande grunder. Då det emellertid för närvarande icke ens beträffande år 1919 kan sägas, efter vilka grunder ifrågavarande tillägg kan komma att utgå, synes det mig lämpligast, att — liksom hittills skett beträffande de av dyrtiden förorsakade extra utgifterna för bränsle m. m. vid bergsskolan i Falun — medel till statsbidrag äskas först sedan det visat sig, huruvida och till vilka belopp dyrtidstillägg för nämnda år kunna bli erforderliga. Någon framställning till innevarande års riksdag i detta ämne anser jag mig sålunda icke böra förorda.

Vad därefter angår fullmäktiges anhållan om bidrag för tackande av förutberörda under åren 1917 och 1918 vid bergsskolan i Falun uppkomna extra kostnader för bränsle m. m. finner jag mig, med hänsyn till den ståndpunkt, 1917 och 1918 års riksdagar intagit gentemot liknande framställningar från fullmäktiges sida, kunna biträda densamma oförändrad. Lika med kommerskollegium anser jag däremot den av fullmäktige för mötande av dylika extra utgifter under åren 1919 och 1920 begärda ökningen i anslagen till skolorna för nämnda år icke böra göras till föremål för någon åtgärd från statsmakternas sida, förrän upplysning vunnits, huruvida och i vilken mån fullmäktige nödgats påtaga sig dylika extra kostnader. Fullmäktiges framställning om ett tilläggsanslag för år 1919 å 5,000 kronor synes mig sålunda för närvarande icke böra föranleda någon åtgärd, liksom icke heller framställningen, att för år 1920 anslaget till skolorna måtte uppföras med ett med 5,000 kronor förhöjt belopp. Anslaget för sistnämnda år torde alltså böra i riksstaten upptagas med samma belopp som för ett vart av åren 1918 och 1919 eller 29,100 kronor, och bör därav en summa av 2,100 kronor såsom förslagsanslag avses till ålderstillägg åt lärarna.

I avseende å villkoren för åtnjutande av de av mig förordade statsbidragen ansluter jag mig till vad kommerskollegium därutinnan föreslagit. Särskilt tillåter jag mig erinra, att liksom under de närmast föregående åren bland dessa villkor bör intagas förbehåll om att grunderna

för åtnjutande av ålderstillägg icke må kunna ändras utan Kungl. Maj:ts och riksdagens samtycke.

De för 1918 års dyrtidstillägg samt 1917 och 1918 års extra kostnader för skolorna i Falun erforderliga medlen torde böra äskas å tilläggssat för år 1919. Framställning härom kommer jag att göra senare under dagens lopp.

Jag hemställer nu, i anslutning till det anförda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun jämte därmed förenade yrkesskolor, att utgå under huvudsakligen enahanda villkor, som hittills varit fästa vid statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, anvisa å *extra stat* för år 1920 dels såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till ålderstillägg åt lärare ett förslagsanslag å 2,100 kronor, dels ock såsom bidrag med $\frac{3}{5}$ till övriga kostnader ett förslagsanslag, högst 27,000 kronor, eller tillhopa 29,100 kronor.

[253.]

Tekniska
skolan i
Eskilstuna.

16. **Tekniska skolan i Eskilstuna.** Riksdagen har för beredande av tillfällig löneförbättring under åren 1914—1919 enligt vissa av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunder åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna beviljat på extra stat för vart och ett av nämnda år 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för ändamålet bidroge med 1,336 kronor under samma år.

Genom nådigt beslut den 25 juni 1917 anbefalldes Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län att från stadsfullmäktige i Eskilstuna infordra och till Kungl. Maj:t överlämna yttrande, huruvida fullmäktige, beträffande det för år 1918 beviljade anslaget, iklädde sig uppfyllandet av nyssnämnda villkor. Sedan stadsfullmäktige fattat beslut härom, har Kungl. Maj:t den 7 december 1917 ställt statsanslaget till förfogande av skolans direktion.

Med anledning av en utav direktionen gjord framställning om fortsatt anslag för samma ändamål tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1920, enligt de av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunderna, åt rektor, ordinarie lä-

rare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för nämnda ändamål bidrager med 1,336 kronor.

17. **Vävskolan i Borås.** För inrättande av en vävskola, ställd i samband med tekniska elementarskolan i Borås, anvisade 1868 års riksdag på extra stat, jämte 4,500 kronor till skolans första uppsättning av maskiner och redskap, ett belopp av 3,000 kronor för skolans underhåll, mot villkor att från länets landsting eller eljest inom orten tillsköttes ett därutöver för ändamålet behövt ytterligare belopp av 1,500 kronor. Sedermera har riksdagen årligen för skolans underhåll beviljat anslag på extra stat, vilka utgått med 3,000 kronor till och med år 1872 och därefter till och med år 1914 med 3,800 kronor, mot villkor att av länets landsting eller eljest för ändamålet tillsköttes ett belopp, motsvarande minst hälften av statsanslaget.

Från och med år 1882 till och med år 1914 har riksdagen vidare såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid skolan, likaledes på extra stat, anvisat ett anslag av 1,000 kronor årligen, under villkor att enahanda belopp bleve för ändamålet från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutet. Av 1909 års riksdag beviljades dessutom på extra stat för år 1910 såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av 500 kronor och såsom bidrag till sådan löneförbättring för andre läraren därstädes ett belopp av 250 kronor, under villkor att lika belopp, tillhoppa 750 kronor, bleve för ändamålet från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutna. Sammanlagda anslagsbeloppet av statsmedel för år 1910 utgjorde alltså 5,550 kronor, och har riksdagen jämväl för vart och ett av åren 1911—1914 för omförmälda ändamål på extra stat beviljat anslag å tillhoppa sistnämnda belopp.

Med anledning av en av styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås gjord framställning om höjning av statsbidraget till vävskolan för år 1915 föreslog Kungl. Maj:t 1914 års riksdag att på extra stat för år 1915 bevilja *dels* såsom bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås ett belopp av 5,600 kronor, under villkor att från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillsköttes ett belopp, motsvarande minst hälften av berörda statsanslag, *dels* såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid samma skola ett belopp av 1,500 kronor, under villkor att enahanda belopp bleve för ändamålet från nämnda landsting eller eljest tillskjutet, *dels ock* såsom

[254.]

Vävskolan
i Borås.

[254.] bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av 750 kronor, med föreskrift att Krebs avlöningsförmåner för år 1915 icke finge sättas till lägre belopp än 4,500 kronor, och såsom bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall ett belopp av 300 kronor, under villkor att motsvarande belopp, tillhopa 1,050 kronor, bleve för ändamålet från omförmälda läns landsting eller eljest tillskjutna.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning blevo de begärda anslagen under de föreslagna villkoren av riksdagen anvisade.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag beviljade riksdagen därefter för ifrågasvarande ändamål på enahanda villkor samma belopp på extra stat för vart och ett av åren 1916, 1917 och 1918.

För år 1919 beviljades av 1918 års riksdag på extra stat för nu ifrågasvarande ändamål förhöjda anslag, uppgående till följande belopp:

till upprätthållande av vävskolan	kronor	6,200: —
» bidrag till avlöande av en andre lärare vid samma skola	»	1,750: —
» bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs	»	1,250: —
» bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall	»	400: —
eller tillhopa kronor		9,600: —

allt under samma villkor, som av 1914—1917 års riksdagar föreskrivits i fråga om för sagda ändamål anvisade anslag, samt beträffande Krebs därjämte, att hans avlöningsförmåner för år 1919 ej sattes till lägre belopp än 5,750 kronor. Anslagen skulle utgå såsom förslagsanslag å högst nämnda belopp.

De åt vävskolan beviljade anslagen voro till och med år 1900 uppförda å riksstatens sjätte huvudtitel men överflyttades från och med år 1901 till dess sjunde huvudtitel.

I skrivelse av den 19 juni 1918 har nu styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås hemställt om proposition till 1919 års riksdag om beviljande för år 1920 av anslag till vävskolan å samma belopp som de för år 1919 anvisade.

Med eget yttrande den 30 augusti 1918 har kommerskollegium till Kungl. Maj:t överlämnat nämnda skrivelse och därvid anfört följande:

Då styrelsen år 1917 gjorde framställning om statsunderstöd åt vävskolan för år 1919 med samma poster och belopp, varom styrelsen nu anhåller för år 1920, fram-

höll kollegium i sitt den 31 augusti 1917 avgivna yttrande, att det i förhållande till föregående års anslag beträffande vissa poster ökade belopp, som av styrelsen äskades, visserligen på grund av rådande dyrtid syntes kollegium icke vara för högt tilltaget, men att kollegium dock ville ifrågasätta, huruvida statsbidraget, i vad det avsåg lönstillägg till vävskolans personal, borde utsträckas utöver den gräns av 15 % å förut utgående avlöning, som av riksdagen i regeln fastställts såsom norm för krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. I anledning härav föreslog kollegium några smärre reduceringar av de äskade lönstilläggen för vävskolans personal.

[254.]

Sedermera har emellertid Kungl. Maj:t den 22 mars 1918 utfärdat författning angående krigstidstillägg under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, och har enligt denna författning, som i huvudsak fastställs att gälla jämväl under år 1919, tills riksdagen fattat beslut angående krigstidstillägg för sistnämnda år, krigstidstillägget i regeln bestämts till en tredjedel av gällande avlöningsförmåner. Då riksdagen sannolikt kommer att bevilja krigstidstillägg även för år 1920 och nu ifrågasvarande löneförhöjningar för vävskolans personal dessutom betydligt understiga nu utgående krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, finner sig kollegium denna gång till alla delar kunna tillstyrka styrelsens framställning och således hemställa, att åtgärd vidtages för anvisande på extra stat av anslag åt vävskolan i Borås med samma belopp, som beviljats för 1919. För anslaget utgående torde även motsvarande villkor, som fastställts att gälla för år 1919, böra föreskrivas.

I detta sammanhang torde jag böra omnämna en till Kungl. Maj:t inkommen, den 22 oktober 1918 dagtecknad framställning, däri styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås erinrat om det förslag till omorganisation av vävskolan i Borås, som framlagts av den år 1907 tillsatta kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande och som innebar, att vävskolan tillika med den tekniska elementarskolan skulle ombildas till en teknisk fackskola för textilindustri. Styrelsen har därjämte erinrat, att stadsfullmäktige i Borås uttalat sig för inrättandet av en dylik fackskola, men samtidigt uttryckt samhällets önskan att därjämte få behålla den tekniska elementarskolan, vilken enligt styrelsens mening borde omorganiseras till ett tekniskt gymnasium. På grund härav hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för en småningom skeende utvidgning av vävskolan i Borås, varvid den tekniska elementarskolan därstädes borde samarbeta med vävskolan, samt att, därest tekniska elementarskolan ansåges böra förändras, denna måtte organiseras såsom ett tekniskt gymnasium.

Såsom jag nyss erinrat, hava anslagen till vävskolan i Borås hittills varit uppförda under riksstatens sjunde huvudtitel, medan de lägre tekniska läroanstalterna i övrigt med ett par undantag åtnjutit anslag från riksstatens åttonde huvudtitel. Sedan 1918 års riksdag numera fattat beslut om ett enhetligt ordnande av den lägre tekniska undervisningen, synes nämnda vävskola — oavsett om densamma varder inom längre eller kor-

Departementschefen.

[254.] tare framtid omorganiserad i enlighet med de förslag, som i sådant hänseende framställts — böra i likhet med övriga tekniska läroanstalter lyda under ecklesiastikdepartementet. Till följd därav har jag, efter samråd med chefen för finansdepartementet, ansett, att de hittills under sjunde huvudtiteln upptagna anslagen till vävskolan i Borås böra från och med år 1920 uppföras under åttonde huvudtiteln.

Jag har förut omnämnt, att framställning gjorts om åtgärder för omorganisation av sagda vävskola och i samband därmed ombildning av den tekniska elementarskolan i Borås. I avseende å denna framställning — som för övrigt synes mig i flera hänseenden värd beaktande — anholder jag få hänvisa till mitt uttalande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918 i samband med avlåtande till 1918 års riksdag av proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen. Sedan jag uttalat mig för förslag till riksdagen om upprättande av vissa tekniska fackskolor, yttrade jag rörande övriga fackskolors antal och förläggning, att det torde få bli en av de närmaste uppgifterna för den blivande, av mig förordade yrkesskolöverstyrelsen att taga nämnda spörsmål under övervägande och vidtaga härför nödiga åtgärder. Samma åsikt i detta hänseende, som jag då gav uttryck åt, hyser jag i det hela även nu och anser därför, att den ifrågakvarande framställningen för närvarande ej torde böra föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd, än att densamma hänskjutes till skolöverstyrelsen för att av överstyrelsen tagas under övervägande i samband med uppgörande av plan för den vidare utvecklingen av det lägre tekniska undervisningsväsendet i landet.

Då alltså någon förändring i avseende på vävskolans organisation under år 1920 ej torde böra ifrågasättas och anslag till densamma, på sätt styrelsen för elementarskolan och kommerskollegium föreslagit för sagda år, allt fortfarande är behövt med enahanda belopp, som anvisats för år 1919, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att på *extra stat* för år 1920 såsom förslagsanslag

anvisa

dels såsom bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås ett belopp av högst 6,200 kronor, under villkor att från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutes ett belopp, motsvarande minst hälften av berörda statsanslag,

dels såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid samma skola ett belopp av högst 1,750 kronor, under villkor att enahanda belopp varder för ändamålet från nämnda landsting eller eljest tillskjutet,

dels ock såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av högst 1,250 kronor och såsom bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall ett belopp av högst 400 kronor, under villkor att dessa löneförbättringar motsvarande belopp varda för ändamålet från omförmälda läns landsting eller eljest tillskjutna samt, beträffande löneförbättringen för Krebs, därjämte att hans avlöningsförmåner för år 1920 ej sättas till lägre belopp än 5,750 kronor,

eller sålunda tillhopa högst 9,600 kronor.

18. **Slöjdföreningens i Göteborg skola.** Till understöd åt slöjdföreningens i Göteborg skola har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1918 anvisat på extra stat 30,000 kronor att, under villkor att Göteborgs stad tillsköte minst lika mycket för år ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, ställas till skolstyrelsens förfogande för därmed avsett ändamål. Genom särskilda beslut har Kungl. Maj:t förordnat om anslagens tillhandahållande åt styrelsen och därvid för åtnjutande av statsbidraget fastställt vissa villkor, som finnas omförmälda i det vid 1907 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1907, punkten 122.

[255.]
Slöjd-
föreningens
Göteborg
skola

De av Kungl. Maj:t för år 1907 föreskrivna villkoren för statsbidragets åtnjutande utöver det av riksdagen uttryckligen angivna villkor om bidrag från Göteborgs stad voro följande: att undervisningen i skolan under år 1907 skulle uppehållas till det omfång, som den vid styrelsens skrivelse den 27 juni 1905 fogade planen för undervisningen angiver, att skolan skulle stå under kontroll av en utav Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnad inspektör, varjämte skolan skulle vara underkastad den särskilda inspektion, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, samt att skolans styrelse skulle inom två månader efter vederbörande arbetsårs slut till Kungl. Maj:t inkomma med berättelse om skolans verksamhet under arbetsåret.

Styrelsen för nämnda skola har nu i skrivelse den 19 augusti 1918 gjort framställning *dels* för år 1919 om ett anslag å 16,000 kronor utöver det belopp av 30,000 kronor, som av 1918 års riksdag beviljats för år 1919, ävensom — i samband med förslag om väsentliga utvidgningar av skolans verksamhet — om härav betingade medel, uppgående till 34,695 kronor, *dels ock* för år 1920 om ett anslag å 46,000 kronor för uppehållande av

[255.] skolans verksamhet samt i anledning av de ifrågasatta utvidgningarna om ett ytterligare anslag å 11,620 kronor.

I avseende å den del av styrelsens framställning, som avser en höjning av nu utgående anslag med 16,000 kronor, anföres i skrivelsen följande:

Undervisningen omfattade år 1907, då anslag första gången utgick till skolan, 10,230 timmar och har sedan dess stigit, så att den arbetsåret 1917—18 utgjort 12,060 timmar förutom extra lektioner. De vid denna utvidgning av undervisningen uppkomna kostnaderna hava bestritts av Göteborgs stad, vars anslag dels på grund därav, dels på grund av de stegrade priserna på undervisningsmaterial, inventarier, bränsle m. m. under de gångna åren ständigt måst ökas. I huru avsevärd grad skolan därigenom kommit att betunga stadens budget framgår därav, att medan stadens anslag år 1917 utgjorde 31,200 kronor, så uppgår detsamma under år 1918 till ej mindre än 103,715 kronor. Statsbidraget till skolan har däremot under hela denna tid utgått med oförändrat belopp.

Vid beviljandet av anslaget för år 1918 anmodade Göteborgs stadsfullmäktige slöjdföreningens styrelse att verkställa utredning om möjligheten att för föreningens skola erhålla större årsanslag av statsmedel än hittills. Styrelsen har vid fullgörandet av detta uppdrag sökt utreda, i vad mån de bestämmelser rörande den lägre yrkesundervisningens ordnande, som vid detta års riksdag blivit fastställda, vore tillämpliga på slöjdföreningens skola. Undervisningen vid skolan är allt sedan dess omorganisation år 1907 ordnad i väsentlig överensstämmelse med de principer, som legat till grund för Kungl. Maj:ts av riksdagen antagna förslag till yrkesundervisningens ordnande. Skolan är sålunda till huvudsaklig del ordnad som en yrkesskola med yrkeskurser inom ett flertal tekniska och konstyrken, och den vid skolan meddelade yrkesundervisningen har på ett erkännande sätt uppmärksamats bland annat av Kungl. Maj:ts år 1907 tillsatta kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande, vars betänkande i huvudsak legat till grund för riksdagens nu fattade beslut i ärendet. I formellt avseende utgör skolan en enskild läroanstalt för yrkesundervisning och förfogar över vid olika tillfällen allt sedan 1840-talet skänkta fonder till ett sammanlagt belopp av cirka 200,000 kronor. Då den största delen av skolans utgifter emellertid bestrides genom anslag av stadsfullmäktige, vilka även tillsätta halva antalet styrelsemedlemmar och revisorer samt pröva och fastställa föreningens stadgar, så har skolan praktiskt sett kommit att intaga en ställning likartad med övriga helt kommunala institutioner.

Styrelsen har på grund av det ovan anförda kommit till den uppfattningen, att de av 1918 års riksdag antagna bestämmelserna för beredande av understöd ur det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget av 250,000 kronor jämväl åt enskild skola för yrkesundervisning skulle vara tillämpliga på slöjdföreningens skola.

Enligt dessa bestämmelser kan understöd till yrkesundervisning utgå ur nämnda anslag med belopp av kronor 2: 67 för varje undervisningstimme på lärlingsskolans och kronor 3: — på yrkesskolans stadium samt till undervisningsmaterial med hälften eller i undantagsfall två tredjedelar av kostnaden för densamma.

Vid slöjdföreningens skola rör sig undervisningen till en mindre del på lärlingskolans och till huvudsaklig del på yrkesskolans stadium. Inom den allmänt förberedande avdelningen (A. F. A.), som kan anses motsvara lärlingsskolans stadium, utgör antalet undervisningstimmar för arbetsåret 1918—19 1,200 och inom yrkesskolavdel-

ningarna 12,530. Dessutom hållas vid skolan föreläsningar, även tillgängliga för allmänheten, i konstindustriella ämnen, vars kostnad icke kan beräknas per timme. Till dessa föreläsningar anslås årligen 1,300 kronor, och styrelsen vågar ifrågasätta, huruvida icke även till dem ett större statsbidrag än hittills skulle kunna påräknas däri- genom, att staten enligt samma beräkningsgrund som för timundervisningen bidroge med $\frac{2}{3}$ därav. Anslaget till undervisningsmaterial är i det ordinarie budgetförslaget för år 1919, vilket samtidigt härmed inlämnas till Göteborgs stadsfullmäktige, upp- taget till 8,800 kronor.

Vid tillämpning på slöjdföreningens skola av ovan nämnda bestämmelser skulle till skolan sålunda kunna utgå:

för 1,200 undervisningstimmar à kronor	2: 67 i A. F. A.	kronor	3,204: —
» 12,530 » » » »	3: — i yrkesskolorna	»	37,590: —
» föreläsningar $\frac{2}{3}$ av	1,300: —	»	867: —
» undervisningsmaterial $\frac{1}{2}$ av » »	8,800: —	»	4,400: —
eller i runt tal		kronor	46,000: —

vilken summa med 16,000 kronor överstiger det belopp, som av riksdagen för år 1919 beviljats slöjdföreningens skola.

Såsom av budgetförslaget framgår komma stadens kostnader för skolan under år 1919 att ytterligare väsentligt stegas. De skulle under förutsättning att statens bidrag icke kunde höjas utöver de av riksdagen anslagna 30,000 kronor komma att uppgå till något över 130,000 kronor. En ökning av statsbidraget synes under sådana förhållanden vara mer än väl motiverad, och styrelsen vågar för den skull härigenom i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta för år 1919 utgå ett understöd av 16,000 kronor till slöjdföreningens skola utöver det belopp av 30,000 kronor, som riksdagen beviljat skolan.

Vid framställningen är fogat ett förslag till inkomst- och utgiftsstat för skolan för år 1919; av denna stat framgår, att det anslag, som skulle av staden Göteborg erfordras för samma år, beräknats till 114,977 kronor.

I senare delen av sin framställning har styrelsen framlagt vissa förslag i fråga om utvidgning av gamla och inrättande av nya yrkeskurser. Önske- mål om åtgärder i denna riktning hade länge gjort sig gällande, men hade styrelsen först velat avvakta riksdagens beslut angående inrättande av praktiska ungdomsskolor.

De utvidgningsförslag, som nu från styrelsens sida framlagts, avse i korthet följande:

Den nuvarande yrkeskursen i konstsmide skulle utvidgas till att om- fatta såväl lärlings- som yrkesskolundervisning, vilka båda slag av under- visning borde sammanföras i en gemensam skola, guldsmedsskolan.

Den nuvarande fackskolan för bokindustri, som i sitt nuvarande skick anses kunna betraktas som en treårig yrkesskola, men vars första årskurs kan omfatta elever även på lärlingsskolans stadium, skulle utvidgas till en tvåårig lärlingsskola jämte en tvåårig yrkesskola. I samband med

[255.] denna utvidgning skulle även inrättas en kemigrafisk avdelning, tills vidare dock endast inom yrkesskolan.

Härjämte innebär förslaget nyinrättande av en fotografiskola, komplettering av utrustningen för den redan upprättade snickarskolan, omläggning av undervisningen i den nuvarande vävskolan, inrättande av en praktisk ämneskurs för elektriska montörer, utvidgning av undervisningen inom den mekaniska avdelningen förmedelst en kurs i verktygsmaskiner och materiallära, införande av en praktisk kurs i läran om betondekonstruktioner samt slutligen en kurs i yrkesbokföring och kalkylering.

Styrelsen har dessutom framlagt förslag i fråga om inträdesfordringar till de olika kurserna och avdelningarna, läroämnena därstädes m. m. samt till sist gjort en beräkning av de kostnader för statsverket, som vid tillämpning av de utav riksdagen godkända grunder för understöd åt lärlingsskolor och yrkesskolor skulle betingas av ett genomförande av de föreslagna utvidgningarna. Dessa kostnadsberäkningar sluta i avseende å år 1919 på ett belopp av 34,695 kronor och beträffande ett vart av år 1920 och följande år på en summa av 11,620 kronor.

På grund av remiss har länsstyrelsen i Göteborg den 31 augusti 1918 avgivit utlåtande över skolstyrelsens omförmälda framställning och därvid tillstyrkt bifall till densamma.

Departement-
schefen.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har det statsanslag, som alltsedan år 1907 utgått till slöjdföreningens skola i Göteborg, bibehållits vid oförändrat belopp, 30,000 kronor, under det stadens bidrag avsevärt ökats. Styrelsen har nu hemställt om en höjning av statsanslaget med 16,000 kronor, varvid styrelsen till grund för sina beräkningar lagt de bestämmelser, som av 1918 års riksdag beslutits i fråga om understöd från det ordinarie förslagsanslaget å 250,000 kronor till understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen. Jag anser goda skäl tala för en höjning av statsanslaget med det belopp, som av styrelsen nu ifrågasatts. Enligt styrelsens anhållan skulle emellertid den begärda ökningen avse såväl år 1919 som år 1920. Styrelsens begäran i denna del har jag icke ansett mig kunna tillmötesgå. För år 1920 synes däremot böra av riksdagen äskas ett belopp av 46,000 kronor till understöd åt ifrågavarande läroanstalt. I fråga om villkor för det sålunda höjda statsbidraget torde böra gälla vad i detta hänseende hittills föreskrivits.

Vad angår den senare delen av styrelsens framställning, nämligen spörsmålen om en omfattande utvidgning av skolans verksamhet genom inrättande av nya kurser, synes mig det föreliggande förslaget erbjuda flera tilltalande sidor. Uppenbarligen skulle ett förslag i den riktning

styrelsen angiver vara av gagn och betydelse för de uppgifter, vilka skolan har att fylla, i all synnerhet i en tid, då konkurrensen om yrkesutbildade arbetsledare snart nog torde komma att visa sig rätt så framträdande. Om jag alltså i huvudsak sympatiserar med de framlagda projekten, anser jag mig dock icke nu kunna omedelbart skänka dem min tillstyrkan. Som bekant har först från och med innevarande år den nya skolöverstyrelsen med den där representerande sakkunskapen på yrkesundervisningens område trätt i verksamhet. Det synes mig vid sådant förhållande lämpligast, att de förslag, som nu föreligga, varda underkastade vederbörlig granskning inom skolöverstyrelsen, innan framställning i ämnet avlåtes till riksdagen. En sådan ytterligare utredning av frågan torde icke kunna föreligga i så god tid, att förslag synes kunna föreläggas den nu samlade riksdagen.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd för uppehållande av slöjdför-
eningens i Göteborg skola bevilja på *extra stat* för år
1920 ett förslagsanslag, högst 46,000 kronor, att, under
villkor att Göteborgs stad för skolan tillskjuter minst
lika mycket för år 1920 ävensom på de övriga villkor,
som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, ställas till
styrelsens för skolan förfogande för därmed avsett ändamål.

Ökat anslag.

19. Understöd åt skolor för den lägre tekniska yrkesundervisningen, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 250,000: —

20. **Anslag till husmodersskolor.** Under sjätte huvudtiteln anvisade riksdagen på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 50,000 kronor att, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för civildepartementet angivna grunder, utgå som understöd dels till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen, dels ock till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor, varjämte riksdagen medgivit, att av omförmälda anslag ett belopp av högst 1,500 kronor må användas för bestridande av kostnaderna för statens tillsyn av samma skolor.

Närmare föreskrifter att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår, meddelades sedermera av Kungl. Maj:t genom kungörelse den 29 juni 1917 (nr 567).

[256.]

Anslag till
husmoders-
skolor.

[256.] Enär ovannämnda husmodersskolor höra till det slag av praktiska ungdomsskolor, vilka omhänderhava den lägre undervisningen för den ungdom, som efter inhämtande av folkskolans lärokurs övergår eller ärnar övergå till praktiskt arbete inom näringslivet, äskades hos 1918 års lagtima riksdag anslag till understöd åt husmodersskolorna under riksstatsens åttonde huvudtitel. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade riksdagen för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

Beträffande ifrågavarande skolor yttrade jag till det vid Kungl. Maj:ts proposition (nr 96) angående upprättande av praktiska ungdomsskolor fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden (sid. 465), att de fortfarande hade en viss uppgift att fylla men att de, så snart ske kunde, borde anpassas efter de nya förhållanden, som komme att inträda, därest då föreliggande förslag om yrkesundervisningens ordnande vunne riksdagens bifall. Även dessa skolor borde givetvis ställas under inseende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen, och det bleve då denna myndighets uppgift att framlägga de förslag, som i nämnda avseende kunde vara erforderliga. I överensstämmelse med denna tankegång föreslog jag icke då någon ändring med avseende på anslagets natur eller storlek.

Vad jag då anförde äger fortfarande giltighet. Riksdagen har visserligen fattat beslut angående upprättande av praktiska ungdomsskolor, och i överensstämmelse med detta beslut komma givetvis husmodersskolorna att stå under inseende av skolöverstyrelsen. Då emellertid nämnda överstyrelse först med år 1919 trätt i funktion, har den tydligen icke ännu kommit att taga någon nämnvärd befattning med husmodersskolorna, varför anslag till understöd åt dessa skolor böra även för år 1920 äskas på samma sätt som hittills.

Såsom förut nämnts är berörda anslag för år 1919 i riksstaten upptaget med ett belopp av 50,000 kronor. Emellertid hava de i det föregående omförmälda sakkunniga för utredning rörande anordningen av undervisningsväsendets centrala ledning i sitt den 9 december 1918 avgivna betänkande på anförda skäl ifrågasatt en minskning i anslaget med 1,500 kronor. Rörande understödsbeloppen åt husmodersskolorna har jag för avsikt att framdeles under riksdagens fortgång föreslå vissa ändrade bestämmelser innefattande höjning av understöden. Med hänsyn härtill torde utgifterna under anslaget icke kunna beräknas uppgå till mindre belopp

än det nuvarande anslaget. Även för år 1920 synes därför anslaget böra bestämmas till 50,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av understöd till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

21. Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter. Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 3,000 kronor. [257.]

Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar hava 1915—1918 årens riksdagar medgivit, att omförmälda anslag finge för avsett ändamål tagas i användning under respektive åren 1916, 1917, 1918 och 1919. Såsom jag framhållit i början av min anmälan av frågor hörande till regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1920, torde det sålunda beviljade anslaget komma att tagas i anspråk under år 1919.

Då behov av medel för ifrågavarande ändamål alltjämt kvarstår, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

Handelsundervisningen.

22. Handelsgymnasierna. Alltsedan år 1893 har riksdagen årligen å riksstatens sjunde huvudtitel anslagit medel till understödjande av handelsundervisningen. Anslaget har vid olika tillfällen höjts och utgick från och med år 1910 med 42,000 kronor. [258.]

Handelsgymnasierna.

Vid 1913 års riksdag förelåg frågan om handelsundervisningens ordnande och i samband därmed om ökade statsunderstöd för handelsunder-

[258.] visningsanstalter. Det för riksdagen framlagda förslaget innebar, bland annat, inrättandet av handelsgymnasier, vilka skulle erhålla anslag av staten. Riksdagen godkände i viss utsträckning det framlagda förslaget i detta hänseende och anvisade från och med år 1914 — fortfarande å riksstatsens sjunde huvudtitel — ett förslagsanslag, högst 85,000 kronor till handelsgymnasier. Från detta anslag skulle enligt riksdagens beslut utgå understöd till följande handelsundervisningsanstalter, nämligen i Göteborg med 40,000 kronor, i Stockholm med 30,000 kronor och i Malmö med 15,000 kronor. Å extra stat beviljades samtidigt åt Hälsingborgs handelsgymnasium 3,000 kronor. Såsom villkor för anslagens utgående föreskrevs, att kommun, där dylik läroanstalt åtnjöte statsunderstöd, skulle själv eller genom enskilda donatorer årligen lämna ett bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet.

Berörda anslag höjdes sedermera av 1914 och 1915 årens riksdagar för att bereda understöd åt två nya handelsgymnasier, i Örebro och i Norrköping, och utgick för vart och ett av åren 1916 och 1917 med 115,000 kronor. Det av 1913 års riksdag till Hälsingborgs handelsgymnasium på extra stat beviljade anslaget höjdes för år 1915 av 1914 års senare riksdag till 10,000 kronor och utgick för åren 1916 och 1917 å extra stat med oförändrat belopp. Genom beslut av 1917 års riksdag höjdes det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasier med 20,000 kronor till högst 135,000 kronor, i syfte dels att understödet till Malmö handelsgymnasium skulle kunna höjas till 20,000 kronor, dels ock att det till handelsgymnasiet i Hälsingborg utgående anslaget skulle kunna höjas till 15,000 kronor samt ingå i det ordinarie anslaget till handelsgymnasier.

Villkor och bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande statsunderstöd fastställdes genom kungörelse den 28 november 1913 (nr 369). Sedan anslaget, på sätt jag nyss omnämnt, av 1917 års riksdag höjts, utfärdades den 14 december 1917 ny kungörelse (nr 968) rörande sagda villkor och bestämmelser. Jag torde i fråga om dessa villkor och bestämmelser blott behöva erinra om att enligt desamma handelsgymnasierna skulle vara skyldiga att hava anställt ett visst antal ordinarie lärare, vilka skulle avlönas med minst samma belopp, som för adjunkter vid rikets allmänna läroverk äro eller kunna vara stadgade. Vidare föreskrevs, att kommun, där gymnasium åtnjöte statsunderstöd, skulle själv eller genom enskilda donatorer tillhandahålla för undervisningen erforderliga lokaler samt till läroanstaltens uppehållande årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet. Understöden skulle, med vissa angivna undantag och därest icke i särskilda fall omständigheterna gäve anledning till bestämmande av kortare tid, tilldelas läroanstal-

terna för perioder av tre år. Slutligen stadgades, att terminsavgifterna i den tvååriga normalkursen skulle uppgå till högst 150 kronor för år. [258.]

Av 1918 års riksdag uppfördes det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasier med oförändrat belopp, eller med 135,000 kronor, men i anledning av framställning av Kungl. Maj:t, föranledd av under år 1917 ingivna ansökningar av styrelserna för handelsgymnasierna i Göteborg och Stockholm om höjt statsunderstöd för åren 1918 och 1919, beviljade sagda års riksdag på 1918 års tilläggsstat anslag å 10,000 kronor till Göteborgs handelsinstitut och å 8,000 kronor till Stockholms handelsgymnasium. I den skrivelse, vari riksdagen anmälde detta sitt beslut, yttrade riksdagen bland annat:

Vid prövningen av ärendet hade riksdagen icke kunnat undgå att finna starka betänkligheter resa sig mot att till två av landets sex handelsgymnasier anvisa ett extra statsbidrag för tid, för vilken redan från riksdagens sida statsunderstöd för samtliga handelsgymnasier blivit beviljat. Riksdagen hade icke funnit tillräckliga skäl vara anförda för, att hela bördan av den genom undervisningens fördyring ökade kostnaden borde påläggas statsverket, utan ansåge riksdagen, att denna borde fördelas mellan de olika intressenterna för handelsundervisningens bedrivande och utveckling. Därvid syntes det riksdagen, att kostnaden till en del skulle kunna utan olägenhet läggas på elevernas terminsavgifter, varför riksdagen ansåge sådan ändring böra vidtagas i villkoren för statsunderstödet utbetalande, att gymnasierna berättigades att från och med början av läsåret 1918—1919 upptaga en terminsavgift å högst 200 kronor för år. Med utgångspunkt härifrån och från ett konstaterande av att den lättnad, som genom nämnda åtgärd skulle beredas, icke syntes tillräcklig för år 1918, under vilket tillskott å elevavgifterna endast kunde ifrågakomma för halva läsåret, fann riksdagen förhöjda statsunderstöd icke böra beviljas annat än för nämnda år och därvid endast till så stort belopp, som kunde beräknas bli erforderligt med iakttagande av att terminsavgifterna för jämväl höstterminen 1918 höjdes på sätt ovan angivits.

Med anledning av riksdagens nyssnämnda beslut om höjning av terminsavgifterna utfärdade Kungl. Maj:t den 16 augusti 1918 kungörelse (nr 687) angående ändrad lydelse av 4 § i förenämnda kungörelse den 14 december 1917.

Framställningar hava nu gjorts från styrelserna för samtliga statsunderstödda handelsgymnasier om beredande av ökade anslag för nämnda gymnasiers verksamhet. Hemställan har därvid beträffande alla dessa läroanstalter gjorts dels om tilläggsanslag för år 1919, dels ock om höjda årsanslag för den treårsperiod, åren 1920—1922, för vilken understöd ännu icke blivit läroanstalterna tilldelade.

Ifrågavarande framställningar hava gjorts dels i en av styrelserna för handelsgymnasierna till Kungl. Maj:t gemensamt ingiven skrift av den 21 september 1918, dels ock i särskilda ansökningar, ingivna av de olika läroanstalternas styrelser.

[258.]

I förstnämnda, gemensamt avlätna skrift hava styrelserna framhållit, att de nu utgående ordinarie statsanslagen till handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Örebro och Norrköping fastställts för flera år sedan, att Malmö gymnasium, som år 1917 fått sitt understöd höjt med 5,000 kronor, erhållit denna höjning ej för att möta dyrtiden utan för bestridande av kostnaderna för upprättandet av en ny klassavdelning samt att gymnasiet i Hålsingborg, vars anslag för år 1918 utgått på extra stat, av 1917 års riksdag ställts i jämbredd med gymnasierna i Örebro och Norrköping, vilka det överträffade i lärjungantal.

Styrelserna anföra därefter följande:

Det är uppenbart, att dessa anslagsbelopp, som sålunda grunda sig på år 1912 gjorda beräkningar, nu äro alldeles otillräckliga. Handelsgymnasierna hava ej mera än andra, institutioner som enskilda, kunnat undgå att få sin ekonomi starkt påverkad av kristiderna.

Handelsgymnasiernas ojämförligt största utgiftspost är lärarlönerna. De ordinarie lärarnas avlöning skall enligt kungörelsen den 14 december 1917 utgå med minst samma belopp, som för adjunkter vid rikets allmänna läroverk äro eller varda stadgade. Läroverksadjunkternas begynnelselön utgjorde före den av 1918 års riksdag beslutade löne-regleringen 3,000 kronor. Från och med år 1919 höjes den till 4,300 kronor. Inberäknat krigstidstillägget, 1,798 kronor 33 öre, utgör höjningen alltså 3,098 kronor 33 öre eller mera än 100 %. Även åt de extra lärarna hava betydande arvodesökningar måst beviljas.

Vaktmästarnas kontanta löneförmåner hava genom krigstidstillägg och krigstids-hjälp stigit med närmare 100 %.

En särskilt för de större handelsgymnasierna betydande post är bränsle. Kol och koks kunna numera erhållas endast till fyra- å femdubbla priser mot förut, och uppvärmningen av större byggnader med ved eller torv ställer sig mycket dyrbar.

Priserna på böcker och skrivmaterialier, på tryck och annonsering hava stigit i mycket hög grad, delvis med över 100 %.

De nödvändigaste reparationer å fastigheter och inventarier kräva numera belopp, som mångdubbelt överskrida de förut behövliga.

Under det handelsgymnasiernas så gott som alla utgifter vuxit mycket starkt, hava inkomsterna kunnat ökas endast i obetydlig mån.

På grund av 1918 års riksdags beslut torde handelsgymnasierna åtminstone tills vidare hava möjlighet att höja elevavgiften i den egentliga gymnasialavdelningen till 200 kronor för år. För Stockholms handelsgymnasium, som under läsåret 1917—1918 hade jämnt 100 fullt betalande elever i denna avdelning, betyder denna rättighet en ökning av elevavgifternas summa med c:a 5,000 kronor för år. För Göteborgs handelsinstitut kommer ökningen att utgöra omkring 4,500 kronor, för de övriga proportionsvis mindre. I förhållande till utgifternas stegring spela dessa tillskott en mycket liten roll. Någon ytterligare inkomstökning torde ett eller annat gymnasium kunna ernå genom höjande av elevavgifterna i de ettåriga kurserna. Göteborgs handelsinstitut har dock redan förut vidtagit sådan åtgärd och vid de mindre gymnasierna, där den ettåriga avdelningen mestadels undervisas tillsammans med den tvååriga kursens andra årsklass, torde någon avsevärd höjning av elevavgiften i den ettåriga avdelningen knappast kunna ifrågakomma.

Det torde icke behöva närmare utvecklas, att uppehållandet av handelsgymnasier-nas verksamhet i hittillsvarande omfattning icke är möjligt utan ett betydligt krafti-

gare ekonomiskt stöd. Dessa läroanstalter representera dock ett statsintresse, som är allt för viktigt, för att någon som helst inskränkning i deras verksamhet skulle kunna sättas i fråga, helst behovet av högre handelsundervisning ständigt stegras. Därtill kommer, att det nödläge, i vilket dessa läroverk nu befinna sig, till en väsentlig del framkallats av de bestämmelser och villkor för erhållande av statens understöd, vilka beslutades av 1913 års riksdag, enär då bestämdes skyldighet att hålla ordinarie lärare och samtidigt terminsavgifternas storlek begränsades.

Under sådana förhållanden synes det oss, som om staten ägde obestriddig skyldighet att genom förhöjning av de nuvarande anslagen säkerställa upprätthållandet av handelsgymnasiernas samhällsgagneliga verksamhet. Enligt den princip, som fastslagits genom riksdagsbeslutet av 1913, medför en förhöjning av statsanslaget en proportionsvis motsvarande ökning av de kommunala bidragen.

Något proportionellt större bidrag från kommunernas sida lär icke kunna ifrågasättas. Den kommunerna ålagda skyldigheten att tillhandahålla undervisningslokaler är, särskilt för de städer, som äga större handelsgymnasier, mycket betungande, och räntorna på de medel, som nedlagts i läroverksbyggnader och deras utrustning, samt på de kapital, som de av städerna kostnadsfritt upplåtna tomterna representera, uppgå till summor, som i flera fall till fullo uppväga statsanslagen. Inberäknat de kontanta bidragen torde kommunernas uppoffringar för den högre handelsundervisningen redan nu i regeln vara fullt lika stora som statens. Då åtminstone vid de större handelsgymnasierna mera än hälften av eleverna är från andra orter, följer uppenbarligen, att de nämnda läroverkens hemstäder få betala icke blott hela kostnaden för sina egna innebyggares vid handelsgymnasierna studerande söner och döttrar utan ock den del av kostnaden för elever från andra orter, som icke täckes av statsanslaget,

Styrelserna anföra vidare, att det av handelsgymnasiernas räkenskaper framginge, att ingen av dessa läroanstalter ägde några ekonomiska tillgångar av betydelse, vilka kunde tagas i anspråk för undervisningsändamål.

Till sist framhålles, att för treårsperioden 1920—1922 erfordrades ett kraftigare understöd än för år 1919, såvida handelsundervisningen skulle kunna vinna den utveckling, som vår handelsvärlds intressen med nödvändighet krävde. Omöjligheten att med de nuvarande anslagen bilda nya avdelningar hade vid flera läroverk framalstrat en överfyllnad i avdelningarna, som vore av en för undervisningens rätta handhavande betänklig natur. Det oaktat måste en del sökande årligen nekas inträde och hänvisas till att vid enskilda läroanstalter söka inhämta de nödortftigaste handelskunskaperna.

Över denna framställning har utlåtande infordrats från kommerskollegium, som inhämtat yttrande från inspektören för de statsunderstödda handelsgymnasierna, rektorn A. Nordfelt, vilken i ämnet yttrat, bland annat, följande:

Vad först angår tilläggsanslag för år 1919, synes det mig ofrånkomligt att vidtaga åtgärder för utverkande av ett mycket avsevärt sådant, enär nämnda år i varje

[258.] fall och bland annat på grund av den nyss beslutade löneregleringen för läroverkslärarna kommer att bli för handelsgymnasierna i hög grad bekymmersamt. Tilläggsanslagets storlek torde helst böra göras proportionellt mot sammanlagda till varje läroanstalt för år 1918 utgående statsunderstöd och icke böra sättas lägre än till 50 à 100 % av dessa, givetvis med motsvarande skyldigheter å kommuners eller enskilda donatorers sida.

Att återigen uttala sig om statsanslagen för treårsperioden 1910—1922 är förordat med betydligt större vanskligheter dels på grund av ovissheten om de blivande tidsförhållandena, dels på grund därav, att bestämmandet av beloppen för nämnda period kan bli bindande för framtiden. Med hänsyn bland annat till dessa omständigheter anser jag, att ärendet bör överlämnas till den blivande skolöverstyrelsen, men finner mig likväl böra tillägga följande.

De under årens lopp viddagna, mycket avsevärda förhöjningarna av statsanslagen till handelsundervisningen, vilka bland annat förorsakats av tillkomsten av fyra nya handelsgymnasier, i Hälsingborg, Malmö, Norrköping och Örebro, till de förutvarande två, i Göteborg och Stockholm, måste visserligen betecknas såsom mycket glädjande, men kunna, enligt min mening, likväl icke motsvara den högre handelsundervisningens betydelse och i varje fall icke vara tillräckliga för att säkerställa ifrågavarande läroanstalters bestånd och rationella utveckling för framtiden.

Förhållandet är nämligen, att statsunderstöden endast kunnat avhjälpa de närmaste behoven och att handelsundervisningen i huvudsak haft att lita till donationer och mer eller mindre tillfälliga bidrag från korporationer, föreningar eller enskilda, varjämte kommunerna eller enskilda donatorer numera äro ålagda att bidraga med ett belopp motsvarande en tredjedel av statsunderstödet samt att tillhandahålla undervisningslokaler. Sistnämnda åliggande har på grund av nästan överallt på senare åren företagna eller planerade nybyggnader blivit så betungande, att andra utgifter, utöver nämnda proportionella bidrag, näppeligen kunna eller böra från detta håll utkrävas.

På grund härav torde om handelsgymnasierna i genomsnitt kunna sägas, att deras ekonomiska ställning är svag och måhända osäkrare än alla andra statsunderstödda skolors, och att det därför är helt naturligt, att dyrtiden måste drabba de förra tidigare och hårdare än andra kategorier av läroanstalter.

Under sådana förhållanden synes det mig böra tagas i övervägande, huruvida icke, med hänsyn till handelsundervisningens alltmera erkända betydelse, steget borde tagas fullt ut och handelsgymnasierna i fråga om understöd från statens sida tillförsäkras en ställning jämförlig med de allmänna läroverkens. Först sedan detta skett, kan enligt min övertygelse den högre handelsundervisningen förvärva tillbörligt erkännande och anseende och den med nämnda undervisning avsedda nyttan fullt utvinnas.

Skulle däremot statsunderstödet fortfarande och för framtiden utgå enligt i huvudsak enahanda principer som för närvarande, bör dock anslaget betydligt höjas för att undervisningen skall kunna hållas uppe på samma nivå som hittills. Vad särskilt treårsperioden 1920—1922 beträffar torde efter all sannolikhet statsunderstödet icke böra sättas till mindre belopp, än som ovan föreslagits för år 1919, det vill säga minst 50 à 100 % högre än understödet för år 1918.

Till det av kommerskollegium avgivna utlåtandet får jag tillfälle att längre fram återkomma.

Jag övergår nu till de av vederbörande styrelser avgivna särskilda framställningarna, vilka närmare angiva de i fråga om varje enskild läroanstalt förefintliga behoven; jag begynner härvid med Stockholms handelsgymnasium.

[258.]
Stockholms
handelsgym-
nasium-

I en den 28 september 1918 dagtecknad ansökning har styrelsen för nämnda gymnasium, under hänvisning till den av mig nyss återgivna samfällda framställningen, anfört följande:

På grund av den stora stegringen i handelsgymnasiets utgifter och trots det av 1918 års riksdag för samma år beviljade extra anslaget å 8,000 kronor samt de fr. o. m. höstterminen 1918 höjda elevavgifterna, kommer redan för läsåret 1918—1919 en brist av omkring 8,000 kronor att föreligga. Till täckande av denna brist har emellertid styrelsen möjlighet att disponera en under år 1918 av Stockholms börsförening erhållen tillfällig gåva å i det närmaste samma belopp, ehuru visserligen styrelsen hade hoppats att kunna reservera denna summa för framtiden.

Då fr. o. m. år 1919 särskilt utgifterna för de ordinarie lärarnas avlöning komma att ytterligare väsentligt ökas, under det att det för år 1918 beviljade extra statsanslaget å 8,000 kronor icke återkommer år 1919, kommer för detta senare år en betydligt större brist av omkring 21,800 kronor att uppstå.

Handelsgymnasiets hela kapitaltillgång utgjorde den 31 december 1917 71,584 kronor 18 öre, varav den vid gymnasiets grundande tillkomna »Frans Schartaus fond» 10,000 kronor och den närmast för bestridande av gymnasiets bidrag till lärarnas pensionering reserverade fonden 39,007 kronor 50 öre. Återstående 22,576 kronor 68 öre utgjorde löpande medel, av vilka emellertid större delen eller 15,710 kronor voro elevavgifter för följande års vårtermin, i det nämligen hela årsavgiften erlättes vid läsårets början.

Då räntan av den reserverade fonden icke får tagas i anspråk för andra ändamål än de ovan angivna, återstår till täckande av den för år 1919 beräknade bristen å omkring 21,800 kronor dels årsräntan å »Frans Schartaus fond» eller 500 kronor och dels räntan å de löpande medlen, vilken för år 1919 torde komma att uppgå till omkring 1,300 kronor.

Med avdrag av dessa räntemedel å tillsammans omkring 1,800 kronor skulle alltså av den för år 1919 beräknade bristen kvarstå omkring 20,000 kronor, till vilkas täckande handelsgymnasiet saknar medel.

Styrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte bereda gymnasiet dels för år 1919 en ökning i statsunderstödet av 20,000 kronor, dels för åren 1920—1922 ett statsunderstöd av 50,000 kronor årligen. Styrelsen tillägger att det från grosshandelssocieteten i Stockholm utgående årsbidraget, 16,000 kronor, tillika med gymnasiets egna, förut omnämnda räntemedel 1,800 kronor, eller tillsammans 17,800 kronor, utgjorde mer än det för statsunderstöds utgående stadgade beloppet av minst en tredjedel av sistnämnda understöd.

Vid styrelsens ansökning voro fogade flera bilagor, av vilka den första lämnade detaljerade upplysningar i fråga om gymnasiets organisation och lärjungantal, den vid gymnasiet bedrivna undervisningen, undervisnings-

- [258.] materiell, lärarnas utbildning och avlöningar, avgifter samt ekonomiska ställning. Ytterligare bilagor voro bland andra en tablå över gymnasiets beräknade inkomster och utgifter under år 1919 samt ett intyg, utvisande att från Stockholms grosshandelssocietet komme att för åren 1920—1922 till gymnasiet utgå ett årligt anslag av 16,000 kronor. Omförmälda tablå visar, att en brist å 20,000 kronor vore att motse under år 1919.

Inspektören för de statsunderstödda handelsgymnasierna har tillstyrkt framställningen i vad den avser år 1919.

Göteborgs
handelsinsti-
tut

Styrelsen för Göteborgs handelsinstitut har i sin ansökning om statsunderstöd erinrat om sin år 1917 gjorda hemställan om ökat statsanslag för åren 1918 och 1919, vilken, på sätt jag förut omnämnt, ledde till framställning från Kungl. Maj:t till 1918 års lagtima riksdag, samt påpekar, att riksdagen i den skrivelse, vari riksdagen anmält sitt beslut i ämnet, visat sig hava missuppfattat den i detta hänseende gjorda framställningen så till vida, som varken styrelsen eller Kungl. Maj:t förutsatt, att det för sagda två år begärda tilläggsanslaget skulle utgå uteslutande av statsmedel.

I fråga om läroanstaltens ekonomiska ställning har styrelsen anfört:

Göteborgs handelsinstitut, vars medel förvaltas av handelsföreningens i Göteborg fullmäktige, hade den 31 december 1917 innestående, förutom medel tillhörande en pensionsfond och en grundfond, av vilken senare endast räntorna äro avsedda att användas, ett kapital av 72,005 kronor 75 öre, av vilka dock 8,676 kronor 86 öre tillhörde en ur Renströmska fonden erhållen donation, som uteslutande skall brukas till bibliotekets och kartsamlingens förkovran. I det återstående beloppet, 63,328 kronor 89 öre, ingå 50,000 kronor, utgörande av Aug. Röhss donerade medel. Beträffande användningen av dessa har donatorn visserligen ej givit några särskilda föreskrifter, men det lär ej kunna anses vara i översstämmelse med hans avsikt eller med den pietet läroverket är skyldigt hans minne, att detta kapital tillgripes för täckande av löpande utgifter. Styrelsen beslöt också vid donationens mottagande, att endast räntorna av denna fond skulle komma till användning.

De medel, över vilka styrelsen kunde fritt disponera, utgjorde således vid 1917 års slut 13,000 kronor. Vid utgången av år 1918 återstår intet därav.

Beträffande det nu föreliggande behovet yttrar styrelsen:

De av styrelsen år 1917 gjorda kostnadsberäkningarna hava emellertid visat sig alldeles för låga. Den förnämsta orsaken till stegringen av utgifterna låg i storleken av det krigstidstillägg, som styrelsen ansåg sig böra tilldela läroverkets lärare och vaktmästare och som beräknades efter samma grunder som statens. Dessutom utvisa även flera andra poster större ökning än som kunnat förutses. Detta gäller särskilt bränslekontot, som från det normala beloppet c:a 4,000 kronor stigit till c:a 14,000 kronor. Styrelsen motser för 1918 en brist av omkring 32,000 kronor.

Styrelsen framhåller därefter det inflytande på skolans ekonomi, som de av 1918 års riksdag beslutade nya avlöningsförmånerna för de allmänna läroverkens lärare haft, och uppvisar, att de ordinarie lärarnas vid gymnasiet löner på grund av dem tilldelade hyresbidrag från och med år 1919 komme att ligga emellan de för läroverksadjunkter och lektorer bestämda.

Under hänvisning till två ansökningen åtföljande tablåer över gymnasiets beräknade inkomster och utgifter under år 1919 och under åren 1920—1922 anför styrelsen därefter:

För året 1919 beräknar styrelsen ett underskott av 100,000 kronor, av vilket alltså på statens andel skulle komma 75,000 kronor.

För treårsperioden 1920—1922 ökas utgifterna, genom att ett par ordinarie lärare uppflyttats i högre lönegrad, med omkring 1,200 kronor. Därjämte torde det bli ofrånkomligt att upprätta en ny avdelning. Den ökade kostnaden för denna kan beräknas till 4,800 kronor. Hela ökningen skulle bli 6,000 kronor och det erforderliga statsanslaget alltså 4,500 kronor högre än förut eller 79,500 kronor.

Av de här upptagna utgifterna utgöras cirka 18,000 kronor av direkta krigstidstillägg och ungefär 10,000 kronor av andra kristidsfördyringar. Under förutsättning att någorlunda normala tider åter inträda under treårsperiodens lopp, skulle alltså de ordinarie utgifterna kunna i någon mån inskränkas. Styrelsen föreställer sig därför, att det för treårsperioden 1920—1922 behövlige understödet av 79,500 kronor lämpligen skulle kunna fördelas i ett anslag på ordinarie stat av 58,500 kronor och ett tilläggsanslag av 21,000 kronor.

Styrelsen hemställer alltså om dels ett tilläggsanslag för år 1919 å 35,000 kronor, dels ett årligt understöd för åren 1920—1922 å 79,500 kronor, därav ett ordinarie årligt anslag å 58,500 kronor samt ett årligt tilläggsanslag å 21,000 kronor.

Nordfelt har yttrat sig över framställningen och tillstyrkt, att densamma måtte, i vad den avser år 1919, så långt som möjligt tillmötesgå.

Styrelsen för Malmö handelsgymnasium har jämväl begärt ökat statsunderstöd och har därvid under hänvisning till en bifogad ekonomisk utredning anført, att under räkenskapsåret 1917 uppstått en brist av 3,914 kronor 68 öre, under läsåret 1917—1918 en brist av 7,934 kronor 2 öre samt att, om de offentliga anslagen bibehölles oförändrade, å handelsgymnasiets nuvarande utvecklingsståndpunkt den årliga bristen för framtiden komme att belöpa sig till 21,337 kronor 77 öre.

Malmö handelsgymnasium.

Anledning till nu berörda förhållande vore enligt styrelsens mening de starka prisstegringarna å alla förnödenheter samt den betydande ökning av lärarpersonalens löner, som styrelsen måst bevilja. Därjämte har styrelsen framhållit, att styrelsen stode i begrepp att vidtaga åtgärder för lärarnas pensionering, vilket givetvis medförde ökade kostnader. De nya lokaler, som gymnasiet stode i begrepp att taga i bruk,

[258.]

krävde vidare större utgifter för bränsle, belysning, vaktmästare och renhållning. Vidare har anförts, att den starka tillströmningen av elever gjorde det nödvändigt att utvidga skolan och inrätta nya parallellavdelningar. Styrelsen framhåller slutligen, att såsom av en bifogad översikt framginge, gymnasiets utgifter under år 1919 kunde beräknas till i runt tal 64,000 kronor och inkomsterna av elevavgifter till 16,000 kronor. Beräknade man så samma offentliga anslag som för år 1918, uppstod en brist av 21,377 kronor 77 öre.

På grund härav anhölle styrelsen om utverkande hos riksdagen dels av ett extra anslag för år 1919 av 16,000 kronor, dels av ett fast årligt anslag för åren 1920—1922 av 37,500 kronor.

Nordfelt, som yttrat sig jämväl över berörda ansökning, har anført, bland annat:

Malmö handelsgymnasium har, bland samtliga handelsgymnasier, utan tvivel den svagaste ekonomiska ställningen och har hittills kunnat uppehållas endast med tillhjälp av enskilda bidrag. Då dessa emellertid varit av tillfällig natur och icke kunna för framtiden påräknas men läroanstaltens utveckling tydligen visar behovet av ifrågavarande undervisning å orten synes mig förevarande framställning synnerligen befogad. Vad som i den underdåniga framställningen framhålles angående ökat statsunderstöd på grund av parallellklassers upprättande synes vara av den principiella natur, att frågan härom torde böra överlämnas åt handelsgymnasiernas blivande chefsmyndighet.

På grund av vad sålunda blivit anført får jag tillstyrka bifall till ifrågavarande framställning, i vad den avser år 1919.

Hälsingborgs
handelsgym-
nasium

I underdånig ansökning har vidare styrelsen för Hälsingborgs handelsgymnasium begärt förhöjning av det för närvarande utgående statsunderstödet. Därvid har styrelsen till en början lämnat en översikt av beräknade inkomster och utgifter under år 1919, av vilken framgår, att för sistnämnda år erfordras ett tilläggsanslag av statsmedel å 9,000 kronor, och begär styrelsen anslag å detta belopp.

Styrelsen påpekar också behovet av ökat statsanslag för åren 1920—1922 särskilt för att möjliggöra gymnasiets fortsatta utveckling och undvika nödvändigheten att avvisa kompetenta inträdessökande. På grund därav hemställer styrelsen om successivt stigande statsunderstöd för sagda treårsperiod, utgående med 24,000 kronor för år 1920, med 27,500 kronor för år 1921 och med 34,500 kronor för år 1922.

Nordfelt har beträffande denna framställning yttrat följande:

Hälsingborgs handelsgymnasium har genom särdeles omsorgsfull ekonomisk skötsel och ett och annat bidrag av enskilda hittills kunnat bestrida de med verksamheten förenade utgifterna. De kostnader, som hädanefters krävas, i all synnerhet om läroanstalten skall, såsom önskvärt är, utvidgas med parallellklasser, bliva emellertid av den omfattning, att ett ansenligt ökat statsunderstöd är i fråga om detta liksom i fråga om de övriga handelsgymnasierna uppenbarligen av behovet påkallat.

På grund av vad sålunda blivit anført får jag tillstyrka bifall till framställning, i vad den avser år 1919. [258.]

I en den 22 november 1918 dagtecknad skrift har sedermera styrelsen för nämnda handelsgymnasium — under anförande att dyrtidstillägget till statens tjänstemän för år 1919 med största sannolikhet komme att väsentligt höjas, samt med erinran att handelsgymnasierna vore skyldiga att lämna sina ordinarie lärare samma löneförmåner som läroverksadjunkter — hemställt, att det för år 1919 begärda tilläggsanslaget å 9,000 kronor måtte höjas med två tredjedelar av det belopp, varmed dyrtidstillägget ökades för år 1919 i förhållande till år 1918 för två statens tjänstemän med lön av respektive 6,800 kronor och 4,300 kronor.

Ansökning om förhöjt statsunderstöd har vidare gjorts av styrelsen för Örebro handelsgymnasium. Styrelsen åberopar tablåer över gymnasiets inkomster och utgifter, av vilka framginge, att för år 1918 komme att uppstå en brist å 4,832 kronor 50 öre samt för år 1919 en brist å 11,200 kronor, som till tre fjärdedelar eller med 8,400 kronor borde täckas av statsmedel. Det för vart och ett av åren 1920—1922 behövlige statsbidraget hade beräknats till 27,150 kronor. Anledningarna till de ökade behoven hava angivits vara desamma, som av övriga gymnasistyrrelser anförts och vilka jag i det föregående omnämmt.

Örebro
handels-
gymnasium.

Styrelsen hemställer dels om anslag å 5,000 kronor för täckande av den under år 1918 uppkomna bristen, dels om ett tilläggsanslag för år 1919 å 8,400 kronor, dels ock om ett årligt anslag under åren 1920—1922 å 27,150 kronor.

Nordfelt har beträffande denna ansökning yttrat följande:

Örebro handelsgymnasium är den näst yngsta statsunderstödda läroanstalten av ifrågavarande slag. Gymnasiet saknar egna fonder men har tack vare omsorgsfull ekonomisk skötsel hittills kunnat bestrida de med verksamheten förenade utgifterna. Då emellertid särskilda bidrag icke äro att förvänta men samhället på grund av där rådande livlig affärsverksamhet är väl lämpat för tillhandahållande av högre handelsundervisning, synas alla skäl tala för utverkande av förhöjt understöd.

Vad det begärda tilläggsanslaget å 5,000 kronor för år 1918 beträffar synes ett sådant icke obefogat, särskilt vid det förhållande att handelsgymnasierna i Göteborg och Stockholm erhållit dylika tillägg å resp. 10,000 och 8,000 kronor, men då dels tiden för erforderliga åtgärder i sådant syfte synes vara förhuden, dels beviljandet av tilläggsanslaget i fråga knappast rättvisligen bör ifrågakomma utan beredande av motsvarande tillägg åt handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping, känner jag mig tveksam inför denna del av framställningen.

Däremot får jag utan tvekan tillstyrka bifall till ifrågavarande framställning i vad den avser år 1919.

[258.]

Norrköpings
handelsgym-
nasium.

Slutligen har av styrelsen för Norrköpings handelsgymnasium gjorts framställning i fråga om understöd. Styrelsen åberopar en i avtryck bilagd, av styrelsen till stadsfullmäktige i Norrköping ställd ansökning om höjt anslag, däri styrelsen framhåller de omständigheter — i det hela desamma som anförts i övriga av mig förut omnämnda ansökningar — som vållat den starka utgiftstegringen. Under hänvisning till en till stadsfullmäktige lämnad översikt av gymnasiets inkomster och utgifter under år 1919 har styrelsen anhållit om ett tilläggsanslag för år 1919 å 12,000 kronor samt om ett till 27,000 kronor förhöjt anslag för treårsperioden 1920—1922.

Nordfelt har avgivit utlåtande jämväl över denna ansökning och har i sådant hänseende anført:

Norrköpings handelsgymnasium är den yngsta statsunderstödda läroanstalten av ifrågavarande slag. Gymnasiet saknar egna fonder, och dess ekonomiska ställning kan, bland annat på grund av den knappa tillströmningen av lärjungar och därav följande mindre inkomst av terminsavgifter, betecknas såsom ganska svag.

Då staden genom ombyggnad av undervisningslokalerna redan gjort mycket avsevärda ekonomiska uppoffringar för läroanstalten och särskilda bidrag icke äro att förvänta, får jag tillstyrka bifall till ifrågavarande framställning i vad den avser år 1919.

Kommers-
kollegium.

Över samtliga nu omnämnda framställningar har på grund av remiss utlåtande den 6 november 1918 avgivits av kommerskollegium. I utlåtandet lämnas en översikt av de för år 1918 till handelsgymnasierna utgående samt för åren 1919 och 1920—1922 begärda statsunderstöden. Denna översikt lyder så:

Handelsgymnas um.	Nu utgående understöd.	För år 1918 beviljade tilläggsunderstöd.	För år 1919 begärda tilläggsunderstöd.	För treårsperioden 1920—1922 begärda understöd pr år.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Stockholm	30,000	8,000	20,000	50,000
Göteborg	40,000	10,000	35,000	58,500 + 21,000
Malmö	20,000	—	16,000	37,500
Örebro	15,000	—	8,400 (+ 5,000 för brist år 1918)	27,150
Norrköping	15,000	—	12,000	27,000
Hälsingborg	15,000	—	9,000	{ år 1920: 24,000 » 1921: 27,500 » 1922: 34,500

Efter erinran om att rektor Nordfelt i egenskap av inspektör för ifrågavarande läroanstalter, på sätt jag redan omnämnt, tillstyrkt, att samtliga framställningar, i vad de avsåge ökade statsbidrag för år 1919, måtte helt eller åtminstone så långt möjligt bifallas, yttrar kollegium för egen del: [258.]

Jämväl kollegium finner med stöd av den av gymnasierna förebragta utredningen det vara uppenbart, att den ekonomiska ställningen vid gymnasierna, därest icke ökade inkomster beredas desamma, bliver ohållbar. Då den av riksdagen förordade utvägen att genom medgivande av ökade terminsavgifter förskaffa gymnasierna ytterligare erforderliga inkomster med hänsyn till de alltjämt stegrade omkostnaderna för uppehållandet av gymnasiernas verksamhet uppenbarligen icke är tillräcklig för tryggandet av gymnasiernas ekonomi, synes det kollegium ej återstå annan utväg än att statsverket träder emellan och lämnar skäligen bidrag till bestridande av de genom undervisningens fördyring ökade kostnaderna. Eljest uppstående starka rubbningar i läroanstalternas ekonomi medföra fara för att handelsundervisningen tillskyndas svåra skador och att deras hittillsvarande gynnsamma utveckling går tillbaka. Den omständigheten, att det här är fråga om ett år, beträffande vilket understödets belopp redan är fastställt, torde icke i ett nödläge som det förevarande och under så oberäkneliga förhållanden som de nu rådande böra få stå hindrande i vägen. En given följd av ökade statsunderstöd till här ifrågavarande ändamål är, att från kommuner eller enskilda böra lämnas kontanta bidrag, motsvarande minst en tredjedel av nämnda understöd. Kollegium finner sig sålunda icke kunna underlåta att, dock endast såvitt angår år 1919, tillstyrka åtgärder i det syfte, framställningarna avse.

Vad angår storleken av fyllnadsanslagen för år 1919, hava de olika läroanstalterna enligt kollegii uppfattning till fullt styrkt behovet av de av dem begärda beloppen, mot vilka ur denna synpunkt kollegium således ej finner något att erinra. Kollegium har dock ej kunnat undgå att uppmärksamma, att genom desammas beviljande i oavkortat skick proportionen mellan anstalternas nuvarande anslag skulle, särskilt vad Göteborgs handelsgymnasium angår, rätt avsevärt rubbas. Kollegium har därför stannat i tvekan, huruvida ej riktigtast vore, att höjningen i anslagen reduceras att utgå procentiskt lika i förhållande till de för nu löpande treårsperiod utgående anslag. Kollegium har härvid tänkt sig en höjning med 60 procent för en var av läroanstalterna. Sammanlagda höjningen skulle då uppgå till 81,000 kronor. Men i betraktande av det påtagliga behovet av de begärda fyllnadsanslagen har kollegium ej kunnat taga på sitt ansvar att avstyrka deras beviljande med oavkortade belopp.

De belopp, som i enlighet härmed skulle från statsverkets sida ytterligare tillskjutas, utgöra beträffande Stockholms handelsgymnasium 20,000 kronor, Göteborgs handelsinstitut 35,000 kronor, Malmö handelsgymnasium 16,000 kronor, Örebro handelsgymnasium 8,400 kronor, Norrköpings handelsgymnasium 12,000 kronor och Hälsingborgs handelsgymnasium 9,000 kronor.

Beträffande härefter handelsgymnasiernas framställningar, i vad de avse ökade statsunderstöd för treårsperioden 1920—1922, anser kollegium visserligen det sannolikt, att höjningar i de nu utgående understöden skola visa sig erforderliga jämväl i fråga om nämnda år. Emellertid torde det få anses vara så gott som omöjligt att under nu rådande förhållanden verkställa beräkningar, vilka kunna antagas bliva giltiga för så lång tid framåt som den, varom nu är fråga. Kollegium finner det därför icke tillrädligt att redan nu fastställa vissa understödsbelopp, vilka framdeles kunna

[258.] befinnas antingen för högt tilltagna eller för låga, utan torde till understöd åt handelsgymnasierna för ifrågavarande period böra anvisas samma belopp, som de för närvarande å ordinarie stat uppförda. Gymnasiernas möjligen uppstående krav på ökade understöd torde därefter böra behandlas i huvudsak i samma ordning som under de senare åren, d. v. s. i fråga om varje särskilt år för sig.

Kollegium hemställer alltså, att statsunderstödet åt handelsgymnasierna för treårsperioden 1920—1922 måtte uppföras å ordinarie stat för nämnda år med samma belopp som det för närvarande för sådant ändamål anvisade och att det måtte få bero på förnyade framställningar för varje särskilt år, huruvida och till vilket belopp understöd därutöver må varda för nämnda ändamål anvisat.

Departementschefen.

Såsom jag i det föregående erinrat, har anslaget till handelsgymnasier hittills varit anvisat under riksstatens sjunde huvudtitel. Sagda läroanstalter hava alltjämt sorterat under kommerskollegium samt varit underkastade inspektion av en särskild inspektör. Genom 1918 års riksdags beslut om upprättandet av praktiska ungdomsskolor har emellertid handelsgymnasiernas ställning blivit förändrad, i det att desamma upptagits som ett led i det stora systemet av läroanstalter, avsedda att bibringa ungdomen praktisk undervisning och utbildning. Då ledningen av sistnämnda läroanstalter överlätits åt den nybildade skolöverstyrelsen, hava givetvis även handelsgymnasierna blivit lagda under nämnda ämbetsverks ledning och överinseende. Jag ber få erinra om att bestämmelse härom lämnats genom kungörelse den 29 november 1918. (nr 970) angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de åt handelsgymnasier anvisade statsunderstöd. De för handelsgymnasierna avsedda anslagen böra naturligen under sådana förhållanden hädanefter upptagas å riksstatens åttonde huvudtitel.

Vad så de gjorda framställningarna om understöd beträffar, förhåller det sig givetvis med handelsgymnasierna på samma sätt som med flertalet övriga institutioner av liknande art, nämligen att kristidens prisstegring verkat synnerligen betungande för läroanstalternas ekonomi. Det synes mig då rimligt, att staten i sin mån bidrager till att även för nu ifrågavarande anstalter underlätta den börda, som tidsförhållandena pålagt dem. Jag är alltså för min del benägen att söka bereda höjning av det nu till dem utgående statsunderstödet.

Av min föregående redogörelse för gymnasiistyrelsernas framställningar framgår, att statens bistånd begärts dels såsom tilläggsanslag för år 1919, dels såsom väsentligt ökat anslag för treårsperioden 1920—1922, dels ock — i ett fall — såsom anslag för tackande av under år 1918 uppkommen brist.

Att i begärd utsträckning tillmötesgå samtliga sålunda gjorda framställningar kan enligt min mening ej ifrågakomma och har ej heller till-

styrkts av de i ärendet hörda myndigheterna. Dessa hava däremot förordat beviljandet av tilläggsanslag för år 1919 men velat med avseende å behovet av ökat understöd för kommande treårsperiod avvakta förhållandenas utveckling.

Jag ansluter mig till denna mening och anser mig således icke kunna förorda de gjorda framställningarna vare sig om ytterligare anslag för år 1918 eller om ökat anslag för åren 1920—1922. Härvid vill jag emellertid uttryckligen framhålla, att jag till fullo inser behovet för handelsgymnasierna av ett ej oväsentligt tillägg till de eljest utgående anslagen för nämnda treårsperiod, men det är enligt min mening olämpligt att redan nu fatta bestämd ställning till de krav, som i sådant hänseende framställts. Dels synes det mig nämligen nödvändigt, att skolöverstyrelsen, som ju från och med år 1919 övertagit ledningen av ifrågavarande läroanstalter, får tillfälle att något närmare sätta sig in i dessas olika behov och att därom framlägga sin mening, dels kan jag ej annat än instämma med kommerskollegium i avseende å omöjligheten att nu med någon säkerhet bedöma, huru förhållandena under berörda tre år kunna komma att gestalta sig, och olämpligheten av att under sådana omständigheter nu fatta definitiva beslut i denna fråga.

Övergår jag så till spörsmålet, huru stora tilläggsanslag böra åt handelsgymnasierna utverkas för år 1919, kan jag även i detta hänseende i det hela instämma med kommerskollegium. På ett par punkter har jag likväl ansett mig böra avvika från kollegiets förslag. Beträffande Göteborgs handelsgymnasium har jag ej kunnat undgå att finna det begärda och föreslagna tilläggsanslaget väl högt tilltaget, särskilt vid jämförelse mellan de för de olika gymnasierna föreslagna totala understödsbeloppen. Jag tillstyrker för ifrågavarande läroanstalt ett tilläggsanslag för år 1919 å 25,000 kronor. Vidare har jag ansett mig kunna för Hälsingborgs handelsgymnasium tillstyrka så stor ökning av det för sagda år ifrågasatta tilläggsanslaget, att nämnda gymnasium därutinnan blir jämnställt med handelsgymnasiet i Örebro. Jag föreslår alltså för Hälsingborgs gymnasium ett tilläggsanslag å 12,000 kronor.

Det sammanlagda beloppet av nu ifrågavarande tilläggsanslag skulle följaktligen uppgå till 93,400 kronor, vilket belopp bör askas på tilläggsstat för år 1919. Jag torde få tillfälle att i annat sammanhang återkomma härtill. För åtnjutandet av berörda tilläggsanslag bör givetvis liksom eljest stadgas såsom villkor, att kommun eller enskilda lämna konstanta bidrag, motsvarande minst en tredjedel av nämnda understöd.

Såsom jag redan antytt, bör det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasierna utgå med oförändrat belopp, eller med högst 135,000 kronor.

[258.] Jag hemställer alltså här, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till riksstatens åttonde huvudtitel överflytta det tidigare å riksstatens sjunde huvudtitel uppförda *ordinarie förslagsanslaget* till handelsgymnasier samt från och med år 1920 uppföra detsamma å förstnämnda huvudtitel med oförändrat belopp, eller med högst 135,000 kronor;

dels ock besluta, att av ifrågavarande anslag skola för kalenderår utgå till Göteborgs handelsgymnasium högst 40,000 kronor, till Stockholms handelsgymnasium högst 30,000 kronor, till Malmö handelsgymnasium högst 20,000 kronor samt till vart och ett av handelsgymnasierna i Örebro, Norrköping och Hälsingborg högst 15,000 kronor, med skyldighet för kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjuter statsunderstöd, att själv eller genom enskilda donatorer tillhandahålla erforderliga lokaler för undervisningen samt årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma.

J. Åtgärder för fysisk utbildning.

1. **Ny stat för gymnastiska centralinstitutet.** Genom beslut den 9 juli 1915 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att efter verkställd utredning rörande omfattningen och arten av den undervisning i gymnastik och idrott, som borde meddelas vid sådana läroanstalter, där lärarkrafter med högre utbildning kunde komma till användning, till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag *dels* angående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet samt rörande anskaffande av nya lokaler för detsamma, *dels ock* angående de övriga åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillgodoseende av landets behov av högre kvalificerade lärare i gymnastik och idrott. Den 26 juli 1918 avgav kommittén utlåtande och förslag i ämnet. Kommitténs betänkande har sedermera utremitterats till ett antal olika verk och myndigheter, vilka numera till Kungl. Maj:t inkommit med yttranden över berörda kommittéförslag. Jag är emellertid ej ännu beredd att inför Kungl. Maj:t framlägga förslag i den stora och vittomfattande frågan om centralinstitutets omorganisation.

Samtidigt med det att kommittén avgav sitt nyssnämnda betänkande, inkom kommittén till Kungl. Maj:t med en skrivelse, däri kommittén framlade förslag angående ny avlöningsstat för det nuvarande gymnastiska centralinstitutet m. m. Det är sistnämnda fråga, som jag nu anhåller att få anmäla för Kungl. Maj:t. Innan jag emellertid närmare ingår på kommitténs förslag i sistnämnda hänseende, anser jag mig böra erinra såväl om tillkomsten av nu gällande avlöningsstat för gymnastiska centralinstitutet som ock om de anslag, som riksdagen för tillgodoseende av institutets olika behov de senare åren beviljat, ävensom i korthet om de framställningar, som tillförene gjorts angående förbättrade avlöningsförmåner för institutets personal.

Nu gällande stat för gymnastiska centralinstitutet daterar sig från år 1879.

Enligt det av direktionen över gymnastiska centralinstitutet avgivna förslag, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet till nämnda års riksdag, skulle överlärarnas löner bestämmas till 6,000 kronor, därav 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, lärarnas till 3,000 kronor, varav 750 kronor tjänstgöringspenningar, och lärarinnornas till 2,000 kronor, varav 500 kronor tjänstgöringspenningar. För över-

[259.]

Ny stat för gymnastiska centralinstitutet.

Framställning till 1879 års riksdag.

[259.]

lärarna, vilka åtnjöte fri bostad, skulle dock avdrag å lönen göras med 600 kronor och av samma anledning en av lärarinnornas löner minskas med 300 kronor. Därest överläraren å den militära avdelningen innehade annan allmän befattning, skulle hans lön vid institutet minskas med ett mot avlöningen vid den andra befattningen svarande belopp, dock icke till lägre belopp än 3,000 kronor. För föreståndaren hade föreslagits ett arvode av 500 kronor, för sekreteraren och räkenskapsföraren 900 kronor, till extra lärare 4,000 kronor, för vaktmästaren 800 kronor jämte bostad och för portvakten 500 kronor jämte bostad. I anslagen till ved, ljus, underhåll av materiell, samlingar m. m. ävensom till stipendier (å respektive 3,550 och 2,000 kronor) hade någon förändring icke föreslagits, vilket dock, vad beträffade förstnämnda anslag, skett endast under den uttryckliga förutsättning, att överlärarens på den medicinska avdelningen hela avlönning komme att utgå av statsmedel, så att de för sjukgymnastisk behandling samt för gymnastikundervisning åt läroverkens lärjungar inflytande avgifter kunde oavkortat användas till fyllande av brister i materiellanslaget ävensom för andra tillfälliga behov.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 20 december 1878 av ifrågavarande ärende framhöll föredragande departementschefen, att de skäl, som föranlett reglering under de senare åren av löneförhållandena vid andra läroanstalter, med vilka gymnastiska centralinstitutet närmast kunde jämföras, syntes kunna åberopas till stöd för ett definitivt ordnande jämväl av detta instituts lönestat. Mot de av direktionen för sådant ändamål ifrågasatta anslagsbeloppen hade departementschefen i allmänhet icke funnit något att erinra. En jämförelse mellan de föreslagna lönerna för överlärarna och dem, som åtnjötos av professorerna vid karolinska institutet och vid tekniska högskolan, syntes dock böra föranleda därtill, att avlöningen för de förra sattes något lägre än för de senare så till vida, att den under de fem första tjänsteåren komme att utgå med 5,500 kronor och först därefter höjdes till det av direktionen föreslagna belopp, vilken olikhet syntes departementschefen hava en billig grund däri, att kompetensvillkoren för lärarbefattning vid gymnastiska centralinstitutet i allmänhet vore lättare än vid de nyssnämnda läroanstalterna. Beträffande avlöningens fördelning i lön och tjänstgöringspenningar syntes och förhållandet vid tekniska högskolan böra tagas till ledning och alltså de bestämmelser följas, som riksdagen vid löneregleringen för nämnda högskola antagit. I det av departementschefen framlagda statförslaget var i enlighet härmed avlöningen för överlärare upptagen till 4,900 kronor, därav 2,900 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, varjämte efter fem år kunde komma ett ålderstillägg å 500 kronor.

I anslutning härtill blev ock Kungl. Maj:ts förslag framlagt till 1879 års riksdag.

1879 års
riksdag.

I skrivelse den 19 maj 1879 (nr 47) förklarade sig riksdagen ej kunnat obetingat godkänna den av Kungl. Maj:t föreslagna staten, utan ansett åtskilliga ändringar däruti böra vidtagas.

Till en början hade det icke synts riksdagen lämpligt, att i staten skulle bestämmas, att de tre överlärarna samt den ena lärarinnan ovillkorligen skulle vid institutet åtnjuta fri bostad. alldenstund sådana förhållanden kunde tänkas inträffa, att de lägenheter, vilka nu vore därtill avsedda, bleve behövlige för andra ändamål. För den skull borde det för förmänen av fri bostad beräknade avdraget å lönerna inräknas i dessa

med 600 kronor för en var av överlärarna och 300 kronor för lärarinnan, men föreskrift meddelas därom att, så länge förmånen av fri bostad åtnjötes, avdrag till nämnda belopp skulle å lönerna äga rum.

Vidare sade sig riksdagen icke kunnat undgå att finna den av Kungl. Maj:t föreslagna skillnaden mellan överlärarnas löner och dem, som åtnjötes av professorerna vid karolinska institutet och vid tekniska högskolan, nog ringa. Denna skillnad bestod blott därunder, att avlöningen för dessa överlärare skulle under de fem första tjänsteåren utgå med 500 kronor lägre belopp än för bemälda professorer. På grund av de utav Kungl. Maj:t till stöd för den sålunda föreslagna skillnaden i avlöningen åberopade väsentligt lägre kompetensvillkoren för lärarbefattning vid gymnastiska centralinstitutet än vid de nyssnämnda läroanstalterna hade riksdagen ansett berörda skillnad böra i någon mån utsträckas och anordnas så, att densamma komme att förefinnas ej blott för en viss kortare tid, utan för hela tjänstetiden. Detta mål syntes riksdagen lämpligast kunna vinnas på sådant sätt, att, förutom det att den föreslagna bestämmelsen om en del an lönens utgående i form av ålderstillägg bibehölles, tjänstgöringspenningarna för en var av överlärarna fastställdes till 1,500 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 2,000 kronor.

Vad anginge avlöningen till lärarna, vilken för det dåvarande vore bestämd något olika allt efter deras ålder i tjänsten, hade det syntes riksdagen, att en sådan skillnad borde bibehållas, men på så sätt inskränkt, att avlöningen bestämdes högre för en lärare än för de två andra. Den fasta lönen hade riksdagen ansett böra för de två lägst avlönade lärarna fastställas, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, till 2,000 kronor för varje, men däremot tjänstgöringspenningarna för dem nedsättas till 500 kronor. För den äldste läraren åter hade den av Kungl. Maj:t föreslagna avlöningssumman syntes böra godkännas, men då skillnaden mellan hans avlöning och de båda andra lärarnas icke borde uteslutande ligga i tjänstgöringspenningarnas belopp, hade riksdagen ansett denne lärares löneförmåner böra fördelas i lön 2,200 kronor och tjänstgöringspenningar 800 kronor.

Vidkommande lärarinnornas avlöning hade riksdagen funnit den föreslagna höjningen väl betydlig och lämpligen kunna på så sätt inskränkas, att lönen bestämdes till 1,200 kronor för vardera, med ovan omnämnda föreskrift om avdrag av 300 kronor i händelse fri bostad åtnjötes, samt tjänstgöringspenningarna till 300 kronor.

Arvodet åt föreståndaren ävensom arvodena till extra lärare syntes riksdagen kunna bibehållas vid dåvarande belopp eller 400 kronor för den förre och 3,000 kronor för sistnämnda ändamål. Några särskilda skäl hade nämligen icke blivit anförda för att ådagalägga otillräckligheten för det dåvarande av dessa belopp.

I övrigt hade den av Kungl. Maj:t föreslagna staten icke givit riksdagen anledning till någon anmärkning.

Den av 1879 års riksdag godkända staten kom följaktligen att erhålla följande utseende:

[259.]

	Lön.	Tjänstgöringspennin- gar.	Summa.	
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 överlärare	3,500	1,500	5,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor.
2 dito.....	7,000	3,000	10,000	
1 lärare.....	2,200	800	3,000	
1 dito.....	2,000	500	2,500	
1 dito.....	2,000	500	2,500	
1 lärarinna	1,200	300	1,500	
1 dito.....	1,200	300	1,500	
Arvode åt föreståndaren.....	—	—	400	
Dito åt sekreteraren och räken- skapsföraren	—	—	900	
Arvoden åt extra lärare.....	—	—	3,000	
Till stipendier åt elever.....	—	—	2,000	
1 vaktmästare, utom fri bostad	—	—	800	
1 portvakt, utom fri bostad	—	—	500	
Anslag till ved, ljus, materiell, samlings m. m.....	—	—	3,550	
Summa	—	—	37,150	

Anmärkningar:

a) Om överlärare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 600 kronor.

b) Därest överläraren på militära avdelningen innehar annan allmän befattning, skall hans lön vid institutet minskas med ett mot avlöningen vid den andra befattningen svarande belopp, dock icke till lägre belopp än 3,000 kronor.

c) Om lärarinna i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 300 kronor.

Efter år 1879
till gymnas-
tiska central-
institutet be-
viljade an-
slag.

Den vid 1879 års riksdag antagna staten har icke undergått annan förändring, än att en ytterligare lärarbefattning med den lägre avlöningen tillkommit från och med år 1902.

På sätt jag strax kommer att närmare omförmåla, har för åtskilliga befattningshavare vid institutet beviljats tillfällig avlöningsförbättring för åren 1912—1919, i stället för extra lönetillägg enligt allmänna grunder.

Vidare har för uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet på extra stat beviljats för vart och ett av åren 1910—1917 ett anslag av 7,650 kronor samt för vart och ett av åren 1918 och 1919 ett anslag av 8,700 kronor. I sistnämnda anslag hava ingått ett belopp av 5,400 kronor till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare, ett belopp av 2,500 kronor till förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell,

samlingar m. m. samt ett belopp av 800 kronor till avlöning åt extra vaktmästarbiträde. [259.]

Slutligen må erinras, att till skrivbiträde vid centralinstitutet på extra stat för vart och ett av åren 1918 och 1919 anvisats ett anslag av 700 kronor.

Sedan institutets direktion genom Kungl. Maj:ts beslut den 25 oktober 1901 att från direktionen infordra upplysning, huruvida någon ändring i gällande lönestat vore av nöden, fått tillfälle att i skrivelse av den 27 maj 1902 framhålla nödvändigheten av en löneförbättring för centralinstitutets samtliga befattningshavare, har institutets lönefråga hållits vid liv genom upprepade framställningar från institutets direktion och lärarkollegium.

Framställningar från gymnastiska centralinstitutets direktion åren 1902—1909 om löneförbättring.

Så erinrade direktionen över institutet i skrivelse den 23 januari 1903, däri begäran framställdes om inrättande av nya tjänster vid institutet, om sin i skrivelsen den 27 maj 1902 gjorda anhållan. Med återopande av samma skrivelse överlämnade direktionen den 24 oktober 1904 till Kungl. Maj:t en anhållan från institutets lärarkollegium om proposition till 1905 års riksdag angående ny lönestat för institutet. En förnyad framställning från lärarpersonalen — avseende avlöningsförhöjning å extra stat — insändes av direktionen till Kungl. Maj:t med skrivelse den 18 november 1907. I skrivelse den 11 december 1908 påyrkade vidare institutets lärarkollegium åvägabringandet av ny lönestat för institutet. Slutligen har direktionen dels i skrivelse den 23 maj 1909 påkallat utverkande av löne-reglering för institutet, dels i skrivelse den 18 november 1909 begärt tillfälligt löneförbättring för institutet under år 1910, varjämte lärarkollegiet i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet den 5 mars 1910 hemställt om beredande av tillfälligt lönetillägg, till dess fullständig löne-reglering i överensstämmelse med direktionens skrivelse den 18 november 1909 kunde komma till stånd.

De skäl, som återopades i nämnda framställningar, voro i huvudsak följande:

Den särskilt i huvudstaden inträffade prisstegringen på samtliga förnödenheter, institutets utvidgade verksamhet genom inrättandet av ny såväl manlig som kvinnlig kurs och därav följande ökade arbetsbörda för lärare och lärarinnor gjorde en revision av gällande lönestat i hög grad av behovet påkallad.

Dessutom framhölls, att centralinstitutets lärare voro vida sämre avlönade än exempelvis lärarna vid de allmänna läroverken, vilka 1905 hade erhållit en löne-reglering. Slutligen anfördes, att löneförmånerna för institutets lärare i friskgymnastik och militärgymnastik satts så lågt som skett, under förutsättning att dessa samtidigt vore i aktiv tjänst varande militärer. Därför utan hade det väl ej heller varit möjligt att till lärarplatsernas besättande kunna påräkna de mest lämpliga.

[259.]

Vad avlöningen för läraren i sjukgymnastik beträffade hade densamma bestämts till endast 2,500 kronor, enär han i motsats till vad numera vore förhållandet kunde hava tid över till enskild läkarpraktik.

Direktionens
för gymnas-
tiska central-
institutet
skrivelse 18/11
1909 angående
tillfälliga
löneförbättring.

Bland de nämnda framställningarna förtjänar direktionens skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 november 1909 särskild uppmärksamhet.

Direktionen betonar här ytterligare svårigheten att kunna rekrytera institutets lärarkår med officerare i aktiv tjänst, vilka kunnat betrakta sin tjänstgöring vid centralinstitutet såsom en bisyssla och därför kunnat nöja sig med en mindre lön. Vidare framhåller direktionen det oegentliga i att de officerare, vilka nyligen utnämnts till överlärare vid institutet, fått vidkännas avsevärda minskningar i sina inkomster i förhållande till de löneförmåner de hade att uppbära, då de förenade militärtjänst med lärartjänst vid institutet.

Lärarinnornas avlöningar voro så lågt tilltagna, att desamma utan all gensägelse måste vid en lönereglering väsentligt höjas.

Vad vaktmästar- och portvaktsbefattningarna vid institutet anginge ville direktionen framhålla, att innehavaren av den senare befattningen även hade att utföra sådana göromål, som tillkomme vaktmästare. Avlöningarna för nämnda befattningshavare komme väl att vid definitiv lönereglering bestämmas i överensstämmelse med vad som bestämts motsvarande befattningshavare inom åtskilliga andra verk.

Vidkommande beloppet av den löneförbättring, som borde tillerkännas vederbörande, ville direktionen över institutet erinra, hurusom dittills beslutade tillfälliga löneförbättringar utgått med belopp av 1,000 kronor och därunder. Det borde naturligen iakttagas, att den avlöningssumma, som vunnos genom den avsedda löneförbättringen, icke uppginge till de lägsta begynnelseavlöningar, som vid en blivande definitiv lönereglering vid institutet kunde tänkas bli personalen tillerkänd, varjämte tillägsbeloppen borde begränsas så, att de icke i något fall bleve högre än vad hittills i sådant avseende beviljats.

Vad då till en början överlärarna beträffade hade direktionen ansett sig böra föreslå ett tilläggsbelopp av 1,000 kronor åt dem vardera. Sammanlagda avlöningen för en överlärare skulle då bli 6,000 kronor eller, om ålderstillägg intjänats, 6,500 kronor.

Även för lärarna borde enabanda lönetillägg, 1,000 kronor, utgå. Genom detta tillägg skulle sammanlagda avlöningen för tre av dem komma att uppgå till 3,500 kronor, för en till 4,000 kronor.

För lärarinnorna borde lönetillägget utgöra 500 kronor. Sammanlagda avlöningen för en lärarinna komme då att uppgå till 2,000 kronor.

Lönetillägget för vaktmästaren och för portvakten hade synts direktionen böra bestämmas till 200 kronor för vardera; de skulle då komma i åtnjutande av en konstant avlöning av respektive 1,000 kronor och 700 kronor.

För genomförande av direktionens sålunda framlagda förslag skulle erfordras ett sammanlagt belopp av högst 8,400 kronor för år.

Direktionen hemställde följaktligen om proposition till riksdagen om beviljande å extra stat av erforderligt anslag för åstadkommandet av de av direktionen ifrågasatta avlöningsförbättringarna.

1910 års kom-
mittés förslag
20/8 1910 an-
gående till-
fälliga löneför-
bättring.

Den av Kungl. Maj:t den 8 april 1910 tillsatta kommittén för gymnastiska centralinstitutets omorganisation, som fick direktionens skrivelse till sig

remitterad, yttrar, efter att hava redogjort för det väsentliga i dess innehåll, i huvudsak följande:

259.]

Frågan om lönereglering för gymnastiska centralinstitutets personal hade väckts för flera år sedan, och en dylik lönereglering hade därefter vid upprepade tillfällen av vederbörande begärts. Att en förbättring av löneförhållandena vid institutet icke rimligen kunde längre uppskjutas syntes också vara påtagligt.

Behövligheten av en sådan syntes framgå redan av den omständigheten, att de nu gällande avlöningsbeloppen fastställes för så länge sedan som år 1879 samt att personalens löneförhållanden därefter icke undergått annan förbättring än den, som de för det dåvarande utgående extra lönetilläggen innebure. Härtill komme vad gymnastiska centralinstitutet beträffade, att genom det väsentligen ökade arbetet vid institutet möjligheten för personalen att förbättra sin ställning genom biförtjänster blivit i hög grad kringskuren. I detta sammanhang ville kommittén särskilt framhålla, att, enligt vad kommittén erfarit, det knappast kunde antagas, att officerare å stat hädanefter komme att tillåtas att innehava civil tjänst. Av vad sålunda blivit anført framginge, att personalens ställning i ekonomiskt hänseende vore vida sämre än den var vid tiden för senaste lönereglering och ovillkorligen krävde en avsevärd förbättring. Och behovet härav vore så trängande, att kommittén ville för sin del hemställa, att den önskade löneregleringen måtte inträda redan med år 1911.

När det gällde att föreslå storleken av den löneförbättring, som borde komma de olika befattningshavarna till del, hade kommittén, med hänsyn till befattningarnas vikt och efter jämförelse med de löneförmåner, som numera lämnades tjänstinnehavare av likartade kategorier, icke kunnat stanna vid de av direktionen i sådant avseende ifrågasatta beloppen.

Vad först angår *överlärarna* erinrade kommittén om dåvarande avlöningsförmåner för universitetsprofessorer och läroverkslektorer. Med beaktande jämväl därav, att de genom en tillfällig lönereglering tillerkända löneförmånerna icke borde uppgå till den lägsta begynnelseavlönning, som vid en definitiv lönereglering kunde komma att fastslås, hade kommittén ansett *överlärarna* vid centralinstitutet böra tillerkännas tillfällig lönefyllnad till sådant belopp, att deras avlöningar komme att uppgå till 6,600 kronor eller, om vederbörande hade ålderstillägg, till 7,100 kronor. Härför erfordrades för en var av *överlärarna* ett provisoriskt avlöningstillägg å 1,600 kronor.

Beträffande härefter *lärarna* vid institutet erinrades om dåvarande avlöningsförmåner för adjunkter vid rikets allmänna läroverk. Ostridigt syntes vara — säger 1910 års kommitté — att lärarnas vid gymnastiska centralinstitutet verksamhet snarare vore att jämföra med lektorernas vid de allmänna läroverken än med adjunkternas, men dock hade de förstnämnda lärarna vida sämre löneförhållanden än till och med adjunkterna. Att detta i allmänhet måste anses såsom mindre rättvist syntes icke kunna förnekas, men å andra sidan syntes det ej vara tillrädligt att vid en tillfällig lönereglering helt råda bot på denna oegentlighet. Då emellertid lektorernas och adjunkternas högsta avlöning sedan år 1879 blivit höjd med 1,500 kronor, syntes — utan hänsyn till lärarnas vid gymnastiska centralinstitutet numera ökade arbetsbörda — deras avlöning skäligen böra omedelbart ökas med ungefär nämnda belopp. Sålunda hade kommittén ansett den *högst* avlönade av institutets lägre lärare böra tillerkännas sådan tillfällig lönefyllnad, att hela hans avlöning kommer att uppgå till 4,500 kronor. Det provisoriska lönetillägget för denne lärare skulle således bestämmas till 1,500 kronor. För de lägre avlönade lärarna borde en tillfällig förhöjning av avlöningen till 3,900 kronor vara skä-

[259.]

lig. För var och en av dessa lärare skulle alltså erfordras ett tillfälligt lönetillägg av 1,400 kronor.

Vidkommande *lärarinnornas* avlöning vore densamma helt visst alltför låg. Det vore särskilt att bemärka, hurusom uppfattningen ifråga om kvinnors avlönande på senare tid i avsevärd mån ändrats. I avlöningshänseende vore institutets lärarinnor sämre ställda än de ordinarie folkskollärarinnorna i Stockholm, vilkas begynnelseavlönning för det dåvarande utginge med 1,700 kronor. Med hänsyn till de för utnämning till lärarinna vid institutet fastställda fordringar och arten av den dylik lärarinna åliggande undervisningsskyldigheten kunde detta uppenbarligen icke anses skäligt. Efter en jämförelse med de för ämneslärarinnor vid högre lärarinneseminariet då bestämda löneförmåner hade kommittén ansett sig böra för vardera av institutets lärarinnor föreslå ett tillfälligt lönetillägg å 900 kronor. Genom beviljande av dylikt lönetillägg skulle hela avlöningen för lärarinna komma att uppgå till 2,400 kronor.

Nagon förhöjning i de *föreståndaren* samt *sekreteraren* och *räkenskapsföraren* tillkommande arvoden hade kommittén icke ansett sig böra för det dåvarande påkalla.

I fråga om den vid institutet fast anställda *betjäningens* åligganden och avlöningsförmåner hade kommittén inhämtat följande. Enligt särskilda mellan institutet, å ena, samt envar av vaktmästaren och portvakten, å andra sidan, träffade överenskommelser voro dessa befattningshavare skyldiga att, enligt viss fördelning dem emellan, ombesörja städning av institutets samtliga lokaler samt eldning av de rum, som icke uppvärmdes genom värmeledning, ombestyrta tvättning av handdukar m. m., hava närmaste tillsyn över institutets materiell, ombestyrta ösning av kloaker å institutets gård, sköta centralvärmeapparaten med biträde av en vid institutet anställd eldare, som ombesörjde slagguing och eldning, gå ärenden för expeditionens räkning, lämna behöflig handräckning vid lektionerna, vakta vardera en port samt hämta institutets post; och vore ifrågavarande befattningshavare därjämte underkastade den tjänstgöring i övrigt, som för renhållning m. m. rimligtvis kunde ifrågasättas. Till städningen hörde sopning, som verkställdes om kvällarna, samt damning, som utfördes om morgnarna, ävensom, i mån av behov, fönstertvättning. Däremot inginge skurning icke i den ifrågakomna städningsskyldigheten. Uppenbart vore, att större delen av det dessa befattningshavare salunda åliggande arbete icke vore av beskaffenhet att kunna hänföras till de dylika befattningshavare såsom sådana åliggande göromål. Det kunde icke anses höra till en vaktmästares skyldigheter att utföra städning och portvaktsgöromål, liksom en portvakt icke utan vidare borde vara skyldig att ombesörja städning och tjänstgöra som vaktmästare. Betjäningens dagliga arbetstid vore till följd av de densamma tillkommande göromålens mängd synnerligen lång och kunde beräknas till tolv timmar. Emellertid vore ifrågavarande befattningshavare icke i stånd att själva medhinna allt det arbete, för vars utförande de voro ansvariga, utan måste till sitt biträde hava kvinnliga medhjälpare. Att de i den ordinarie staten upptagna löneförmånerna, 800 kronor, jämte fri bostad, för vaktmästaren, och 500 kronor, likaledes jämte fri bostad, för portvakten, icke vore avsedda att utgöra ersättning för alla här ovan omförmälda göromål vore självfallet.

Vid bedömandet av dessa befattningshavares löneförmåner hade man att bortse från de göromål, vilka icke kunde anses tillhöra ifrågavarande befattningshavare såsom sådana, samt följaktligen också från de för dessa göromål särskilt utgående ersättningsbeloppen. Vad salunda de i stat upptagna löneförmånerna beträffade vore det ostridigt, att dessa vaktbetjante vore i avlöningshänseende mindre lyckligt lottade. Då den tid, som åtginge för deras vakttjänstgöring i egentlig bemärkelse, torde i icke ringa mån

[259.]

överstiga vaktmästarnas vid de centrala ämbetsverken tjänstgöringstid — undervisningen och till följd därav även vakttjänstgöringen vid institutet börjar kl. 7 f. m. och slutar omkring kl. 4 e. m. — syntes det icke vara ur vägen att likställa institutets vaktmästare med förste vaktmästaren vid centralt ämbetsverk samt portvakten med vaktmästare vid dylikt verk. Som den ifrågavarande vaktmästaren för närvarande på ordinarie stat vore tillförsäkrad dels kontant avlöning till belopp av 800 kronor och dels fri bostad, vilken, i enlighet med vad numera för liknande fall vedertagits, lämpligen kunde beräknas till 250 kronor, eller således tillhopa löneförmåner uppgående till 1,050 kronor, erfordrades för att han skall bliva ungefärligen likställd med de vid omreglerade verk anställda förste vaktmästarna, vilka i avlöning vore tillerkända 1,500 kronor, en lönefyllnad av 450 kronor. För portvakten ställde sig saken så, att han, som för det dåvarande enligt den ordinarie staten vore tillerkänd dels kontant avlöning till belopp av 500 kronor och dels fri bostad, vilken, på sätt nyss nämnts, kunde beräknas till 250 kronor, likaledes borde tillerkännas en lönefyllnad av 450 kronor för att bliva i någon mån likställd med de vid omreglerade verk anställda vaktmästarna, vilkas begynnelseavlöning uppginge till 1,200 kronor.

Dessa nu föreslagna avlöningar å respektive 1,500 och 1,200 kronor vore beräknade utslutande för vaktmästar- och portvaktsgöromålens fullgörande, vadan särskild ersättning för städning, om denna fortfarande ansåges böra anförtras vaktmästaren och portvakten, ävensom för portvaktsgöromål vad beträffade vaktmästaren och för vaktmästargöromål vad beträffade portvakten, borde till dem utgå.

Med de lönesatser, som skulle uppstå, om de av kommittén föreslagna avlöningstilläggen för institutets personal beviljades, skulle, såsom kommittén förut antytt, avlöningarna ej komma att uppgå till de lägsta begynnelseavlöningar, som vid en definitiv lönereglering torde komma att bestämmas, även om man toge i beräkning de en del av lärarpersonalen mot visst avdrag å lönen tillkommande bostadsförmånerna, i fråga om vilka för övrigt kunde anmärkas, att de åt berörda tjänstinnehavare upplåtna lägenheterna icke vore i överensstämmelse med nutida fordringar. Tvärtom borde särskilt de avlöningar, som genom bifall till kommitténs förslag skulle tillfalla lärarna och lärarinnorna, vid en blivande definitiv lönereglering i avsevärd mån ytterligare höjas.

Enligt kommitténs mening borde alltså de provisoriska avlöningstilläggen bestämmas till följande belopp:

för överlärare	1,600 kronor
» en lärare	1,500 »
» övriga lärare	1,400 »
» lärarinna	900 »
» vaktmästare	450 »
» portvakt	450 »

Från avlöningstilläggen skulle avdragas ett mot pensionsavgift svarande avrundat belopp.

Löneregleringskommittén, som fått sig förelagt att yttra sig över såväl direktionens förslag som 1910 års kommittés däröver avgivna utlåtande, anförde, efter att bestämt hava avvisat tanken på att den ifrågasatta löneregleringen skulle omfatta jämväl år 1911, bland annat, följande:

Löneregleringskommitténs utlåtande 15de 1910 angående tillfällig löneförbättring.

[259.]

Ehuru löneregleringskommittén icke ansåge sig kunna tillstyrka en provisorisk lönereglering på sätt gymnastiska kommittén föreslagit, syntes det dock löneregleringskommittén, att vägande skäl talade för att, i avvaktan på den definitiva löneregleringen, åt befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet måtte beredas en mera avsevärd förbättring för år 1912 å deras avlöningar, vilkas belopp blivit bestämda för så länge sedan som vid 1879 års riksdag. Kommittén erinrade i detta sammanhang därom, att riksdagen — fränsett de år 1910 bestämda provisoriska löneregleringarna för befattningshavare i statsdepartement och vissa centrala ämbetsverk — under senare år beviljat tillfällig löneförbättring till mera avsevärda belopp åt flera olika grupper av befattningshavare. Vidare erinrade kommittén, hurusom direktionen över gymnastiska centralinstitutet i skrivelse den 18 november 1910 gjort framställning om tillfällig löneförbättring för överlärare, lärare, lärarinnor ävensom vaktmästare och portvakt vid institutet. I nämnda skrivelse hade direktionen föreslagit löneförbättring med 1,000 kronor för överlärare och lärare, med 500 kronor för lärarinnor samt med 200 kronor för vaktbetjänt. Något avdrag för pensionsavgift motsvarande belopp hade ej av direktionen förutsatts.

Med de av direktionen sålunda föreslagna beloppen av tillfällig löneförbättring för de ifrågavarande befattningshavarna vid gymnastiska centralinstitutet ansåge löneregleringskommittén det få antagas, att den sammanlagda avlöningen icke för någon av dem komme att uppgå till den avlöning, som kunde tänkas vara bestämd vid en definitiv lönereglering, även om från denna senare avlöning avdroges pensionsavgift. Vid sådant förhållande hade löneregleringskommittén, i vad anginge spörsmålet om en mera avsevärd tillfällig avlöningsförbättring för år 1912, funnit sig kunna i huvudsak ansluta sig till direktionens berörda förslag.

I sammanhang med frågan om förbättring av avlöningarna åt vissa befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet hade löneregleringskommittén fäst sin uppmärksamhet vid de i gällande stat intagna bestämmelserna, att, om överlärare eller lärarinna i sådan egenskap åtnjöte fri bostad, skulle, så länge denna förmån kvarstode, lönen minskas för överlärare med 600 kronor och för lärarinna med 300 kronor.

Kommittén höll före, att värdet av nämnda bostadsförmån givetvis måste anses hava stigit i högst betydande grad sedan år 1879, då detta stadgande fastställdes. Därest de kontanta avlöningsförmånerna för överlärare och lärarinna skulle komma att genom en tillfällig löneförbättring göras mera tidsenliga, kunde man icke undgå att höja avdraget för åtnjutande av bostadsförmån. Enligt kommitténs mening syntes avdraget lämpligen kunna bestämmas för överlärare till 900 kronor och för lärarinna till 450 kronor.

Kommittén yttrade sig vidare om rätten till delaktighet i den föreslagna provisoriska löneregleringen ävensom om medgivande att förena tjänst vid institutet med annan tjänstebefattning och framlade vissa förslag i anslutning till sin i dessa stycken uttalade uppfattning.

Löneregleringskommittén tillstyrkte till slut avlåtande av framställning till riksdagen om tillfällig löneförbättring vid gymnastiska centralinstitutet i enlighet med vad kommittén föreslagit.

Proposition
till 1911 års
riksdag angä-
ende tillfällig
löneförbättring.

Vid anmälan den 13 januari 1911 inför Kungl. Maj:t av ifrågavarande ärende förklarade sig vederbörande departementschef kunna på det närmaste ansluta sig till löneregleringskommitténs förslag.

[259.]

Departementschefen anförde bland annat, att han i en oväsentlig detaljfråga icke kunnat följa löneregreringskommitténs förslag. Det gällde beloppet av det avdrag å lönen, som borde göras för överlärare och lärariuna, vilken innehade bostadsförmån. Kommittén hade velat i sammanhang med den provisoriska löneregreringen böja detta avdrag med 50 procent. Departementschefen sade sig vara för sin del fullkomligt av den åsikten, att en lämplig höjning av avdraget borde göras i sammanhang med en definitiv löneregrering, vilken väl syntes komma att överstiga den föreslagna provisoriska. Men innan denna definitiva reglering komme till stånd, syntes det honom något hårt att vidtaga berörda höjning, vilken ej obetydligt skulle förringa värdet av den provisoriska löneregreringen. Den innebure i allt fall redan i och för sig ej en ökning i vederbörandes löneförmåner med samma belopp, som löneregreringen till siffran avsåge, enär vederbörande ju samtidigt med åtnjutande av provisorisk löneregrering komme att gå miste om det extra lönetillägg, som de dittills åtnjutit.

I överensstämmelse med departementschefens hemställan gjorde Kungl. Maj:t framställning i statsverkspropositionen vid 1911 års riksdag.

Riksdagen meddelade sitt beslut i ämnet i skrivelse den 31 maj 1911, nr 8.

Däri tillkännagavs, att riksdagen funnit någon avlöningsförbättring för befattningshavarna vid gymnastiska centralinstitutet vara av behovet påkallad och icke haft något att erinra mot de i sådant avseende av Kungl. Maj:t föreslagna beloppen, samt alltså bifallit Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

1911 års riksdags beslut angående tillfällig löneförbättring.

I avseende å villkoren för åtnjutande av den provisoriska löneförbättringen hade av löneregreringskommittén föreslagits, att överlärare och lärarinna, som åtnjöte fri bostad, skulle vidkännas avdrag å lönen, den förre med 900 kronor och den senare med 450 kronor, i stället för i gällande stat för institutet upptagna belopp respektive 600 och 300 kronor. Kungl. Maj:t hade emellertid i anslutning till departementschefens därom uttalade mening icke föreslagit något förhöjt avdrag för ifrågavarande förmån. Då riksdagen icke kunnat finna annat, än att de för det dåvarande bestämda avdragen, som måste anses ganska obetydliga i förhållande till vederbörandes bostadsförmån, kunde utan att billigheten trädde för nära höjas med de av löneregreringskommittén föreslagna belopp, hade riksdagen ansett bestämmelse därom böra inflyta bland berörda villkor.

Riksdagen hade alltså

dels medgivit, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1912 skulle tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml.

- [259.] lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar; samt
- vaktmästaren och portvakten vardera 200 kronor;
- dels* för bestridande av berörda avlöningsförbättringar på extra stat för år 1912 anvisat ett förslagsanslag av högst 8,400 kronor;
- dels ock* godkänt följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar;
- att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning, icke finge tillgodonjuta ifrågavarande avlöningsförbättring,
- att i övrigt, fränsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke finge med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utginge, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad anginge överlärare, Kungl. Maj:t och, vad anginge annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej finge anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, funne befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas, samt
- att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjöte fri bostad, skulle, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdrag å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med, överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor.

Riksdagarna
1912—1915.

Efter framställningar från Kungl. Maj:t hava enahanda beslut meddelats av 1912 och 1913 års riksdagar, 1914 års senare riksdag och 1915 års riksdag för åren 1913—1916.

Framställning
29/5 1915
från direktionen
övergymnastiska
centralinstitutet
angående förhöjd
tillfällig
löneförbättring.

Med skrivelse den 29 maj 1915 överlämnade direktionen över gymnastiska centralinstitutet till Kungl. Maj:t en framställning från institutets lärarkollegium om förhöjd tillfällig löneförbättring för institutets personal, vilken framställning direktionen för egen del tillstyrkte.

Såsom motiv för sin framställning har lärarkollegiet i första hand framhållit det allt djupare kända behovet av löneförbättring i dessa tider. Enligt lärarkollegiets uppfattning funnes det säkerligen icke någon statens löntagarkår, vilken liksom gymnastiska centralinstitutets personal räknade sin nuvarande ordinarie avlöningsstat så långt tillbaka som till år 1879. Vad som för 36 år sedan kunde anses vara skäligen ersättning för det arbete, som då fordrades, syntes lärarkollegiet icke med fog kunna anses rimligt nu, helst då fordringarna på lärarnas prestationer säkerligen ökats.

Att behovet av löneförbättring även länge varit känt framginge därav, att framställningar i detta syfte upprepade gånger avlämnats av lärarkollegiets medlemmar.

Den löneförbättring, som vunnits, motsvarade ingalunda det verkliga behovet, sådant det angivits i nyssnämnda framställningar.

[259.]

Lärarkollegiet hade ansett den principen böra vara gällande, att lönerna för överlärare och lärare icke borde vara lägre än de, som ansetts lämpliga för statens tjänstemän i andra och första normalgraderna, för elementarläroverkens lektorer och adjunkter samt för militärer av majors grad med anställning i Stockholm och av kaptens av 1:a klass grad.

Nödig hänsyn hade även ansetts böra fästas vid de ringa utsikterna till befördran för lärare vid institutet. Det hade sålunda hänt, att lärare fått gå 25 år, innan de kommit till överlärarlön, ja till och med att lärare fått avgå som pensionsmässig utan att nå upp till befördran. Även borde fästas uppmärksamhet på att av åldersstillägg funnes endast ett för överlärarna, intet för lärarna, ett förhållande, som vore enastående för statstjänare av denna kategori.

Lärarinnornas löner hade på senare åren delvis höjts, delvis begärdes nu höjning av dem. I jämförelse med vad ämneslärarinnor vid statens läroverk erhöles, ansåge kollegiet, att lärarinnornas vid institutet löner borde väsentligt höjas.

Överlärarnas löneförhöjning borde utgå med 1,000 kronor, ökat avdrag för boställsvåning ej inräknat.

Arvodet för en tillförordnad lärare i sjukgymnastik borde likaledes höjas med 500 kronor.

Förut föreslagna förhöjningar i arvoden för föreståndare med flera borde nu komma till stånd, vadan hela tillökningen i lönestaten enligt lärarkollegiets förslag och med inräknande av de ålderstillägg, vartill vederbörande skulle bliva berättigade, skulle bliva:

För 3 överlärare 1,300 kronor vardera	kronor 3,900:— ¹⁾
» 1 lärare 1,000 kronor jämte 1.000 kronor i ålderstillägg	» 2,000:—
» 1 lärare 1,500 kronor jämte 500 kronor i ålderstillägg	» 2,000:—
» 1 lärare	» 1,500:—
» 1 tillförordnad lärare	» 1,500:—
» 1 lärarinna 1,000 kronor jämte 800 kronor i ålderstillägg	» 1,800:—
» 1 tillförordnad lärarinna	» 1,000:—
Arvode för föreståndaren	» 600:—
» » sekreteraren	» 300:—
» » redogöraren	» 300:—
» » bibliotekarien	» 500:—
Löneförhöjning för 1 vaktmästare	» 400:—
» » 1 portvakt	» 400:—
Summa kronor 16,200:—	

Efter det nu berörda framställning blivit remitterad till löneregleringskommittén, avgav kommittén den 27 november 1915 utlåtande i ärendet och anförde därvid i huvudsak följande:

Det vore för visso lätt förståligt, att det ej blott för överlärare utan även för andra befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet skulle kännas rätt tungt, att

Löneregleringskommitténs utlåtande 27/11 1915 angående förhöjd tillfällig löneförbättring.

¹⁾ Därav skulle 300 kronor återgå till statsverket i form av ökat avdrag för boställsvåning.

[259.]

frågan om den gamla ordinarie avlöningsstatens ersättande med en ny definitiv löne-reglering kommit att på grund av särskilda omständigheter så länge få vänta på sin lösning; och det torde ej kunna förnekas, att detta äveu inneburit olägenheter för institutets verksamhet.

Med hänsyn emellertid till att utredningen angående omorganisation av institutet ännu ej vore avslutad utan tvärtom överlämnats åt en ny kommitté, ansåge sig löne-regleringskommittén ej kunna tillstyrka någon ytterligare förhöjning av de för överlärare, lärare och lärarinnor i 1879 års stat upptagna avlöningar utöver de tillfälliga avlöningsförbättringar, som under de senare åren av riksdagen medgivits.

I avseende å överlärarna ville kommittén frambålla, att sedan frågan om avlöningsförbättring för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet år 1910 före-var hos löne-regleringskommittén, två av överlärarna kommit i åtnjutande av ålderstill-lägg. Den tredje överlärarbefattningen, som efter nämnda tidpunkt blivit vakant, inne-hades på förordnande av en av lärarna vid institutet mot åtnjutande av med överlärar-befattningen förenade avlöningsförmåner. En annan av lärarna hade i anledning därav i sin tur tills vidare kommit i åtnjutande av den högre avlöningen för lärare.

För samtliga de nu nämnda fyra befattningshavarna personligen ställde sig avlö-ningsförmånerna sålunda gynnsammare än år 1910.

Vad åter de i 1879 års stat upptagna arvodena till föreståndare, sekreterare och räkenskapsförare anginge, hade dessa år 1910 icke varit föremål för prövning av löne-regleringskommittén.

Efter besök å stället och även eljest tagen del av arbetsförhållandena vid gym-nastiska centralinstitutet hade kommittén emellertid nu funnit sig kunna tillstyrka en höjning av dessa arvoden, dock ej med de belopp, som i lärarkollegiets framställning föreslagits.

Vidkommande då först föreståndarens nuvarande arvode, 400 kronor, syntes detta belopp ej kunna numera anses utgöra skäligen ersättning för det särskilda arbete, som vore förenat med föreståndarbefattningen. Lärarkollegiets förslag innebure en höjning av arvodet med 600 kronor. Med hänsyn till ovan omförmälda, ännu pågående utred-nings beträffande institutets organisation hade kommittén icke ansett sig böra föreslå höjning av detta arvode med högre belopp än 300 kronor. Föreståndarens arvode skulle därigenom komma att uppgå till 700 kronor.

I 1879 års stat vore såsom arvode åt sekreteraren och räkenskapsföraren upp-taget 900 kronor. Enligt vad kommittén inhämtat, handhades sekreterar- och räkenskapsförargöromålen av skilda personer, vilka för sitt arbete uppbure vardera 450 kro-nor. Lärarkollegiet föresloge nu, att arvodena till sekreteraren och redogöraren måtte höjas för vardera med 300 kronor eller till 750 kronor. Av enahanda skäl, som ovan anförts beträffande höjning av föreståndarens arvode, hade kommittén emellertid funnit höjningen för sekreteraren och räkenskapsföraren böra stanna vid 150 kronor för var-dera. För sekreterar- och räkenskapsförargöromålens besörjande skulle alltså vid bifall till kommitténs förslag bliva tillgängliga arvoden till belopp av 600 kronor för vardera befattningshavaren.

Lärarkollegiets förslag upptog vidare ett nytt arvode, åt en bibliotekarie, till be-lopp av 500 kronor. Enligt kommittén meddelad uppgift omfattade institutets bibliotek för närvarande omkring 6.000 band. Hittills hade denna boksamling enligt frivilligt åtagande skötts av en av institutets överlärare utan åtnjutande av någon ersättning härfor.

Vid besök, som medlemmar av kommittén gjort vid institutet, hade emellertid,

med allt erkännande av det å biblioteket nedlagda frivilliga arbetet, befunnits, att biblioteket vore i verkligt behov av mera vård än som hittills, i saknad av medel att gottgöra en vårdare, kunnat begäras. 1910 års omorganisationskommitté hade också föreslagit uppförande i stat av 500 kronor till arvode åt en bibliotekarie, och då det syntes önskvärt, att biblioteket vid blivande omorganisation av institutet befunnas i så gott skick som möjligt, hade lönerегleringskommittén för sin del ansett goda skäl föreligga, att utan avvaktan på omorganisationen ett belopp anvisades till beredande av ersättning för biblioteksgöromålens besörjande.

Detta belopp torde dock åtminstone tills vidare kunna begränsas till 300 kronor.

Vad slutligen beträffade vaktmästaren och portvakten vid institutet hade inom kommittén fråga förevarit, huruvida ej för dessa befattningshavare skulle kunna föreslås en reglering av deras avlöningsförhållanden, så att de komme i åtnjutande av enahanda avlöningsförmåner som med dem likställda befattningshavare vid vissa andra verk och inrättningar, varvid tilläventyrs den förstnämnde kunde erhålla ställning och avlöning lika med förste vaktmästare.

Kommittén hade dock ej velat nu skrida därtill dels med hänsyn till den utredning beträffande institutet, som uppdragits åt den nya omorganisationskommittén, dels ock i all synnerhet därför att, om avlöningsfrågan för dessa båda befattningshavare skulle till definitiv lösning särskiljas från frågan om avlöningsförbättring för övriga befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet, densamma lämpligare torde böra upptagas i samband med den till lönerегleringskommitténs utredning och yttrande då remitterade frågan om en mera allmän lönerегlering för statens vaktmästare och med dem likställda befattningshavare.

Under förhandenvarande omständigheter och efter tagen kännedom om de åligganden, som utfördes av vaktmästaren och portvakten vid gymnastiska centralinstitutet, hade kommittén velat för dem tillstyrka den ytterligare avlöningsförbättring av 200 kronor för vardera, som av lärarkollegiet föreslagits. Den kontanta avlöningen skulle då komma att uppgå för vaktmästaren till 1,200 kronor och för portvakten till 900 kronor.

För bestridande av kostnaderna för de för år 1916 medgivna avlöningsförbättringarna för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet hade å extra stat för samma år anvisats ett förslagsanslag av högst 8,400 kronor.

Vid bifall till vad kommittén ifrågasatt skulle till nämnda belopp komma för år 1917:

för höjning av arvudet åt föreståndaren.....	kronor	300:—
» höjning av arvode för sekreterargöromålens besörjande.....	»	150:—
» höjning av arvode för räkenskapsförargöromålens besörjande.....	»	150:—
» besörjande av biblioteksgöromålen.....	»	300:—
» höjning av den tillfälliga avlöningsförbättringen för vaktmästaren	»	200:—
» höjning av den tillfälliga avlöningsförbättringen för portvakten..	»	200:—

Summa kronor 1,300:—

Kommittén avgav vidare förslag till den framställning i ämnet, som, därest kommitténs uttalanden vunne anslutning, borde av Kungl. Maj:t avlätas till riksdagen och vari borde upptagas även de villkor, som gällde för dittills utgående tillfällig löneförbättring.

[259.]
 Proposition
 till 1916 års
 riksdag.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av förevarande ärende förklarade sig departementschefen, med behjärtande av det befogade i lärarkollegiets önskemål, ej kunna, på de av löneregeringskommittén anförda skälen, under dåvarande förhållanden i vidsträcktare mån än denna kommitté föreslagit, gå nämnda önskemål till mötes.

I enlighet med departementschefens tillstyrkan framlade ock Kungl. Maj:t förslag till riksdagen att

dels medgiva, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1917 finge tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar; samt

vaktmästaren och portvakten vardera 400 kronor;

dels godkänna följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlönsförbättringar:

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning, icke finge tillgodonjuta sådan avlönsförbättring;

att i övrigt, fränsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke finge med den tjänst, för vilken avlönsförbättring utginge, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad anginge överlärare, Kungl. Maj:t och, vad anginge annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej finge anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, funne befattningen kunna få tills vidare mottagas och behållas; samt

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjöte fri bostad, skulle, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdraget å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med, överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor;

dels medgiva, att följande arvoden för särskilda göromål vid gymnastiska centralinstitutet finge för år 1917 förhöjas med nedan angivna belopp:

arvudet åt föreståndaren med 300 kronor;

arvudet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och

arvudet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor

samt

att för år 1917 finge utgå ersättning för besörjande av biblioteksgöromålen vid institutet med 300 kronor; [259.]

dels ock för bestridande av samtliga berörda kostnader på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av högst 9,700 kronor.

Kungl. Maj:ts nu senast berörda framställning blev av riksdagen bifallen. 1916 års riksdag.

Tillfällig löneförbättring till samma belopp och under enahanda villkor som under år 1917 har av riksdagen beviljats jämväl för åren 1918 och 1919. 1917 och 1918 årens riksdagar.

Jag övergår nu att närmare redogöra för det förslag till definitiv lönereglering för gymnastiska centralinstitutet, som av 1915 års gymnastikkommitté framlagts. 1915 års gymnastikkommittés förs ag till ny stat för gymnastiska centralinstitutet.

Kommittén redogör till en början för de motiv, som föranlett kommittén att upptaga frågan om ny stat för institutet, och yttrar i detta hänseende följande:

De upprepade framställningar, som från institutets sida tid efter annan gjorts i fråga om förbättring av avlöningsförhållandena för den vid institutet anställda personalen, hava endast lett till vissa partiella och tillfälliga förbättringar. Orsaken härtill är uppenbarligen att söka i det samband, varmed löneregleringsfrågan ställts till det sedan länge på dagordningen stående spörsmålet om institutets omorganisation.

Frågan om institutets omorganisation står ännu öppen. Kommittén, som haft detta spörsmål till närmare behandling, har efter ingående och omfattande undersökningar av hithörande förhållanden kommit till vissa resultat, som föreligga i ett till Kungl. Maj:t avgivet betänkande, dagtecknat den 26 juli 1918.

De förslag, som av kommittén i detta betänkande framlagts, äro av en genomgripande och vittomfattande beskaffenhet. De innebära ej endast en omläggning av den nuvarande gymnastikundervisningen vid de allmänna undervisningsanstalterna och en därav betingad ändrad utbildning för lärarne i fysisk fostran utan även en med hänsyn härtill helt nyskapad institution — en högskola för fysisk fostran — som skulle ersätta det nuvarande gymnastiska centralinstitutet. I samband härmed har även förslag framlagts till nya lokaler för den ifrågasatta högskolan, en av de viktigaste betingelserna för denna institutions verksamhet.

Givet är — säger kommittén — att det kommer att dröja en rätt så avsevärd tid, innan den nya högskolan kan träda i verksamhet. Under gynnsammaste förhållanden torde detta kunna ske med år 1923. Men under nu rådande förhållanden är det — i synnerhet då det är fråga om nya byggnadsföretag — i hög grad vanskligt att göra några beräkningar i detta hänseende; möjligt är, att det kan dröja ännu längre än nyss angivits. Det torde enligt kommitténs förmenande icke låta sig göra att bestämma denna tidpunkt, i all synnerhet innan det visat sig, i vad mån de projekt, som kommittén framlagt, vinna anslutning från sakkunniga myndigheters sida och, framför allt, bliva av Kungl. Maj:t beaktade, samt i vad mån ett biträdande från riksdagens sida kan vara att förvänta.

[259.]

Då man sålunda för närvarande är ur stånd att med säkerhet förutsäga, när en ny högskola för fysisk fostran kan tänkas börja sin verksamhet och därmed en ny stat för dess lärarpersonal kan träda i kraft, finner kommittén all billighet bjuda, att den långa väntan, som det nuvarande gymnastiska centralinstitutets lärarpersonal fått underkasta sig i avvaktan på detta spörsmåls slutliga lösning, icke ytterligare förlänges. Några verkliga sakskäl kunna enligt kommitténs förmenande icke anföras mot att det nuvarande gymnastiska centralinstitutet erhåller redan nu den lönereglering, som länge ställts i utsikt, och så mycket mindre torde någon tvekan i detta avseende förefinnas, som en dylik lönereglering, på sätt kommittén i det följande kommer att uppvisa, på intet sätt är ägnad att föregripa frågan om institutets organisation.

Kommittén anser sig böra vid frågan om en lönereglering för det nuvarande gymnastiska centralinstitutets personal i möjligaste mån bortse från sistnämnda spörsmål och endast, då omständigheterna sådant påkalla, förorda anordningar, som möjliggöra en blivande övergång från den gamla till den nya ordningen. Enligt kommitténs mening kan och bör frågan om en lönereglering för det nuvarande gymnastiska centralinstitutet betraktas såsom ett helt fristående spörsmål.

Vad då först beträffar behovet av en ny lönereglering för centralinstitutet, torde detta ej tarva någon närmare motivering. Gymnastiska centralinstitutet är numera den enda större institution, vars ordinarie lönestat härrör från 1870-talet och som icke fått någon ny reglering i enlighet med de ändrade grunder, som började tillämpas i och med 1907 års lönereglering för statskontoret, vilken sistnämnda lönereglering jämväl den numera anses föråldrad. Allmänt känt är, huru institutet sedan länge kämpat med svåra förhållanden. Det må endast i detta avseende erinras vad löneregleringskommittén i ett den 27 november 1915 avgivet utlåtande uttalade, nämligen att det för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet skulle kännas rätt tungt, att frågan om den gamla ordinarie avlöningsstatens ersättande med en ny definitiv lönereglering kommit att på grund av särskilda omständigheter så länge få vänta på sin lösning, och att det syntes ej kunna förnekas, att detta även inneburit olägenheter för institutets verksamhet. Gymnastikkommittén vill så mycket mer understryka detta uttalande, som de av löneregleringskommittén antydda olägenheterna med tiden visat sig allt mer kännbara.

Med hänvisning i övrigt till vad i denna sak under lönefrågans föregående skeden anförts och uttalats, må endast nu ytterligare erinras om den löne- och pensionsreglering, som av 1918 års riksdag beslutats i fråga om de allmänna läroverkens lärare. Jämförelse mellan dessa och centralinstitutets lärarpersonal har vid flera tillfällen uppdragits, och genom riksdagens nu senast fattade beslut torde disproportionen mellan avlöningsförhållandena för de olika lärarkårerna bliva än mer i ögonen fallande.

Nu skulle tilläventyrs den invändningen kunna göras, att de ogynnsamma förhållandena för centralinstitutets lärarpersonal skulle, liksom hittills i viss grad skett, kunna avhjälpas genom en tillfällig löneförbättring eller en provisorisk lönereglering. Nekas kan ej, att en sådan anordning visserligen skulle medföra förbättringar för institutets nuvarande befattningshavare, så länge de kvarstode i tjänst; en tillfällig löneförbättring skulle emellertid ej kunna på ett tillfredsställande sätt lösa pensionsfrågan, vilken för personalen för närvarande torde vara den viktigaste och med åren komma att träda mer och mer i förgrunden. Vissa av den nuvarande lärarpersonalen komma nämligen under de närmast följande åren att uppnå pensionsåldern och i allt fall innan de kunna tänkas komma att bliva överflyttade på den för den nya högskolan för fysisk fostran ifragasatta lönestaten. Att låta dessa befattningshavare, som sedan ett par år

varit i åtnjutande av en om än knappt tillmätt tillfällig löneförbättring, vid sin avgång från tjänsten åtnöjas med den låga pension, som utgår efter nu gällande grunder, synes vara i hög grad obilligt. Att låta dem få räkna sina pensionsbelopp med hänsyn till såväl den ordinarie avlöningen som den tillfälliga löneförbättringen kan enligt nuvarande pensionsbestämmelser ej medgivas, och framställningar till riksdagen i detta syfte torde näppeligen hava utsikt att vinna beaktande. Enda sättet att på ett tillfredsställande sätt ordna hithörande förhållanden är därför enligt kommitténs mening att föreslå en ny ordinarie stat för det nuvarande gymnastiska centralinstitutet.

Kommittén övergår härefter till de olika posterna i den nya ordinarie staten för gymnastiska centralinstitutet och yttrar sig först i fråga om *överlärarna*. Härutinnan anför kommittén:

I nu gällande stat äro uppförda 3 överlärare, en var med en avlöning av 5 000 kronor, därav 3,500 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan efter fem år komma ett ålderstillägg till lönen å 500 kronor. I tillfällig löneförbättring åtnjuter överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar. Högsta pensionsunderlaget för överlärare är alltså för närvarande 4,000 kronor.

Den sammanlagda avlöningen för överlärare utgår följaktligen för närvarande med 6,000 kronor, vartill kan komma ett ålderstillägg å 500 kronor.

Vid bedömande av det avlöningsbelopp, som skäligen bör föreslås vid en definitiv lönereglering, torde man hava att taga i betraktande, huru förhållandena i detta avseende ställde sig vid fastställandet av 1879 års stat. På sätt av den föregående redogörelsen framgår, bestämdes då avlöningen till 5 000 kronor jämte ett ålderstillägg å 500 kronor. Vid tidpunkten för denna stats antagande utgjorde avlöningen för ordinarie professor vid rikets universitet och karolinska institutet 6,000 kronor, därav 4,500 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar; någon rätt till ålderstillägg förekom icke. Avlöningen för extra ordinarie professor utgjorde vid samma tid i regel 4,000 kronor, därav 3,000 kronor lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunde komma ett ålderstillägg å 500 kronor. År 1879 utgjorde för lektor vid allmänt läroverk begynnelseavlöningen 2,500 kronor och slutavlöningen 4,500 kronor. Avlöningsbeloppen för överlärare blevo sålunda vid 1879 års reglering satta, med inräknande av ålderstillägg, till 500 kronor lägre än ordinarie universitetsprofessors avlöning och, fränsett ålderstillägg, till 500 kronor högre än lektors slutavlöning.

Enligt nu gällande bestämmelser utgör avlöningen för universitetsprofessor 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan komma ett ålderstillägg å 600 kronor, samt för lektor vid allmänt läroverk 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg, vardera å 500 kronor. Att nu för överlärare vid gymnastiska centralinstitutet föreslå en avlöning, som bibehåller de relationer till avlöningsbeloppen för både professor och lektor, vilka förelägo vid tidpunkten för fastställandet av 1879 års stat, torde icke vara möjligt, men har gymnastikkommittén ansett önskvärt, att det inbördes förhållandet mellan nu nämnda avlöningar så vitt möjligt reglerades efter samma synpunkter, som fingo sitt uttryck i 1879 års stat. Genom att sätta slutavlöningen för överlärare till 500 kronor lägre än slutavlöningen för universitetsprofessor skulle erhållas 7,600 kronor, och genom att sätta överlärares begynnelseavlöning till 500 kronor högre än lektors slutavlöning erhöles 7,300 kronor.

Enär emellertid fastställandet av lektorernas nuvarande avlöningsförmåner härrör

[259.] från en senare tidpunkt än bestämmandet av nu gällande ordinarie avlöningar för professorer — vilka sistnämnda avlöningar numera torde anses för låga och i behov av höjning — och avlöningsbeloppen för förstnämnda befattningshavare följaktligen torde böra utgöra en lämpligare utgångspunkt vid beräkningen av de löneförmåner, som böra tillkomma centralinstitutets överlärare, har gymnastikkommittén ansett ändamålsenligast att lägga de för lektorer nu gällande avlöningsbelopp till grund för sagda beräkning. I betraktande härav skulle avlöningen för överlärare alltså böra bestämmas till 7,300 kronor. Härtill bör komma ett ålderstillägg å 600 kronor. Av beloppet 7,300 kronor synas 4,700 kronor böra utgöra lön och 2,600 kronor tjänstgöringspenningar. Högsta pensionsunderlaget skulle utgöra 5,300 kronor.

I avseende å den sålunda föreslagna avlöningen anför vidare kommittén följande:

Det har ingalunda undgått kommittén, att den nu förordade lönetypen saknar motsvarighet inom statsförvaltningen. Dock synes kommittén detta ej vara en sådan omständighet, att kommittén av denna anledning skulle vilja underlåta att framlägga ett förslag, som från andra synpunkter synes rättvist och billigt. Vidare vill kommittén erinra, hurusom genom beslut av 1918 års riksdag avlöningen för major uppgår till 7,175 kronor och för överstelöjtnant till 8,025 kronor. En jämförelse med sistnämnda avlöningar är uppenbarligen på sin plats, då det gäller bedöma avlöningsförhållandena för befattningshavare vid en institution av gymnastiska centralinstitutets karaktär.

På sätt antytts har kommittén ingalunda förbisett det vanskliga att söka införa en avlöningstyp, som hittills icke äger någon motsvarighet inom statsförvaltningen. Givet är, att kommittén för nu ifrågavarande överlärare helst skulle vilja förorda en avlöning, som återfinnes inom andra områden av förvaltningen. Den lönetyp, som härvid synts kommittén böra närmast komma i betraktande, är den, som är fastställd för till exempel professor vid Chalmers tekniska institut i Göteborg, det vill säga 6,400 kronor, därav 4,400 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan komma ett ålderstillägg å 600 kronor. Högsta pensionsunderlaget för sådan professor är 5,000 kronor.

Att kommittén icke ansett sig kunna utan vidare för gymnastiska centralinstitutet föreslå en lönereglering efter sistberörda avlöningstyp beror därpå, att avlöningarna vid Chalmers tekniska institut numera anses för sitt ändamål otillräckliga och avlöningsstaten i följd härav i behov av revision. Att reglera lönerna för lärarna vid gymnastiska centralinstitutet efter en sådan avlöningstyp skulle enligt kommitténs förmenande vara i hög grad obilligt med hänsyn till den över hövan långa tid, dessa lärare fått vänta på sin löuereglering.

Kommittén har sig bekant, hurusom på grund av rådande ekonomiska förhållanden för närvarande en stark rörelse pågår bland statens tjänst innehavare i syfte att söka upphjälpa deras ekonomiska villkor. Visserligen har denna rörelse närmast kommit till uttryck i avseende å befattningshavare inom statens affärsdrivande verk, och har densamma i så måtto vunnit beaktande från Kungl. Maj:ts sida, att på framställning från Kungl. Maj:t 1918 års riksdag beslutat en tillfällig löneförbättring för nämnda verk ävensom Kungl. Maj:t vidtagit förberedande åtgärder för framläggande för 1919 års riksdag av förslag till definitiv lönereglering för befattningshavare vid de så kallade kommunikationsverken.

Emellertid föreställer sig kommittén, att varken den av riksdagen i år beviljade

tillfälliga löneförbättringen för nu bemälda tjänstinnehavare eller en eventuell definitiv reglering av kommunikationsverken kan lämna avlöningsförhållandena för statens övriga tjänstemannakårer oberörda — närmast de kårer, vilkas avlöningar reglerats efter eller i anslutning till den så kallade statskontorstypen. Därest förslag till en löne-reglering av nu senast antytt slag kommer att bli framlagt och därest detsamma eventuellt till mer eller mindre grad vinner statsmakternas bifall, har kommittén all anledning antaga, att densamma jämväl inbegriper den avlöningstyp, som representeras av professorstjänsterna vid Chalmers tekniska institut. Varder en sådan reglering genomförd, och kommer densamma att medföra en ej oväsentlig ökning av nu utgående avlöning till professorerna av senast angivet slag, anser kommittén det med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke nu senast berörda lönetyp lämpligen bör tillämpas i fråga om överlärarna vid gymnastiska centralinstitutet.

Kommittén anser sig följaktligen böra framlägga alternativt förslag i fråga om överlärarnas avlöningsförhållanden, nämligen *antingen* en avlöning av 7,300 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,600 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan komma ett ålderstillägg å 600 kronor, *eller* en avlöning av 6,400 kronor, därav 4,400 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan komma ett ålderstillägg å 600 kronor, det sistnämnda alternativet dock under uttrycklig förutsättning att här ifrågakomma avlöning varder underkastad den reglering eller ökas med det provisoriska tillägg, som eventuellt kan komma befattningshavare med sådan avlöning i allmänhet till del.

Kommittén erinrar vidare, hurusom Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 24 juli 1914 föreskrivit, bland annat, att en då ledig lärarbefattning i friskgymnastik ävensom de överlärar-, lärar- och lärarinnebefattningar vid institutet, vilka kunde framdeles bli lediga, skulle tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, uppehållas genom vikarie, med rätt för vikarien att åtnjuta samtliga med vederbörande befattning förenade avlöningsförmåner och, där förmånen av fri bostad tillsvidare tillkomme tjänstinnehavare, jämväl denna förmån.

Därest ingen ändring vidtages beträffande ifrågavarande föreskrifter, torde följaktligen vikarier å omförmälda tjänster komma att åtnjuta avlöningsförmåner i enlighet med de efter en eventuell löne reglerings genomförande beslutade nya belopp.

Kommittén har ingalunda förbisett den stora olägenheten av att vissa tjänster vid institutet så lång tid uppehållas på förordnande. Denna olägenhet, som i främsta rummet drabbar vederbörande befattningshavare, torde enligt kommitténs mening i någon mån kunna mildras därigenom, att de, som nu på förordnande uppehålla lediga tjänster vid institutet, vid eventuell övergång i en framtid till ordinarie befattningar finge för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig hela eller den väsentligaste delen av den tid de tjänstgjort i sin egenskap av sålunda tillförordnade befattningshavare.

I fråga om det nu stadgade bostadsavdraget för överlärare anför kommittén följande:

Enligt nu gällande bestämmelser är föreskrivet, att överlärare, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall vidkännas ett avdrag å lönen med 900 kronor. Det torde visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke detta belopp vid en definitiv löne-

[259.] reglering underkastades någon mindre jämkning. Vid det förhållande emellertid, att ett avdrag av motsvarande storlek är enligt stat fastställt i fråga om vissa professorer vid karolinska institutet ävensom vid Uppsala universitet, vilka hava boställsvåning, har kommittén icke ansett sig böra förorda någon ändring av vad i detta avseende för närvarande gäller för gymnastiska centralinstitutets vidkommande.

Vidare påpekar kommittén, hurusom i en vid nu gällande stat fogad anmärkning är föreskrivet, att, därest överläraren på militära avdelningen innehar annan befattning, hans lön vid institutet skall minskas med ett mot avlöningen vid den andra befattningen svarande belopp, dock icke till lägre belopp än 3,000 kronor. En dylik föreskrift anser kommittén numera icke äga någon grund och förordar dess strykande.

Vad därefter angår *lärarbefattningarna* anför kommittén i avseende å dessa följande:

Lärarbefattningarna vid gymnastiska centralinstitutet äro för närvarande fyra. Med en av dessa är förenad en ordinarie avlöning av 3,000 kronor, därav 2,200 kronor lön och 800 kronor tjänstgöringspenningar; en var av övriga lärare åtnjuter i ordinarie avlöning 2,500 kronor, därav 2,000 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar. Härtill kommer för en var lärare tillfällig löneförbättring med ett belopp av 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar. Någon rätt till ålderstillägg förekommer icke, vadan alltså pensionsunderlaget utgör för en lärare 2,200 kronor och för de övriga 2,000 kronor.

Den sammanlagda avlöningen utgör alltså för en lärare 4,000 kronor och för en var av de övriga 3,500 kronor.

Till en början framhåller kommittén, att någon skillnad mellan avlöningarna för institutets lärare icke synes böra bibehållas, utan bör avlöningen utgå med enahanda belopp för en var sådan tjänstinnehavare.

Vid bedömande av de avlöningsbelopp, vilka kunna synas skäligt föreslå, torde svårigheter yppa sig att finna någon tjänstemannagrupp, med vilken institutets lärare närmast kunna vara att jämnställda. Man synes böra bestämma deras avlöningar i lämplig relation till vad som förordats i fråga om överlärarna, varjämte man icke bör underlåta att taga hänsyn till vad officerare av kaptens tjänsteställning för närvarande åtnjuta i avlöningsförmåner. Enligt beslut av 1918 års riksdag uppbära dessa en begynnelseavlöning av 4,825 kronor och en slutavlöning av 6,310 kronor.

I betraktande härav anser kommittén, att, därest avlöningen för överlärare bestämmes till 7,300 kronor med ett ålderstillägg å 600 kronor, avlöningen för lärare bör sättas till 5,400 kronor; av detta belopp böra 3,600 kronor utgöra lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar, vartill böra kunna komma två ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor. Högsta pensionsunderlaget skulle alltså utgöra 4,600 kronor. Kommittén erinrar, att denna avlöningstyp är den för andra normalgraden i centrala ämbetsverk vedertagna typen utan ortstillägg.

Därest åter den ordinarie avlöningen för överlärare bliver bestämd

till 6,400 kronor jämte ett ålderstillägg å 600 kronor, anser kommittén avlöningen för lärare kunna fastställas till den för första normalgraden vedertagna avlöningen, d. v. s. 4,000 kronor, därav 2,200 kronor lön, 1,500 kronor tjänstgöringspenningar och 300 kronor ortstillägg, vartill skulle kunna komma tre ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor. Sistnämnda avlöning är dock från kommitténs sida föreslagen under enahanda förutsättning som den av kommittén för överlärare förordade avlöningen av 6,400 kronor.

Kommittén anser sig följaktligen även i fråga om lärarna vid institutet böra framlägga alternativa förslag i enlighet med vad nu anförts.

I fråga om *lärarinnebefattningarna* vid institutet yttrar sig kommittén på följande sätt:

I institutets stat äro uppförda två lärarinnebefattningar, en var med en avlöning av 1,500 kronor, därav 1,200 kronor lön och 300 kronor tjänstgöringspenningar. Härtill kommer för en var lärarinna en tillfällig löneförbättring av 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar.

Sammanlagda avlöningen uppgår följaktligen till 2,000 kronor.

Den avlöning, som sålunda tillkommer lärarinna vid institutet, måste enligt kommitténs mening betecknas såsom i hög grad otillfredsställande, och synes en väsentlig förbättring av lärarinnornas villkor vara ovedersägligen av behovet påkallad.

Vid övervägande av det avlöningsbelopp, som kan synas skäligt, har kommittén ansett sig böra förorda den avlöning, som numera är fastställd för kvinnlig adjunkt vid allmänt läroverk, det vill säga 3,600 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 300 kronor. Högsta pensionsunderlaget bör, i likhet med vad som bestämts för kvinnlig adjunkt, begränsas till 3,000 kronor.

Enligt nu gällande bestämmelser skall lärarinna, som i sådan egenskap utnjuter fri bostad, vidkännas avdrag å lönen med 450 kronor. Lika litet som kommittén ansett fog föreligga att förorda någon ändring av det i fråga om överlärare nu gällande bostadsavdraget, lika litet anser sig kommittén böra för lärarinnornas vidkommande förorda någon rubbning av vad i detta hänseende för närvarande gäller.

Kommittén erinrar vidare, hurusom för närvarande av å extra stat anvisade medel ett belopp av 700 kronor utginge till ett *skrivbiträde* vid institutet. Enligt vad kommittén inhämtat, syntes numera full sysselsättning kunna beredas ett kvinnligt biträde vid centralinstitutet, och ansåge kommittén för den skull lämpligt, att ett sådant biträde med avlöning efter den för sådana biträden vedertagna första graden uppföres å institutets ordinarie stat.

[259.]

Vidkommande därefter *vaktbetjäningen* vid institutet anför kommittén följande.

I nu gällande stat för institutet är uppförd en *vaktmästare*, vilken, utom fri bostad, åtnjuter en avlöning av 800 kronor, samt en *portvakt*, för vilken, utom fri bostad, är i staten uppfört ett arvode av 500 kronor. En var av nu nämnda befattningshavare uppbär dessutom i tillfällig löneförbättring ett belopp av 400 kronor, vadan följaktligen den sammanlagda kontanta avlöningen för närvarande utgör för vaktmästaren 1,200 kronor och för portvakten 900 kronor.

Därest en ny stat skulle komma till stånd för gymnastiska centralinstitutet, synes lämpligt, att avlöningsförmånerna för vaktmästaren och portvakten upptagas härvid till belopp, motsvarande dem, som åtnjutas av motsvarande befattningshavare vid andra liknande institutioner.

I de statförslag, som kommittén framlägger, äro avlöningarna till vaktmästare och portvakt upptagna till de belopp, som av 1918 års riksdag beslutats i fråga om vaktmästare vid centrala ämbetsverk. Med hänsyn till de särskilda och omfattande göromål, vilka, på sätt av den förut lämnade redogörelsen framgår, tillkomma ifrågavarande tjänstinnehavare, anser kommittén skäligt, att, i likhet med vad nu är fallet, fri bostad beredes dem utöver den kontanta avlöningen. Därest fritt bränsle och lyse anvisas vaktmästaren eller portvakten, bör däremot avdrag å lönen göras enligt sedvanliga regler.

Av det å extra stat för år 1919 beviljade anslaget å 8,700 kronor till uppehållande av institutets verksamhet är till avlöning åt extra vaktmästarbiträde beräknat 800 kronor. Detta belopp synes, vid bifall till vad kommittén förordat i fråga om vaktmästaren och portvakten, icke längre böra vara erforderligt.

Kommittén erinrar vidare om vissa arvodesbelopp, som för närvarande utgå till åtskilliga *funktionärer* vid institutet.

Enligt gällande stat utgår till *arvode åt institutets föreståndare* ett belopp av 400 kronor samt till *arvode åt sekreteraren och räkenskapsföraren* 900 kronor; sistnämnda arvode är så fördelat, att 450 kronor tillkommer en var av dem, som handhåva sekreterar- och räkenskapsgöromålen. På extra stat har sedan ett par år utgått tilläggsarvoden med 300 kronor åt föreståndaren och 150 kronor för ett vart av sekreterargöromålens och räkenskapsförargöromålens besörjande, varjämte anvisats 300 kronor såsom *ersättning för besörjande av biblioteksgöromålen* vid institutet.

Kommittén kan ingalunda anse nu berörda arvoden utgöra skälig ersättning för de arbeten, som därmed skola honoreras. En mindre jämkning uppåt av samtliga dessa arvoden synes kommittén väl befogad, på samma gång alla skäl synas tala för att dessa arvoden uppföras å ordinarie stat.

Arvodet till föreståndaren, som nu utgår med tillhoppa 700 kronor, anser kommittén böra höjas till 1,000 kronor, arvodet till den, som ombesörjer sekreterargöromål, vilket arvode nu utgör sammanlagt 600 kronor,

till likaledes 1,000 kronor, arvodet till den, som ombesörjer räkenskapsförargöromålen, nu tillhopa 600 kronor, till ävenledes 1,000 kronor samt den nuvarande ersättningen å 300 kronor för besörjande av biblioteksgöromålen till 500 kronor.

Kommittén föreslår härjämte en ökning av anslagsposten till *arvoden åt extra lärare*.

Enligt nu gällande stat är till arvoden åt extra lärare uppfört ett belopp av 3,000 kronor. Av ett å extra stat för år 1919 beviljat anslag å 8,700 kronor för uppehållande av institutets verksamhet hava beräknats 5,400 kronor till förhöjning av anslaget till extra lärare. Å ordinarie och extra stat utgår sålunda för ändamålet tillhopa 8,400 kronor.

Enligt vad kommittén inhämtat utgår ersättningen till manliga militära extra lärare efter omkring 60 kronor per årlig undervisningstimme. För kvinnlig extra lärare har avlöningen utgått i regel efter en beräkning av 100 kronor för veckotimme. Då läkare, vare sig manlig eller kvinnlig, tjänstgjort som extra lärare, har ersättning utgått efter väsentligt högre skala.

Nu berörda ersättningsbelopp synas kommittén oskäligt låga. Med hänsyn tagen till de timarvoden, som enligt 1918 års riksdags beslut skola utgå till timlärare i läsaämnena vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminariet i Stockholm, anser kommittén oförmålda arvoden böra beräknas efter en omkring 50 procent högre skala än hittills.

Det sammanlagda anslaget 8,400 kronor anser kommittén alltså böra höjas med 50 procent eller till 12,600 kronor och i sin helhet uppföras å ordinarie stat.

Beträffande den å ordinarie stat upptagna anslagsposten å 2,000 kronor till *stipendier åt elever* ifrågasätter kommittén icke någon ändring.

Slutligen förordar kommittén en höjning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till *ved, ljus, materiell, samlingar m. m.* till 8,300 kronor.

Å den ordinarie staten är uppfört ett anslag å 3,550 kronor till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. Av det å extra stat för år 1919 beviljade anslaget å 8,700 kronor till uppehållande av institutets verksamhet hava 2,500 kronor beräknats till förhöjning av nyssnämnda anslag till ved, ljus m. m. För ändamålet utgår följaktligen å ordinarie och extra stat tillhopa 6,050 kronor.

Enligt vad kommittén från centralinstitutet inhämtat, har å oförmålda anslag brist uppstått, vilken för vart och ett av åren 1907—1914 i medeltal uppgått till 2,250 kronor och för vart och ett av åren 1915—1917 till 7.139 kronor. Då någon avsevärd nedgång av dessa utgifter ej kan under de närmaste åren påräknas, anser kommittén det kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke det ordinarie anslaget till nu berörda ändamål bör höjas ej endast med ovannämnda å extra stat utgående belopp av 2,500 kronor utan även med det medeltal, vartill bristen i anslaget under åren 1907—1914 uppgått eller alltså 2,250 kronor och anslaget i sin helhet uppföras med 8,300 kronor.

[259.]

För åtnjutande av de utav kommittén förordade avlöningsförmånerna anser kommittén böra föreskrivas vissa allmänna villkor och bestämmelser i överensstämmelse med vad som gäller i detta avseende för under senare tiden nyreglerade verk och inrättningar. I det förslag till *avlöningsvillkor*, som kommittén framlägger, har kommittén i tillämpliga delar upptagit allmänt gällande avlöningsvillkor ävensom tagit behörig hänsyn till vad i förevarande avseende föreskrivits i fråga om lärarpersonalerna vid statens allmänna undervisningsanstalter.

Under åberopande av vad sålunda anförts framlägger kommittén alternativa *statförslag*. Det ena alternativet är uppgjort och framlagt under den uttryckliga förutsättningen, att därstädes förekommande avlöningsbelopp för överlärare och lärare bliva underkastade den reglering eller ökade med det provisoriska tillägg, som eventuellt kan komma befattningshavare med liknande avlöningar till del.

För båda alternativen förutsätter kommittén, att i desamma uppförda tjänstinnehavare ävenledes komma i åtnjutande av den ytterligare löneförbättring, vilken i form av krigstidstillägg eller krigstidshjälp eventuellt kan komma att tillerkännas statens befattningshavare i allmänhet.

Till sist hemställer kommittén, att Kungl. Maj:t måtte till 1919 års riksdag framlägga förslag till ny stat för gymnastiska centralinstitutet i enlighet med något av de alternativ kommittén uppgjort och under de förutsättningar, kommittén vid ifrågavarande alternativa förslag angivit.

Lärarkollegiets och direktionens vid gymnastiska centralinstitutet utlåtande över 1915 års gymnastik-kommittés förslag till ny stat för institutet

På grund av remiss har direktionen över gymnastiska centralinstitutet, efter hörande av institutets lärarkollegium, den 9 september 1918 avgivit utlåtande över 1915 års gymnastikskommittés förslag till ny stat för institutet.

Lärarkollegiet yttrar sig till en början över förslaget i dess helhet och anför härutinnan:

Behovet av en ny löne reglering för institutet, som ersatte dess gamla lönestat av år 1879, syntes från kollegiets sida ej tarva någon vidare motivering utöver vad där om av kommittén anförts. De allt bekymmersammare levnadsvillkor, under vilka institutets lärarpersonal under en följd av år arbetat, de svårigheter, som den snart 40-åriga staten medfört, hade kollegiet vid upprepade tillfällen med skärpa framhållit, särskilt hade de nuvarande pensionsförhållandena kommit en del av lärarpersonalen att med bekymmer motse en nära framtid.

Vad angår de olika posterna i kommitténs statförslag, hade varken lärarkollegiet eller direktionen ansett sig kunna biträda det förslag i fråga om *överlärarnas* avlöning, som jämställde desamma med professorer vid Chalmers tekniska institut.

Överlärarna skulle, framhåller lärarkollegiet, enligt detta förslag ej komma i åtnjutande av ortstillägg, under det att lärare blivit tilldelad ett sådant, en oegentlighet, vartill kollegiet icke funne någon rimlig anledning.

[259.]

Däremot vore kollegiet fullt enigt att förorda det andra alternativet. För den händelse det skäl emot detsamma, som kommittén angäve, nämligen att avlöningsstypen för överlärare saknade motsvarighet inom statsförvaltningen, skulle — trots den mera tillfälliga beskaffenheten av denna tillämnade avlöningsstat för centralinstitutet — utgöra ett bestämt hinder för alternativets förverkligande, ville kollegiet förorda, att överlärares avlöning bestämdes till ett belopp, motsvarande den avlöning, som utginge till en tredje gradens tjänsteman, dock utan ortstillägg. Detta komme då att i det närmaste motsvara en överstelöjtnants avlöningsförmåner enligt 1918 års riksdags beslut, en jämförelse som kommittén ävenledes framhållit och kollegiet funne fullt berättigad. För en militär överlärare syntes nämligen avlöningen icke böra understiga en överstelöjtnants, till vilken grad en person med de förutsättningar, som stadgeenligt fordrades för överlärarbefattning vid centralinstitutet, även syntes hava utsikt att nå på den militära banan. För en medicinskt utbildad överlärare vore förhoppningen om samma avlöning icke heller förmäten, helst då utsikterna för lärare på denna avdelning att nå fram till överlärarbefattning vore mindre än på de andra avdelningarna.

Kollegiet föreslår sålunda för överlärare en avlöning av 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kan komma ett ålderstillägg till lönen å 600 kronor.

Även direktionen ansluter sig till detta förslag under anförande av i huvudsak enahanda skäl, som kommit till uttryck i lärarkollegiets uttalande.

Beträffande avlöningen för *lärarna* vid centralinstitutet förordar lärarkollegiet det av kommitténs förslag, som med avdrag för ortstillägg i avlöningshänseende jämställer lärarna med andra gradens tjänstemän i centrala ämbetsverk. Till denna uppfattning ansluter sig även direktionen.

Den av kommittén föreslagna avlöningen för *lärarinnorna* finner sig lärarkollegiet ej kunna förorda. Kollegiet anser, att lärarinnornas avlöning rättvisligen bör beräknas efter samma avlöningstyp som den manliga med reducering av avlöningsbeloppet i anslutning till av riksdagen år 1918 beslutade grunder för beräkning av kvinnliga lärares avlöning. I anslutning härtill och under återopande av en utav lektorn E. Göransson verkställd beräkning i nu angivna hänseende förordar lärarkollegiet för lärarinna en avlöning av 4,500 kronor, därav 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vardera å 400 kronor.

Direktionen förordar det av lärarkollegiet framlagda förslaget.

[259.]

Vad övriga avlöningar och arvoden ävensom anslag beträffar, har lärarkollegiet intet att erinra mot vad kommittén härutinnan föreslagit. Dock framhåller kollegiet, att *föreståndarens arvode* vore för lågt i förhållande till den uppgift, som ålåg honom.

Vid en jämförelse mellan honom med ett föreslaget arvode av 1,000 kronor och exempelvis rektor vid karolinska institutet med 1,500 kronor eller rektor vid ett av lantbruksinstitutet med 2,000 kronor, funne kollegiet det ansvar och den arbetsbörda, som för närvarande och än mera inom en nära framtid på grund av den sannolika omorganisationen vilade på centralinstitutets föreståndare, närmast motsvara rektors vid ett av lantbruksinstitutet.

Även direktionen uttalar sig för en höjning av föreståndarens arvode utöver vad kommittén förordat och föreslår i detta hänseende ett belopp av 1,500 kronor.

Enligt gymnastiska centralinstitutets nu gällande stadga § 7 förordnar Kungl. Maj:t till föreståndare på 5 år i sänder någon av institutets överlärare. Stadgan gäve tvivelsutan blott en ofullständig föreställning om mångfalden av föreståndarens åligganden och den omsorg, ansvar och arbetsbörda, som vilade på honom och som en blivande omorganisation av institutet än ytterligare komme att föröka. Han vore tjänstskyldig utan avbrott hela året om, därvid hans ställning som föredragande inom direktionen såsom den myndighet, till vilken Kungl. Maj:t hänsköte frågor, som rörde den fysiska uppfostran inom landet, ställde stora fordringar på honom. Direktionen ansåge sig därför böra instämma i lärarkollegiets åsikt, att hans arvode borde höjas, och syntes därvid samma årliga belopp som för rektor vid karolinska institutet och som gymnastikkommittén föreslagit för den omorganiserade högskolans rektor, det vill säga 1,500 kronor, vara skäligt.

Mot kommitténs förslag i övrigt hade direktionen intet att erinra utom i avseende å arvode åt ett *extra vaktmästarbiträde*.

Till avlöning åt vaktmästarbiträde hade kommittén i sitt förslag till stat icke upptagit något belopp. Vid institutet vore anställd en vaktmästare och en portvakt. Dessa hade att ombesörja, utom vad som i allmänhet tillkomme vaktmästare vid statens verk, renhållningen utav institutets många lokaler. Det hade emellertid med den ökning i lokaler och undervisning, som institutet så småningom undergått, visat sig omöjligt för två personer att nöjaktigt sköta det stegrade arbetet. Direktionen hade därför under en följd av år fått sig anvisat ett belopp av 800 kronor till vaktmästarbiträde. Behovet av sådant biträde åt vaktmästaren kvarstode fortfarande oförändrat, även om ny stat och en förhöjning i vaktmästarens avlöningsförmåner skulle komma till stånd. Då emellertid anspråken på ersättning till dessa biträden så småningom i väsentlig grad höjts, ansåge direktionen det önskvärt, att nämnda belopp av 800 kronor ökas med 50 %.

Direktionen ansåge därför, att för år 1920 ett belopp av 1,200 kronor till avlöning åt vaktmästarbiträde vid institutet vore av nöden påkallat. Anslag till detta ändamål borde enligt direktionens mening uppföras å extra stat för år 1920.

För den händelse ny stat icke bleve fastställd för år 1920, hemställer direktionen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa på extra stat för samma år:

till tillfällig avlöningsförbättring och arvodesförhöjning enligt de grunder och på de villkor, som för år 1919 blivit fastställda, kronor 9,700: —	
till beredande av ett personligt lönetillägg, såsom nu vore förhållandet, åt läraren vid institutet, kaptenen A. G. Schmiterlöv	» 1,000: —
till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare	» 9,600: —
till förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m.	» 4,750: —
till avlöning åt vaktmästarbiträde	» 1,200: —
till kvinnligt skrivbiträde vid institutet	» 1,200: —

De löneförbättringar, som på senare tid beviljats gymnastiska centralinstitutets lärarpersonal, hava varit av en provisorisk karaktär. Anledningen till att en så pass gammal avlöningsstat som 1879 års stat för centralinstitutet fått stå orubbad, då löneregleringar under de senare decennierna beviljats för snart sagt alla statens tjänstinnehavare, är uppenbarligen att söka i det samband, vari löneregleringsfrågan för institutet ställts med spörsmålet om institutets omorganisation.

Departementet

Sistnämnda spörsmål har nu visserligen genom 1915 års gymnastikkommittés betänkande kommit i ett annat läge, men, såsom ock kommittén framhåller, synes det kunna dröja flera år, innan en omorganisation av gymnastiska centralinstitutet, vilken förutsätter anskaffande av betydligt större lokaler än som för närvarande stå institutet till buds, kan bliva genomförd. Att dessförinnan åtgärder böra vidtagas för tillgodoseende av de nödvändigaste behoven för det nuvarande gymnastiska centralinstitutet finner jag överensstämma med billighetens fordringar, och övervägande skäl synas mig tala för att en ny stat varder för institutet godkänd, som avlöser den gamla från år 1879. Ej minst ledes jag härvid av tanken på den inom en snar framtid för vissa lärare vid institutet aktuella pensionsfrågan, ett förhållande som jämväl av kommittén uppmärksammas.

Ej heller torde några betänkligheter möta från den synpunkten, att en ny stat för centralinstitutet kan tänkas föregripa institutets blivande omorganisation; jag har nämligen låtit mig angeläget vara att tillse, att intet inrymmes i mitt i det följande framlagda förslag, som kan i detta hänseende medföra olägenheter.

[259.] Vad då angår de olika anslagsposterna, har gymnastikkommittén i fråga om *överlärare* framlagt alternativa löneregleringsförslag, det ena innebärande en avlöning av 7,300 kronor, vartill skulle kunna komma ett ålders-tillägg å 600 kronor — sålunda en helt ny, inom statsförvaltningen hit-tills okänd lönetyp — och det andra avseende en avlöning av 6,400 kronor, vartill skulle kunna komma ett ålderstillägg å 600 kronor — det vill säga den avlöning, som åtnjutes av till exempel professor vid Chalmers tekniska institut. Det senare alternativet är dock från kommitténs sida framlagt under förutsättning att en allmän provisorisk lönereglering kommer till stånd för statens befattningshavare, inklusive alltså den lönetyp, som representeras av professorerna vid Chalmers tekniska institut.

Att för överlärare vid gymnastiska centralinstitutet föreslå en helt ny lönetyp — såsom kommitténs ena alternativ innebär — anser jag icke vara lämpligt, även om denna lönetyp, på sätt kommittén gör gällande, skulle i förhållande till andra befattningshavare motsvara de i 1879 års stat fastställda avlöningarna för överlärare. Fastmera finner jag jämförelsen med professorerna vid Chalmers tekniska institut äga goda skäl för sig, och vill jag därför biträda detta förslag. Vad beträffar den av kommittén för detsamma angivna förutsättningen, vill jag erinra därom, att, på sätt statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag anført, en provisorisk lönereglering för ordinarie befattningshavare i allmänhet ställts i utsikt. Det synes mig uppenbart, att, därest denna löneförbättring kommer att omfatta professorerna vid Chalmers tekniska institut, den även bör sträckas till sådana befattningshavare, som i avlöningshänseende jämföras med dessa. Avlöningen skulle sålunda för överlärare bliva 6,400 kronor, därav 4,400 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle kunna komma ett ålderstillägg till lönen å 600 kronor — den eventuella provisoriska löneregleringen oberäknad.

Vidare vill jag erinra därom, att i det av kommittén framlagda förslaget till en högskola för fysisk fostran, som skulle efterträda det nuvarande gymnastiska centralinstitutet, kommittén föreslagit anställande av professorer vid nämnda högskola — i stort sett motsvarande de nuvarande överlärarna vid centralinstitutet — och för dessa professorer förordnat sedvanlig professorsavlöning, det vill säga 7,500 kronor jämte ett ålders-tillägg å 600 kronor. Ett bifall till mitt förslag att jämställa överlärarna i avlöningshänseende med professorerna vid Chalmers tekniska institut innebär följaktligen intet föregripande av den stora omorganisationsfrågan.

Kommittén har föreslagit bibehållande av den nuvarande bestämmelsen, att överlärare, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall vidkännas ett avdrag å lönen med 900 kronor. Jag har intet att erinra häremot.

Övergår jag så till *lärarbefattningarna* vid centralinstitutet, har kommittén även i fråga om avlöningsförmånerna för dessa framlagt alternativa förslag allt efter de lönebelopp, som kunde bli bestämda för överlärare. Enligt det ena alternativet, som för överlärare innebär en avlöning av 7,300 kronor jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor, skulle lärare komma i åtnjutande av en avlöning av 5,400 kronor, vartill skulle kunna komma två ålderstillägg, vardera å 500 kronor, det vill säga avlöning efter andra normalgraden utan ortstillägg; enligt det andra alternativet, innebärande ett jämställande i avlöningshänseende av överlärare med professor vid Chalmers tekniska institut, skulle lärare erhålla en avlöning av 4,000 kronor, vartill skulle kunna komma tre ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor, det vill säga avlöning efter första normalgraden, sistnämnda alternativ dock under enahanda villkor, som kommittén fäst vid det i detta alternativ framlagda förslaget beträffande överlärare.

Jag har förut förordat ett likställande i avlöningshänseende av överlärare med professor vid Chalmers tekniska institut. I anslutning till kommitténs sistnämnda alternativ är jag benägen att för lärare förorda en avlöning, motsvarande den, som åtnjutes av första gradens tjänstemän i centrala verk, nämligen 4,000 kronor, därav 2,200 kronor lön, 1,500 kronor tjänstgöringspenningar och 300 kronor ortstillägg, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor. Att avlöningen bör sättas lika för samtliga lärare, därom är jag ense med kommittén. Givetvis bör en provisorisk lönereglering, därest en sådan kommer till stånd för tjänstemän med avlöning efter första normalgraden, även komma lärare vid gymnastiska centralinstitutet till del.

Det må vidare i fråga om lärarnas *erinras*, att enligt kommitténs förslag skulle vid den blivande högskolan för fysisk fostran finnas manliga överassistenter med en avlöning av 5,600 kronor jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 500 kronor.

För närvarande utgår till läraren vid institutet A. G. Schmiterlów ett personligt lönetillägg å 1,000 kronor utav medel, som av riksdagen för ändamålet anvisats på extra stat. Detta tillägg motsvarar vad Schmiterlów skulle hava erhållit i tillfällig löneförbättring, därest han uppfyllt de för densammas åtnjutande av riksdagen uppställda villkor. Det föreskrevs nämligen, att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning, icke finge tillgodojuta sådan avlöningsförbättring. Schmiterlów är kapten å reservstat och har följaktligen icke ansetts kunna komma i åtnjutande av sagda förmån. Då de avlöningsvillkor, som jag sedermera kommer att föreslå, äro i den

- [259.] punkt, som berör frågan om förening av tjänster, tillämpliga endast på ordinarie befattningshavare och Schmiterlów är tillförordnad lärare, torde något hinder icke möta för honom att med det vikariatsarvode, som kan bliva honom såsom tillförordnad lärare vid institutet tillerkänt, förena sin avlöning som kapten å reservstat. Det nu utgående personliga lönetillägget åt Schmiterlów torde vid sådant förhållande hädanefter icke vidare erfordras.

Vad angår avlöningen åt de vid institutet anställda *lärarinnorna*, innebär kommitténs förslag ett jämställande av dem med kvinnliga adjunkter, sådan avlöningen för dessa sistnämnda bestämts av 1918 års riksdag, det vill säga med 3,600 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 300 kronor. I förhållande till vad lärarinna för närvarande i avlöning (inklusive tillfällig löneförbättring) åtnjuter, innebär detta förslag en avlöningsförhöjning av 1,600 kronor.

Lärarkollegiet vid centralinstitutet ifrågasätter för lärarinna en avlöning av 4,500 kronor jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 400 kronor. Detta förslag, som för förevarande befattningshavare innebär en i förhållande till övriga tjänstinnehavare vid institutet allt för stor förhöjning i avlöningsförmåner, finner jag mig ej kunna biträda.

Vad kommitténs förslag beträffar, kan det visserligen synas, som till och med detta, vilket avser likställighet med kvinnliga läroverksadjunkter, sätter lärarinnorna vid centralinstitutet på ett i förhållande till deras utbildning väl högt löneplan. Med hänsyn emellertid till önskvärdheten att bibehålla i görligaste mån nuvarande proportion mellan avlöningarna åt institutets olika befattningshavare, har jag ansett mig böra förorda den av kommittén nu föreslagna avlöningen för lärarinnor.

Enligt det av kommittén framlagda förslaget beträffande den blivande högskolan för fysisk fostran skulle vid nämnda högskola finnas kvinnliga överassistenten med en avlöning för en var av 4,700 kronor jämte två ålderstillägg, vardera å 400 kronor.

Kommittén har vidare föreslagit uppförande å gymnastiska centralinstitutets stat av ett *skrivbiträde* med avlöning efter den för dylika befattningshavare hittills vedertagna lägsta graden. För närvarande utgår för ändamålet ett anslag å extra stat av 700 kronor. Enligt vad i ärendet blivit upplyst, har nu under loppet av ett år ett dylikt biträde haft full sysselsättning vid institutet med tjänstgöringstid från klockan 10 f. m. till klockan 4 e. m. och vid vissa brådskande tillfällen till och med på extra

tid. Det har också med bestämdhet förutsagts, att hennes arbete icke kommer att bliva mindre för framtiden. [259.]

Jag anser mig böra biträda kommitténs förslag i denna del. Kommittén har emellertid för ifrågavarande biträde förordat den avlöning, som enligt hittills godtagna regler utgått till kvinnliga biträden av lägsta graden, eller 1,200 kronor jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 200 kronor. Förslag till reglering av de kvinnliga biträdenas avlöningsförhållanden föreligger nu, och, under åberopande av vad statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag i detta hänseende anfört, får jag förorda, att avlöningen till skrivbiträdet vid gymnastiska centralinstitutet bestämmas till 1,600 kronor, därav 1,100 kronor lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, vartill kunna efter respektive 5, 10 och 15 år komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 200 kronor; av ålderstillägget skall 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar.

Vad kommittén föreslagit i fråga om avlöningsförmåner för *vaktmästare* och *portvakt* anser jag mig även böra biträda.

Kommittén har icke upptagit något anslag till extra vaktmästarbiträde. Till detta ändamål har sedan någon tid å extra stat utgått ett belopp av 800 kronor.

Direktionen över gymnastiska centralinstitutet, som vitsordar det oförändrade behovet av ett dylikt biträde, ifrågasätter en höjning av arvodet till 1,200 kronor. Jag finner denna ersättning rimlig och ansluter mig till direktionens förslag i denna del. Ifrågavarande belopp torde emellertid böra utgå å extra stat.

Vidkommande härefter *arvoden åt vissa funktionärer* vid institutet, innebär kommitténs förslag en höjning av föreståndarens arvode från 700 kronor till 1,000 kronor, av arvodet till den, som ombesörjer sekreterargöromålen, från 600 kronor till 1,000 kronor, av arvodet till den, som ombesörjer räkenskapsförargöromålen, från 600 kronor till likaledes 1,000 kronor och av arvodet för besörjande av biblioteksgöromålen från 300 kronor till 500 kronor. Från institutets sida har yrkats på en höjning av föreståndarens arvode till 1,500 kronor.

Jag finner mig böra biträda vad kommittén i angivna hänseende föreslagit. En höjning av föreståndarens arvode till 1,500 kronor anser jag mig så mycket mindre böra förorda, som kommittén föreslagit sistnämnda belopp till arvode åt rektor vid den betydligt utvidgade och rätt så omfattande institution, som skulle under namn av högskola för fysisk fostran

[259.] efterträda det nuvarande centralinstitutet. Rektorsgöromålen vid den blivande högskolan torde få anses bliva av en betydligt mer krävande art än vad som nu kan åligga föreståndaren vid gymnastiska centralinstitutet.

Till *arvoden åt extra lärare* föreslår kommittén ett belopp av 12,600 kronor. Detta förslag innebär en höjning med 50 procent av vad för närvarande till detta ändamål utgår. Jag anser detta belopp kunna utan olägenhet begränsas till 11,000 kronor.

Slutligen föreslår kommittén till *ved, ljus, materiell, samlingar m. m.* ett belopp å ordinarie stat av 8,300 kronor. Till ifrågavarande ändamål har hittills utgått dels det ordinarie anslaget å 3,550 kronor, dels å extra stat anvisade medel å 2,500 kronor, tillhopa alltså 6,050 kronor. Härjämte har, enligt vad kommittén meddelar, brist uppstått, vilken under åren 1907—1914 beräknats till i medeltal för år 2,250 kronor. Ett belopp, motsvarande denna brist, har kommittén ansett böra läggas till ovan omnämnda 6,050 kronor, vadan alltså slutsumman blivit 8,300 kronor.

Att å den blivande ordinarie staten för centralinstitutet uppföres för ifrågavarande ändamål ej endast nu upptaget ordinarie anslag utan även vad sedan en tid tillbaka utgått å extra stat finner jag fullt befogat. Vad angår den brist, som uppkommit och för vart och ett av åren 1907—1914 i medeltal uppgått till 2,250 kronor, finner jag även kommitténs tanke riktig så till vida, som år 1914 satts som gräns. Att beräkningen gjorts efter medeltal för vart och ett av angivna år, torde emellertid vara i så måtto missvisande, som kostnaderna för ändamålet visat en successivt stigande skala. Så har bristen för år 1913 uppgått till 2,970 kronor 38 öre och för år 1914 till 3,889 kronor 81 öre. Med hänsyn härtill torde den av kommittén angivna summan vara väl knappt beräknad och torde böra höjas till 9,000 kronor.

Den av mig förordade staten för gymnastiska centralinstitutet skulle alltså få följande utseende:

Förslag till stat för gymnastiska centralinstitutet.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Ortstilllägg.	Summa	Anmärkingar.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 överlärare	4,400	2,000	—	6,400	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
2 dito	8,800	4,000	—	12,800	
1 lärare	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor samt efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
3 dito	6,600	4,500	900	12,000	
1 lärarinna	2,200	1,400	—	3,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 300 kronor och efter 10 år med ytterligare 300 kronor samt efter 15 år med än ytterligare 300 kronor.
1 dito	2,200	1,400	—	3,600	
1 skrivbiträde	1,100	300	200	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor samt efter 15 år med än ytterligare 200 kronor; skolande av ålders- tillägget 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöring-penningar.
1 vaktmästare, jämte fri bostad	900	550	150	1,600	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 6 år med ytterligare 100 kronor samt efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 portvakt, jämte fri bostad	900	550	150	1,600	
Arvode åt institutets föreståndare	—	—	—	1,000	
» till sekreteraren	—	—	—	1,000	
» » räkenskapsföraren	—	—	—	1,000	
» » bibliotekarien	—	—	—	500	
Arvoden åt extra lärare	—	—	—	11,000	
Till stipendier åt elever	—	—	—	2,000	
Till ved, ljus, materiell, samlingar m. m.	—	—	—	9 000	
Summa	—	—	—	72,700	

[259.]

Anmärkning 1. Om överlärare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 900 kronor. Om lärarinna i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 460 kronor.

Anmärkning 2. Högsta pensionsunderlaget för lärarinna skall utgöra 3.000 kronor.

Anmärkning 3. Därest vaktmästare eljer portvakt åtnjuter fritt bränsle, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma det löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Åtnjuter vaktmästare eller portvakt fritt lyse, skall av lönen avstås 25 kronor om året. Förmån av lyse innebär rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kilowatt-timmar. Den, som åtnjuter lyse, skall själv bekosta armatur och lampor. I övrigt skola i fråga om förmån av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efterrättelse bestämmelserna i § 3 av kungl. kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare (Sv. F. S. 1918 nr 836). ■

Kommittén har till sist föreslagit vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de utav kommittén förordade avlöningsförmånerna. Dessa *avlöningsvillkor* hava icke givit mig någon anledning till erinran. I avslutning till vad kommittén föreslagit torde alltså fastställas följande villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i den nya staten för ordinarie befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet föreslagna avlöningsförmånerna, nämligen:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

att befattningshavare skall, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en möjligen inträdande förändrad organisation av gymnastiska centralinstitutet eller eljest kan varda stadgad, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, efter nya eller förändrade föreskrifter sköta de göromål, som honom anförtrös;

att befattningshavare vidare skall, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att, när helst så av Kungl. Maj:t prövas lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom området för ifrågavarande undervisningsväsen;

att befattningshavare skall vara skyldig att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunna varda stadgade rörande elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa;

att med ordinarie befattning vid gymnastiska centralinstitutet icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

att med ordinarie befattning vid institutet ej heller må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad angår överlärare, Kungl. Maj:t och, vad angår innehavare av annan befattning, institutets direktion, uppå därom gjord framställning och efter prövning

att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, finner uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och tills vidare bibehållas;

[259.]

i fråga om avlöningsförmåners uppbärande m. m.:

att tjänstgöringspenningar få uppbäras endast för tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för den tid, han eljest varit befriad från tjänstgöring, skola utgå till den, som uppehållit befattningen;

att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen jämte ortstillägget, där sådant förekommer, men att den, som eljest undfår ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller ortstillägget, som erfordras för befattningens uppehållande eller eljest prövas skäligt;

att avlöning ej må utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunnat styrka giltigt förfall;

att, därest befattningshavare varder avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej prövas skäligt låta honom uppbära något därav;

att den, som tillträder den nya staten, skall vara skyldig underkasta sig, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunna åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen ävensom ortstillägget, där sådant förekommer, skall utgå till månadens slut;

i fråga om ålderstillägg:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad är i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämmes att inträda efter fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid, han åtnjutit semester eller ledighet för fullgörande av värnplikt, och

[259.]

andra förhöjningen, om sådan äger rum, efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt

tredje förhöjningen, därest sådan kan ske, efter än ytterligare fem år, ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre avlöningen ej får tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänstaldern blivit uppnådd;

att därvid befattningshavare bör tillgodoräknas den tid, som före den nya statens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till innehavande befattning eller motsvarande tjänst å den gamla avlöningsstaten;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension är skyldig att från tjänsten avgå, icke må tillträda samma förhöjning;

i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:

att semester årligen må, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av det kvinnliga biträdet under en månad samt av vaktmästaren och portvakten en var under 15 dagar;

att befattningshavare, som har sig anförtrodd uppbörd eller kontroll å uppbörd, är pliktig att å tid av året, som av chefen bestämmes, begagna sig av semester;

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skall gälla vad i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension är vid tiden för den nya statens ikraftträdande eller, såvitt angår innehavare av befattning, som därefter tillträdes, vid tillträdet till befattningen stadgat;

i fråga om särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare:

att beträffande det kvinnliga biträdet å institutets stat skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för de å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar.

Utöver de nu omförmälda villkoren och bestämmelserna torde, i anslutning till vad i allmänhet plägar ske, böra förklaras:

att en var, som med eller efter ingången av år 1920 tillträder ordinarie befattning vid gymnastiska centralinstitutet, skall vara pliktig att underkasta sig ovan berörda villkor och bestämmelser; samt

att de förutvarande innehavare av ordinarie befattningar vid institutet, vilka icke före viss angiven tidpunkt anmäla, att de vilja övergå till

den nya staten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunna därtill förbindas, skola varda bibehållna vid dem enligt dittills gällande ordinarie stat tillkommande avlöningsförmåner, ävensom, i den mån ej annat föranledes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem.

Den av mig förordade ordinarie staten för gymnastiska centralinstitutet slutar på en summa av 72,700 kronor. Härjämte skulle på extra stat för år 1920 erfordras till ett extra vaktmästarbiträde 1,200 kronor. Sammanlagda kostnaden uppgår alltså till 73,900 kronor.

Centralinstitutets nuvarande ordinarie stat slutar på ett belopp av 39,650 kronor. Härjämte utgå å extra stat för år 1919 följande anslag, vilka vid bifall till mitt i det föregående framlagda förslag skulle komma att upphöra, nämligen: till tillfällig avlöningsförbättring åt befattningshavare vid institutet m. m. 9,700 kronor, till personligt lönetillägg till läraren vid institutet A. G. Schmiterlöv 1,000 kronor, till uppehållande av institutets verksamhet 8,700 kronor samt till skrivbiträde vid institutet 700 kronor. Nu utgående anslag utgöra alltså tillhopa 59,750 kronor.

Drages sistnämnda summa från nyss angivna 73,900 kronor, erhålles ett belopp av 14,150 kronor, vilket alltså — den blivande provisoriska löneregleringen oberäknad — utgör den merkostnad, som betingas av det utav mig framlagda förslaget.

Härvid har icke å någondera sidan hänsyn tagits till ålderstillägg, vilka fortfarande torde böra utgå från åttonde huvudtitelns anslag till ålderstillägg.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels godkänna det av mig framlagda förslaget till stat för gymnastiska centralinstitutet, att tillämpas från och med år 1920, jämte nyss omförmälda, för åtnjutande av däri upptagna avlöningsförmåner av mig föreslagna villkor och bestämmelser;

dels föreskriva,

att envar, som med eller efter ingången av år 1920 tillträder ordinarie befattning vid gymnastiska centralinstitutet, skall vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser ävensom

att de förutvarande innehavare av ordinarie befattningar vid institutet, vilka icke före viss angiven tid-

punkt anmäla, att de vilja övergå till den nya staten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunna därtill förbindas, skola varda bibehållna vid dem enligt dittills gällande ordinarie stat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat förordas av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem;

dels förklara, att de i staten för institutet upptagna ålderstillägg skola utgå av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg;

dels i riksstaten för år 1920 upptaga det *ordinarie anslaget* till gymnastiska centralinstitutet med ett till 72,700 kronor förhöjt belopp;

dels ock på *extra stat* för år 1920 anvisa till extra vaktmästarbiträde vid gymnastiska centralinstitutet ett förslagsanslag, högst 1,200 kronor.

Ökat anslag.

Nytt anslag.

[260.]

Anordnande
av omkläd-
ningsrum vid
gymnastiska
centralinsti-
tutet.

2. **Anordnande av omklädningsrum vid gymnastiska centralinstitutet.** Bland de anslagsfrågor, som framlagts av direktionen över gymnastiska centralinstitutet, förekommer även en om beredande av medel till anordnande av omklädningsrum till två gymnastiksalar vid nämnda institut. Redan en gång förut har, efter därom av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 12 mars 1918 gjord framställning, frågan om anslag för detta ändamål varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Till grund för det av byggnadsstyrelsen då väckta förslaget i ämnet låg en av föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet, professorn N. F. Sellén i skrivelse till generaldirektören och chefen för byggnadsstyrelsen den 14 januari 1918 gjord hemställan om verkställande av sådan, av vederbörlig kostnadsberäkning åtföljd sakkunnig utredning i frågan, som erfordrades för erhållande av för ändamålet nödigt anslag av statsmedel.

Sellén yttrade i denna sin skrivelse bland annat:

Saknaden av omklädningsrum till de båda övre gymnastiksalarna i byggnaden inpå gården vid gymnastiska centralinstitutet hade länge gjort sig mycket kännbar. Dessa salar, vilka år 1895 påbyggts de två gamla gymnastiksalarna inpå gården, hade därvid försetts med var sin tambur och undersökningsrum ävensom med för de kvinnliga eleverna avsett omklädnadsutrymme jämte duschinrättning på vinden ovanpå mittelstycket av byggnaden med dit ledande smal vindeltrappa. För de massor skolgungdom samt vuxna gymnastiserande, vilka dagligen hade sina övningar därstädes, funnes däremot intet utrymme för omklädningen, utan måste de verkställa denna i

trappuppgången, ett beklagligt förhållande som ständigt medfört svåra olägenheter, bland annat av hygienisk art. Det funnes emellertid ovanpå salarna vindsutrymmen, som icke för något ändamål vore tagna i anspråk. Det torde icke vara tekniskt omöjligt eller möta alltför stora kostnader att ordna desamma till omklädningsutrymmen och sätta dem i lämplig förbindelse med salarna.

I anledning av berörda skrivelse avlät byggnadsstyrelsen sin ovan nämnda underdåniga framställning, däri styrelsen meddelade, att omförmälda vindsutrymmen icke vore lämpliga att, på sätt Sellén ifrågasatt, anordnas såsom omklädningsrum. Byggnadsstyrelsen hade därför låtit uppgöra ett annat förslag, som åskådliggjordes genom en styrelsens omförmälda skrivelse bilagd ritning. Enligt detta förslag skulle för ändamålet tagas i anspråk de utrymmen, som vore belägna omedelbart intill salarna och som delvis redan vore apterade till omklädningsrum. Genom dessa lokalers entresolering skulle de föreslagna rummen erhållas inom en redan uppvärmd del av byggnaden och i bekvämare förbindelse med de redan befintliga och för samma ändamål använda utrymmena. Kostnaden för genomförandet av det inom styrelsen utarbetade förslaget komme enligt en styrelsens skrivelse likaledes bilagd beräkning att uppgå till ett sammanlagt belopp av 15,000 kronor, därav 11,500 kronor vore avsedda för själva byggnadsarbetena och 3,500 kronor för hyllor och bänkinredning. Byggnadsarbetet innefattade huvudsakligen, förutom rivning av vissa väggar och viss inredning, inläggande av nytt bjälklag, uppsättande av cloisonväggar, upptagande av dörrar och fönster, åtskilliga snickeriarbeten, komplettering av värmeledning, anbringande av elektrisk belysning samt målningsarbeten.

Byggnadsstyrelsen hemställde för den skull i sin merberörda skrivelse, att Kungl. Maj:t, med hänsyn därtill att ifrågavarande arbeten vid gymnastiska centralinstitutet vore av behovet synnerligen påkallade samt att det till styrelsens disposition ställda anslaget till byggnader och reparationer icke avsåge arbeten av ifrågavarande slag och för övrigt icke lämnade tillgång till gäldande av kostnaderna för arbetenas utförande, ville uppdraga åt styrelsen att utföra de av styrelsen föreslagna arbetena ävensom för ändamålet bereda särskilda medel till ett belopp av 15,000 kronor.

Den av byggnadsstyrelsen i ämnet avlättna framställningen var jämte övriga handlingar åtföljd av en utav Sellén till styrelsen ställd skrivelse, däri Sellén, under uttalande av sin anslutning till det inom styrelsen utarbetade förslaget, tillstyrkte detsammas godkännande samt uttalade den förhoppningen, att ifrågavarande förslag måtte komma till utförande under sommaren 1918, så att de, särskilt under nuvarande svåra förhållanden,

[260.] mycket kännbara olägenheterna av bristande omklädnadsutrymme till de övre gymnastiksalarna bleve undanröjda till arbetsåret 1918—1919. Sellén utvecklade därjämte ytterligare olägenheterna av de dittills rådande förhållandena i nu ifrågavarande hänseende samt anförde därvid följande:

I synnerhet borde framhållas det hälsovådliga förhållande, som nu rådde, att hundratals skolungdom dagligen måste verkställa sin omklädning i en trappuppgång, som omöjligen under alla omständigheter kunde hållas i ett för detta ändamål lämpligt skick vad temperatur och snygg hetbeträffade. Klagomål från hemmen och skolorna vore därför icke sällsynta. Bristen på omklädningsrum hade dessutom medfört, att dessa salar icke kunnat fullt utnyttjas, emedan det icke låte sig göra att samtidigt mottaga gymnastiserande till någon större mängd eller av olika kön. Dylika olägenheter av mycket svårartad beskaffenhet skulle i väsentlig grad upphävas genom att förevarande förslag komme till utförande.

Genom nådigt beslut den 19 april 1918 fann Kungl. Maj:t emellertid den av byggnadsstyrelsen i ämnet gjorda framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Byggnadsstyrelsen har nu, på därom av direktionen över gymnastiska centralinstitutet gjord skriftlig anhållan, i en av upprättad ny kostnadsberäkning åtföljd skrivelse den 9 juli 1918 gjort förnyad framställning i ämnet. Enligt denna senare utförda kostnadsberäkning skulle arbetets utförande numera komma att betinga en totalkostnad av 19,000 kronor, därav 4,000 kronor vore avsedda för anbringande av hyllor och bänkar i de nya omklädningsrummen. En jämförelse mellan de båda kostnadsberäkningarna visar, att på så gott som varje post en ökning av kostnaderna inträffat, sedan den första beräkningen verkställdes.

Departementschefen.

Den i ärendet förebragta utredningen har övertygat mig om nödvändigheten av att behovet av omklädningsrum vid gymnastiska centralinstitutet bliver bättre tillgodosett. Ett utökande av omklädningsrummen synes mig påkallat såväl ur hygienisk synpunkt som med hänsyn till behövligheten för institutet att äga tillräckligt utrymme för att mottaga det för övningsundervisningens bedrivande behövliga antalet lärjungar. Jag vill i anslutning härtill endast erinra, att förutnämnda, av Kungl. Maj:t den 19 april 1918 fattade beslut i anledning av den av byggnadsstyrelsen i dess tidigare skrivelse gjorda framställningen närmast föranletts därav, att byggnadsstyrelsens framställning, som först den 10 april 1918 inkommit till ecklesiastikdepartementet, ej kunde vid så sen tidpunkt göras till föremål för proposition till 1918 års riksdag samt att för ändamålet erforderliga medel eljest ej funnos för Kungl. Maj:t tillgängliga.

Mot det inom byggnadsstyrelsen upprättade ritningsförslaget ävensom

mot kostnadsberäkningarna, sådana de nu slutligen föreligga, finner jag ej anledning till erinran. Att kostnaderna ej oväsentligt stegrats, sedan den första framställningen gjordes, torde ej vara ägnat att väcka förvåning med tanke på den starka prisstegring, som under den senare tiden gjort sig gällande och som ej minst drabbat byggnadsverksamheten. Det skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida det ej med hänsyn till en möjligen snart förestående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet, vartill förslag under år 1918 avgivits av den utav Kungl. Maj:t för ändamålet tillsatta kommittén, vore lämpligast att låta tills vidare anstå med alla ändringsarbeten inom institutets nuvarande byggnader, allra helst som omförmälda kommitté ifrågasatt anskaffande av nya lokaler för den av kommittén tilltänkta högskolan för fysisk fostran. Då det emellertid med säkerhet måste dröja en ganska avsevärd tid, innan det av kommittén avgivna vittomfattande förslaget kan bliva slutligt prövat samt nya lokaler hunnit anskaffas och inredas för högskolans räkning, finner jag det ej tillräddigt, att man i avvaktan härå låter anstå med anordnandet av nu ifrågavarande omklädningsrum. Jag bör tillägga, att, såsom byggnadsstyrelsen i sin förstnämnda skrivelse framhåller, det rum, som skulle tagas i anspråk för nu ifrågavarande ändamål, under alla förhållanden hålles varmt, vadan någon ökad kostnad för uppvärmning ej uppstår genom omändringen.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för anordnande av omklädningsrum till de två övre gymnastiksalarna i gymnastiska centralinstitutets gårdsbyggnad anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 19,000 kronor.

3. **Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet.** För fortsatt uppehållande under höstterminen 1914 samt åren 1915—1919 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik har riksdagen på extra stat beviljat medel, beräknade efter 500 kronor för år.

[261.]

Kvinnlig
poliklinik vid
gymnastiska
central-
institutet.

I underdånig skrivelse av den 20 augusti 1918 har nu direktionen över nämnda institut gjort framställning om beredande av ett till 1,000 kronor förhöjt anslag för år 1920 för enahanda ändamål och därvid anført följande:

Då institutets omorganisation tvivelsutan icke hinner bliva genomförd så tidigt, att densamma kan träda i kraft år 1920, kommer den kvinnliga polikliniken att även under sistnämnda år vara oumbärlig för undervisningen av institutets kvinnliga elever.

Det har emellertid på sistone visat sig stora svårigheter att såsom föreståndare för polikliniken kunna förvärva kvalificerad läkare mot en så ringa ersättning som 500 kronor. Hans tid upptages nämligen av denna tjänstgöring med 6 fulla veckotimmar om 60 minuter under hela arbetsåret. Ersättningen för detta arbete uppgår således till icke fullt 85 kronor för veckotimme, vilket måste under nuvarande förhållanden anses oskäligt lågt. För arbetsåret 1918—1919 har direktionen visserligen lyckats få en kompetent yngre läkare att mot sagda låga ersättning övertaga ifrågavarande befattning. Skulle utsikt emellertid ej förefinnas till en förhöjning i anslaget, står direktionen utan tvivel ett kommande år inför möjligheten att ej erhålla kvalificerad person för befattningen. Ett ofta förekommande ombyte av föreståndare för en dylik poliklinik torde även vara menligt för den undervisning som därmed avses.

Den extra lärarinna, som under föreståndaren äger att närmast övervaka, att hans föreskrifter efterföljas, gottgöres däremot efter 100 kronor för veckotimme; det kan ej vara med rättvisa överensstämmande, att läkarens avlöning understiger biträdets.

Departementschefen.

På grund av vad direktionen för gymnastiska centralinstitutet sålunda anfört och med hänsyn till vikten av att dels erhålla en fullt kvalificerad föreståndare för den kvinnliga polikliniken vid nämnda institut, dels undvika ett ofta förekommande ombyte av föreståndare anser jag mig böra hemställa om bifall till direktionens begäran om ett anslag av 1,000 kronor för år 1920.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till fortsatt uppehållande under år 1920 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[262.]

Inköp av litteratur m. m. vid gymnastiska centralinstitutet.

4. **Inköp av litteratur m. m. vid gymnastiska centralinstitutet.**

Till inköp av litteratur och till bokbindning för gymnastiska centralinstitutets bibliotek har riksdagen på *extra stat* för vardera av åren 1918 och 1919 anvisat ett anslag av 600 kronor.

I skrivelse av den 20 augusti 1918 har direktionen för gymnastiska centralinstitutet gjort framställning om beredande av fortsatt anslag å enahanda belopp för nu ifrågavarande ändamål. Direktionen har därvid liksom i sin närmast föregående framställning i ämnet anfört bland annat, att den nyare gymnastiska litteraturen vore i mycket ringa grad tillgodosedd i institutets bibliotek och att de förefintliga luckorna därutinnan givetvis icke kunde fyllas av det anslag, som kommit biblioteket till del, utan att behov av liknande årligt anslag kvarstode, detta så mycket mer som det vore nödvändigt för institutet att årligen disponera medel för prenumeration av periodisk litteratur, bokbinding m. m.

Då enligt vad vederbörande upplyst medel för ifrågavarande ändamål
erfordras jämväl för år 1920, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen

Departement-
schefen

att till inköp av litteratur och bokbinding för gym-
nastiska centralinstitutets bibliotek anvisa på *extra stat*
för år 1920 ett reservationsanslag av 600 kronor.

5. **Kostnadsfri gymnastik för medlemmar av Stockholms förenade studentkårer.** Under åren 1906—1918 har Kungl. Maj:t på därom gjorda framställningar ställt medel till direktionens över gymnastiska centralinstitutet förfogande för anordnande vid institutet av kostnadsfria övningar i gymnastik för studenter vid högre undervisningsanstalter i Stockholm, numera sammanslutna under namn av »Stockholms förenade studentkårer». Anslaget har pläгат utgå med 1,000 kronor för läsår, och medel hava i regel tagits ur anslaget till extra utgifter under åttonde huvudtiteln eller från allmänna besparingarna under nämnda huvudtitel.

[263.]

Kostnadsfri
gymnastik
för med-
lemmar av
Stockholms
förenade
studentkårer.

För år 1919 hava emellertid medel för detta ändamål anvisats i annan ordning, i det att 1918 års riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, till anordnande vid gymnastiska centralinstitutet av dylika övningar anvisat på extra stat för år 1919 ett belopp av 1,000 kronor.

I skrivelse den 20 augusti 1918 har nu direktionen över gymnastiska centralinstitutet hemställt om beredande av fortsatt anslag av samma storlek för år 1920 för nu ifrågavarande ändamål.

Den av direktionen sålunda gjorda framställningen anser jag böra bifallas. Behovet av anslag för nu berörda syfte kvarstår oförändrat och torde alltfört komma att göra sig gällande, intill dess frågan om anordnandet av kroppsövningar för den studerande akademiska ungdomen bliver slutgiltigt behandlad. Jag erinrar därom, att det förslag rörande ordnandet av den fysiska fostran, som den 26 juli 1918 avgivits av den s. k. gymnastikkommittén, berör även nyss angivna spörsmål. I avvaktan på resultatet av de av sagda kommitté gjorda utredningarna och förslagen synas de nu ifrågavarande övningarna böra bedrivas i den form, vari de hittills förekommit.

Departement-
schefen

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till anordnande vid gymnastiska centralinstitutet
av kostnadsfria övningar i gymnastik för medlemmar av
Stockholms förenade studentkårer anvisa på *extra stat*
för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[264.]

Understödjande av idrotten.

6. **Understödjande av idrotten.** Alltsedan år 1914 har ett extra anslag årligen utgått till understödjande av idrotten. Beloppet, som de första åren utgjorde 100,000 kronor, har de senare åren bestämts till 75,000 kronor. Då frågan om anslags beviljande för år 1918 av vederbörande departementschef den 13 januari 1917 anmälades för Kungl. Maj:t, erinrade departementschefen om de bestämmelser, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 21 januari 1916 utfärdats i fråga om användningen av 1916 års anslag. Jag tillåter mig hänvisa till redogörelsen härför (punkt 238 under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen år 1917). De bestämmelser, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 mars 1918 meddelats rörande användningen av 1918 års anslag, äro till det mesta av enahanda innehåll. Avvikelserna inskränka sig till att svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbunds andel i det extra anslaget ökats från 47,250 kronor till 54,500 kronor, eller med 7,250 kronor, och Sveriges centralförenings för idrottens främjande andel minskats med detta belopp och således nedsatts från 14,750 kronor till 7,500 kronor, samt att i bestämmelserna om anslag från centralföreningen till utgivande av idrottslitteratur m. m. orden »eller avsätta» och till planläggning av lek- och idrottsplatser m. m. orden »kontant eller i utfört arbete» uteslutits.

Centralföreningen och riksförbundets förvaltningsutskott hava nu i gemensam skrivelse den 24 juli 1918 gjort framställning om förhöjning av ifrågavarande anslag för år 1920 till 150,000 kronor och hava härvid anført bland annat följande:

Genom den oerhörda stegringen under de senare åren på alla de utgiftsposter, som skola gäldas med ifrågavarande anslag, därvid vi vilja särskilt betona materialier och arbetskrafter för anläggande av idrottsplatser ävensom expenser av skilda slag, som beröra organisationernas förvaltning, hava organisationerna, särskilt under de år, som anslaget utgått med minskat belopp, måst anlita andra utvägar för att ej anslagets rent primära syfte, utbredningen av idrotten till folkets bredaste lager, skulle avstanna eller rent av äventyras.

Det kraftigaste medlet och den absoluta förutsättningen för vinnande av idrottens mål, vårt folks kroppsliga utveckling i en sund riktning, är utan tvivel anläggandet av idrottsplatser. Vi hava ock i den mån de tillgängliga medlen därtill förslagit använt dessa till detta ändamål. Kostnaden för organisationernas vidmakthållande har emellertid på grund av stegringen på alla dithörande poster under de senare åren så avsevärt betungat anslaget, att endast omkring 30,000 kronor om året kunnat användas till anläggande av idrottsplatser.

De båda idrottsorganisationerna erinra därefter om att Kungl. Maj:t efter av organisationerna gjord framställning den 31 juli 1917 medgivit rätt för centralföreningen och riksförbundet att anordna ett varulotteri för beredande av ökade medel till planläggning och, så långt tillgångarna med-

gåve, till bestridande av kostnaderna för anläggande och komplettering av lek- och idrottsplatser inom landet samt till understödjande av enskilda föreningar i deras idrottsliga verksamhet. Med förmålan att ifrågavarande två lotterier lämnat en behållning av tillhoppa omkring 150,000 kronor, fortsätta organisationerna sålunda:

Genom sagda behållning hava vi kunnat täcka de mest skriande behoven av medel för bidrag till anläggande av idrottsplatser under år 1918. Vid besök av delegerade från organisationerna hava vi i de flesta fall lyckats förmå den kommun, inom vilken den planerade idrottsplatsen är belägen, att upplåta fri mark och i många fall även lämna ganska stora direkt kontanta bidrag, så att det verkliga värdet av de anlagda idrottsplatserna under året mer än dubbelt överstiger det tillskott organisationerna lämnat. Även den enskilda offervilligheten hava vi i stor utsträckning anlitat såväl för idrottsplatsers anläggande som för andra idrottsändamål, bland vilka vi tillåta oss nämna anställandet av ett flertal idrottslärare med placering i olika delar av landet.

Att emellertid i längden kunna för tillgodoseende av de idrottsändamål, vartill det nuvarande statsanslaget ej förslår, förlita sig på en eventuell inkomst av varulotteri eller på enskild offervillighet, särskilt under tider, då den enskilda hjälpsamheten erfordras för lindrande av verklig nöd, tro vi icke är möjligt.

För anställande av idrottslärare ha icke tillsvidare några av de till organisationernas förfogande stående medlen använts, och hysa vi på grund av de uttalanden, som gjorts av kommittén för omorganisation av gymnastiska centralinstitutet, den förhoppning, att kostnaden för denna undervisning ej skall behöva belasta detta anslag, utan att staten i framtiden i annan form kommer att ordna denna sak.

För anläggning av idrottsplatser, varav behov i oerhört stor grad föreligger, och för anläggningar, varom nu inneligga ansökningar på avsevärda belopp, som icke kunnat tillfredsställas, samt för vidmakthållande och eventuellt utveckling av idrottsorganisationerna erfordras däremot, såsom av det ovan sagda framgår, medel, vartill det nu av riksdagen tillmätta statsanslaget icke längre förslår.

Såsom framgår av den nyss lämnade redogörelsen, har statsanslaget till idrottens understödjande tidigare utgått med väsentligt högre belopp än under de senare åren. Den vidtagna sänkningen torde närmast hava föranletts av statsfinansiella skäl. Jag har även nu varit tveksam om huruvida förhållandena kunna medgiva en höjning av understödet för år 1920. Emellertid vill jag särskilt framhåva, att idrottsverksamheten i vårt land enligt min mening under de senare åren undergått en bestämd utveckling i sundare riktning och således torde bättre än tillföre vara ägnad att befrämja idrottens verkliga syfte att dana ett kroppsligen och andligen sunt och motståndskraftigt släkte. Jag har ej heller kunnat undgå att taga hänsyn till de skäl för en ökning av understödet, vilka förebragts av idrottsorganisationerna. Sålunda torde åtgärder böra vidtagas för att anläggandet av idrottsplatser icke på grund av bristande medel allt för mycket behöver inskränkas, då ju tillgång på lämpliga övningsplatser är en av huvudbetingelserna för en kraftig utveckling av idrotten. Klart är också,

Departementschefen.

att möjligheterna för de lokala organisationerna att i större utsträckning bidra till nu angivna syftes vinnande i sin mån hämmats genom den rådande kristiden. Härtill kommer givetvis ock, att alla arbeten numera draga högst väsentligt drygare kostnader än förr samt att även andra av idrottsorganisationernas verksamhet föranledda utgifter starkt stegrats. Jag anser följaktligen, att staten nu bör lämna ett kraftigare understöd åt idrotten än som skett under de senare åren. Vad understödets storlek beträffar, anser jag mig dock ej kunna tillstyrka så stor ökning, som här ifrågasatts, eller fördubbling av det nu utgående anslaget. Jag vill i detta sammanhang erinra, att, såsom ju även organisationerna omnämnt, Kungl. Maj:t för ej längesedan genom medgivandet av det förut berörda varulotteriet givit idrottsrörelsen ett ej oväsentligt handtag och således bidragit att fylla det ökade behov av penningmedel, som uppstått genom statsbidragets minskning. För närvarande anser jag mig därför ej kunna gå längre än att förorda en ökning av statsanslaget till dess ursprungliga belopp, 100,000 kronor.

Under åberopande av vad jag nu anfört får jag alltså hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till understödjande av idrotten anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 100,000 kronor, att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[265.]

Under-
stödjande av
skididrotten
bland ung-
domen.

7. Understödjande av skididrotten bland ungdomen. I anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet anvisade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 för understödjande av skididrotten bland ungdomen ett belopp av 30,000 kronor att användas på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. På grund av Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, användas för enahanda ändamål under respektive åren 1916, 1917, 1918 och 1919. I sin skrivelse (nr 8, punkt 219) den 26 augusti 1914 angående regleringen av utgifterna under rikstatsens åttonde huvudtitel anförde riksdagen i detta ämne bland annat:

Riksdagen har ej kunnas underlåta att ställa sig ganska tveksam gentemot den föreliggande framställningen, detta med hänsyn till de vittgående konsekvenser, som kunna bli en följd av att staten utöver redan beviljade anslag till idrottsrörelsen i alltför stor utsträckning lämnar understöd till vissa grenar av densamma. De skäl,

som närmast föranlett frågans upptagande, synas hava varit de militära. Av generalstabschefens yttrande framgår emellertid, att dessa kunna tillmätas så ringa betydelse, att anslagets beviljande ur denna synpunkt näppeligen torde få anses motiverat. Frånsett nu berörda förhållande, bör dock den betydelse för ungdomens fysiska fostran, en rationellt bedriven skidutbildning äger, ingalunda underskattas. Riksdagen finner fastmera denna idrottsgren äga alldeles särskilda betingelser i berörda avseende, och anser sig riksdagen förty böra för idrottens främjande bevilja ytterligare understöd utöver redan nu utgående.

Emellertid har riksdagen funnit det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget vara väl omfattande och kostnaderna alltför högt beräknade.

Då riksdagen sökt beräkna, till huru stort belopp det för år 1915 för ifrågavarande ändamål erforderliga anslaget skulle behöva bestämmas, har riksdagen uppställt följande kostnadsberäkning.

Frivilliga kurser för folkskollärare.

	Engångskostnad. Kronor.	Arlig kostnad. Kronor.
Anskaffning av skidmaterieil för 2 kurser	2,160: —	
Förvaring och vård, 100 kronor per kurs		200: —
Dagtraktamente för deltagarna i kurserna efter 4 kronor för deltagare		4,000: —
Resekostnad för deltagarna		1,000: —
Ersättning till ledare av kurserna		200: —
Biträdande lärare, 2 vid varje kurs		300: —
Ledarnes resor och dagtraktamenten efter 4:e klass i rese-reglementet		550: —
Expenser, undervisningsmaterieil		100: —

Kurser vid seminarier.

Anskaffning av skidmaterieil	8,100: —
------------------------------------	----------

Frivilliga kurser vid folkskolor.

Ersättning åt lärare	4,000: —
Kostnader för mellanavgifter för vinnande av nedsatt pris på skidor	12,000: —

Administration.

Till folkskolöverstyrelsen för anlåtande av sakkunniga, för expenser m. m.	1,500: —
Summa 10,260: —	23,850: —

Engångskostnaderna för anskaffande av skidmaterieil vid seminariekurserna anser riksdagen kunna fördelas på två år och skulle sålunda för år 1915 behöva anvisas sammanlagt 30,060 kronor, vilken summa synes kunna avrundas till 30,000 kronor.

[265.]

Riksdagen vill emellertid framhålla, att de nu angivna beräkningarna måste anses såsom i hög grad approximativa, varför de ingalunda enligt riksdagens mening kunna få bli bindande vid en framtida disposition av ett eventuellt anslag.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918 har folkskolöverstyrelsen anbefallits att skyndsamt till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de villkor och bestämmelser, som syntes böra gälla för utgående under år 1919 av förberörda anslag å 30,000 kronor. Sådant förslag har ännu icke inkommit.

I skrivelse den 12 december 1918 har emellertid folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål även för år 1920 och därvid anfört bland annat:

Då det ändamål, för vilket anslaget är avsett, nämligen främjandet av skididrotten bland ungdomen, synes överstyrelsen vara mycket beaktansvärt, anser sig överstyrelsen böra hemställa, att nytt anslag för ändamålet utverkas för år 1920.

Beträffande storleken av det anslag, som för år 1920 kan anses erforderligt, får överstyrelsen erinra dels om att överstyrelsen i det yttrande, som överstyrelsen avgav den 26 maj 1914 i anledning av ett utav särskilda sakkunniga inom ecklesiastikdepartementet avgivet utlåtande i fråga om understödjande av skididrotten bland ungdomen, framlade en kostnadsberäkning upptagande 14,720 kronor till engångskostnader och 34,625 kronor i årliga kostnader, dels om att Kungl. Maj:t i proposition till 1914 års riksdag för ändamålet i fråga äskade 50,000 kronor, dels ock om att riksdagen, som fann det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget vara väl omfattande och kostnaderna för högt beräknade, beviljade ett belopp av 30,000 kronor. Med hänsyn såväl härtill som till att man ännu ej kunnat vinna någon erfarenhet om anslagets användning, synes det överstyrelsen, att man ej har tillräcklig anledning att nu ifrågasätta någon höjning av anslaget i fråga.

Med hänsyn till vad folkskolöverstyrelsen anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för understödjande av skididrotten bland ungdomen anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 30,000 kronor, att användas på sätt och under villkor, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.

1. **Svenska fornskriftsällskapet.** Till understödjande av svenska fornskriftsällskapets verksamhet har riksdagen för vart och ett av åren 1877—1919 anvisat ett extra anslag av 2,000 kronor. Med de för åren 1916—1919 beviljade anslagen har förbundits det villkoret, att sällskapet skulle kostnadsfritt för statens räkning avlämna 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten. [266.] Svenska fornskriftsällskapet.

Sällskapets styrelse har nu i skrivelse den 26 augusti 1918, med bifogande av tryckt redogörelse för sällskapets senaste årsmöte, anhållit om ett anslag å 2,000 kronor jämväl för år 1920, och har styrelsen till stöd för denna framställning åberopat den motivering, som av styrelsen förebragts i skrivelse den 21 oktober 1914. För det huvudsakliga innehållet i denna skrivelse lämnades en redogörelse i dåvarande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 185.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har den 8 oktober 1918 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt den gjorda framställningen.

Under hänvisning till vad dåvarande departementschefen i nyssberörda anförande den 14 januari 1915 yttrat i förevarande ämne, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt svenska fornskriftsällskapet anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 2,000 kronor, under villkor att sällskapet kostnadsfritt för statens räkning avlämnar 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten.